

**Cynulliad Cenedlaethol Cymru
The National Assembly for Wales**

**Cofnod y Trafodion
The Record of Proceedings**

**Dydd Mawrth, 8 Gorffennaf 2008
Tuesday, 8 July 2008**

Cynnwys
Contents

3	Cwestiynau i'r Prif Weinidog Questions to the First Minister
31	Datganiad a Chyhoeddiad Busnes Business Statement and Announcement
39	Datganiad Deddfwriaethol ar y Mesur Dysgu a Sgiliau (Cymru) Legislative Statement on the Learning and Skills (Wales) Measure
63	Y Cynllun Gofodol The Spatial Plan
79	Môn a Menai
101	Cyfnod Pleidleisio Voting Time

Yn y golofn chwith, cofnodwyd y trafodion yn yr iaith y llefarwyd hwy ynndi yn y Siambr.
Yn y golofn dde, cynhwyswyd cyfieithiad o'r areithiau hynny.

In the left-hand column, the proceedings are recorded in the language in which they were spoken in the Chamber. In the right-hand column, a translation of those speeches has been included.

*Cyfarfu'r Cynulliad am 2 p.m. gyda'r Llywydd (Dafydd Elis-Thomas) yn y Gadair.
The Assembly met at 2 p.m. with the Presiding Officer (Dafydd Elis-Thomas) in the Chair.*

Y Llywydd: Galwaf y Cynulliad i drefn.

The Presiding Officer: I call the Assembly to order.

Cwestiynau i'r Prif Weinidog Questions to the First Minister

Sixtieth Anniversary of the NHS

Q1 Jeff Cuthbert: Will the First Minister outline what plans the Welsh Assembly Government has to mark the sixtieth anniversary of the NHS? OAQ(3)1196(FM)

The First Minister (Rhodri Morgan): As well as the usual ways of celebrating anniversaries, the most practical way in which we are setting the course for the next 60 years of the NHS is by announcing the start of building work on an investment of £270 million in three new hospitals. They are in Ebbw Vale, Mountain Ash and Ystrad Fawr in the borough of Caerphilly.

Jeff Cuthbert: I am sure that you will agree that one of the best ways of celebrating this important anniversary is by building for the future, as you have outlined. I am sure that you are aware that the groundwork has already started for the new Ysbyty Ystrad Fawr near Ystrad Mynach. For the first time in Wales, this publicly funded hospital will have single rooms, not wards, providing greater dignity and cleanliness for patients. It will also have a dedicated mental health unit, the first of its kind for the people of the Rhymney valley. I am sure that you agree that this investment of between £130 million and £135 million of public funds is the right way to celebrate the national health service and to build for the future.

The First Minister: There are two points to make about twenty-first century hospital design. First, there will be far less emphasis on in-patient beds and far greater emphasis on out-patient facilities compared with

Trigeinmlwyddiant y GIG

C1 Jeff Cuthbert: A wnaiff y Prif Weinidog amlinellu pa gynlluniau sydd gan Lywodraeth Cynulliad Cymru i ddathlu trigeinmlwyddiant y GIG? OAQ(3)1196(FM)

Y Prif Weinidog (Rhodri Morgan): Yn ogystal â'r ffyrdd arferol o ddathlu penblwyddi, y ffordd fwyaf ymarferol yr ydym yn paratoi'r llwybr ar gyfer 60 mlynedd nesaf y GIG yw drwy gyhoeddi dechrau gwaith adeiladu ar fuddsoddiad gwerth £270 miliwn mewn tri ysbyty newydd. Mae'r ysbytai hynny yng Nglynebwy, Aberpennar ac Ystrad Fawr ym mwrdeistref Caerffili.

Jeff Cuthbert: Yr wyf yn siŵr y byddwch yn cytuno mai un o'r ffyrdd gorau o ddathlu'r pen-blwydd pwysig hwn yw drwy adeiladu ar gyfer y dyfodol, fel yr amlinellwyd gennych. Yr wyf yn siŵr eich bod yn ymwybodol bod y gwaith paratoi eisoes wedi dechrau ar gyfer Ysbyty Ystrad Fawr, sef yr ysbyty newydd ger Ystrad Mynach. Am y tro cyntaf yng Nghymru, bydd gan yr ysbyty hwn, a ariennir gan y cyhoedd, ystafelloedd sengl yn hytrach na wardiau, gan gynnig mwy o urddas a glendid i gleifion. Bydd ganddo uned wedi'i neilltuo ar gyfer iechyd meddwl hefyd, sef y gyntaf o'i bath i bobl cwm Rhymni. Yr wyf yn siŵr eich bod yn cytuno mai'r buddsoddiad hwn, sy'n werth rhwng £130 miliwn a £135 miliwn o gyllid cyhoeddus, yw'r ffordd gywir o ddathlu'r gwasanaeth iechyd gwladol ac adeiladu ar gyfer y dyfodol.

Y Prif Weinidog: Ceir dau bwynt y dylid eu gwneud ynghylch dyluniad ysbytai'r unfed ganrif ar hugain. Yn gyntaf, bydd llai o bwyslais o lawer ar welyau i gleifion mewnol a mwy o bwyslais o lawer ar gyfleusterau i

twentieth century design. Secondly, as regards a twenty-first century pattern of health services, we need a new compact with citizens, in which we engage with them on promoting better health, rather than merely providing an illness treatment service. We must encourage people to change any lifestyles that are adverse to their own good health.

The Leader of the Opposition (Nick Bourne): I am sure that we would all wish to celebrate 60 years of the NHS, and pay tribute to everyone who works in that great national institution. Last week, when I put questions to you on the health service, it seemed to touch a raw nerve when I asked you about local health boards, so I will try a slightly different tack today. In view of the comments made by Alan Johnson, the Secretary of State for Health in England, namely that he does not foresee any more health reorganisation there, do you feel, given the current changes being brought in by Edwina Hart, which we broadly welcome, that you are in a similar position? Do you feel that no further reorganisation of the commissioning side at local health board level will be necessary?

The First Minister: The Assembly will be updated on changes as they take shape, following the consultation exercise that Edwina Hart has been conducting, to which there has been a hugely enthusiastic response. I think that she said that she had read some 800 consultation responses already. Once they have been brought together into a sensible shape, she will update the Assembly on the state of the exercise. We said, following the formation of the One Wales Government last year, that we would abolish the internal market; in doing so, there are implications for the commissioner/provider split, which used to be called the purchaser/provider split. In trying to integrate the commissioner side with the provider side, there are implications for how many public bodies you need to organise the work.

Nick Bourne: I wish to ask you about two

gleifion allanol o'i gymharu â dyluniad ysbytai'r ugeinfed ganrif. Yn ail, o ran patrwm gwasanaethau iechyd sy'n perthyn i'r unfed ganrif ar hugain, mae arnom angen compact newydd â'r dinasyddion, lle'r ydym yn ymgysylltu â hwy ynghylch hyrwyddo iechyd gwell, yn hytrach na darparu gwasanaeth trin afiechydon yn unig. Rhaid inni annog pobl i newid unrhyw ffyrdd o fyw sy'n niweidiol i'w hiechyd da hwy eu hunain.

Arweinydd yr Wrthblaid (Nick Bourne): Yr wyf yn siŵr y byddem i gyd yn awyddus i ddatlu 60 mlynedd o'r GIG, a rhoi teyrnged i bawb sy'n gweithio yn y sefydliad cenedlaethol gwych hwnnw. Yr wythnos diwethaf, pan ofynnais gwestiynau ichi am y gwasanaeth iechyd, mae'n debyg imi darfu arnoch pan ofynnais ichi ynghylch byrddau iechyd lleol, felly rhoddaf gynnig arni mewn dull sydd fymryn yn wahanol heddiw. O ystyried y sylwadau a wnaethpwyd gan Alan Johnson, yr Ysgrifennydd Gwladol dros Iechyd yn Lloegr, sef nad yw'n rhagweld rhagor o ad-drefnu ar iechyd yno, a ydych yn teimlo, o gofio'r newidiadau sy'n cael eu cyflwyno ar hyn o bryd gan Edwina Hart, a groesewir gennym ar y cyfan, eich bod chi mewn sefyllfa debyg? A ydych yn teimlo na fydd angen rhagor o ad-drefnu ar yr ochr gomisiynu ar lefel y byrddau iechyd lleol?

Y Prif Weinidog: Rhoddir y wybodaeth ddiweddaraf i'r Cynulliad ynghylch newidiadau pan fyddant yn digwydd, ar ôl yr ymgynghoriad y mae Edwina Hart wedi bod yn ei gynnal, y mae ymateb hynod o frwdfrydig wedi bod iddo. Credaf iddi ddweud ei bod wedi darllen tua 800 o ymatebion i'r ymgynghoriad yn barod. Pan fyddant wedi'u dwyn ynghyd ar ffurf synhwyrol, bydd yn rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i'r Cynulliad ynghylch cyflwr yr ymarferiad. Dywedasom, ar ôl i Lywodraeth Cymru'n Un gael ei ffurfio y llynedd, y byddem yn diddymu'r farchnad fewnol; o wneud hynny, mae goblygiadau i'r rhaniad rhwng comisiynydd a darparwr, sef yr hyn a elwid gynt yn rhaniad rhwng prynwr a darparwr. Wrth geisio integreiddio ochr y comisiynydd ag ochr y darparwr, mae goblygiadau o ran faint o gyrff cyhoeddus y mae eu hangen arnoch i drefnu'r gwaith.

Nick Bourne: Hoffwn ofyn ichi am ddwy

further aspects of the health service as we move into the twenty-first century. The first relates specifically to Wales; the second is perhaps broader and more conceptual. First, why can it be right to rule out the use of the private sector through the private finance initiative and public-private partnership for health when you are still looking at it for education on a pragmatic basis? Secondly, do you agree that politicians should take a step back from the running of the health service? They should set a broad, strategic framework, but leave it to the experts to get on with the job of work once that broad, strategic framework has been set.

The First Minister: On the difference between education and health as regards ruling out private finance, it is pretty obvious to anyone that we can rule out something for ourselves much more simply than we can for other bodies. What we have said is that if a local authority feels that it has a really good bargain on offer to it from a private finance initiative scheme, we will not rule it out if the authority comes to us to ask, 'Here is a package, will you please approve it?'. If it makes a lot of sense, we will approve it; if it does not, we will not. As regards health, we have taken the view all along that we are pragmatic about this, but what has happened over the past six months is that the Government—or really an independent agency that was set up to be very much at arm's-length from the UK Government, although it is obligatory for all four Governments in the United Kingdom—has abided by International Accounting Standards Board standards. That means that you can no longer put off your balance sheet obligations to make payments to private finance providers. You have to put that in the accounts in the first year in which the obligation is entered into, as though you were spending the money yourself. That makes it much less attractive than it ever was to transfer the payments, and you only really put into the accounts the revenue payments over a 30-year period. Once you have accepted the IASB standards, the financial attractiveness of PFI drops like a stone.

agwedd arall ar y gwasanaeth iechyd wrth inni symud i'r unfed ganrif ar hugain. Mae'r gyntaf yn ymwneud yn benodol â Chymru; mae'r ail efallai'n ehangach ac yn fwy cysyniadol. Yn gyntaf, sut y gellir cyfiawnhau diystyru defnyddio'r sector preifat drwy'r fenter cyllid preifat a'r bartneriaeth cyhoeddus-preifat ar gyfer iechyd tra ydych yn dal i'w ystyried ar gyfer addysg ar sail bragmatig? Yn ail, a gytunwch y dylai gwleidyddion gamu'n ôl o redeg y gwasanaeth iechyd? Dylent osod fframwaith eang, strategol, ond rhoi llonydd i'r arbenigwyr wneud y gwaith ar ôl gosod y fframwaith eang, strategol hwnnw.

Y Prif Weinidog: Ynghylch y gwahaniaeth rhwng addysg ac iechyd yng nghyswllt diystyru cyllid preifat, mae'n eithaf amlwg i unrhyw un y gallwn ddiystyru rhywbeth i ni ein hunain yn rhwyddach o lawer nag y gallwn ei ddiystyru ar gyfer cyrff eraill. Yr hyn yr ydym wedi'i ddweud yw os bydd awdurdod lleol yn teimlo bod cynllun menter cyllid preifat yn cynnig bargaen dda iawn iddo, ni fyddwn yn ei ddiystyru os bydd yr awdurdod yn dod atom i ofyn, 'Dyma becyn, a wnewch ei gymeradwyo, os gwelwch yn dda?'. Os yw'n gwneud llawer o synnwyr, byddwn yn ei gymeradwyo; os nad yw'n gwneud synnwyr, ni fyddwn yn ei gymeradwyo. O ran iechyd, yr ydym o'r farn ers y cychwyn cyntaf ein bod yn bragmatig ynglŷn â hyn, ond yr hyn sydd wedi digwydd yn ystod y chwe mis diwethaf yw bod y Llywodraeth—neu, mewn gwirionedd, asiantaeth annibynnol a sefydlwyd er mwyn iddi fod hyd braich oddi wrth Lywodraeth y DU, er bod hynny'n orfodol i bob un o'r pedair Llywodraeth yn y Deyrnas Unedig—wedi glynu wrth safonau'r Bwrdd Safonau Cyfrifyddu Rhyngwladol. Golyga hynny na allwch ohirio eich rhwymedigaethau o ran y fantolen i wneud taliadau i ddarparwyr cyllid preifat. Rhaid ichi gynnwys hynny yn y cyfrifon ym mlwyddyn gyntaf y rhwymedigaeth, fel petaech yn gwario'r arian eich hun. Mae hynny'n ei gwneud yn llai deniadol nag erioed ichi drosglwyddo'r taliadau, ac mewn gwirionedd, dim ond y taliadau refeniw dros gyfnod o 30 mlynedd y byddwch yn eu cynnwys yn y cyfrifon. Ar ôl ichi dderbyn safonau'r Bwrdd Safonau Cyfrifyddu Rhyngwladol, bydd mentrau cyllid preifat yn llai deniadol o lawer yn

ariannol.

Nick Bourne: There was also a second point.

The First Minister: Sorry. On the question of the strategy, our experience over the past nine years is that politicians are held responsible for almost everything in relation to health—although not perhaps clinical issues such as an operation that amputates the wrong leg or whatever; no-one would accuse a politician of being responsible for that. However, to a very large degree, politicians are held responsible for what goes wrong in the national health service, and, very occasionally, for what goes right in the national health service. You cannot therefore really have a stepping back, because the process of scrutinising us in questions such as these today brings you back in again. However much you think that it would be nice if you were not involved or not ever accused of trying to micromanage the national health service—and clearly you cannot micromanage the national health service from day to day—you will be held responsible as Minister for what goes wrong and for almost any decision—short of clinical errors, perhaps.

Nick Bourne: I suspect that the First Minister and I would draw the line in a different place. I accept what he says about micromanagement, but it is a chicken-and-egg situation. Once you enter into an arena, you will get asked questions about the particular responsibilities that you have taken on. I want to take him back to the PFI question more specifically. I accept what he says about the treatment of the balance sheet, and how that has altered with the international accounting standards. However, the question remains as to why, on a pragmatic basis, he cannot look at individual cases, having accepted that there may be a good case for it. He seems to have done that with education, so why should that not be the case with health? I accept that it might be difficult to establish the case, but why not look at it pragmatically? You have anticipated that the case may be made in other areas, so why not in health?

Nick Bourne: Yr oedd gennyf ail bwynt hefyd.

Y Prif Weinidog: Mae'n ddrwg gennyf. O ran y cwestiwn ynghylch y strategaeth, ein profiad dros y naw mlynedd diwethaf yw bod gwleidyddion yn cael eu dal yn gyfrifol am bron popeth sy'n ymwneud ag iechyd—heblaw materion clinigol, efallai, megis llawdriniaeth sy'n torri'r goes anghywir neu beth bynnag y bo, ni fyddai neb yn cyhuddo gwleidydd o fod yn gyfrifol am hynny. Fodd bynnag, i raddau helaeth iawn, mae gwleidyddion yn cael eu dal yn gyfrifol am yr hyn sy'n mynd o'i le yn y gwasanaeth iechyd gwladol, a, dim ond weithiau, am yr hyn sy'n mynd yn iawn yn y gwasanaeth iechyd gwladol. Felly, ni allwch gamu'n ôl, mewn gwirionedd, oherwydd bydd y broses o graffu arnom mewn cwestiynau fel y rhain heddiw yn eich tynnu'n ôl drachefn. Ni waeth i ba raddau y credwch y byddai'n braf pe na baech yn ymwneud â'r gwasanaeth iechyd gwladol, neu pe na baech byth yn cael eich cyhuddo o geisio'i ficoreoli—ac yn amlwg ni allwch ficoreoli'r gwasanaeth iechyd gwladol o ddydd i dydd—cewch eich dal yn gyfrifol fel Gweinidog am yr hyn sy'n mynd o'i le ac am bron pob penderfyniad—ar wahân i gamgymeriadau clinigol, efallai.

Nick Bourne: Tybiaf y byddai'r Prif Weinidog a minnau yn tynnu'r llinell mewn man gwahanol. Yr wyf yn derbyn yr hyn y mae'n ei ddweud ynglŷn â microreoli, ond mae'r sefyllfa'n debyg i un yr iâr a'r wy. Ar ôl i chi gamu i mewn i faes penodol, gofynnir cwestiynau ichi am y cyfrifoldebau penodol yr ydych wedi'u hysgwyrddo. Hoffwn ddychwelyd at y cwestiwn am fentrau cyllid preifat yn fwy penodol. Yr wyf yn derbyn yr hyn y mae'n ei ddweud ynglŷn â thrin y fantolen, a sut y mae hynny wedi newid yn sgîl y safonau cyfrifyddu rhyngwladol. Fodd bynnag, y cwestiwn o hyd yw pam, ar sail bragmatig, na all edrych ar achosion unigol, ar ôl derbyn bod rheswm da dros wneud hynny efallai. Ymddengys ei fod wedi gwneud hynny yng nghyswllt addysg, felly pam na ddylid gwneud yr un fath ym maes iechyd? Yr wyf yn derbyn y bydd sefydlu'r ddadl dros hynny yn anodd o bosibl, ond pam nad edrychwch arno'n bragmatig? Yr ydych wedi rhagweld y gellid dadlau dros hynny

mewn meysydd eraill, felly pam na ellir gwneud hynny ym maes iechyd?

The First Minister: The fact is that it would be a major exclusion of consideration for bodies that have their own democratic remit. In other words, local authorities are elected locally, and they may make a decision that they have a particularly attractive package that has come to them that they want us to consider. To say that we would rule that out in advance would be to make a huge change in our relationship with local authorities, and I do not think that we would want to start ruling out in advance their being able to construct a case with their private partners, or to say that, no matter how good the case is, we will rule it out. It is quite different for us with regard to health, because that comes directly under our control and does not involve a third party.

Y Prif Weinidog: Y gwir amdani yw y byddai hynny, i raddau helaeth iawn, yn dangos diffyg ystyriaeth i gyrff y mae ganddynt eu cylchoedd gwaith democrataidd eu hunain. Mewn geiriau eraill, mae awdurdodau lleol yn cael eu hethol yn lleol, ac efallai eu bod yn penderfynu bod pecyn arbennig o ddeniadol wedi'i gynnig iddynt y byddent yn awyddus inni ei ystyried. Byddai dweud y byddem yn diystyru hynny ymlaen llaw yn creu newid sylweddol iawn yn ein perthynas ag awdurdodau lleol, ac ni chredaf y byddem yn awyddus i ddechrau diystyru ymlaen llaw eu gallu i lunio achos gyda'u partneriaid preifat, na dweud, ni waeth pa mor dda yw'r achos, y byddwn yn ei ddiystyru. Mae'r sefyllfa'n eithaf gwahanol inni yng nghyswllt iechyd, oherwydd yr ydym yn rheoli'r maes hwnnw'n uniongyrchol, ac nid yw'n ymwneud â thrydydd parti.

2.10 p.m.

Helen Mary Jones: To go back to Jeff Cuthbert's original question, First Minister, would you agree that the best way to celebrate 60 years of the national health service is to reaffirm its founding principle, namely to provide care that is free at the point of delivery, and delivered by public servants for the public good, rather than by private companies for shareholders' profits? I congratulate the One Wales Government on everything that it has achieved in that regard this year. Do you agree that this is in sharp contrast to some of the practices taking place on the other side of Offa's Dyke, where we have the prospect of Tesco running polyclinics?

Helen Mary Jones: A dychwelyd at gwestiwn gwreiddiol Jeff Cuthbert, Brif Weinidog, a fydddech yn cytuno mai'r ffordd orau o ddathlu 60 mlynedd o'r gwasanaeth iechyd gwladol yw ailgadarnhau ei egwyddor sylfaenol, sef darparu gofal sy'n rhad ac am ddim yn y man darparu, ac yn cael ei gyflenwi gan weision cyhoeddus er budd y cyhoedd, yn hytrach na chan gwmnïau preifat er mwyn rhoi elw i gyfranddalwyr? Yr wyf yn llongyfarch Llywodraeth Cymru'n Un am bopeth y mae wedi'i gyflawni yn y cyswllt hwnnw eleni. A gytunwch fod hyn yn wrthygyferbyniad llwyr â rhai o'r arferion sy'n digwydd y tu hwnt i Glawdd Offa, lle y ceir posibilrwydd y bydd Tesco yn rhedeg polyclinigau?

The First Minister: What happens on the other side of Offa's Dyke will have a bearing on what happens here, and I always try to promote as an advantage of devolution the fact that we do not rule out the borrowing of certain ideas from England. That has happened with the management of waiting lists, as we have drawn some of England's experts in to help us to crack a problem that we had. I am happy to offer a transverse

Y Prif Weinidog: Bydd yr hyn sy'n digwydd y tu hwnt i Glawdd Offa yn dylanwadu ar yr hyn sy'n digwydd yma, a byddaf bob amser yn ceisio hyrwyddo hyn fel un o fanteision datganoli, sef y ffaith nad ydym yn diystyru benthyca rhai syniadau gan Loegr. Mae hynny wedi digwydd ynghylch rheoli rhestrau aros, gan ein bod wedi galw ar rai o arbenigwyr Lloegr i'n helpu i fynd i'r afael â phroblem a oedd gennym. Yr wyf yn fodlon

service given the benefits of free prescriptions or free parking in hospital car parks and so on to England should it wish to learn from us. We have four living laboratories with different views of how the health service should be run, but that does not mean that they are sealed off; they should all be learning from each other. It should be a case of 'You have a good idea; we will borrow it'. If we have a good idea, we expect others to look and learn from it.

Jenny Randerson: To take you back to NHS reorganisation, the Minister for Health and Social Services appeared on *Dragon's Eye* last week and appeared to indicate that she intends to set up the proposed national board under the format of option 3 in her consultation, which was as a purely advisory board. Your comments to Nick Bourne just now appear to suggest that, as a Government, you have reached a decision on that. A large number of organisations copied me into their consultation responses to the Minister for health and, with only one exception, they all went for option 1, namely a special health authority at arm's length from the Government, to allow independence of judgment. First Minister, can you reassure me that your Government has not rushed into a judgment ahead of the end of the consultation period? The Minister for health's comments were made only hours after the end of the consultation. Can you reassure those who bothered to respond to the consultation that the time that they spent doing so was worth while, that their views will be seriously considered, and that you and your Government will try to resist the temptation to meddle in the day-to-day workings of the NHS?

The First Minister: There is absolutely no meddling in the day-to-day working of the NHS. It is a fundamental principle that Ministers should never get involved in matters of clinical judgment.

On whether Edwina Hart, the Minister for health, had made her mind up within hours of the end of the consultation process, I can tell

cynnig gwasanaeth i'r cyfeiriad arall i Loegr, o ystyried manteision presgripsiynau rhad ac am ddim neu barcio am ddim ym meysydd parcio ysbytai ac yn y blaen, os bydd yn awyddus i ddysgu gennym. Mae gennym bedwar labordy byw sydd â barn wahanol ynglŷn â sut y dylid rhedeg y gwasanaeth iechyd, ond nid yw hynny'n golygu eu bod wedi'u cau i ffwrdd; dylai pob un ohonynt fod yn dysgu gan ei gilydd. Dylent ddweud 'Mae gennych syniad da; awn ati i'w fenthycu'. Os oes gennym syniad da, yr ydym yn disgwyl i eraill edrych a dysgu ganddo.

Jenny Randerson: A dychwelyd at ad-drefnu'r GIG, ymddangosodd y Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol ar *Dragon's Eye* yr wythnos diwethaf ac yr oedd yn ymddangos ei bod yn awgrymu ei bod yn bwriadu sefydlu'r bwrdd cenedlaethol arfaethedig dan fformat opsiwn 3 yn ei hymgyngoriad, sef bwrdd cwbl ymgynghorol. Yr oedd eich sylwadau i Nick Bourne funud yn ôl yn awgrymu, yn ôl pob golwg, eich bod, fel Llywodraeth, wedi penderfynu ynghylch hynny. Anfonodd nifer fawr o sefydliadau eu hymatebion i ymgynghoriad y Gweinidog dros iechyd ataf fi hefyd ac, ar wahân i un eithriad yn unig, opsiwn 1 a ddewiswyd gan bob un ohonynt, sef awdurdod iechyd arbennig ar hyd braich oddi wrth y Llywodraeth, er mwyn caniatáu barn annibynnol. Brif Weinidog, a allwch fy sicrhau nad yw eich Llywodraeth wedi gwneud penderfyniad ar frys cyn diwedd y cyfnod ymgynghori? Gwnaeth y Gweinidog dros iechyd ei sylwadau ychydig oriau'n unig ar ôl diwedd yr ymgynghoriad. A allwch dawelu meddwl y rhai a drafferthodd ymateb i'r ymgynghoriad na wastraffwyd yr amser a dreuliwyd ganddynt yn gwneud hynny, y bydd eu barn yn cael ei hystyried o ddifrif, ac y byddwch chi a'ch Llywodraeth yn ceisio ymwrthod â'r demtasiwn i ymyrryd â gwaith bob dydd y GIG?

Y Prif Weinidog: Nid oes dim ymyrraeth o gwbl â gwaith bob dydd y GIG. Mae'n egwyddor sylfaenol na ddylai Gweinidogion ymhel byth â materion yn ymwneud â barn glinigol.

Ynghylch a oedd Edwina Hart, y Gweinidog dros iechyd, wedi penderfynu ymhen oriau ar ôl diwedd y broses ymgynghori, gallaf

you that she had not. She told Cabinet yesterday that she had read all 800 responses, I think. This has been a massive consultation exercise, and the level of the responses from around Wales has been absolutely staggering. There is a majority going in one direction in the consultation exercise. That does not mean that the Minister will ignore that and do the opposite, nor is it like a referendum vote where, if all responses point in that direction, we automatically have to go in that direction. There is a great deal to consider. This is a work in progress, and we anticipate that the Minister will be in a position to update the Assembly—and I do not think that it will be more than that—on her thinking relating to the huge volume of consultation responses.

Irene James: One of Labour's greatest achievements was the founding of the national health service. Do you agree that it is still crucial that we defend the principle of free healthcare at the point of delivery from people, including some in the Chamber, who seek to undermine it?

The First Minister: I do not want to see marketisation in the future development of the health service. People have referred to what happens over the border in England as marketisation, but I am in no position to make a judgment on that. What is important is that we in Wales make our own minds up, and we are strongly wedded to the principle of the national health service continuing along the lines that Aneurin Bevan originally set out, that is, one that is free at the point of need. The big changes, if there are to be changes, will come from this new partnership with the citizen, by persuading the citizen to go in for a low-salt, low-fat, and low-sugar diet, to take more exercise and to stop smoking, all in order to benefit their own health. We have to look at that new partnership as being the foundation stone of the NHS for the next half a century.

ddweud wrthych nad oedd wedi penderfynu. Dywedodd wrth y Cabinet ddoe ei bod wedi darllen pob un o'r 800 o ymatebion, os cofiaf yr wyf yn credu. Mae hwn wedi bod yn ymarferiad ymgynghori anferth, ac mae lefel yr ymatebion a gafwyd o bob cwr o Gymru wedi bod yn hollol aruthrol. Ceir mwyafrif sy'n ochri i un cyfeiriad yn yr ymarferiad ymgynghori. Nid yw hynny'n golygu y bydd y Gweinidog yn anwybyddu hynny ac yn gweithredu i'r gwrthwyneb, ac nid ydyw yr un fath â phleidlais refferendwm ychwaith, lle y bydd yn rhaid inni fynd i'r cyfeiriad hwnnw'n awtomatig os bydd pob ymateb yn ochri i'r cyfeiriad hwnnw. Mae llawer o bethau i'w hystyried. Gwaith sydd ar droed yw hyn, ac yr ydym yn rhagweld y bydd y Gweinidog yn gallu rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i'r Cynulliad—ac ni chredaf y bydd yn gwneud mwy na hynny—ynghylch ei syniadau yng nghyswllt y nifer anferth o ymatebion i'r ymgynghoriad.

Irene James: Un o lwyddiannau mwyaf y Blaid Lafur oedd sefydlu'r gwasanaeth iechyd gwladol. A gytunwch ei bod yn dal yn hanfodol inni amddiffyn egwyddor gofal iechyd rhad ac am ddim yn y man darparu rhag pobl, gan gynnwys rhai yn y Siambr, sy'n ceisio'i thanseilio?

Y Prif Weinidog: Nid wyf am weld marchnadeiddio wrth ddatblygu'r gwasanaeth iechyd yn y dyfodol. Mae pobl wedi cyfeirio at yr hyn sy'n digwydd dros y ffin yn Lloegr fel marchnadeiddio, ond nid wyf yn gallu mynegi barn am hynny. Yr hyn sy'n bwysig yw ein bod ni yng Nghymru yn gwneud ein penderfyniadau ein hunain, ac yr ydym yn glynu'n dynn wrth egwyddor gwasanaeth iechyd gwladol yn parhau ar sail y patrwm a osodwyd gan Aneurin Bevan yn wreiddiol, hynny yw, gwasanaeth sydd am ddim pan fydd ei angen. Bydd y newidiadau mawr, os bydd newidiadau, yn deillio o'r bartneriaeth newydd hon â'r dinesydd, drwy ddwyn perswâd ar y dinesydd i ddewis deiet sy'n isel o ran halen, braster a siwgr, gwneud mwy o ymarfer corff a rhoi'r gorau i ysmegu, i gyd er budd eu hiechyd hwy eu hunain. Rhaid inni edrych ar y bartneriaeth newydd honno fel carreg sylfaen y GIG ar gyfer yr hanner canrif nesaf.

Band Eang yng Nghefn Gwlad

C2 Nerys Evans: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad i ni parthed yr hyn y mae'r Llywodraeth wedi'i wneud yn ystod y mis diwethaf i wella gwasanaeth band eang yng nghefn gwlad Cymru? OAQ(3)1219(FM)

Y Prif Weinidog: Gwyddom oll fod ardaloedd yng nghefn gwlad Cymru lle nad oes gwasanaeth band eang ar gael ar hyn o bryd, sef y manau gwan—neu'r manau dim byd—o ran cysylltiad. Felly, yr ydym yn parhau i weithio gydag Ofcom i gael gwared ar y rhwystrau, ac yr ydym yn bwriadu cynnal proses gaffael Cymru gyfan er mwyn ceisio ein gwaredu o'r manau gwan, neu'r manau heb unrhyw gyswllt.

Nerys Evans: Ar 10 Mehefin, gofynnais i chi am y diweddaraf o ran y sefyllfa gyda diffyg band eang, a bu ichi addo ysgrifennu ataf. A ydych mewn sefyllfa i roi mwy o fanylion—rhai mwy cynhwysfawr—am y datblygiadau, yn benodol o ran agwedd Llywodraeth y Cynulliad tuag at ddefnyddio technoleg wahanol i ddatrys y problemau hyn?

Y Prif Weinidog: Fel y dywedais gynnu fach, yr hyn sydd ar y gweill yw proses dendro a rhaid ei hysbysebu yng nghyfnodolyn yr *Official Journal of the European Union* a gyhoeddir ar draws Ewrop, a hynny yn yr hydref. Gobeithiaf y byddwn yn gallu drafftio a dyfarnu'r contract erbyn y gwanwyn yn 2009.

Darren Millar: First Minister, thank you for your answer to Nerys Evans. However, progress on this front has been incredibly slow to date. While you seem to indicate that work is being done to move this matter forward, the impression on the ground in parts of rural Wales that do not yet have access to broadband, such as Gwytherin in my constituency, is one of little activity on your Government's part. What action are you taking to improve communication with those businesses and householders being disadvantaged at the moment by the lack of broadband facilities in those areas?

Broadband in Rural Wales

Q2 Nerys Evans: Will the First Minister make a statement regarding what the Welsh Assembly Government has been doing during the last month to improve broadband services in rural Wales? OAQ(3)1219(FM)

The First Minister: We all acknowledge that there are areas of rural Wales in which broadband is currently unavailable, namely the weak spots—or not spots—in terms of connection. Therefore, we are working with Ofcom to get to grips with the barriers, and we are planning a Wales-wide procurement process in order to rid us of the broadband weak spots, or not spots.

Nerys Evans: On 10 June, I asked you for an update on the issue of broadband not-spots, and you promised to write to me. Are you in a position to give me more details—more comprehensive information—on the developments, particularly the Assembly Government's attitude towards using different technologies to solve these problems?

The First Minister: As I said earlier, there is a tendering process in the pipeline, which has to be advertised in the *Official Journal of the European Union*, and which is published across Europe. That will be in the autumn. I hope that we will be able to draft and award the contract by the spring of 2009.

Darren Millar: Brif Weinidog, diolch ichi am eich ateb i Nerys Evans. Fodd bynnag, mae'r cynnydd yn y maes hwn wedi bod yn eithriadol o araf hyd yn hyn. Er eich bod, i bob golwg, yn dweud bod gwaith yn cael ei wneud i fwrw ymlaen â'r mater hwn, yr argraff a geir ar lawr gwlad mewn rhannau o Gymru wledig nad yw band eang ar gael iddynt eto, megis Gwytherin yn fy etholaeth, yw mai ychydig o weithgarwch sy'n cael ei wneud gan eich Llywodraeth. Pa gamau yr ydych yn eu cymryd i wella cyfathrebu â'r busnesau a'r deiliaid tai hynny sydd dan anfantais ar hyn o bryd oherwydd diffyg cyfleusterau band eang yn yr ardaloedd hynny?

The First Minister: The tendering exercise that we hope to carry out over the autumn and winter, with a view to awarding a contract in the spring, is not the first activity that we have undertaken in this field. Although I sympathise with your constituents who have not yet been reached, by and large, the level of progress in accessing broadband in rural areas of Wales has gone up over the past 12 months from roughly 40 per cent to 50 per cent, I believe. Therefore, the proportion of people accessing broadband is rising, but the problem is that expectations are also rising, and the next generation of broadband keeps coming along. That frustrates us from saying, 'Yes, we have reached some sort of level at which we can say that everyone is satisfied', because the next generation is put into urban areas first, and then people in rural areas feel as though they are unable to access it. We have to be aware of that.

Alun Davies: Can you ensure that, in the work that will be undertaken on this new procurement process over the next six months or so, all different technologies will be considered? There is probably not a single technological solution to solving the not spots across the face of Wales, and so a combination of several different technologies will be required to achieve the results that we all want. Will this contract ensure that whoever provides the service will use all the possible technologies available?

The First Minister: I agree entirely. The vagaries of Welsh topography mean that it will probably require a combination of the conventional copper-wire technology via the digital subscriber line, supplemented by wi-fi and satellite technology to achieve maximum coverage. It is important that all AMs who represent constituencies or regions with large rural areas persuade the people afflicted by not spots to register on the Welsh Assembly Government's not spot registration website, so that the procurement exercise can be designed to reach the maximum number of not spots.

2.20 p.m.

Y Prif Weinidog: Nid yr ymarferiad tendro y gobeithiwn ei gynnal dros yr hydref a'r gaeaf, gyda'r bwriad o ddyfarnu'r contract yn y gwanwyn, yw'r gweithgarwch cyntaf yr ydym wedi'i gynnal yn y maes hwn. Er fy mod yn cydymdeimlo â'ch etholwyr nas cyrhaeddwyd eto, at ei gilydd, mae lefel y cynnydd o ran cael band eang yn ardaloedd gwledig Cymru wedi codi dros y 12 mis diwethaf o tua 40 y cant i 50 y cant, yr wyf yn credu. Felly, mae cyfran y bobl sy'n cael band eang yn codi, ond y broblem yw bod disgwyliadau hefyd yn codi ac mae'r genhedlaeth nesaf o fand eang ar ein gwarthaf drwy'r amser. Mae hynny'n ein rhwystro rhag dweud, 'Do, yr ydym wedi cyrraedd rhyw fath o lefel lle y gallwn ddweud bob pawb yn fodlon', oherwydd caiff y genhedlaeth nesaf ei rhoi mewn ardaloedd trefol yn gyntaf, ac wedyn mae pobl mewn ardaloedd gwledig yn teimlo na allant gael hynny. Rhaid inni fod yn ymwybodol o hynny.

Alun Davies: A allwch sicrhau, yn y gwaith a wneir ar y broses gaffael newydd hon dros y chwe mis nesaf, yr ystyrir pob math o dechnolegau gwahanol? Mae'n debyg nad oes un ateb technolegol i ddatrys yr ardaloedd digyswllt ar draws Cymru, ac felly bydd gofyn cael cyfuniad o amryw o dechnolegau gwahanol i gyflawni'r canlyniadau y mae arnom i gyd eu heisiau. A wnaiff y contract hwn sicrhau y bydd pwyl bynnag a fydd yn darparu'r gwasanaeth yn defnyddio'r holl dechnolegau posibl sydd ar gael?

Y Prif Weinidog: Yr wyf yn cytuno i'r carn. Mae'r amrywiadau yn nhopograffeg Cymru yn golygu ei bod yn debygol y bydd galw am gyfuniad o'r dechnoleg gwifrau copr gonfensiynol drwy'r llinell danysgrifio ddigidol, a thechnoleg wi-fi a lloeren yn ychwanegol at hynny i gael y ddarpariaeth fwyaf posibl. Mae'n bwysig i bob AC sy'n cynrychioli etholaethau neu ranbarthau sydd ag ardaloedd gwledig mawr berswadio pobl yr effeithir arnynt gan ardaloedd digyswllt i gofrestru ar wefan cofrestru ardaloedd digyswllt Llywodraeth Cynulliad Cymru, er mwyn i'r ymarferiad caffael allu cyrraedd y nifer fwyaf posibl o ardaloedd digyswllt.

Digwyddiadau Chwaraeon Mawr**Major Sporting Events**

C3 Paul Davies: Beth mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn ei wneud i ddenu digwyddiadau chwaraeon mawr i Gymru? OAQ(3)1195(FM)

Q3 Paul Davies: What is the Welsh Assembly Government doing to attract major sporting events to Wales? OAQ(3)1195(FM)

Y Prif Weinidog: Yr ydym yn darparu cymorth o bryd i'w gilydd er mwyn denu digwyddiadau chwaraeon mawr, sy'n adeiladu ar enw da cynyddol Cymru fel lleoliad digwyddiadau chwaraeon o'r radd flaenaf. Enghraifft ddiweddar yw cystadleuaeth gyntaf Pencampwriaeth Bwrdd Rhyngwladol Rygbi Ieuencid y Byd, oedd yn llwyddiannus iawn.

The First Minister: We provide financial support from time to time in order to attract major sporting events, which build on Wales's growing reputation as a world-class destination for sporting events. A recent example is the successful inaugural tournament of the International Rugby Board Junior World Championship.

Paul Davies: Ar ôl Cwpan Ryder yn 2010, mae'n debyg nad oes gennym unrhyw ddigwyddiadau chwaraeon mawr yn dod i Gymru, er bod sôn y bydd cynnig i gynnal y Bencampwriaeth Bêl-droed Ewropeaidd ar y cyd gyda'r Alban yn 2016. Fel y dywedodd y Gweinidog dros Dreftadaeth yn ddiweddar, gall Cymru golli rhyw £70 miliwn o ganlyniad i'r Gemau Olympaidd yn Llundain. Yn sgîl hyn, a all y Prif Weinidog ddweud wrthym, os ydym yn llwyddo i ddenu digwyddiadau chwaraeon mawr i Gymru ar ôl 2010, a yw'n cytuno bod gennym achos i ddadlau y dylai'r Trysorlys helpu i ariannu rhai o'r digwyddiadau hynny?

Paul Davies: Following the Ryder Cup in 2010, it seems that we have no other big sporting events coming to Wales, although there is talk of a joint bid with Scotland to hold the European Football Championships in 2016. As the Minister for Heritage said recently, Wales could lose some £70 million as a result of the London Olympic Games. In light of that, can the First Minister tell us whether he agrees, should Wales be successful in attracting big sporting events after 2010, that we could argue that the Treasury should help to fund some of those events?

Y Prif Weinidog: Yn y drafodaeth ddiweddaraf a gefais gyda Roger Lewis a David Pickering o Undeb Rygbi Cymru ynghylch y cais ar y cyd rhwng Lloegr a Chymru i gynnal Cwpan Rygbi'r Byd yn 2015, yr oeddent yn hollol glir mai mater i'r Trysorlys ac i Lywodraeth Prydain Fawr fyddai ariannu neu warantu'r cais hwnnw, ac nid mater i ni.

The First Minister: In my most recent discussion with Roger Lewis and David Pickering of the Welsh Rugby Union about the joint bid between England and Wales to hold the Rugby World Cup in 2015, they were clear that it would be for the Treasury and the British Government to fund or guarantee that bid; it would not be a matter for us.

Nid wyf yn meddwl eich bod yn gywir i ddweud bod y cwpwrdd yn gwbl wag wedi 2010, yn enwedig gan ein bod yn chwarae rhan yn y Gemau Olympaidd yn 2012. Er mai yn Llundain y mae'r gemau, bydd digwyddiadau cynderfynol yng Nghaerdydd, yn Stadiwm y Mileniwm, o ran pêl droed menywod a dynion. Efallai y gallwn ennill rhai digwyddiadau eraill, ac yn sicr gallwn ddenu rhai o'r timoedd o gyfandiroedd pell i ymaddasu i'r hinsawdd yn y rhan hon o'r byd

I do not think that you are right to say that the cupboard is completely bare after 2010, especially as we are to play a part in the 2012 Olympic Games. Even though the games are to be held in London, some semi-final events for men's and women's football will be held in Cardiff, in the Millennium Stadium. We may be able to win some other events, and we can definitely attract some teams from far flung continents to Wales for acclimatisation purposes, so that they undertake their last

drwy wneud eu hyfforddi funud olaf yng Nghymru cyn mynd i Lundain i'r gemau eu hunain.

Janet Ryder: You have already talked about the International Rugby Board Junior World Championship, and some of those rounds were played in the Racecourse in Wrexham. If we attract international competitions to Wales, they should be spread around Wales, and to do that we need stadiums spread around Wales. The Wrexham Racecourse ground is one of the stadiums that we need to look to in order to provide those venues. Are you aware, Minister, of the great disappointment in Wrexham that the redevelopment of the Racecourse is no nearer now that the North East Wales Institute has pulled out of the development plans, and that it is imperative that the new sole owner, Geoff Moss, fulfils promises made in the past and gains the trust of the Wrexham supporters, so that the £350,000 that they have offered for equity in the club can be used to ensure that Wrexham's stay in the Blue Square Premier league is a short one?

The First Minister: I agree that we would prefer to spend our money in such a way that we can attract sporting events that are, by the nature of the tournaments, spread around Wales. With the IRB's under 20s inaugural world championship, there were games at Swansea, Newport and Wrexham, and the games were successfully held all over Wales. However, you cannot always do that; sometimes tournaments are, by their nature, single-site events.

As regards Wrexham football stadium, if the miracle occurred and we were able to attract, jointly with England, the Rugby World Cup in 2015, and Euro 2016, jointly with Scotland, you are clearly talking about multiple stadium use, and I am sure that among those stadiums would be Wrexham Racecourse.

Removal of Phone Boxes

Q4 Chris Franks: What discussions has the

minute training here before heading to London for the games themselves.

Janet Ryder: Yr ydych wedi sôn eisoes am Bencampwriaeth Ieuenctid y Byd y Bwrdd Rygbi Rhyngwladol, a chwaraewyd rhai o'r rowndiau hynny yn y Cae Ras yn Wrecsam. Os ydym yn denu cystadlaethau rhyngwladol i Gymru, dylid eu lledaenu ar draws Cymru, ac er mwyn gwneud hynny mae arnom angen stadia ar wasgar ledled Cymru. Mae'r Cae Ras yn Wrecsam yn un o'r stadia y mae angen inni edrych arnynt er mwyn darparu'r lleoliadau hynny. A ydych yn ymwybodol, Weinidog, o'r siom fawr yn Wrecsam nad ydym ddim nes i'r lan o ran ailddatblygu'r Cae Ras gan fod Athrofa Gogledd Ddwyrain Cymru wedi tynnu'n ôl o'r cynlluniau datblygu, a'i bod yn hanfodol i'r un perchennog newydd, Geoff Moss, gyflawni addewidion a wnaethpwyd yn y gorffennol ac ennill ymddiriedaeth cefnogwyr Wrecsam, er mwyn gallu defnyddio'r £350,000 y maent wedi'i gynnig ar gyfer ecwiti yn y clwb i sicrhau na fydd Wrecsam yn aros yng nghynghrair y Blue Square Premier yn hir?

Y Prif Weinidog: Yr wyf yn cytuno y byddai'n well gennym wario ein harian mewn ffordd a fyddai'n denu digwyddiadau chwaraeon sydd, oherwydd natur y twrnameintiau, ar wasgar ledled Cymru. Gan fod pencampwriaeth y byd am y tro cyntaf gan y Bwrdd Rygbi Rhyngwladol ar gyfer chwaraewyr dan 20 oed, cafwyd gemau yn Abertawe, Casnewydd a Wrecsam, a chynhaliwyd y gemau'n llwyddiannus ledled Cymru. Fodd bynnag, ni allwch wneud hynny bob tro, mae natur twrnameintiau'n golygu eu bod yn ddigwyddiadau a gynhelir mewn un safle.

O ran stadiwm pêl-droed Wrecsam, petai'r wyrth yn digwydd a'n bod yn gallu denu Cwpan Rygbi'r Byd yn 2015 ar y cyd â Lloegr, ac Ewro 2016, ar y cyd â'r Alban, yr ydych yn amlwg yn sôn am ddefnyddio nifer o stadia, ac yr wyf yn siŵr y byddai'r Cae Ras yn Wrecsam ymhlith y stadia hynny.

Cael Gwared ar Flychau Ffôn

C4 Chris Franks: Pa drafodaethau y mae'r

First Minister had regarding the implications for communities of the removal of phone boxes in South Wales Central? OAQ(3)1205(FM)

The First Minister: We are not directly involved, but there is a consultation exercise happening right now, which is led by BT, in which the local authorities are participating fully, and on which we have a watching brief. The consultation exercise on this issue closes on 6 September, and is to work out on what basis BT should be able to close a phone box. It is up to the local authorities whether they object. If they do object, what happens next? That is the nature of the consultation.

Chris Franks: We have lost banks, post offices and now it looks as though we will lose dozens of phone boxes. Does the continued withdrawal of public services in our communities not go against the ethos of the One Wales Government? Would you agree that people should make their voices heard to BT by using the website www.saveourphoneboxes.plaidcymru.org?

The First Minister: That is a good try, Chris, but there is a 'use it or lose it' issue here. I live in a hamlet in which, as it happens, the only public facility of any description is a public call box. I do not know how often it is used, but it will be used more in a hamlet such as the one in which I live because most of the mobile phone networks do not have coverage there. If you get lost and you happen to be in my hamlet, you cannot use your mobile phone. In other places you will be able to do so, and people will always turn to their mobile phone first rather than the call box. The call boxes that BT is talking about closing are those that are used less than once a month. If people do not use them, they cannot criticise BT for closing them. People need to remember the 'use it or lose it' principle.

Andrew R.T. Davies: As someone who knows the hamlet in which you live well, I sympathise with you about the lack of mobile

Prif Weinidog wedi'u cael ynghylch goblygiadau cael gwared ar flychau ffôn ar gymunedau yng Nghanol De Cymru? OAQ(3)1205(FM)

Y Prif Weinidog: Nid ydym yn ymwneud â hyn yn uniongyrchol, ond mae ymgynghoriad ar waith ar hyn o bryd, dan arweiniad BT, ac mae'r awdurdodau lleol yn cymryd rhan lawn ynddo, ac yr ydym yn cadw golwg arno. Daw'r ymgynghori ar y mater hwn i ben ar 6 Medi, a bydd yn gweld ar ba sail y dylai BT allu cau blwch ffôn. Yr awdurdodau lleol sydd i benderfynu a ydynt yn gwrthwynebu ai peidio. Os ydynt yn gwrthwynebu, beth sy'n digwydd nesaf? Dyna natur yr ymgynghori.

Chris Franks: Yr ydym wedi colli banciau, swyddfeydd post ac yn awr mae'n ymddangos y byddwn yn colli dwsinau o flychau ffôn. Onid yw tynnu gwasanaethau cyhoeddus o'n cymunedau'n gyson yn mynd yn groes i ethos Llywodraeth Cymru'n Un? A fydddech yn cytuno y dylai pobl leisio'u barn wrth BT drwy ddefnyddio'r wefan www.achubwcheinffonatalu.plaidcymru.org?

Y Prif Weinidog: Yr oedd hynny'n ymdrech lew, Chris, ond yn hyn o beth yr ydych yn ei gollu os nad ydych yn ei ddefnyddio. Yn y pentrefan lle'r wyf yn byw, yr unig gyfleuster cyhoeddus a geir yno yw blwch ffôn cyhoeddus, fel y mae'n digwydd bod. Ni wn pa mor aml y caiff ei ddefnyddio, ond caiff ei ddefnyddio'n amlach mewn pentrefan fel yr un yr wyf fi'n byw ynddo oherwydd nad oes gan y rhan fwyaf o'r rhwydweithiau ffonau symudol signal yno. Os ydych ar goll a'ch bod yn digwydd bod yn fy mhentrefan, ni allwch ddefnyddio'ch ffôn symudol. Mewn manau eraill byddwch yn gallu gwneud hynny a bydd pobl bob tro'n dewis estyn am eu ffonau symudol yn gyntaf yn hytrach na'r blwch ffonio. Y rhai a ddefnyddir lai nag unwaith y mis yw'r blychau ffôn y mae BT yn sôn am eu cau. Os na fydd pobl yn eu defnyddio, ni allant feirniadu BT am eu cau. Mae angen i bobl gofio'r egwyddor 'yr ydych yn ei gollu os nad ydych yn ei ddefnyddio'.

Andrew R.T. Davies: Fel rhywun sy'n gyfarwydd iawn â'r pentrefan lle yr ydych yn byw, yr wyf yn cydymdeimlo â chi am y

phone coverage there. However, something that has precluded the use of payphones, certainly in the Vale of Glamorgan and other areas in Wales, is the introduction by BT of card-only phones. This has precluded a large number of people from being able to use traditional payphones. Do you not think that closing payphones on that basis is unreasonable? BT should be looking at the use of the payphones before the card system was introduced as a better guide to how many people would use them. Surely, by introducing the card system, it is excluding people from a public service.

The First Minister: It sounds as though I am defending BT, which I have no intention of doing. It is its consultation exercise. I understand that its argument is that if the phone box is coin operated, they have to send a man out to empty that box and to collect the money. I do not think that that is true for the card-only phone boxes, because the money is deducted from the prepaid amount on the card. The issue is the labour and petrol costs of sending a man around in order to collect a few bob every month—it is not worth doing. I think that BT was attempting to see whether card use would eliminate some of that labour cost, enabling them to keep the phone boxes open for longer than would be the case if it still had to send a person around to empty them from time to time, in order to collect the money.

Christine Chapman: I have responded to the consultation in Rhondda Cynon Taf as a large number of the phone boxes proposed for removal are situated in the Cynon valley. Before any decisions are made, the issue of affordability must be considered. My constituency has some of the highest levels of poverty in Wales, with many people without access to a mobile phone or the money to regularly keep their phones topped up. We suffer from a large amount of debt at the moment, which is affecting people. This consultation and these proposals once again undermine our public services. By taking such a service away, we will further marginalise the most disadvantaged in our communities. If you are making a response, First Minister, will you ensure that the voices of the most disadvantaged in our

diffyng signal ffôn yno. Fodd bynnag, rhywbeth sydd wedi atal pobl rhag defnyddio ffonau talu, yn sicr ym Mro Morgannwg ac ardaloedd eraill yng Nghymru, yw bod BT wedi cyflwyno ffonau cardiau yn unig. Mae hyn wedi atal nifer fawr o bobl rhag gallu defnyddio ffonau talu traddodiadol. Onid ydych yn meddwl bod cau ffonau talu ar sail hynny'n afresymol? Dylai BT fod yn edrych ar y modd y defnyddid ffonau talu cyn cyflwyno'r system cerdyn fel canllaw gwell o ran faint o bobl a fyddai'n eu defnyddio. Drwy gyflwyno'r system cerdyn, onid yw'n allgáu pobl o wasanaeth cyhoeddus?

Y Prif Weinidog: Mae'n swnio fel petawn yn amddiffyn BT, ond nid wyf yn bwriadu gwneud hynny o gwbl. Ymgynghoriad ydyw. Yr wyf yn deall ei ddadl, os defnyddir arian ar gyfer y blwch ffôn, fod yn rhaid iddynt anfon rhywun i wagio'r blwch hwnnw a chasglu'r arian. Nid wyf yn meddwl bod hynny'n wir ar gyfer y blychau ffôn cardiau yn unig, oherwydd caiff yr arian ei dynnu o'r swm a dalwyd ar y cerdyn ymlaen llaw. Costau llafur a phetrol anfon rhywun i gasglu ychydig o geiniogau bob mis yw'r broblem—nid yw'n werth ei wneud. Credaf mai ceisio gweld yr oedd BT a fyddai defnyddio cerdyn yn cael gwared ar rywffaint o'r costau llafur hynny, gan y byddai hynny'n ei alluogi i gadw'r blychau ffôn ar agor yn hwy nag y byddai petai'n dal i orfod anfon rhywun i'w gwagio o bryd i'w gilydd, er mwyn casglu'r arian.

Christine Chapman: Yr wyf wedi ymateb i'r ymgynghoriad yn Rhondda Cynon Taf oherwydd bod nifer fawr o'r blychau ffôn y cynigir eu cau yng nghwm Cynon. Cyn gwneud unrhyw benderfyniadau, rhaid ystyried fforddiadwyedd. Mae gan fy etholaeth rai o'r lefelau tlogi uchaf yng Nghymru, gyda nifer o bobl heb fynediad at ffôn symudol na'r arian i roi credyd yn eu ffonau'n rheolaidd. Yr ydym yn dioddef yn sgil llawer iawn o ddyled ar hyn o bryd, sy'n effeithio ar bobl. Mae'r ymgynghoriad hwn a'r cynigion hyn unwaith eto'n tanseilio ein gwasanaethau cyhoeddus. Drwy ddileu gwasanaeth o'r fath, byddwn yn gwthio'n rhai sydd fwyaf difreintiedig yn ein cymunedau ymhellach i'r cyrion. Os ydych yn llunio ymateb, Brif Weinidog, a wnewch sicrhau bod lleisiau'r rhai mwyaf

communities are fully taken into account before any final decision is made?

The First Minister: I am sure that Leighton Andrews, the Deputy Minister for Regeneration, who is responsible for links with BT over these matters, will have heard what you have just said. It is crucial that certain factors are considered. First, is there mobile phone coverage by all four networks in the area, as an alternative to the fixed phone? Secondly, what impact will closing phone boxes have on people who do not have a land line at home and who may not have a mobile phone either? Eighty-two per cent of people have mobile phones, but it may be much less in some parts of Wales, because of an elderly or a poorer population, for instance. All those factors will be matters that we will have to press on BT after 6 September, when the consultation exercise has finished.

2.30 p.m.

The Importance of Post Offices

Q5 Nick Ramsay: Will the First Minister make a statement on the importance of post offices to local communities in Wales? OAQ(3)1217(FM)

The First Minister: We recognise the important social value of post offices in supporting vulnerable people, in sustaining communities and, particularly, in addressing financial inclusion. That is why we have provided extensive assistance to 950 post offices since we introduced the small business rate relief scheme.

Nick Ramsay: You will be aware that post offices have been shutting across the UK since 1997. In Wales, we seem to be particularly hard hit by that, and have lost 33 per cent of our total post office network, ably manned by men and women.

In my constituency of Monmouth, post offices in Mathern, Llanellen, Govilon and Sudbrook have recently closed. I take on board what you say about assistance that has been made available, but, clearly, this is a

difreintiedig yn ein cymunedau'n cael eu hystyried yn llawn cyn gwneud unrhyw benderfyniad terfynol?

Y Prif Weinidog: Yr wyf yn siŵr bod Leighton Andrews, y Dirprwy Weinidog dros Adfywio, sy'n gyfrifol am gysylltiadau â BT ynghylch y materion hyn, wedi clywed yr hyn yr ydych newydd ei ddweud. Mae'n hanfodol i rai ffactorau gael eu hystyried. Yn gyntaf, a oes signal ar gyfer ffonau symudol gan y pedwar rhwydwaith yn yr ardal, fel dewis arall yn hytrach na'r ffôn sefydlog? Yn ail, pa effaith a gaiff cau blychau ffôn ar bobl nad oes ganddynt linell tir gartref ac nad oes ganddynt ffôn symudol chwaith efallai? Mae gan 82 y cant o bobl ffonau symudol, ond efallai fod llai o lawer na hynny mewn rhai rhannau o Gymru, oherwydd poblogaeth hŷn neu dlotach, er enghraifft. Bydd yr holl ffactorau hynny'n faterion y mae'n rhaid inni dynnu sylw BT atynt ar ôl 6 Medi, pan fydd yr ymgynghori wedi dod i ben.

Pwysigrwydd Swyddfeydd Post

C5 Nick Ramsay: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am bwysigrwydd swyddfeydd post i gymunedau lleol yng Nghymru? OAQ(3)1217(FM)

Y Prif Weinidog: Yr ydym yn cydnabod gwerth cymdeithasol pwysig swyddfeydd post o ran cefnogi pobl agored i niwed, o ran cynnal cymunedau ac, yn enwedig, o ran mynd i'r afael â chynhwysiant ariannol. Dyna pam yr ydym wedi darparu cymorth helaeth i 950 o swyddfeydd post ers inni gyflwyno'r cynllun rhyddhad ardrethi i fusnesau bach.

Nick Ramsay: Byddwch yn ymwybodol bod swyddfeydd post wedi bod yn cau ledled y DU ers 1997. Yng Nghymru, ymddengys fod hynny wedi ein taro'n arbennig o galed, ac yr ydym wedi colli 33 y cant o gyfanswm ein rhwydwaith swyddfeydd post, lle y bu dynion a menywod yn gweithio'n effeithiol.

Yn fy etholaeth, sef Mynwy, mae swyddfeydd post Matharn, Llanellen, Gofilon a Sudbrook wedi cau'n ddiweddar. Yr wyf yn derbyn yr hyn a ddywedwch am y cymorth sydd ar gael, ond, yn amlwg, mae hwn yn

vitaly important issue—post offices are at the heart of many of our rural communities. Can you assure us that you are doing all that you can in your negotiations with the UK Government to ensure that as many of our post offices as possible are saved?

The First Minister: Perhaps I can take advantage of this opportunity to say that this is the issue for which Leighton Andrews is the relevant Deputy Minister, rather than BT pay phones; I apologise for getting that wrong in answer to question 4.

We are preparing to reopen the post office development fund on 1 January 2009. As I mentioned, we have put in £1.25 million, which may not sound like a huge sum of money relative to our total budget, but it has assisted 950 post offices, and has given particularly strong assistance to small-turnover post offices, because they have had 100 per cent rate relief over the past 15 months since we introduced the small business rate relief scheme on 1 April 2007.

Alun Davies: I, like others, have attended similar meetings in different parts of mid and west Wales over the last months. The post office closure programme is causing a great deal of upset as well as concern for many people, particularly the vulnerable. Is it possible for the Welsh Assembly Government to review how the post office development fund works, in order to bring forward the opening date from 1 January and to act as a catalyst to enable local communities to take ownership of some post office services? That would ensure that we still had a network covering, not only rural Wales, but also urban Wales, where vulnerable people can access these services.

The First Minister: The preparatory work for reopening the post office development fund will be about trying to find some sort of protection for the sub-postmasters or sub-postmistresses and other owners of businesses, which is basically what they are, so that they know where the British Government is going in terms of the type of

fater hollbwysig—mae swyddfeydd post yn galon y gymuned mewn llawer o'n cymunedau gwledig. A allwch ein sicrhau eich bod yn gwneud popeth a allwch wrth negodi â Llywodraeth y DU i sicrhau bod cynifer ag sy'n bosibl o'n swyddfeydd post yn cael eu hachub?

Y Prif Weinidog: Efallai y gallaf fanteisio ar y cyfle hwn i ddweud mai Leighton Andrews yw'r Dirprwy Weinidog perthnasol ar gyfer y mater hwn, ac nid ffonau talu BT; ymddiheuraf am y camgymeriad hwnnw yn fy ateb i gwestiwn 4.

Yr ydym yn paratoi i ailagor y gronfa datblygu swyddfeydd post ar 1 Ionawr 2009. Fel y dywedais, yr ydym wedi cyfrannu £1.25 miliwn, ac efallai nad yw hynny'n swnio'n swm enfawr o arian o'i gymharu â chyfanswm ein cyllideb, ond mae wedi cynorthwyo 950 o swyddfeydd post, ac wedi rhoi cymorth arbennig o gryf i swyddfeydd post sydd â throsiant isel, gan eu bod wedi cael rhyddhad ardrethi 100 y cant dros y 15 mis diwethaf ers inni gyflwyno'r cynllun rhyddhad ardrethi i fusnesau bach ar 1 Ebrill 2007.

Alun Davies: Yr wyf fi, fel eraill, wedi mynychu cyfarfodydd tebyg mewn gwahanol rannau o'r canolbarth a'r gorllewin dros y misoedd diwethaf. Mae'r rhaglen i gau swyddfeydd post yn peri llawer o ofid a phryder i lawer o bobl, yn enwedig pobl agored i niwed. A oes modd i Lywodraeth Cynulliad Cymru adolygu sut y mae'r gronfa datblygu swyddfeydd post yn gweithio, er mwyn i'r dyddiad agor fod cyn 1 Ionawr a gweithredu fel catalydd i alluogi cymunedau lleol i berchenogi rhai o wasanaethau'r swyddfa bost? Byddai hynny'n sicrhau bod gennym rwydwaith o hyd, nid ar gyfer Cymru wledig yn unig, ond ar gyfer Cymru drefol hefyd, lle y gall pobl agored i niwed ddefnyddio'r gwasanaethau hyn.

Y Prif Weinidog: Bydd y gwaith paratoi ar gyfer ailagor y gronfa datblygu swyddfeydd post yn ymwneud â cheisio canfod rhyw fath o ddiogelwch i is-bostfeistri neu is-bostfeistresi a pherchenogion busnesau eraill, oherwydd dyna ydynt yn y bôn, fel eu bod yn gwybod i ble y mae Llywodraeth Prydain yn mynd o ran y math o gontractau y bydd yn

contracts that they will have to provide in order to give them the footfall to run an effective business, and to ensure that they can access the small business rate relief scheme, which is already in place and for which we provide the funding.

There will be others who look with interest at the Essex County Council discussions on taking over some post offices threatened with closure. I commend the fact that Essex is saying that it is its proposal and that it is not seeking to do this and then ask for money from somewhere else. Essex councillors are saying, 'Look, we are grown-up boys and girls and if we say that we are going to do something, then we are going to do it and not merely ask for money from someone else in order to do so'. That is the line that Essex is taking and it is a healthy and grown-up way of looking at a policy initiative. I understand that its discussions to get rid of European state aid rules and so on have gone quite well.

The Leader of the Welsh Liberal Democrat Group (Michael German): Two-hundred post office closures have already been announced or have happened, and that figure will probably have reached 250 by the end of the year. This is only the start of the great run of closures that might occur if the post office card account is lost to post office customers. As you know, that would be a disaster. If the Post Office lost that account, then, as its chief executive said, there would be little left of the post office network.

What conversations have you had with Ministers in London on the awarding of the contract? As you rightly say, if the Post Office lost the card account it would mean that the footfall would not be strengthened, but dramatically weakened.

The First Minister: I think that the Post Office accepts that it has been defined as being in a commercial area of business, but that it provides a commercial service with social implications. Therefore, the Government has said that, because of its social implications, it will guarantee that the

rhaiddid ynt eu darparu er mwyn sicrhau bod ganddynt ddigon o gwsmeriaid i redeg busnes effeithiol, ac i sicrhau eu bod yn gallu defnyddio'r cynllun rhyddhad ardrethi i fusnesau bach, sydd wedi'i sefydlu eisoes ac yr ydym ni'n rhoi'r cyllid ar ei gyfer.

Bydd rhai pobl eraill yn edrych gyda diddordeb ar drafodaethau Cyngor Sir Essex ynghylch cymryd yr awenau mewn rhai swyddfeydd post sydd dan fygythiad. Yr wyf yn cymeradwyo'r ffaith bod Essex yn dweud mai ei gynnig ef ei hun yw hyn, ac nad ydyw'n ceisio gwneud hyn ac yna'n gofyn am arian o rywle arall. Mae cynghorwyr Essex yn dweud, 'Edrychwch, yr ydym yn fechgyn a merched mawr, ac os dywedwn ein bod am wneud rhywbeth, yr ydym am ei wneud, ac nid gofyn am arian gan rywun arall er mwyn ei wneud'. Dyna yw agwedd Essex, ac mae'n ffordd iach ac aeddfed o edrych ar fenter polisi. Yr wyf yn deall bod eu trafodaethau i gael gwared â rheolau cymorth gwladwriaethol Ewrop ac yn y blaen wedi mynd yn eithaf da.

Arweinydd Grŵp Democratiaid Rhyddfrydol Cymru (Michael German): Mae 200 o swyddfeydd post naill ai wedi cau neu wedi bod yn destun cyhoeddiad eu bod am gau, ac mae'n debygol y bydd y ffigur hwnnw wedi cyrraedd 250 erbyn diwedd y flwyddyn. Nid yw hyn ond megis dechrau'r cau mawr a allai ddigwydd os bydd cwsmeriaid swyddfeydd post yn colli cyfrif cerdyn swyddfa'r post. Fel y gwyddoch, byddai hynny'n drychineb. Petai Swyddfa'r Post yn colli'r cyfrif hwnnw, yna, fel y dywedodd ei phrif weithredwr, ni fyddai llawer ar ôl o'r rhwydwaith swyddfeydd post.

Pa sgysiau yr ydych wedi'u cael â Gweinidogion yn Llundain ynghylch dyfarnu'r contract? Fel y dywedwch, petai Swyddfa'r Post yn colli'r cyfrif cerdyn, ni châi nifer y cwsmeriaid ei gynyddu; câi ei leihau'n fawr.

Y Prif Weinidog: Credaf fod Swyddfa'r Post yn derbyn ei fod wedi'i ddiffinio fel sefydliad sydd mewn maes busnes masnachol, ond ei fod yn darparu gwasanaeth masnachol sydd â goblygiadau cymdeithasol. Felly, mae'r Llywodraeth wedi dweud, oherwydd y goblygiadau cymdeithasol, y bydd yn sicrhau

£150 million annual subsidy will carry on. So far, so good. The problem is that the other side of it involves, from time to time, huge panics over whether there is sufficient business to justify a post office here or a post office there that is a bit marginal. When it loses a contract, as was the case with television licensing or Department for Work and Pensions benefits and pension payments, it is a huge blow, particularly to the more benefit-dependent post offices in more deprived areas with high proportions of pensioners, people with disabilities, or those who receive other benefits. Therefore, the Post Office continues to have to find new products, of which the post office card account was one. Sometimes, they are successful: foreign currency has been a terrific success for the Post Office, but it needs others, like the card account, to be continued if it all possible. However, it is a bidding process.

Michael German: The question, First Minister, was, rightly, that the loss of the card account would mean that so few customers would come through the door that what is left of the post office network after the 250 closures would be further decimated. Those are not my words, but those of the Post Office, which sees that on the horizon. The question that I am asking you is: what have you done with your colleagues in London? Have you made representations to him about the nature of the commitment to our post office network? What have you said to him about the work that the National Assembly is doing with regard to its post office development fund? Surely, if we do not have the post office card account, then the post office development fund will go out of the back door, because there will be no services left.

The First Minister: I do not have a copy of the quite strongly worded letter that Leighton Andrews sent to Pat McFadden, the Minister of State for Employment Relations and Postal Affairs quite recently. I do not know if we have made that letter public. It lays out, in no uncertain terms, the implications for Wales

y bydd y cymhorthdal blynyddol o £150 miliwn yn parhau. Popeth yn iawn, hyd yma. Y broblem yw bod yr ochr arall i hynny'n golygu, o bryd i'w gilydd, y bydd panig mawr ynghylch a oes digon o fusnes i gyfiawnhau swyddfa bost yma neu swyddfa bost acw sydd ychydig yn ymylol. Pan fydd yn colli contract, fel sydd wedi digwydd gyda thrwyddedau teledu neu daliadau budd-daliadau a pensiynau'r Adran Gwaith a Phensiynau, mae'n ergyd drom, yn enwedig i'r swyddfeydd post sy'n dibynnu mwy ar fudd-daliadau mewn ardaloedd mwy difreintiedig lle y ceir cyfrannau uchel o bensynwyr, pobl sydd ag anableddau, neu bobl sy'n cael budd-daliadau eraill. Felly, rhaid i Swyddfa'r Post barhau i ganfod cynhyrchion newydd, ac yr oedd cyfrif cerdyn swyddfa'r post yn un o'r rheini. Weithiau, byddant yn llwyddiannus: mae arian tramor wedi bod yn llwyddiant ysgubol i Swyddfa'r Post, ond mae angen i rai eraill, megis y cyfrif cerdyn, barhau os yw hynny'n bosibl sut yn y byd. Fodd bynnag, proses o gyflwyno ceisiadau ydyw.

Michael German: Y cwestiwn, Brif Weinidog, yn ddigon teg, oedd y byddai colli'r cyfrif cerdyn yn golygu y byddai cyn lleied o gwsmeriaid yn dod drwy'r drws nes câi'r hyn sydd ar ôl o'r rhwydwaith swyddfeydd post ar ôl i 250 ohonynt gau ei ddinistrio ymhellach. Nid fy ngeiriau i yw'r rheini, ond geiriau Swyddfa'r Post, sy'n gweld hynny ar y gorwel. Y cwestiwn yr wyf yn ei ofyn ichi yw: beth yr ydych wedi'i wneud gyda'ch cyd-Weinidogion yn Llundain? A ydych wedi cyflwyno sylwadau iddo am natur yr ymrwymiad i'n rhwydwaith swyddfeydd post? Beth yr ydych wedi'i ddweud wrtho am y gwaith y mae'r Cynulliad Cenedlaethol yn ei wneud gyda'i gronfa datblygu swyddfeydd post? Os nad yw cyfrif cerdyn swyddfa'r post gennym, mae'r gronfa datblygu swyddfeydd post yn sicr o ddod i ben, oherwydd ni fydd dim gwasanaethau ar ôl.

Y Prif Weinidog: Nid oes gennyf gopi o'r llythyr eithaf cryf a anfonodd Leighton Andrews at Pat McFadden, y Gweinidog Gwladol dros Gysylltiadau Cyflogaeth a Materion Post yn eithaf diweddar. Nid wyf yn gwybod a wnaethom y llythyr hwnnw'n gyhoeddus. Mae'n cyfleu'n ddiamwys beth

and the backbone of the post office services, if certain things happen; that is, if we fail to provide new financial products that the Post Office can get involved with at the same time that there is a continuous seepage of the products on which the Post Office used to depend, such as television licensing, and the payment of pensions and benefits. The post office card account, on which no decision has yet been made, was pretty critical in that.

Michael German: I will finish by asking whether you could make that letter public. It is important that the people of Wales know that they have the support of the National Assembly for Wales and the Welsh Assembly Government for doing that work. After all, we would not want to take the advice that you are apparently giving your party, which is deciding in October whether to scrap branches altogether or have wholesale amalgamations. I am sure that that is not right for the Post Office, is it?

The First Minister: I am really not sure what you are talking about. The important thing is that we try to get the Ministers who sponsor the Post Office in the Westminster Department for Business, Enterprise and Regulatory Reform to realise that they need to try to find an adequate supply of financial products that make it worthwhile for people to go into individual post office branches in order to carry out transactions. It may be more convenient on the internet, and it may be cheaper to renew your car licence on the internet, but if that happens to every bit of business with which the Post Office is involved, then, in the end, you do not have a viable Post Office. It is having a mix of businesses for the financially excluded, the non-internet literate—like me—who need to use a post office as locally as possible, because they do not have the internet alternative that cleverer people have.

Public Service Delivery

Q6 Nick Bourne: Will the First Minister make a statement on the provision of public

yw'r goblygiadau i Gymru ac i asgwrn cefn y gwasanaethau swyddfeydd post, os bydd rhai pethau'n digwydd; hynny yw, os methwn ddarparu cynhyrchion ariannol newydd y gall Swyddfa'r Post ymwneud â hwy ar yr un pryd ag y mae'r cynhyrchion yr oedd Swyddfa'r Post yn arfer dibynnu arnynt, megis trwyddedau teledu a thalu pensiynau a budd-daliadau, yn lleihau'n barhaus. Yr oedd cyfrif cerdyn swyddfa'r post yn eithaf hanfodol i hynny, ond nid oes penderfyniad wedi'i wneud yn ei gylch eto.

Michael German: Gorffennaf drwy ofyn a allech wneud y llythyr hwnnw'n gyhoeddus. Mae'n bwysig i bobl Cymru wybod bod ganddynt gefnogaeth gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru a Llywodraeth Cynulliad Cymru i wneud y gwaith hwnnw. Wedi'r cyfan, ni fyddem yn dymuno dilyn y cyngor y mae'n ymddangos eich bod yn ei roi i'ch plaid, sef penderfynu ym mis Hydref a ydych am gael gwared â changhennau'n gyfan gwbl ynteu eu cyfuno ar raddfa fawr. Yr wyf yn siŵr nad yw hynny'n iawn i Swyddfa'r Post, nac ydyw?

Y Prif Weinidog: Nid wyf yn siŵr am beth yr ydych yn sôn. Y peth pwysig yw ein bod yn ceisio sicrhau bod y Gweinidogion sy'n noddi Swyddfa'r Post yn yr Adran Busnes, Menter a Diwygio Rheoleiddio yn San Steffan yn sylweddoli bod angen iddynt geisio canfod cyflenwad digonol o gynhyrchion ariannol sy'n ei gwneud yn werth chweil i bobl fynd i ganghennau swyddfeydd post unigol i gyflawni trafodion. Efallai ei bod yn fwy cyfleus ar y rhyngwrwyd, ac efallai ei bod yn rhatach adnewyddu trwydded eich car ar y rhyngwrwyd, ond os bydd hynny'n digwydd i bob busnes y mae Swyddfa'r Post yn ymwneud ag ef, ni fydd gennych Swyddfa'r Post ddichonadwy yn y pen draw. Mae angen cymysgedd o fusnesau i'r rhai sydd wedi'u hallgáu'n ariannol, y rhai na allant ddefnyddio'r rhyngwrwyd—fel fi—y mae arnynt angen defnyddio swyddfa bost mor lleol ag sy'n bosibl, gan nad yw'r dewis o ddefnyddio'r rhyngwrwyd ar gael iddynt fel y mae i bobl fwy medrus.

Darparu Gwasanaethau Cyhoeddus

C6 Nick Bourne: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am ddarparu gwasanaethau

service delivery in rural Wales?
OAQ(3)1197(FM)

The First Minister: We are committed to continual improvement in public service delivery in rural Wales, as in urban Wales. We are driving forward the 'One Wales' agenda to create citizen-centred, high quality, efficient and innovative services that represent good value for money.

Nick Bourne: I do not know whether the First Minister heard *Good Morning Wales* this morning, but I did, and I heard the chair of the Welsh Assembly Government's economic research advisory panel, Professor David Garel Rhys, talking not about whether there will be a recession, but how deep it will be and how long it will last, contrary to what the First Minister has said previously.

2.40 p.m.

In light of that, I am extremely concerned about the help that is being given on economic development from that part of the budget, because as far as I can tell, relying on information given, it is being cut as a result of overspends in the transport budget. Some posts are being lost, such as the director of enterprise's post in north Wales, which has been merged with another key post, and there is talk of cuts to this budget. Can you give assurances on this matter, because assistance is absolutely crucial at such a time for small and medium-sized businesses, whether in rural or urban Wales?

The First Minister: I have made no predictions about what the state of the British economy will be in three months', six months' or 12 months' time. If you think that I have made such predictions, and if you think that they contradict what Garel Rhys may have said—I am sorry that I did not hear *Good Morning Wales*—please point them out to me, as I have never made such predictions, as far as I am aware.

The issue of the Department for the Economy and Transport and the disposition of officials

cyhoeddus yng Nghymru wledig?
OAQ(3)1197(FM)

Y Prif Weinidog: Yr ydym wedi ymrwymo i wella'n barhaus y gwasanaethau cyhoeddus a ddarperir yn ardaloedd gwledig Cymru, yn yr un modd â'r ardaloedd trefol. Yr ydym yn bwrw ymlaen â'n hagenda yn 'Cymru'n Un' i greu gwasanaethau effeithlon ac arloesol o ansawdd uchel sy'n canolbwyntio ar y dinesydd ac yn rhoi gwerth da am arian.

Nick Bourne: Nid wyf yn gwybod a glywodd y Prif Weinidog *Good Morning Wales* y bore yma, ond gwneuthum i, a chlywais gadeirydd panel cynghori Llywodraeth Cynulliad Cymru ar ymchwil economaidd, yr Athro David Garel Rhys, yn siarad nid ynghylch a fydd dirwasgiad, ond ynghylch pa mor ddwys y bydd ac am ba hyd y bydd yn para, yn groes i'r hyn y mae'r Prif Weinidog wedi'i ddweud o'r blaen.

Yng ngoleuni hynny, yr wyf yn bryderus dros ben am y cymorth sy'n cael ei roi o ran datblygu economaidd o'r rhan honno o'r gyllideb, oherwydd hyd y gwelaf, o ddibynnu ar y wybodaeth a roddwyd, bydd yn cael ei dorri o ganlyniad i orwario yn y gyllideb drafnidiaeth. Mae rhai swyddi'n cael eu colli, megis swydd y cyfarwyddwr menter yn y gogledd, sydd wedi'i chyfuno â swydd allweddol arall, ac mae sôn am dorri'r gyllideb hon. A allwch roi sicrwydd ynghylch y mater hwn, gan fod cymorth yn gwbl hanfodol ar adeg fel hon i fusnesau bach a chanolig, boed hwy yng Nghymru wledig neu yng Nghymru drefol?

Y Prif Weinidog: Nid wyf wedi gwneud dim rhagfynegiadau am gyflwr economi Prydain ymhen tri mis, ymhen chwe mis nac ymhen 12 mis. Os credwch fy mod wedi gwneud rhagfynegiadau o'r fath, ac os credwch eu bod yn gwrth-ddweud yr hyn a ddywedodd Garel Rhys—mae'n ddrwg gennyf, ond ni chlywais *Good Morning Wales*—tynnwch fy sylw atynt os gwelwch yn dda, gan nad wyf erioed wedi gwneud rhagfynegiadau o'r fath, hyd y gwn.

Mae mater Adran yr Economi a Thrafnidiaeth ac anianawd ei swyddogion yn fater y dylech

within it is a matter that you should direct to Ieuan Wyn Jones, as the responsible Minister, and/or Dame Gillian Morgan, the Permanent Secretary.

Gareth Jones: Un gwasanaeth allweddol yn y Gymru wledig yw'r gwasanaeth ambiwlans—mae hynny'n wir drwy Gymru, wrth gwrs. Pa welliannau yr ydych yn eu rhagweld yn y dyfodol agos cyn belled ag y mae'r gwasanaeth hwn yn y cwestiwn?

Y Prif Weinidog: Mae Edwina Hart, y Gweinidog perthnasol, wedi mynegi mor glir ag y gallai pa mor annigonol yw perfformiad Ymddiriedolaeth GIG Gwasanaethau Ambiwylans Cymru, yn enwedig mewn rhai ardaloedd. Yn ogystal ag ardaloedd gwledig, a Phowys yn arbennig, mae hynny hefyd yn wir yn y de-ddwyrain, yn Nhor-faen, Mynwy, Bro Morgannwg ac yn y blaen. Mae rhai o'r ardaloedd hyn wedi bod yn wan eu perfformiad, gyda dirywiad yn ystod y tri mis diwethaf. Mae Edwina Hart wedi'i gwneud yn hollol glir i'r ymddiriedolaeth ambiwlans fod hynny'n annigonol.

Cau Swyddfeydd Treth

C7 Alun Ffred Jones: Pa drafodaethau mae'r Prif Weinidog wedi'u cael gyda Llywodraeth y DU ynglŷn â chau swyddfeydd treth yn y gogledd? OAQ(3)1203(FM)

Y Prif Weinidog: Yr ydym yn cadw llygad agos ar y digwyddiadau hyn yn adrannau Llywodraeth y Deyrnas Unedig, er mwyn cadw lefelau anghyfleustra mor isel ag y bo modd ac er mwyn sicrhau'r lles mwyaf i Gymru yn sgîl y newidiadau a'r ffordd mae adrannau'r Deyrnas Unedig yn trefnu eu gwasanaethau i ddinasyddion.

Alun Ffred Jones: Da yw clywed hynny. Heb ystyried ansawdd y gwasanaeth—sydd, yn ôl tystiolaeth rhai sy'n ei ddefnyddio, eisoes wedi dirywio oherwydd y rheolau newydd—os ydym yn ystyried swyddfa Bangor, er enghraifft, mae'r gweithwyr yno yn teithio o ardal eang o Fôn, Arfon a'r tu hwnt. Mae'n eironig ein bod yn trafod cynllun gweithredu Môn a Menai heddiw, tra'n sôn am ddiswyddo 80 o bobl yn yr achos hwn. Yr hyn sy'n ddirgelwch i mi yw

ei gyfeirio at Ieuan Wyn Jones, y Gweinidog sydd â chyfrifoldeb, a/neu'r Fonesig Gillian Morgan, yr Ysgrifennydd Parhaol.

Gareth Jones: One of the key services in rural Wales is the ambulance service—that it true of the whole of Wales, of course. What short-term improvements do you foresee for this service?

The First Minister: Edwina Hart, the relevant Minister, has expressed as clearly as she could how inadequate she considers the performance of the Welsh Ambulance Services NHS Trust to be, especially in some areas. As well as in rural areas, Powys especially, that is also the case in the south-east, in Torfaen, Monmouth, the Vale of Glamorgan and so on. Some of these areas have seen weak performance, with a decline over the last three months. Edwina Hart has made it perfectly clear to the ambulance trust that that is inadequate.

Closure of Tax Offices

Q7 Alun Ffred Jones: What discussions has the First Minister had with the UK Government on the closure of tax offices in north Wales? OAQ(3)1203(FM)

The First Minister: We keep a close eye on these developments in UK Government departments, in order to minimise inconvenience and to secure the maximum benefit for Wales in light of changes and the way in which UK departments arrange their services for citizens.

Alun Ffred Jones: I am pleased to hear that. Apart from the quality of the services—which, according to users' evidence, has already declined as a result of the new rules—if we look at the Bangor office, for example, workers travel there from a wide area that encompasses Anglesey, Arfon and beyond. It is ironic that we are today going to be discussing the Môn a Menai action plan but that we are talking, in this case, of making 80 people redundant. What is a

ein bod yn canoli gwasanaethau mewn lleoedd poblog tra bo ardaloedd sy'n derbyn cymorth Ewropeaidd oherwydd eu diffygion economaidd yn cael eu trin fel hyn. A ydych wedi trafod y materion hyn gyda'r Gweinidog perthnasol neu'r Llywodraeth yn San Steffan i geisio eu cael i sylweddoli effaith y newidiadau hyn ar ardaloedd ymylol Cymru?

Y Prif Weinidog: Yr ydym wedi'u trafod, ond nid ar ôl yr ad-drefnu a welwyd ryw flwyddyn yn ôl. Yr ydym wedi'u trafod gyda Dawn Primarolo, a oedd yn gyfrifol, tra'i bod yn gwneud swydd y Tâl-feistr Cyffredinol, am y gwasanaeth treth pan gyhoeddwyd y cynllun hwn gyntaf.

Rhaid cofio ein bod ni ambell waith ar ein hennill. Er enghraifft, oni bai am y dechnoleg newydd hon, ni allai cwmni fel McKesson ddod â 330 o swyddi ychwanegol i Fangor i gyflenwi gwasanaeth cyflogres ac adnoddau dynol i adran iechyd Llywodraeth y Deyrnas Unedig. Fodd bynnag, oherwydd bod modd canoli hynny ym Mangor, mae'n golygu y bydd llawer mwy o swyddi yn dod i mewn i Fangor ar yr un pryd ag y collir 50 neu fwy o swyddi yn y gwasanaeth treth. Ambell waith, yr ydym yn ennill o'r newidiadau a'r corddi sydd yn digwydd, ac ambell waith yr ydym ar ein colled.

Mark Isherwood: Earlier this year, HM Revenue and Customs announced the closure of five offices in Wales. Last month, it announced a consultation on the withdrawal of services from a further 11 offices, including offices in Bangor, as we heard, and Rhyl. The former Paymaster General, Dawn Primarolo, and the present Financial Secretary to the Treasury, Jane Kennedy, have both committed themselves to undertaking detailed and meaningful consultation with the Assembly Government in order to explore all possible alternatives to closure, relocation or centralisation. The Public and Commercial Services union has said that, during the Cardiff and Swansea reviews, consultation between HMRC and the Assembly Government was at best minimal and at worst virtually non-existent. How do you respond to its fear that, in the latest round of review, the level of meaningful consultation will be equally low?

mystery to me is that we are centralising services in populated areas while areas that receive European assistance because of their economic deficiencies are treated in this way. Have you discussed these issues with the relevant Minister or the Westminster Government to try to get them to realise the impact of these changes on peripheral parts of Wales?

The First Minister: We have discussed them, but not following the reshuffle that happened a year or so ago. We have discussed them with Dawn Primarolo, who was Paymaster General, responsible for the tax service, when the plan was first announced.

We must remember that we are sometimes the ones who gain. For example, without this new technology, McKesson could not bring 330 new jobs to Bangor to provide payroll and human resources services for the UK health department. However, as it is possible to centralise that in Bangor, it means that many more jobs will be coming into Bangor at the same time as 50 or more jobs will be lost in the tax service. With this churning and these changes, sometimes we win and sometimes we lose.

Mark Isherwood: Yn gynharach eleni, cyhoeddodd Cyllid a Thollau Ei Mawrhydi ei fod yn cau pum swyddfa yng Nghymru. Fis diwethaf, cyhoeddodd ymgynghoriad ynghylch dileu gwasanaethau mewn 11 swyddfa arall, gan gynnwys y swyddfeydd ym Mangor, fel y clywsom, a'r Rhyl. Mae'r cyn Dâl-feistr Cyffredinol, Dawn Primarolo, ac Ysgrifennydd Ariannol presennol y Trysorlys, Jane Kennedy, ill dwy wedi ymrwymo i ymgynghori'n fanwl ac yn ystyrllon â Llywodraeth y Cynulliad er mwyn archwilio pob dewis posibl arall yn hytrach na chau, ail-leoli neu ganoli. Mae undeb y Gwasanaethau Cyhoeddus a Masnachol wedi dweud mai ychydig iawn o ymgynghori ar y gorau, yn ystod yr adolygiadau yng Nghaerdydd ac Abertawe, a fu rhwng Cyllid a Thollau Ei Mawrhydi a Llywodraeth y Cynulliad, ac ar y gwaethaf ni chafwyd dim i bob diben. Sut yr ydych yn ymateb i'r pryder sydd ganddo y bydd lefel yr ymgynghori

The PCS union has called for politicians of all parties to urge Government to meet its pledges on consultations, which, as it says, are not optional. I am heartened that you have indicated that you are in consultation; could you tell us about the degree of that consultation, in the light of these concerns?

The First Minister: It is some months since the Public and Commercial Services Union issued that press release, and there is ferocious opposition from PCS to the proposed changes to HMRC and Department of Work and Pension offices in small and medium-sized towns across Wales. It is very much opposed to the centralisation of services—usually in Cardiff, Swansea and Wrexham, but Newport is sometimes involved too. I thought that it was a bit mysterious that it chose to include us in terms of guilt about this—or perhaps you are misreading what it said; I am not sure. However, I seem to remember that, months ago, when this occurred, I thought that it was a bit off-beam of the PCS to try to imply that we were partially to blame for what was happening.

ystyrlon yr un mor isel yn ystod y cylch diweddaraf o adolygu? Mae undeb y Gwasanaethau Cyhoeddus a Masnachol wedi galw ar wleidyddion o bob plaid i annog y Llywodraeth i gyflawni ei haddewidion o ran ymgynghori, nad yw'n rhywbeth dewisol, fel y mae'n dweud. Mae'n galondid eich bod wedi dweud eich bod yn ymgynghori; a allech ddweud wrthym am raddfa'r ymgynghoriad hwnnw, yng ngoleuni'r pryderon hyn?

Y Prif Weinidog: Mae rhai misoedd wedi mynd heibio ers i Undeb y Gwasanaethau Cyhoeddus a Masnachol gyhoeddi'r datganiad hwnnw i'r wasg, ac mae'r undeb yn gwrthwynebu'n chwyn y newidiadau arfaethedig yn swyddfeydd Cyllid a Thollau Ei Mawrhydi a'r Adran Gwaith a Phensiynau mewn trefi bach a chanolig ledled Cymru. Mae'n wrthwynebus iawn i ganoli gwasanaethau—fel arfer yng Nghaerdydd, Abertawe a Wrecsam, ond mae Casnewydd yn rhan o hyn weithiau hefyd. Yr oeddwn yn tybio ei bod ychydig yn rhyfedd ei fod yn dewis ein cynnwys ni yn yr euogrwydd ynghylch hyn—neu efallai eich bod yn camddarllen yr hyn a ddywedodd; nid wyf yn siŵr. Fodd bynnag, cofiaf feddwl, fisoedd yn ôl, pan ddigwyddodd hyn, fod y PCS ymhell ohoni wrth geisio honni bod rhywfaint o fai arnom am yr hyn a oedd yn digwydd.

The important thing is that we have said that where we are recruiting and where it would be more convenient to those clerical workers in terms of the new offices at Llandudno Junction, Aberystwyth, and Merthyr—where the new office has been open for a couple of years now—we will try, if it would mean less inconvenience to the people of Wales and greater convenience to employees, to synchronise any job losses that they might have with any recruitment that we might have. You cannot always do that, but we will try to take any opportunities that arise, and there are regular meetings between their human resources people and our HR branch, to see whether there might be opportunities where, with retraining, civil servants could switch to working for us, so that civil servant job losses can be avoided.

Y peth pwysig yw ein bod wedi dweud, pan fyddwn yn recriwtio a phan fyddai hynny'n fwy hwylus i'r gweithwyr clerigol, o ran y swyddfeydd newydd yng Nghyffordd Llandudno, Aberystwyth a Merthyr—lle y mae'r swyddfa newydd ar agor ers rhyw ddwy flynedd bellach—y byddwn yn ceisio, petai'n golygu llai o anhwylostod i bobl Cymru a mwy o hwylustod i weithwyr, cysoni unrhyw golli swyddi a fyddai'n digwydd iddynt hwy efallai ag unrhyw recriwtio a fyddai'n digwydd gennym ni efallai. Ni allwch wneud hynny bob tro, ond byddwn yn ceisio manteisio ar unrhyw gyfleoedd sy'n codi, a chynhelir cyfarfodydd rheolaidd rhwng eu staff adnoddau dynol hwy a'n cangen adnoddau dynol ni, i weld a oes unrhyw gyfleoedd lle y gallai gweision sifil, ar ôl cael eu hailhyfforddi, symud i weithio i ni, fel y gellir osgoi sefyllfa lle y mae gweision sifil yn colli swyddi.

Ambulance Response Times

Q8 Kirsty Williams: Will the First Minister make a statement on ambulance response times in Powys? OAQ(3)1194(FM)

The First Minister: I strongly share the concerns expressed by Edwina Hart, the Minister for Health and Social Services, in her statement to Plenary on 24 June regarding the unacceptable performance, especially lately, of the emergency ambulance response times in Powys.

Kirsty Williams: As you will be aware, those ambulance response times show us that ambulance response times to calls reporting life-threatening emergencies in Powys are still the lowest in Wales, with just 47 per cent being reached within the target time, compared with a Welsh average of 65.1 per cent. I appreciate that both you and Edwina Hart continue to be concerned at the poor performance regarding ambulance response times in my constituency, and I know that the Minister has called for immediate action. However, it seems obvious to me that the trust is incapable of making the improvements that my constituents need, and I would like to know how much longer the people of Brecon and Radnorshire will have

Amseroedd Ymateb Ambiwlansys

C8 Kirsty Williams: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am amseroedd ymateb ambiwlansys ym Mhowys? OAQ(3)1194(FM)

Y Prif Weinidog: Yr wyf yn cyd-fynd yn llwyr â'r pryderon a fynegwyd gan Edwina Hart, y Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol, yn ei datganiad i'r Cyfarfod Llawn ar 24 Mehefin ynghylch perfformiad annerbyniol amseroedd ymateb ambiwlansys i argyfwng ym Mhowys, yn enwedig yn ddiweddar.

Kirsty Williams: Fel y byddwch yn ymwybodol, mae'r amseroedd ymateb hynny gan ambiwlansys yn dangos inni mai'r amseroedd ymateb gan ambiwlansys i alwadau sy'n ymwneud ag argyfyngau lle mae y bywyd yn y fantol ym Mhowys yw'r rhai isaf yng Nghymru o hyd, gyda 47 y cant yn unig yn cyrraedd o fewn yr amser targed, o'i gymharu â'r cyfartaledd yng Nghymru sy'n 65.1 y cant. Yr wyf yn sylweddoli eich bod chi ac Edwina Hart yn parhau i bryderu am berfformiad gwael amseroedd ymateb ambiwlansys yn fy etholaeth, a gwn fod y Gweinidog wedi galw am weithredu'n ddi-oed. Fodd bynnag, mae'n ymddangos yn amlwg i mi nad yw'r ymddiriedolaeth yn gallu gwneud y gwelliannau y mae eu hangen

to put up with an inadequate emergency ambulance service.

The First Minister: We asked why there was a 7 percentage point drop in the number of calls being met within the response time in May, compared with previous months. The answer that we received was that there is bound to be a greater variation in Powys than elsewhere, because a small number of missed calls in a relatively sparsely populated area with fewer calls per ambulance station will have a bigger impact in Powys than elsewhere. I am not sure that I am statistically completely convinced by that. However, it certainly is true that there have been two previous months when there was a freakishly bad performance. The average is 47 or 50 per cent, or something like that, but occasionally you will get months when it drops to 40 or 41 per cent, as in August and December 2007. That is completely unacceptable, and we have to try to make sure that the service in Powys is tailored to the circumstances in Powys and that those sudden dips that reflect an utterly unacceptable level of service are avoided.

2.50 p.m.

Nick Bourne: I expressed similar concern when the Minister made the statement and, even on the figures as interpreted by the First Minister, that sort of level is clearly inadequate. It applies not only to Brecon and Radnorshire, but to Montgomeryshire in the north, where a woman would have died from a bee sting had a neighbour not had access to the immediate care that was needed. It is a real concern, First Minister, and it is not good enough for you simply to wring your hands and say that it is unacceptable. What is being done to ensure that the level in Powys comes up to the level in the rest of Wales, which, in itself, is lagging behind the level in England and Scotland?

The First Minister: That is a classic case of what I was saying earlier, some three quarters of an hour ago. You cannot subcontract

ar fy etholwyr, a hoffwn wybod am ba hyd y bydd yn rhaid i bobl Brycheiniog a Sir Faesyfed orfod goddef gwasanaeth ambiwlans argyfwng annigonol.

Y Prif Weinidog: Gofynasom pam mae gostyngiad o 7 pwynt canran yn nifer y galwadau a gyrhaeddir o fewn yr amser ymateb ym mis Mai, o'i gymharu â misoedd blaenorol. Yr ateb a gawsom oedd ei bod yn anochel y byddai mwy o amrywiaeth ym Mhowys nag yn unrhyw le arall, oherwydd bydd nifer fach o alwadau nas cyrhaeddir mewn ardal denau ei phoblogaeth, ac sy'n cael llai o alwadau fesul gorsaf ambiwlans, yn cael mwy o effaith ym Mhowys nag mewn ardaloedd eraill. Nid wyf yn siŵr a yw hynny'n fy argyhoeddi'n llwyr o ran yr ystadegau. Fodd bynnag, yn sicr mae'n wir bod y perfformiad wedi bod yn syfrdanol o wael dros y ddau fis blaenorol. Y cyfartaledd yw 47 neu 50 y cant, neu rywbeth tebyg, ond weithiau byddwch yn cael misoedd lle y mae'n gostwng i 40 neu 41 y cant, fel y gwelwyd ym mis Awst a mis Rhagfyr 2007. Mae hynny'n hollol annerbyniol, a rhaid inni geisio sicrhau bod y gwasanaeth ym Mhowys yn addas ar gyfer yr amgylchiadau ym Mhowys, a bod y gostyngiadau sydyn hynny sy'n adlewyrchu lefel hollol annerbyniol o wasanaeth yn cael eu hosgoi.

Nick Bourne: Mynegais bryder tebyg pan wnaeth y Gweinidog y datganiad a, hyd yn oed yn ôl dehongliad y Prif Weinidog o'r ffigurau, mae'r math hwnnw o lefel yn amlwg yn annerbyniol. Nid ar Frycheiniog a sir Faesyfed yn unig y mae hyn yn effeithio, oherwydd yn sir Drefaldwyn yn y gogledd, byddai gwraig wedi marw ar ôl cael ei phigo gan wenynen, pe na bai cymydog wedi gallu rhoi'r gofal di-oed yr oedd ei angen arni. Mae'n bryder gwirioneddol, Brif Weinidog, ac nid yw'n ddigon da ichi ddweud ei fod yn annerbyniol ond heb wneud dim yn ei gylch. Beth sy'n cael ei wneud i sicrhau bod y lefel ym Mhowys yn codi i'r lefel yng ngweddill Cymru, sydd, ynddi'i hun, ar ei hôl hi o'i chymharu â'r lefel yn Lloegr ac yn yr Alban?

Y Prif Weinidog: Dyna enghraifft glasurol o'r hyn yr oeddwn yn ei ddweud yn gynharach, ryw dri chwarter awr yn ôl. Ni

responsibility for the national health service because it is incompatible with the democratic scrutiny of us as Ministers. What you have just said is a classic example of how difficult it is to say, 'It is nothing to do with us; it is all to do with the ambulance trust'.

On the variation in the response times in the service, in Conwy, Denbighshire, Wrexham—that corner of Wales—the times are extremely good, but there will be urban areas of Wales that will be pretty poor, such as the Vale of Glamorgan, Torfaen and Monmouthshire, and those are inexplicable. Then, there will be Powys and its response times that are regarded as explicable but unacceptable in that the more sparsely populated an area is, the harder it is to run an ambulance service. That is certainly true. You cannot have ambulances sitting there doing nothing because there are not enough calls. You cannot sprinkle ambulance stations where, due to the sparsity of the population, there just is not enough call for them. You have to find another way of trying to match the demand with the need. I also understand that there are recruitment problems in Powys, which contribute to the situation. The trust has said that it is going to commence a bigger drive to fill the gaps in the service. I completely agree with you that 40.8 per cent, as of May this year, is completely unacceptable.

The Post Office Card Account

Q9 Trish Law: Will the First Minister make a statement on discussions that the Welsh Assembly Government is having with the Department for Work and Pensions to secure the future of the post office card account? OAQ(3)1215(FM)

The First Minister: There is now a bit of *déjà vu* in relation to this question, as you can tell. Although we have no direct part to play in the tendering process, the Deputy Minister for Regeneration, Leighton Andrews, wrote to the United Kingdom Government on 11 June to register his concern about the impact on Welsh post offices if Post Office Ltd is not successful in securing the contract.

allwch is-gontractio cyfrifoldeb dros y gwasanaeth iechyd gwladol oherwydd nid yw'n gydnaws â'r ffordd y creffir yn ddemocrataidd arnom fel Gweinidogion. Mae'r hyn yr ydych newydd ei ddweud yn enghraifft glasurol o pa mor anodd yw dweud, 'Nid oes a wnelo ddim â ni; mater i'r ymddiriedolaeth ambiwlans ydyw'.

O ran yr amrywio yn yr amseroedd ymateb yn y gwasanaeth, mae'r amseroedd yn dda iawn yng Nghonwy, sir Ddinbych, Wrecsam—y cornel hwnnw o Gymru—ond bydd ardaloedd trefol yng Nghymru sy'n eithaf gwael, megis Bro Morgannwg, Torfaen a sir Fynwy, ac ni ellir rhoi rheswm am hyn. Yna, bydd Powys a'r amseroedd ymateb y gellir eu hesbonio ond sy'n annerbyniol oherwydd po deneuaf yw'r boblogaeth, anoddaf ydyw rhedeg gwasanaeth ambiwlans. Mae hynny'n sicr yn wir. Ni allwch gael sefyllfa lle y mae ambiwlansys yn segur oherwydd nad oes digon o alwadau. Ni allwch roi gorsafoedd ambiwlansys yma ac acw mewn ardaloedd lle y mae'r boblogaeth mor denau nad oes digon o alw amdanynt. Rhaid i chi ganfod ffordd arall o geisio sicrhau bod y galw'n cyd-fynd â'r angen. Deallaf hefyd fod problemau recriwtio ym Mhowys, sy'n cyfrannu at y sefyllfa. Mae'r ymddiriedolaeth wedi dweud ei bod ar fin dechrau ar ymgyrch fwy i lenwi'r bylchau yn y gwasanaeth. Cytunaf yn llwyr â chi fod 40.8 y cant, fel yr oedd ym mis Mai eleni, yn hollol annerbyniol.

Cyfrif Cerdyn Swyddfa'r Post

C9 Trish Law: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am y trafodaethau y mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn eu cael gyda'r Adran Gwaith a Phensiynau i ddiogelu dyfodol cyfrif cerdyn swyddfa'r post? OAQ(3)1215(FM)

Y Prif Weinidog: Mae rhywfaint o *déjà vu* ynglŷn â'r cwestiwn hwn erbyn hyn, fel y gallwch weld. Er nad oes gennym ran uniongyrchol i'w chwarae yn y broses dendro, ysgrifennodd y Dirprwy Weinidog dros Adfywio, Leighton Andrews, at Lywodraeth y Deyrnas Unedig ar 11 Mehefin i fynegi ei bryder am yr effaith ar swyddfeydd post yng Nghymru os nad yw Swyddfa'r Post Cyf yn llwyddo i sicrhau'r

contract.

Trish Law: Local and branch post offices face double trouble. There is no guarantee that the post office card account will even exist after the UK Government's current review, but if it does come through unscathed, there is certainly no guarantee that the post office card account will go to Post Office Ltd when the current contract runs out in 2010. It is estimated that 3,000 post offices across the UK will be forced to close, if Post Office Ltd loses the POCA contract. Post office business has been whittled away by companies like TV Licensing, which no longer allows people to renew their television licences at post offices, and Government agencies, such as the Driver and Vehicle Licensing Agency, which encouraged people to renew their vehicle taxation online, rather than in post offices. Some areas will be left without a post office and will not be able to access internet services to pay bills because they cannot access broadband. What will you do to make sure that these people are not excluded? Will you urge the Ministers and senior officials of the Department for Work and Pensions to do everything within their power to maximise post office business and services?

The First Minister: We understand that the new contract to carry the POCA system forward, beyond its present expiry date of March 2010, will be announced shortly. It was expected to be announced in the first quarter of this year. That deadline was missed, although we are still talking about something that is still two years away. It is certainly something that I understand may have a direct impact on any of your constituents who may have expressed concerns to you. If people expect something to be announced in the first quarter of the year and it still has not been announced by 8 July, they start getting collywobbles as to whether there is a change of policy here. We understand that there is not, and that it will be announced shortly. It will follow through after March 2010 on the basis that DWP Ministers will be doing something similar to what you have recommended, namely

Trish Law: Mae swyddfeydd post lleol a changhennau swyddfeydd post yn wynebu ergyd ddwbl. Nid oes dim sicrwydd y bydd cyfrif cerdyn swyddfa'r post hyd yn oed yn bodoli ar ôl adolygiad cyfredol Llywodraeth y DU, ond os bydd yn goroesi, nid oes sicrwydd o gwbl y bydd cyfrif cerdyn swyddfa'r post yn mynd i Swyddfa'r Post Cyf pan ddaw'r contract presennol i ben yn 2010. Amcangyfrifir y bydd 3,000 o swyddfeydd post ledled y DU yn cael eu gorfodi i gau os bydd Swyddfa'r Post Cyf yn colli contract cyfrif cerdyn swyddfa'r post. Mae busnes swyddfa'r post wedi cael ei erydu gan gwmnïau megis TV Licensing, nad yw'n caniatáu i bobl adnewyddu eu trwyddedau teledu mewn swyddfeydd post bellach, ac asiantaethau'r Llywodraeth, megis yr Asiantaeth Trwyddedu Gyrwyr a Cherbydau, a anogodd bobl i adnewyddu eu treth cerbyd ar-lein, yn hytrach nag mewn swyddfeydd post. Bydd rhai ardaloedd heb swyddfa bost ac ni fyddant yn gallu cael mynediad at wasanaethau rhyngwyd i dalu biliau oherwydd nad oes ganddynt fand eang. Beth a wnewch i sicrhau na fydd y bobl hyn yn cael eu hallgáu? A wnewch annog y Gweinidogion ac uwch swyddogion yr Adran Gwaith a Phensiynau i wneud eu gorau glas i gynyddu busnes a gwasanaethau swyddfeydd post i'r eithaf?

Y Prif Weinidog: Deallwn y caiff cyhoeddiad ei wneud cyn bo hir am y contract newydd i barhau â system cyfrif cerdyn swyddfa'r post, y tu hwnt i'r dyddiad presennol ar gyfer dod i ben, sef mis Mawrth 2010. Disgwylid y cyhoeddiad yn chwarter cyntaf y flwyddyn eleni. Ni ddigwyddodd hynny, ond cofiwch ein bod yn siarad am rywbeth a fydd yn digwydd ymhen dwy flynedd. Yn sicr, deallaf y gall fod yn rhywbeth a all gael effaith uniongyrchol ar unrhyw rai o'ch etholwyr sydd wedi mynegi pryderon i chi efallai. Os yw pobl yn disgwyl cyhoeddiad am rywbeth yn chwarter cyntaf y flwyddyn, ac nad yw'r cyhoeddiad hwnnw byth wedi'i wneud erbyn 8 Gorffennaf, maent yn dechrau cael cathod bach ac yn gofyn a oes newid polisi yma. Deallwn nad oes, ac y caiff hyn ei gyhoeddi cyn bo hir. Bydd yn mynd rhagddo ar ôl mis Mawrth 2010 ar y sail bod Gweinidogion yr Adran

allowing people who do not have bank accounts to access pensions and benefits through the POCA system, by going to their local post office. That is a fundamental part of the footfall that enables a post office to become viable.

David Lloyd: A ydych wedi cael trafodaethau gyda'r Post Brenhinol ynglŷn â'r union ganllawiau y mae'n eu defnyddio i glustnodi'r swyddfeydd post sydd i gau? Yn yr ymgynghoriad diwethaf, mae fy swyddfa bost leol yn Nhŷ Coch, Abertawe wedi ei dewis i gau, er bod y busnes yn broffidiol, ac er nad yw'r is-bostfeistr am fynd.

Y Prif Weinidog: Fel arfer, mae'r ffaith bod is-bostfeistr neu is-bostfeistres yn bwriadu ymdeol yn ffactor, mewn egwyddor, ond weithiau nid yw'r Post Brenhinol fel pe bai'n cadw at yr egwyddor honno yn gyson. Ffactor arall yw pellter y swyddfa bost nesaf, ac a yw'r swyddfa bost yn gwneud elw. Fodd bynnag, gwnaf ymholiadau i sicrhau mai dyna'r tair ffactor pennaf, ac os wyf yn anghywir, bydd rhywun yn ysgrifennu atoch i restru'r ffactorau cywir.

Peter Black: The impact of the post office card account not being awarded to the Post Office will be huge, particularly in terms of footfall for adjoining shops and shopping centres, and there will also be the impact on the community itself if the post office should close. What work is the Assembly Government doing in anticipation of this announcement, and what preparation work is being put in to try to ameliorate the impact if this post office card account is not granted to the Post Office? Will you publish the letter that Leighton Andrews wrote, to which you referred in your response to Trish Law's question?

The First Minister: I will give further consideration to your final question, following discussion with the Minister whose letter it is, and come back to you on that. On the decision as to what would happen should the Post Office not win the POCA continuation contract from March 2010 onwards, I do not believe that we should cross that bridge yet. We are all keeping our

Gwaith a Phensiynau'n gwneud rhywbeth tebyg i'r hyn yr ydych wedi'i argymhell, sef caniatáu i bobl nad oes ganddynt gyfrif banc gael pensiynau a budd-daliadau drwy system cyfrif cerdyn swyddfa'r post, drwy fynd i'w swyddfa bost leol. Mae hynny'n rhan hanfodol o gynhyrchu'r niferoedd sy'n galluogi swyddfa bost i fod yn ddichonadwy.

David Lloyd: Have you had discussions with the Royal Mail about the exact guidelines that it uses to earmark the post offices that are to close? In the latest consultation, my local post office in Tŷ Coch in Swansea has been selected for closure, although the business is profitable and the sub-postmaster does not want to go.

The First Minister: Usually, the fact that a sub-postmaster or sub-postmistress intends to retire is a factor, in principle, although sometimes the Royal Mail does not seem to stick to that principle. Another factor is how far away the next post office is, and whether the post office is making a profit. I will check that those are the three main factors, and, if I am incorrect, I will ensure that someone writes to you to list the correct factors.

Peter Black: Oni chaiff cyfrif cerdyn swyddfa'r post ei ddyfarnu i Swyddfa'r Post, bydd yr effaith yn anferth, yn enwedig o ran cynhyrchu nifer y cwsmeriaid ar gyfer siopau a chanolfannau siopa cyfagos, a bydd yn effeithio ar y gymuned ei hun hefyd petai'r swyddfa bost yn cau. Pa waith y mae Llywodraeth y Cynulliad yn ei wneud ymlaen llaw cyn y cyhoeddiad hwn, a pha waith paratoadol sy'n cael ei wneud i geisio lliniaru'r effaith oni roddir cyfrif cerdyn swyddfa'r post i Swyddfa'r Post? A wnewch gyhoeddi'r llythyr a ysgrifennodd Leighton Andrews, y cyfeiriasoch ato yn eich ateb i gwestiwn Trish Law?

Y Prif Weinidog: Rhof ystyriaeth bellach i'ch cwestiwn olaf, ar ôl trafod â'r Gweinidog a ysgrifennodd y llythyr, a dof yn ôl atoch ynghylch hynny. O ran y penderfyniad ynghylch beth fyddai'n digwydd pe na bai Swyddfa'r Post yn ennill y contract i barhau â chyfrif cerdyn swyddfa'r post o fis Mawrth 2010 ymlaen, nid wyf yn credu y dylem groesi'r bont honno eto. Mae pob un ohonom

fingers crossed that it will win it, and that must be the working assumption that we go with, although it has lost an awful lot of contracts lately. However, I do not want to anticipate its losing this one.

Abuse of the Elderly

Q10 Sandy Mewies: What discussions has the First Minister had with the UK Government about the abuse of the elderly in Wales? OAQ(3)1211(FM)

The First Minister: I have had none specifically. However, our officials have regular contact with their counterparts in England regarding their review of the no secrets guidance, and our own review of vulnerable adult protection policies in Wales.

Sandy Mewies: It seems that incidents of elder abuse are on the up everywhere, sadly. In Flintshire, which showed an increase to 103 cases in 2006-07, the figures are getting worse. Age Concern North-East Wales has rightly pointed out that many cases go unreported. Do you agree with me, and with Age Concern, that education about this abuse needs to be embedded across organisations? Can you assure me that the Welsh Assembly Government will do anything possible to ensure that this problem is not only identified but dealt with?

The First Minister: I believe that the implication behind your question is that we do not have reliable statistics on what the real total is. Therefore, the harder you look for cases, the more you are going to uncover what appears to be a rising amount of cases, where actually what you are doing is uncovering more of the cases that were already in existence. I guess that we just do not have reliable data, so you are probably right about that assumption. It is important, therefore, that we try to remove any of the 'no blame, just brush this under the carpet' type of culture as regards elder abuse and try to ensure that it is not swept under the carpet but is swept out of the door instead.

yn croesi ein bysedd y bydd yn ennill y contract, a rhaid inni ragdybio ar hyn o bryd mai felly y bydd, er ei fod wedi colli cryn dipyn o gontractau'n ddiweddar. Fodd bynnag, nid wyf am ragweld y bydd yn colli hwn.

Cam-Drin yr Henoed

C10 Sandy Mewies: Pa drafodaethau y mae'r Prif Weinidog wedi eu cael gyda Llywodraeth y DU ynglŷn â cham-drin yr henoed yng Nghymru? OAQ(3)1211(FM)

Y Prif Weinidog: Nid wyf wedi cael yr un drafodaeth benodol. Fodd bynnag, mae ein swyddogion wedi cael cyswllt rheolaidd â'r swyddogion cyfatebol yn Lloegr ynghylch y canllawiau dim cyfrinachau, a'n hadolygiad o bolisiau amddiffyn oedolion agored i niwed yng Nghymru.

Sandy Mewies: Mae'n ymddangos bod nifer yr achosion o gam-drin pobl hŷn yn codi ym mhob man, yn anffodus. Yn sir y Fflint, lle y bu cynnydd i 103 achos yn 2006-07, mae'r ffigurau'n gwaethygu. Mae Age Concern yn y gogledd-ddwyrain wedi tynnu sylw, yn hollol briodol, at y ffaith na roddir gwybod am lawer o achosion. A ydych yn cytuno â mi, ac ag Age Concern, fod angen sicrhau bod addysg ynghylch y cam-drin hwn yn elfen annatod ar draws mudiadau? A allwch fy sicrhau y bydd Llywodraeth Cynulliad Cymru yn gwneud hynny a ellir i sicrhau nad canfod y broblem hon yn unig a wneir, ond mynd i'r afael â hi hefyd?

Y Prif Weinidog: Credaf mai'r hyn sydd ymhlyg yn eich cwestiwn yw nad oes gennym ystadegau dibynadwy ynghylch beth yw'r gwir gyfanswm. Felly, po fwyaf y byddwch yn chwilio am achosion, po fwyaf y dewch o hyd i'r hyn sy'n ymddangos yn nifer cynyddol o achosion, ond yr hyn a wneuwch mewn gwirionedd yw canfod mwy o'r achosion a oedd eisoes yn bodoli. Mae'n debyg nad oes gennym ddata dibynadwy, felly mae eich tybiaeth yn gywir yn ôl pob tebyg. Mae'n bwysig, felly, inni geisio dileu'r math o ddiwylliant 'dim bai, dim ond ysgubo hyn dan y carped' o ran cam-drin pobl hŷn a cheisio sicrhau nad yw hyn yn cael ei ysgubo o dan y carped ond yn hytrach ei fod yn cael ei ysgubo allan drwy'r drws yn

lle hynny.

Mohammad Asghar: An investigation is going on into alleged abuses at care homes in south Wales, called operation Jasmine. It is supported by several public bodies, including Gwent Healthcare NHS Trust and Care and Social Services Inspectorate Wales. Would you give us your progress report on how this investigation is going?

Mohammad Asghar: Mae ymchwiliad ar y gweill i achosion honedig o gam-drin mewn cartrefi gofal yn y de, dan yr enw ymgyrch Jasmine. Mae'n cael ei gefnogi gan amryw o gyrff cyhoeddus, gan gynnwys Ymddiriedolaeth GIG Gofal Iechyd Gwent ac Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru. A wnewch roi adroddiad am y cynnydd gyda'r ymchwiliad hwn?

3.00 p.m.

The First Minister: All Ministers in all circumstances such as this are advised in the same way: do not make any comment on ongoing police investigations or matters that have appeared before a judge, even in part. I will adhere to that advice as regards operation Jasmine.

Y Prif Weinidog: Rhoddir yr un cyngor i bob Gweinidog o dan amgylchiadau o'r fath: peidiwch â gwneud unrhyw sylw ynghylch ymchwiliadau sydd ar waith gan yr heddlu na materion sydd wedi ymddangos gerbron barnwr, hyd yn oed yn rhannol. Cadwaf finnau at y cyngor hwnnw o ran ymgyrch Jasmine.

Datganiad a Chyhoeddiad Busnes Business Statement and Announcement

The Counsel General and Leader of the House (Carwyn Jones): I have one change to report to this week's Government business: today's statement on the Learning and Skills (Wales) Measure will also cover the 'Skills That Work for Wales' strategy, copies of which were sent to Members this morning in preparation for this afternoon's statement.

Y Cwnsler Cyffredinol ac Arweinydd y Tŷ (Carwyn Jones): Mae gennyf un newid i'w adrodd ym musnes y Llywodraeth yr wythnos hon: bydd y datganiad heddiw am y Mesur Dysgu a Sgiliau (Cymru) yn cynnwys y strategaeth 'Sgiliau sy'n Gweithio i Gymru' hefyd, yr anfonwyd copïau ohoni at yr Aelodau y bore yma i baratoi ar gyfer y datganiad y prynhawn yma.

Business for the next three weeks is as set out in the draft business statement and announcement, which can be found in the agenda papers that are available to Members electronically.

Mae'r busnes ar gyfer y tair wythnos nesaf fel y mae wedi'i nodi yn y datganiad a chyhoeddiad busnes drafft, y gellir ei weld ymhlith papurau'r agenda sydd ar gael i'r Aelodau yn electronig.

Andrew R.T. Davies: On the back of the written statement by the Deputy Minister for Housing on housing in rural areas, will there be an opportunity early next term to have a Government debate or oral statement on this issue? It is regrettable that such an important issue was dealt with in a written statement, as many Members have expressed concern about rural housing. I commend the Government on this initiative, which is well overdue, and it is time it moved forward. However, I would like to raise various issues

Andrew R.T. Davies: Yn sgîl y datganiad ysgrifenedig gan y Dirprwy Weinidog dros Dai ynghylch tai mewn ardaloedd gwledig, a fydd cyfle yn gynnar y tymor nesaf i gael dadl gan y Llywodraeth neu ddatganiad llafar am y mater hwn? Mae'n drueni bod mater mor bwysig wedi cael ei drafod mewn datganiad ysgrifenedig, gan fod cynifer o Aelodau wedi mynegi pryder ynghylch tai gwledig. Cymeradwyaf y Llywodraeth ar y fenter hon, a ddylai fod wedi cael ei chyflwyno ers tro, ac mae'n bryd iddi symud

in the Chamber, as would other Members, I am sure. Will the Government bring forward a debate or other opportunity for Members to question the Minister in Plenary?

Carwyn Jones: There are no plans to do so currently, but I take on board your welcome comments regarding what was announced. I am sure that further proposals will be announced in the appropriate manner.

Chris Franks: You will be aware of the announcement of the loss of 300 jobs at Barclays Bank's Firstplus office in Pentwyn, Cardiff, which follows the bad news announced yesterday regarding the potential redundancies at AB Automotives in Cardiff. Given the lack of powers that the Assembly has, we must unfortunately rely on the Westminster Government to address many economic issues. Will you allow time to debate the need for additional powers to address the problems in the Welsh economy?

Carwyn Jones: There is a limit on what the Government can do. No government can say that it can save every job. I am aware of the announcements being made today, but also that an announcement was made recently by HSBC that it is creating 400 jobs. There is no doubt that, over the past 11 years, the economic conditions for a prosperous economy have been created. Given what happened before then, during the 1980s and particularly the early 1990s, the economic record of the UK Government is very good. The work that we have done and are doing as a One Wales Government is serving Wales very well, although there will be times when jobs are lost. Nevertheless, we have also been gaining jobs.

Kirsty Williams: While I appreciate the fact that you have made time this afternoon to discuss the 'Skills That Work for Wales' document, which you have been anxious to bring forward—and time will tell whether it was worth the wait—there will be disquiet

ymlaen. Fodd bynnag, hoffwn i, fel Aelodau eraill, yr wyf yn siŵr, godi materion amrywiol yn y Siambr. A wnaiff y Llywodraeth gyflwyno dadl neu gyfle arall i'r Aelodau holi'r Gweinidog mewn Cyfarfod Llawn?

Carwyn Jones: Nid oes cynlluniau i wneud hynny ar hyn o bryd, ond nodaf eich sylwadau, sydd i'w croesawu, ynghylch yr hyn a gyhoeddwyd. Yr wyf yn siŵr y caiff cynigion pellach eu cyhoeddi yn y modd priodol.

Chris Franks: Byddwch yn gwybod am y cyhoeddiad bod 300 o swyddi i gael eu colli yn swyddfa Firstplus Banc Barclays ym Mhentwyn, Caerdydd, sy'n dilyn y newyddion drwg a gyhoeddwyd ddoe ynglŷn â'r posibilrwydd y bydd swyddi'n cael eu dileu yn AB Automotives yng Nghaerdydd. O ystyried y diffyg pwerau sydd gan y Cynulliad, yn anffodus rhaid inni ddibynnu ar Lywodraeth San Steffan i fynd i'r afael â llawer o faterion economaidd. A ganiatewch amser i drafod yr angen am bwerau ychwanegol i fynd i'r afael â'r problemau yn economi Cymru?

Carwyn Jones: Mae terfyn ar yr hyn y gall y Llywodraeth ei wneud. Ni all dim un llywodraeth ddweud y gall achub pob swydd. Yr wyf yn ymwybodol o'r cyhoeddiadau sy'n cael eu gwneud heddiw, ond gwn hefyd fod cyhoeddiad wedi cael ei wneud yn ddiweddar gan HSBC ei fod yn creu 400 o swyddi. Nid oes amheuaeth nad yw'r amodau economaidd wedi cael eu creu, dros yr 11 mlynedd diwethaf, ar gyfer economi lewyrchus. O gofio'r hyn a ddigwyddodd cyn hynny, yn ystod yr 1980au ac yn arbennig yr 1990au cynnar, mae record economaidd Llywodraeth y DU yn dda iawn. Mae'r gwaith yr ydym wedi'i wneud ac yr ydym yn ei wneud fel Llywodraeth Cymru'n Un o gryn fudd i Gymru, er y bydd adegau pan gollir swyddi. Serch hynny, yr ydym wedi bod yn ennill swyddi hefyd.

Kirsty Williams: Er fy mod yn gwerthfawrogi'r ffaith eich bod wedi trefnu amser y prynhawn yma i drafod y ddogfen 'Sgiliau sy'n Gweithio i Gymru', yr ydych wedi bod yn awyddus i'w chyflwyno—ac amser a ddengys a oedd yn werth disgwyl

that it is just a statement that is being made today, to give Members an opportunity to consider the outcome of the consultation. So that proper consideration can be given to that final strategy will you give time for a proper debate in the Chamber when we come back in September?

You are also aware that the Deputy First Minister has begun a consultation on speed limits and road safety issues. As you begin to plan the Government's time for September, will you give a commitment to consider holding a full debate on that consultation in the autumn?

Carwyn Jones: Members will today have an opportunity to give their views on the 'Skills That Work for Wales' strategy. I am sure that Members have been made well aware of the existence of the strategy over the past weeks and months. Therefore, there has been an opportunity for them to consider the strategy, and they may voice their opinions on it today.

On the road safety consultation, how that is dealt with will be determined once it is concluded.

Lesley Griffiths: On 24 June, the Ministry of Justice in London published a consultation document, 'Election day—weekend voting'. That consultation is being held to decide whether elections should be moved from the traditional Thursday to a weekend day to maximise voter turn-out. You will be aware that Assembly Members are listed as consultees to the document and that the deadline for responses has been set for Friday, 26 September, which is the end of our first week back after the summer recess. While the consultation seeks our views on moving the polling day for various elections, the holding of referenda is a striking omission from its scope. Given that that matter could be of increasing importance and relevance to Wales in the not too distant future, depending on the imminent deliberations of the All-Wales Convention, will you consider allocating time for us to debate the consultation document when we come back in September?

amdani—bydd anesmwythyd mai dim ond datganiad sy'n cael ei wneud heddiw, i roi cyfle i'r Aelodau ystyried canlyniad yr ymgynghori. Er mwyn i ystyriaeth briodol gael ei rhoi i'r strategaeth derfynol honno, a neilltuwch amser ar gyfer dadl iawn yn y Siambr pan ddychwelwn ym mis Medi?

Yr ydych yn ymwybodol hefyd fod y Dirprwy Brif Weinidog wedi dechrau ymgynghoriad ynglŷn â chyfyngiadau cyflymder a materion diogelwch ar y ffyrdd. Wrth ichi ddechrau cynllunio amser y Llywodraeth ar gyfer mis Medi, a wnewch addo ystyried cynnal dadl lawn ar yr ymgynghoriad hwnnw yn yr hydref?

Carwyn Jones: Bydd yr Aelodau'n cael cyfle heddiw i roi eu barn ar y strategaeth 'Sgiliau sy'n Gweithio i Gymru'. Yr wyf yn siŵr bod yr Aelodau wedi cael eu gwneud yn gwbl ymwybodol o fodolaeth y strategaeth dros yr wythnosau a'r misoedd diwethaf. Felly, bu cyfle iddynt ystyried y strategaeth, a gallant leisio'u barn arni heddiw.

O ran yr ymgynghoriad ynghylch diogelwch ar y ffyrdd, penderfynir sut i ddelio â hwnnw pan fydd wedi dod i ben.

Lesley Griffiths: Ar 24 Mehefin, cyhoeddodd y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn Llundain ddogfen ymgynghori, 'Election day—weekend voting'. Mae'r ymgynghoriad hwnnw'n cael ei gynnal i benderfynu a ddylai etholiadau gael eu symud o'r dydd Iau traddodiadol i ddiwrnod dros y Sul er mwyn cynyddu'r niferoedd sy'n pleidleisio i'r eithaf. Byddwch yn ymwybodol bod Aelodau'r Cynulliad yn cael eu rhestru fel ymgynghoreion i'r ddogfen ac mai'r dyddiad cau a bennwyd ar gyfer ymatebion yw dydd Gwener, 26 Medi, sef diwedd ein hwythnos gyntaf yn ôl ar ôl toriad yr haf. Er bod yr ymgynghoriad yn gofyn am ein barn ynghylch symud y diwrnod pleidleisio ar gyfer gwahanol etholiadau, mae cynnal refferenda yn bwynt amlwg iawn sydd wedi cael ei hepgor ohono. O ystyried y gallai'r mater hwnnw ddod yn gynyddol bwysig a pherthnasol i Gymru yn y dyfodol cymharol agos, gan ddibynnu ar y trafodaethau y mae Confensiwn Cymru Gyfan ar fin eu cynnal, a wnewch ystyried dyrannu amser inni drafod y ddogfen ymgynghori pan ddown yn ôl ym

mis Medi?

Carwyn Jones: I will investigate that, but Members are able to express their views directly to the Ministry of Justice. Compared with England or Scotland, Wales has been awash with referenda since 1961 when the first referendum was held on the Welsh Sunday closing Act in the various counties of Wales. Perhaps we are more used to referenda than any other part of the UK. That may have been forgotten in some areas of Government, and they will need to be reminded of the fact that we have held a number of referenda in Wales in the past. If consideration is to be given to holding elections on a day other than a Thursday, that should also be considered for referenda.

Carwyn Jones: Ymchwiliad i hynny, ond gall Aelodau fynegi eu barn yn uniongyrchol wrth y Weinyddiaeth Gyfiawnder. O'i chymharu â Lloegr a'r Alban, mae Cymru wedi cael llawer iawn o refferenda ers 1961 pan gynhaliwyd y refferendwm cyntaf ar Ddeddf Cau ar y Sul yng Nghymru yng ngwahanol siroedd Cymru. Efallai ein bod wedi arfer mwy â refferenda na llawer rhan arall o'r DU. Efallai fod hynny wedi cael ei anghofio mewn rhai rhannau o'r Llywodraeth, a bydd angen eu hatgoffa o'r ffaith ein bod wedi cynnal nifer o refferenda yng Nghymru yn y gorffennol. Os oes ystyriaeth i gael ei rhoi i gynnal etholiadau ar ddiwrnod ar wahân i ddydd Iau, dylai hynny gael ei ystyried ar gyfer refferenda hefyd.

Mark Isherwood: The Minister for Environment, Sustainability and Housing issued a statement on Friday and followed it up with further information yesterday on affordable housing and the sustainability of rural communities. We welcome that, and there is a lot of positive stuff in the statement. However, given the widespread concerns raised about these matters by many Members over a long period, will it be brought to the Chamber for at least an oral statement and possibly a debate? There are gaps in the provision that merit broader consideration.

Mark Isherwood: Cyhoeddodd y Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai ddatganiad ddydd Gwener ac fe'i dilynwyd gan wybodaeth ychwanegol ddoe am dai fforddiadwy a chynaliadwyedd cymunedau gwledig. Yr ydym yn croesawu hynny, ac mae llawer o ddeunydd cadarnhaol yn y datganiad. Fodd bynnag, o ystyried y pryderon eang a godwyd ynghylch y materion hyn gan lawer o Aelodau dros gyfnod hir, a ddeuir ag ef i'r Siambr i gael datganiad llafar o leiaf a dadl o bosibl? Mae bylchau yn y ddarpariaeth sy'n haeddu ystyriaeth ehangach.

Secondly, we call for a statement on the situation regarding economic development in Dolgarrog. Following the closure of Dolgarrog Aluminium Ltd, Ieuan Wyn Jones, the relevant Minister, stated that,

Yn ail, galwn am ddatganiad ar y sefyllfa ynglŷn â datblygu economaidd yn Nolgarrrog. Yn sgîl cau Alwminiwm Dolgarrog Cyf, dywedodd Ieuan Wyn Jones, y Gweinidog perthnasol,

'I intend to make sure that no effort will be spared by the Assembly Government to give Dolgarrog a new future as an important provider of employment opportunities for the region'.

'Rwy'n bwriadu sicrhau y bydd Llywodraeth y Cynulliad yn gwneud popeth o fewn eu gallu i drefnu dyfodol newydd i Ddolgarrrog, fel cwmni sy'n flaenllaw o ran darparu cyfleoedd cyflogi i'r rhanbarth'.

However, I have been advised that the new owners have stated that they are looking to develop housing or holiday homes only on the site. The Deputy Minister said that an action group would be established to consider options. Was that group established? Who were its members? What were the proposals? To what extent can the communities of the

Fodd bynnag, fe'm hysbysir bod y perchenogion newydd wedi datgan mai dim ond tai neu gartrefi gwyliau y maent yn bwriadu eu datblygu ar y safle. Dywedodd y Dirprwy Weinidog y câi grŵp gweithredu ei sefydlu i ystyried opsiynau. A sefydlwyd y grŵp hwnnw? Pwy oedd ei aelodau? Beth oedd y cynigion? I ba raddau y gall

Conwy valley influence the development on the site? I know that you cannot answer these questions, but the Assembly deserves an opportunity to put them to the relevant Minister.

Carwyn Jones: If I remember correctly, Ministers answer questions in the Chamber once a month on average, and it is therefore possible to phrase such a question to the Deputy First Minister along those lines. You say that other uses are being postulated for the site, and you can ask the Deputy First Minister about that.

On affordable housing, I welcome the comments made by Andrew R.T. Davies and Mark Isherwood, who both welcomed the new proposals announced on Friday. I cannot see what concern they have that suddenly requires a debate in Plenary. They may ask questions and raise concerns in correspondence with the appropriate Minister. However, I am sure that we all welcome that effective announcement for rural Wales, and it should be accepted by all parties in the Chamber.

Bethan Jenkins: On Monday, I had a meeting with residents of Crymlyn Burrows regarding the incinerator in the area. They raised concerns about the fact that a large number of such developments has taken place in the Port Talbot and Neath area. Will you clarify your views on the concerns previously raised by Dr Dai Lloyd about the devolution of planning powers for developments over 50 MW? Why can we not see the detail of this? As a local representative, I am concerned that these people are not finding out why so many of these developments are happening in their area, regardless of the fact that Port Talbot and Neath are already in breach of EU regulations on air pollution. I want a firmer statement on that.

3.10 p.m.

I am aware that we discussed post offices earlier, but I want some clarification of why representatives of Post Office Ltd are being asked to attend local meetings as opposed to there being political response. Labour MPs

cymunedau dyffryn Conwy ddylanwadu ar y datblygu ar y safle? Gwn na allwch ateb y cwestiynau hyn, ond mae'r Cynulliad yn haeddu cyfle i'w gofyn i'r Gweinidog perthnasol.

Carwyn Jones: Os cofiaf yn gywir, mae Gweinidogion yn ateb cwestiynau yn y Siambr unwaith y mis ar gyfartaledd, ac mae'n bosibl felly llunio cwestiwn i'r Dirprwy Brif Weinidog i'r perwyl hwnnw. Dywedasoed fod dulliau eraill o ddefnyddio'r safle'n cael eu hystyried, a gallwch holi'r Dirprwy Brif Weinidog am hynny.

O ran tai fforddiadwy, croesawaf y sylwadau a wnaethpwyd gan Andrew R.T. Davies a Mark Isherwood; croesawodd y ddau y cynigion newydd a gyhoeddwyd ddydd Gwener. Ni allaf weld pa bryder sydd ganddynt sydd yn sydyn yn peri ei bod yn ofynnol cynnal dadl yn y Cyfarfod Llawn. Gallant ofyn cwestiynau a chodi pryderon mewn gohebiaeth â'r Gweinidog priodol. Fodd bynnag, yr wyf yn siŵr ein bod i gyd yn croesawu'r cyhoeddiad effeithiol hwnnw ynglŷn â'r Gymru wledig, a dylai gael ei dderbyn gan bob plaid yn y Siambr.

Bethan Jenkins: Ddydd Llun, cefais gyfarfod â thrigolion Crymlyn Burrows ynglŷn â'r llosgydd yn yr ardal. Codasant bryderon ynglŷn â'r ffaith bod nifer fawr o ddatblygiadau o'r fath wedi digwydd yn ardal Port Talbot a Chastell-nedd. A wnewch egluro eich barn ar y pryderon a godwyd cyn hyn gan Dr Dai Lloyd ynglŷn â datganoli'r pwerau cynllunio dros ddatblygiadau o fwy na 50 MW? Pam na chawn weld y manylion ynghylch hyn? Fel cynrychiolydd lleol, yr wyf yn pryderu nad yw'r bobl hyn yn cael gwybod pam mae cynifer o'r datblygiadau hyn yn digwydd yn eu hardal hwy, er bod Port Talbot a Chastell-nedd eisoes yn torri rheoliadau'r UE ynghylch llygredd aer. Yr wyf am gael datganiad mwy pendant ar hynny.

Yr wyf yn ymwybodol inni drafod swyddfeydd post yn gynharach, ond yr wyf am gael rhywfaint o eglurhad pam y gofynnir i gynrychiolwyr Swyddfa'r Post Cyf fynd i gyfarfodydd lleol, yn hytrach na chael

are organising meetings opposing post office closures when it is blatantly obvious that the closures were the result of a political decision by Labour.

Carwyn Jones: I attended a meeting in the village of Coychurch in my constituency on the proposed closure of its post office. I was the only Assembly Member there, if I remember rightly. It is a post office that I take a personal interest in because I opened it at the beginning of the decade. A clear case was made for that post office to remain open despite the fact that, as the crow flies, it is only about 300m away from another post office. However, that one serves a different clientele, and it is impossible to get to it if you are not very mobile or if you are in a wheelchair. Those arguments still hold for the retention of that post office.

There will be some post offices in Wales for which an economic case is very difficult to make, and we know that that argument has been rehearsed many times in the Chamber.

On waste disposal in Wales, there are many questions that people need to ask themselves, particularly regarding how waste will be disposed of in the future. The Wales waste strategy gives us a clear direction. If waste is generated, it must be disposed of in some way, often next to where people live. I understand people's concerns, and I am well aware of the history of Crymlyn Burrows. However, I am not aware of Neath Port Talbot county borough being singled out in any way for the siting of these facilities, any more than other parts of Wales.

David Melding: Would the Leader of the House indicate when he intends to propose a resolution to form the Committee for the Scrutiny of the First Minister, as required under Standing Order No. 19?

Carwyn Jones: That would have to be discussed with the Presiding Officer and the Business Committee. I will seek to raise it.

Leanne Wood: Two weeks ago, in response

ymateb gwleidyddol. Mae ASau Llafur yn trefnu cyfarfodydd yn gwrthwynebu cau swyddfeydd post er ei bod yn gwbl amlwg mai canlyniad penderfyniad gwleidyddol gan Lafur oedd cau'r swyddfeydd.

Carwyn Jones: Bûm mewn cyfarfod ym mhentref Llangrallo yn fy etholaeth ynglŷn â'r cynnig i gau ei swyddfa bost. Fi oedd yr unig Aelod Cynulliad yno, os cofiaf yn iawn. Mae'n swyddfa bost yr wyf yn cymryd diddordeb personol ynddi gan imi ei hagor ar ddechrau'r degawd. Lluniwyd dadl glir o blaid cadw'r swyddfa bost honno ar agor er nad yw ond 300m oddi wrth swyddfa bost arall, fel yr hed y frân. Fodd bynnag, mae honno'n gwasanaethu cwsmeriaid gwahanol, ac mae'n amhosibl ei chyrraedd os nad ydych yn gallu symud yn dda iawn neu os ydych mewn cadair olwynion. Mae'r dadleuon hynny'n parhau'n berthnasol o ran cadw'r swyddfa bost honno.

Bydd rhai swyddfeydd post yng Nghymru y mae'n anodd iawn cyflwyno dadl economaidd o'u plaid, a gwyddom fod y ddadl honno wedi cael ei hailadrodd droeon yn y Siambr.

O ran gwaredu gwastraff yng Nghymru, mae llawer o gwestiynau y mae angen i bobl eu gofyn iddynt eu hunain, yn arbennig sut y gwaredir gwastraff yn y dyfodol. Mae strategaeth wastraff Cymru yn rhoi cyfeiriad clir inni. Os caiff gwastraff ei gynhyrchu, rhaid ei waredu rywsut, yn aml gerllaw lle y mae pobl yn byw. Yr wyf yn deall pryderon pobl, a gwn yn iawn am hanes Crymlyn Burrows. Fodd bynnag, nid wyf yn ymwybodol bod bwrdeistref sirol Castell-nedd Port Talbot yn cael ei thrin yn wahanol i rannau eraill o Gymru ar gyfer lleoli'r cyfleusterau hyn.

David Melding: A wnaiff Arweinydd y Tŷ nodi pryd y mae'n bwriadu cynnig penderfyniad i lunio Pwyllgor Craffu ar Waith y Prif Weinidog, fel sy'n ofynnol o dan Reol Sefydlog Rhif 19?

Carwyn Jones: Byddai'n rhaid trafod hynny gyda'r Llywydd a'r Pwyllgor Busnes. Ceisiaf godi'r mater.

Leanne Wood: Bythefnos yn ôl, wrth ateb

to a question about the Westminster Government's closure programme of Her Majesty's Revenue and Customs offices, asked by my colleague, Bethan Jenkins, you stated that meetings had taken place between the Welsh Assembly Government and Westminster. HMRC announced further office closures last month, and the consultation on those proposals is open until 6 August. I understand that this is not a devolved matter, but the centralisation and downsizing that is taking place across HMRC has a huge impact on matters that are devolved. While the Welsh Assembly Government is actively redistributing jobs and wealth by relocating departments to Merthyr Tydfil, Westminster is taking HMRC jobs away from Merthyr Tydfil and is relocating them in Cardiff. The same has happened to the Pontypridd office, and we now have an office in Pontypridd that can accommodate more than 200 staff, that has another four years to run on its lease, 400 staff working in Cardiff but who live nearer to Pontypridd and would prefer to work in Pontypridd, and a local authority that is prepared to bend over backwards to help HMRC staff to stay in or to relocate to Pontypridd. However, HMRC seems determined to run down and close that office, despite the fact that it could save money by staying there and expanding it. That situation is replicated all over Wales. The HMRC plans clearly go against what the One Wales Government is trying to achieve, particularly the regeneration of Objective 1 areas. Given the enormity of this problem, coupled with the consultation deadline of 6 August, would you agree to schedule a Government statement outlining the nature of the discussions that have taken place between the Welsh Assembly Government and Westminster before the summer recess?

Carwyn Jones: I will ensure that that information is made available to Members, whether by correspondence or during the business statement next week. If that is done, I will endeavour to ensure that we know the up-to-date situation regarding the Assembly Government's engagement with HMRC.

cwestiwn am raglen Llywodraeth San Steffan i gau swyddfeydd Cyllid a Thollau Ei Mawrhydi, a ofynnwyd gan fy nghyd-Aelod, Bethan Jenkins, dywedasoeh fod cyfarfodydd wedi cael eu cynnal rhwng Llywodraeth Cynulliad Cymru a San Steffan. Y mis diwethaf, cyhoeddodd Cyllid a Thollau Ei Mawrhydi fod rhagor o swyddfeydd i gau, ac mae'r ymgynghoriad ynghylch y cynigion hynny ar agor tan 6 Awst. Yr wyf yn deall nad yw hwn yn fater sydd wedi cael ei ddatganoli, ond mae'r canoli a'r tocio sy'n digwydd ar draws Cyllid a Thollau Ei Mawrhydi yn cael effaith enfawr ar faterion datganoledig. Tra mae Llywodraeth Cynulliad Cymru wrthi'n aildosbarthu swyddi a chyfoeth drwy adleoli adrannau i Ferthyr Tudful, mae San Steffan yn tynnu swyddi Cyllid a Thollau Ei Mawrhydi o Ferthyr Tudful ac yn eu hadleoli yng Nghaerdydd. Mae'r un peth wedi digwydd i swyddfa Pontypridd, a bellach mae gennym swyddfa ym Mhontypridd sydd â lle i dros 200 o staff, sydd â phedair blynedd ar ôl ar ei phrydles, 400 o staff yn gweithio yng Nghaerdydd ond sy'n byw'n nes at Bontypridd ac y byddai'n well ganddynt weithio ym Mhontypridd, ac awdurdod lleol sy'n barod i wneud ei orau glas i helpu staff Cyllid a Thollau Ei Mawrhydi i adleoli i Bontypridd. Fodd bynnag, mae'n ymddangos bod Cyllid a Thollau Ei Mawrhydi yn benderfynol o danseilio'r swyddfa honno a'i chau, er y gallai arbed arian drwy aros yno a'i hehangu. Mae'r sefyllfa honno'n cael ei haildrodd ar hyd a lled Cymru. Yn amlwg, mae cynlluniau Cyllid a Thollau Ei Mawrhydi yn groes i'r hyn y mae Llywodraeth Cymru'n Un yn ceisio'i gyflawni, yn enwedig adfywio ardaloedd Amcan 1. O ystyried anferthedd y broblem hon, ynghyd â dyddiad cau'r ymgynghoriad, sef 6 Awst, a fyddech yn cytuno i drefnu datganiad gan y Llywodraeth yn amlinellu natur y trafodaethau sydd wedi digwydd rhwng Llywodraeth Cynulliad Cymru a San Steffan cyn toriad yr haf?

Carwyn Jones: Sicrhaf fod y wybodaeth honno ar gael i'r Aelodau, boed hynny drwy ohebiaeth neu yn ystod y datganiad busnes yr wythnos nesaf. Os gwneir hynny, byddaf yn ymdrechu i sicrhau ein bod yn gwybod beth yw'r sefyllfa ddiweddaraf o ran y drafodaeth rhwng Llywodraeth y Cynulliad a Chyllid a

Thollau Ei Mawrhydi.

Jenny Randerson: The UK Government has announced additional funding of well over £200 million to provide assistance for carers. Unsurprisingly, carers in Wales were excited about the possibility of additional consequential funding, and there were estimates that the amount of money would be some £11 million, which could go towards improving services for carers. Fortunately, I have now had a written reply from the First Minister, which confirms:

‘We are not expecting an additional consequential transfer of funds in respect of this recent announcement.’

In the light of the expectations that have been raised and the considerable disappointment that is now felt by carers, I feel that there needs to be a written statement at the first possible opportunity—I would prefer an oral statement, but I understand that time is short before the end of term—to explain to carers the full financial situation and what the Welsh Assembly Government is attempting to do to satisfy the expectations that have been raised among carers that services will improve.

Carwyn Jones: You will know what has been done in the past and what is continuing to be done in terms of helping carers via the carers strategy, among other things. Having been in Government, you will know that if there is a financial announcement by a department in Whitehall that affects only England, it does not necessarily follow that money comes to Wales. That is only the case if there is a consequential as a result of a transfer of funds from the Treasury into a particular department. The Minister for Health and Social Services has explained the situation regarding carers on many occasions, and I am sure that she will be more than pleased to repeat in correspondence with you all that is being done to help carers in Wales.

William Graham: I request an urgent statement regarding the Freeview transmitter upgrade. You will know that this has been rolled out in other parts of the United

Jenny Randerson: Mae Llywodraeth y DU wedi cyhoeddi cyllid ychwanegol o dipyn dros £200 miliwn i ddarparu cymorth i ofalwyr. Fel y gellid disgwyl, yr oedd gofalwyr yng Nghymru yn llawn cynnwrf ynghylch y posibilrwydd y ceid arian canlyniadol ychwanegol, a chafwyd amcangyfrifon y byddai tua £11 miliwn o arian ar gael, a allai fynd tuag at wella gwasanaethau i ofalwyr. Wrth lwc, yr wyf bellach wedi cael ateb ysgrifenedig oddi wrth y Prif Weinidog, sydd yn cadarnhau:

Nid ydym yn disgwyl trosglwyddo arian canlyniadol ychwanegol mewn perthynas â'r cyhoeddiad diweddar hwn.

Yn wyneb y disgwyliadau sydd wedi'u codi a'r siom sylweddol a deimlir yn awr gan ofalwyr, teimlaf fod angen cael datganiad ysgrifenedig ar cyn gynted ag sy'n bosibl—byddai'n well gennyf ddatganiad llafar, ond deallaf fod amser yn brin cyn diwedd y tymor—i esbonio i ofalwyr beth yw'r sefyllfa ariannol lawn a beth y mae Llywodraeth Cynulliad Cymru'n ceisio'i wneud i fodloni'r disgwyliadau a godwyd ymhlith gofalwyr y bydd gwasanaethau'n gwella.

Carwyn Jones: Byddwch yn gwybod beth sydd wedi'i wneud yn y gorffennol a beth sy'n dal i gael ei wneud o ran helpu gofalwyr, drwy'r strategaeth ar gyfer gofalwyr, ymysg pethau eraill. A chithau wedi bod yn y Llywodraeth, byddwch yn gwybod, os ceir cyhoeddiad ariannol gan adran yn Whitehall sy'n effeithio ar Loegr yn unig, nad yw'n dilyn o reidrwydd y daw arian i Gymru. Ni fydd hynny ond yn digwydd os oes arian canlyniadol yn sgîl trosglwyddo arian gan y Trysorlys i adran arbennig. Mae'r Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol wedi esbonio'r sefyllfa ynglŷn â gofalwyr droeon, ac yr wyf yn siŵr y bydd yn fwy na bodlon ailadrodd mewn gohebiaeth atoch y cyfan sy'n cael ei wneud i helpu gofalwyr yng Nghymru.

William Graham: Gofynnaf am ddatganiad brys ynglŷn ag uwchraddio'r trosglwyddydd Freeview. Byddwch yn gwybod bod hyn wedi'i gyflwyno mewn rhannau eraill o'r

Kingdom and several hundred thousands of Freeview boxes have been irreversibly damaged and people have not received compensation. This action may well impede further purchase of equipment for the digital switchover. This action is to take place in Wales this month. Are you aware of it, and will you make a report?

Carwyn Jones: It is not a matter of which I am aware. However, I will investigate the matter. If you wish to raise the matter again next week I will provide you with any information that I have.

Deyrnas Unedig a bod cannoedd o filoedd o flychau Freeview wedi'u difrodi'n derfynol a bod pobl heb gael eu digolledu am hynny. Gall hyn rwystro mwy o brynu offer ar gyfer y newid i ddigidol. Mae hyn i fod i ddiwydd yng Nghymru y mis hwn. A ydych yn ymwybodol ohono, ac a wnewch adroddiad?

Carwyn Jones: Nid yw'n fater yr wyf yn ymwybodol ohono. Fodd bynnag, ymchwiliad i'r mater. Os dymunwch godi'r mater eto yr wythnos nesaf, rhoddaf unrhyw wybodaeth a fydd gennyf ichi.

Datganiad Deddfwriaethol am y Mesur Dysgu a Sgiliau (Cymru) Legislative Statement on the Learning and Skills (Wales) Measure

The Deputy Minister for Skills (John Griffiths): Skills matter for individual life chances, for business success, for the prosperity and wellbeing of our communities and Wales as a whole.

The Leitch review of skills made it clear that we will be increasingly unable to compete on the basis of low-skilled, low-paid jobs, which are moving to the emerging economies. Wales's future prosperity will depend on unlocking the potential of our people, improving skills for a more prosperous and contented society, higher employment, less poverty, and reduced inequality. The Welsh Assembly Government's role is to help realise our human potential across the country in every community.

We recognise the scale of the challenge that we face. Today, I am making two important announcements that demonstrate our commitment to tackling the skills and employment agenda.

Yesterday, I laid the Learning and Skills (Wales) Measure 2008, together with an explanatory memorandum. I also issued a written statement and I am pleased to introduce the Measure for Assembly Members' consideration today. The Measure underpins the Assembly Government's policy for 14-19 provision and the transformation of education and training. We want 14-19 local curricula across Wales, offering a range of options to suit different needs and learning

Y Dirprwy Weinidog dros Sgiliau (John Griffiths): Mae sgiliau'n bwysig ar gyfer cyfleoedd bywyd unigolion, ar gyfer llwyddiant busnes, ar gyfer ffyniant a lles ein cymunedau a Chymru'n gyffredinol.

Fe'i gwnaethpwyd yn glir yn adolygiad sgiliau Leitch y byddwn fwyfwy yn methu cystadlu ar sail swyddi sgiliau isel, cyflog isel, sydd yn symud i'r economïau sy'n datblygu. Bydd ffyniant Cymru i'r dyfodol yn dibynnu ar ddatgloi potensial ein pobl, gwella sgiliau ar gyfer cymdeithas fwy llewyrchus a bodlon, mwy o gyflogaeth, llai o dlodi, a llai o anghydraddoldeb. Rôl Llywodraeth Cynulliad Cymru yw helpu i wireddu ein potensial fel bodau dynol ledled y wlad ym mhob cymuned.

Sylwedolwn faint yr her a wynebwn. Heddiw, yr wyf yn gwneud dau gyhoeddiad pwysig sy'n dangos ein hymrwymiad i fynd i'r afael â'r agenda sgiliau a chyflogaeth.

Ddoe, gosodais y Mesur Dysgu a Sgiliau (Cymru) 2008, ynghyd â memorandwm esboniadol. Cyhoeddais ddatganiad ysgrifenedig hefyd ac yr wyf yn falch o gyflwyno'r Mesur i sylw Aelodau'r Cynulliad heddiw. Mae'r Mesur yn sail i bolisi Llywodraeth y Cynulliad ar gyfer darpariaeth 14-19 a gweddnewid addysg a hyfforddiant. Mae arnom eisiau cwricwla lleol 14-19 ledled Cymru, a fydd yn cynnig amrediad o opsiynau sy'n addas i wahanol

styles, and more young people choosing to stay in learning, reducing disengagement. I know that all Assembly Members will share these ambitions.

The Measure will seek to ensure the development of local curricula by placing duties on local education authorities and Welsh Ministers, ensuring a wide range of options.

3.20 p.m.

Throughout the consultation, there was a strong message that the local area curriculum needed to focus upon meeting local skills needs, and that attempts to impose a one-size-fits-all policy would be inappropriate. The Measure will promote co-operative approaches to delivery, requiring governing bodies, headteachers and principals to work together on planning local curricula. It will allow for the setting of a minimum number of courses to be included within a local curriculum, and specify the minimum number of vocational courses required. We want to ensure that more courses are available that meet the needs of young people who learn best in a hands-on environment and whose pathway is most likely to take them into an apprenticeship, a vocational course or a job with training. It will be possible for there to be more than one local curriculum in an area.

The definition of co-operation has been strengthened to include more formal collaborative arrangements, such as joint governing body committees with delegated powers. In addition, to ensure that the responsibility for learners is clear, the Measure now provides more clarity on the link between the learner, the institution and a local curriculum at post-compulsory school age. I look forward to the positive contribution that the scrutiny process of the Assembly will make as we explore the key issues involved in securing what is best for young people in Wales: more choice and less duplication of courses, more collaborative and higher-quality providers, and better-targeted, more demand-led resources.

anghenion ac arddulliau dysgu, a chael mwy o bobl ifanc i ddewis aros mewn addysg, gan leihau ymddieithrio. Gwn y bydd yr uchelgeisiau hyn yn rhai a fydd gan holl Aelodau'r Cynulliad.

Bydd y Mesur yn ceisio sicrhau datblygiad cwricwla lleol drwy osod dyletswyddau ar awdurdodau addysg lleol a Gweinidogion Cymru, gan sicrhau dewis eang o opsiynau.

Drwy gydol yr ymgynghori, cafwyd neges gref fod angen i'r cwricwlwm lleol ganolbwyntio ar ateb anghenion sgiliau lleol, ac mai amhriodol fyddai ceisio gweithredu polisi sydd yr un fath i bawb. Bydd y Mesur yn hyrwyddo dulliau cydweithredol o gyflawni, gan beri ei bod yn ofynnol i gyrff llywodraethu, prifathrawon a phenaethiaid gydweithio ar gynllunio cwricwla lleol. Bydd yn darparu ar gyfer pennu isafrif o gyrsiau sydd i'w cynnwys o fewn cwricwlwm lleol, ac yn pennu'r isafrif o gyrsiau galwedigaethol y mae eu hangen. Mae arnom eisiau sicrhau bod mwy o gyrsiau ar gael sydd yn ateb anghenion pobl ifanc sy'n dysgu orau mewn amgylchedd ymarferol ac y mae eu llwybr yn fwyaf tebygol o beri iddynt fynd i brentisio, gwneud cwrs galwedigaethol neu swydd gyda hyfforddiant. Bydd yn bosibl cael mwy nag un cwricwlwm lleol mewn ardal.

Mae'r diffiniad o gydweithredu wedi'i gryfhau i gynnwys trefniadau cydweithio mwy ffurfiol, megis pwyllgorau cyrff llywodraethu ar y cyd gyda phwerau dirprwyedig. Yn ogystal, er mwyn sicrhau bod y cyfrifoldeb dros ddysgwyr yn eglur, mae'r Mesur yn awr yn rhoi mwy o eglurder ar y cysylltiad rhwng y dysgwr, y sefydliad a chwricwlwm lleol ar ôl pasio oed ysgol gorfodol. Edrychaf ymlaen at y cyfraniad cadarnhaol a wneir gan broses graffu'r Cynulliad wrth inni archwilio'r materion allweddol ynghlwm wrth sicrhau'r hyn sydd orau i bobl ifanc yng Nghymru: mwy o ddewis a llai o ddyblygu cyrsiau, darparwyr sy'n cydweithredu mwy ac sydd o ansawdd gwell, ac adnoddau wedi'u targedu'n well, yn ymateb mwy i'r galw.

I am also pleased to announce that on 15 July we will be publishing 'Skills That Work for Wales', our new skills and employment strategy and action plan, electronic copies of which were issued to all AMs this morning, which will help to deliver our 'One Wales' ambition of a highly educated, highly skilled and high-employment country. This document is of great importance to secondary schools, further education colleges, work-based learning providers, higher education institutions, trade unions and employers, as well as to young people, their parents and communities.

As the detail of the practical proposals is confirmed, we will ensure that the legal underpinning of our approach is confirmed at each stage. This skills strategy and 14-19 learner pathway policy demonstrate our determination to offer a breadth and depth of choice, providing pathways for young people who are planning their future careers and for adults who want to upskill, reskill or get back into work. It sets out a distinctive Welsh approach, integrating skills with business support. Businesses in Wales need to know how skills can add value, how they can make productive use of skills in the workplace, and where they can go for help. We will introduce new approaches to funding, including a clear and transparent fees policy that will focus the Assembly Government's spending on where it can make the greatest impact. We are also working with the Department for Work and Pensions to create integrated skills and employment services, offering flexible, personalised support for people outside the labour market.

Our network of learning providers must be a key driver of skills. The Webb review of the mission and purpose of further education in Wales showed strengths and weaknesses in our education and training system. We need to be more ambitious and radical in our response to the skills challenge, and ensure that everyone has access to high-quality learning opportunities whether they are in school, college, university, work or the community. Our transformation agenda, details of which we will also publish soon, will create a learning network with the

Yr wyf yn falch o gyhoeddi hefyd y byddwn ar 15 Gorffennaf yn cyhoeddi 'Sgiliau sy'n Gweithio i Gymru', ein strategaeth a chynllun gweithredu newydd ar sgiliau a chyflogaeth, y dosbarthwyd copïau electronig ohonynt i bob AC y bore yma, a fydd yn helpu i gyflawni ein huchelgais yn 'Gymru'n Un' i fod yn wlad ag addysg dda, sgiliau da a chyflogaeth uchel. Mae'r ddogfen hon o bwysigrwydd mawr i ysgolion uwchradd, colegau addysg bellach, darparwyr dysgu seiliedig ar waith, sefydliadau addysg uwch, undebau llafur a chyflogwyr, yn ogystal ag i bobl ifanc, eu rhieni a'u cymunedau.

Wrth i fanylion y cynigion ymarferol gael eu cadarnhau, sicrhawn fod y sail gyfreithiol i'n dull yn cael ei chadarnhau ar bob cam. Mae'r strategaeth sgiliau hon a pholisi'r llwybr dysgu 14-19 yn dangos mor benderfynol yr ydym o gynnig lled a dyfnder o ran dewis, gan ddarparu llwybrau i bobl ifanc sy'n cynllunio'u gyrfaedd i'r dyfodol ac i oedolion sydd am uwchsgilio, ailsgilio neu ddychwelyd i weithio. Mae'n gosod dull Cymreig unigryw, gan integreiddio sgiliau a chymorth i fusnes. Mae angen i fusnesau yng Nghymru wybod sut y gall sgiliau ychwanegu gwerth, sut y gallant wneud defnydd cynhyrchiol o sgiliau yn y gweithle, ac i ble y gallant fynd i gael cymorth. Byddwn yn cyflwyno dulliau newydd o ariannu, gan gynnwys polisi ffioedd eglur a thryloyw a fydd yn canolbwyntio gwariant Llywodraeth y Cynulliad ar y manau lle y gall gael yr effaith fwyaf. Yr ydym yn gweithio hefyd gyda'r Adran Gwaith a Phensiynau i greu gwasanaethau sgiliau a chyflogaeth integredig, gan gynnig cymorth hyblyg, personol, i bobl y tu allan i'r farchnad lafur.

Rhaid i'n rhwydwaith o ddarparwyr dysgu fod yn allweddol o ran sbarduno sgiliau. Dangosodd adolygiad Webb o genhadaeth a phwrpas addysg bellach yng Nghymru gryfderau a gwendidau yn ein system addysg a hyfforddiant. Mae angen inni fod yn fwy uchelgeisiol a radical yn ein hymateb i'r her sgiliau, a sicrhau y gall pawb fanteisio ar gyfleoedd dysgu o ansawdd uchel, boed yn yr ysgol, y coleg, y brifysgol, y gwaith neu'r gymuned. Bydd ein hagenda gweddnewid, y cyhoeddwn fanylion amdani'n fuan, yn creu rhwydwaith dysgu sydd â'r gallu, y maint a'r

capacity, scale and quality to deliver the skills of the future.

Investment in adult skills is critical. We must help people who are at risk of exclusion to participate in the labour market and we are very much about lifelong learning. However, over the long term, our future skills needs will only be met by ensuring that children and young people have better options and opportunities. We must avoid a new generation leaving school without the education and skills that they need to fulfil their potential and compete in the modern economy.

Llywydd, we believe that 'Skills That Work for Wales' and the proposed Learning and Skills (Wales) Measure will provide the basis for the achievement of these vital objectives, in a more highly educated and skilled, fairer, prosperous Wales.

Andrew R.T. Davies: Thank you, Deputy Minister, for your statement this afternoon. Many of the sentiments about developing a workforce that is highly educated and attractive in the employment climate of the twenty-first century are ones that we would all agree with, particularly when we look at the Republic of Ireland and the example that it has set, and also, on the continent of Europe, at Germany, with its skills base and its educational fields. Those countries have developed workforces that can adapt and change according to the demand and circumstances.

We believe passionately in the engagement of everyone involved in the cycle, particularly at the secondary level, so that the many pupils who are perhaps not academically minded, but more interested in the vocational, can be engaged in education and encouraged to stay in a training environment. That gives them better employment prospects in the wider world, and means that they do not feel excluded from society later on in life and not fulfil their potential. At the end of your statement, on the skills sector and on retraining people, I noticed that you mentioned exclusion, but exclusion happens across the board, from secondary school onwards right the way through life, and in

ansawdd i gyflenwi sgiliau'r dyfodol.

Mae buddsoddi mewn sgiliau i oedolion yn hollbwysig. Rhaid inni helpu pobl y mae perygl iddynt gael eu hallgáu i gyfranogi yn y farchnad lafur ac yr ydym yn frwd iawn dros ddysgu gydol oes. Fodd bynnag, dros y tymor hir, dim ond drwy sicrhau bod plant a phobl ifanc yn cael gwell opsiynau a chyfleoedd y diwllir ein hanghenion sgiliau i'r dyfodol. Rhaid inni osgoi'r sefyllfa lle y bydd to newydd yn gadael yr ysgol heb yr addysg a'r sgiliau y mae arnynt eu hangen i gyflawni eu potensial a chystadlu yn yr economi gyfoes.

Llywydd, credwn y bydd 'Sgiliau sy'n Gweithio i Gymru' a'r Mesur arfaethedig ynghylch Dysgu a Sgiliau (Cymru) yn darparu'r sail ar gyfer cyflawni'r amcanion hollbwysig hyn, mewn Cymru sy'n fwy addysgedig, mwy hyfedr, tecach a ffyniannus.

Andrew R.T. Davies: Diolch, Ddirprwy Weinidog, am eich datganiad y prynhawn yma. Mae llawer o'r teimladau ynghylch datblygu gweithlu tra addysgedig a deniadol yn hinsawdd cyflogaeth yr unfed ganrif ar hugain yn rhai y byddai pawb ohonom yn cyd-fynd â hwy, yn enwedig pan edrychwn ar Weriniaeth Iwerddon a'r esiampl y mae honno wedi'i gosod, a hefyd, ar gyfandir Ewrop, ar yr Almaen, gyda'i sylfaen sgiliau a'i meysydd addysgol. Mae'r gwledydd hynny wedi datblygu gweithluoedd a all ymaddasu a newid yn ôl y galw a'r amgylchiadau.

Credwn yn angerddol mewn sicrhau cyfranogiad pawb yn y cylch, yn enwedig ar y lefel uwchradd, fel y gall y disgyblion niferus sydd efallai heb fod yn academiaidd eu bryd, ond sydd â mwy o ddiddordeb yn y galwedigaethol, gael eu cynnwys mewn addysg a'u hannog i aros mewn amgylchedd hyfforddi. Mae hynny'n rhoi gwell rhagolygon cyflogaeth iddynt yn y byd mawr, ac yn golygu nad ydynt yn teimlo eu bod wedi cael eu cau allan o gymdeithas yn ddiweddarach yn eu bywydau heb gael cyflawni eu potensial. Ar ddiwedd eich datganiad, ynghylch y sector sgiliau ac ynghylch ailhyfforddi pobl, sylwais ichi grybwyll allgáu, ond mae allgáu'n digwydd

any training measures that we bring forward, we must try to ensure that everyone has the fullest opportunities possible.

I picked up from your statement that you intend to turn away from the one-size-fits-all model. I commend that; it is heartening to hear. There is a diverse pattern in Wales. For example, in Pembrokeshire, Pembrokeshire College is engaging with the Bluestone project, specifically catering to the needs of south-west Wales, and, moving across to south-east Wales, there is a different set of educational and training needs to be met. You then have Bangor University in the north, which is pursuing its own agenda and working to achieve a high standard of skills for the local area and beyond. Therefore, that intention is to be welcomed and it can, hopefully, be pursued through the Measure process to ensure that colleges and schools have the independence to develop.

The statement and the briefing papers also mention co-operation, which we all talk a lot about, but we know from various evidence-gathering sessions and from when we, as constituency Assembly Members, talk to local education authorities and to schools and colleges, that co-operation, sadly, breaks down in practice. The strength of this Measure will be to see how it can break down the old walls, as it were, to try to stop the duplication of provision of training, so that the limited pot of money can be best used. I would be interested, Minister, if you could highlight in your response how you believe that this Measure will facilitate greater co-operation between various educational establishments, in contrast to the silo mentality that, sadly, still exists.

In the briefing documents, there is the aspiration to move to a 50:50 split between the vocational and the academic. I would be interested to know why you have decided upon that split, because, surely, if we are going to be led by the training institutions and by what the economy is telling us, we should not have this quota mentality—

yn gyffredinol, o'r ysgol uwchradd ymlaen drwy gydol bywyd rhywun, ac mewn unrhyw fesurau hyfforddi a gyflwynwn, rhaid inni geisio sicrhau bod pawb yn cael y cyfleoedd llawnaf posibl.

Deellais yn ôl eich datganiad eich bod yn bwriadu cefnu ar y model sy'n golygu bod yr un peth ar gyfer pawb. Cymeradwyaf hynny; mae'n galonogol ei glywed. Mae patrwm amrywiol yng Nghymru. Er enghraifft, yn sir Benfro, mae Coleg Sir Benfro'n ymwneud â phrosiect y Garreg Las, sy'n darparu'n arbennig ar gyfer anghenion y de-orllewin, ac, os symudwn draw i'r de-ddwyrain, mae set wahanol o anghenion addysg a hyfforddiant i'w diwallu. Wedyn mae gennych Brifysgol Bangor yn y gogledd, sy'n dilyn ei hagenda ei hun ac yn gweithio i sicrhau safon uchel o sgiliau ar gyfer yr ardal leol a thu hwnt. Felly, mae'r bwriad hwnnw i'w groesawu a gobeithio y gellir ei weithredu drwy broses y Mesur i sicrhau bod gan golegau ac ysgolion yr annibyniaeth i ddatblygu.

Mae'r datganiad a'r papurau briffio'n sôn hefyd am gydweithredu, rhywbeth yr ydym i gyd yn siarad llawer amdano, ond gwyddom yn sgîl amryfal sesiynau casglu tystiolaeth ac wrthi i ni, fel Aelodau'r Cynulliad dros ein hetholaethau, siarad ag awdurdodau addysg lleol ac ag ysgolion a cholegau, fod cydweithrediad, ysywaeth, yn dod i ben mewn gwirionedd. Cryfder y Mesur hwn fydd gweld sut y gall ddymchwel yr hen furiau, fel petai, i geisio rhoi terfyn ar ddyblygu darparu hyfforddiant, fel y gellir gwneud y defnydd gorau o'r pot cyfyngedig o arian. Byddai'n ddiddorol, Weinidog, pe gallech bwysleisio yn eich ymateb sut y credwch y bydd y Mesur hwn yn hwyluso mwy o gydweithrediad rhwng gwahanol sefydliadau addysgol, yn groes i'r meddylfryd sy'n rhoi pwyslais ar y sefydliad unigol sydd, ysywaeth, yn dal i fodoli.

Yn y dogfennau briffio, ceir y dyhead i symud tuag at raniad hanner a hanner rhwng y galwedigaethol a'r academiaidd. Byddai'n ddiddorol gwybod pam yr ydych wedi penderfynu ar y rhaniad hwnnw, oherwydd, os ydym am gael ein harwain gan sefydliadau y hyfforddi a chan yr hyn a ddywed yr economi wrthym, yn ddiameuol ni ddylai'r

should be flexible enough to develop the strategy according to what is determined by the institutions for their own areas as they see fit. So I am interested to know how that split has been decided upon. Whenever students want to try to access training, the advice that they receive is crucial. Careers Wales is currently developing a strategy, but it will be crucial, with this Measure, that an information stream and good advice is available to learners and the providers of training courses. As Deputy Minister, how do you see that this Measure will improve the advice and information that is available to learners and learning providers?

meddylfryd cwota hwn fod gennym—dylem fod yn ddigon hyblyg i ddatblygu'r strategaeth yn ôl yr hyn a benderfynir gan y sefydliadau ar gyfer eu hardaloedd eu hunain fel y gwelant yn dda. Felly mae gennyf ddi-ddordeb mewn cael gwybod sut y penderfynwyd ar y rhaniad hwnnw. Pryd bynnag y bydd myfyrwyr yn dymuno ceisio cael hyfforddiant, mae'r cyngor a gânt yn allweddol. Mae Gyrfa Cymru wrthi'n datblygu strategaeth, ond bydd yn hollbwysig, gyda'r Mesur hwn, i ffrwd wybodaeth a chyngor da fod ar gael i ddysgwyr a darparwyr cyrsiau hyfforddi. Fel Dirprwy Weinidog, sut y gwelwch y bydd y Mesur hwn yn gwella'r cyngor a'r wybodaeth sydd ar gael i ddysgwyr ac i ddarparwyr dysgu?

3.30 p.m.

John Griffiths: Thank you for generally welcoming the Measure and the strategy. What you say about avoiding exclusion across all age ranges is true, and the earlier that any tendency to disengage can be addressed, the better. Clearly, it is better to deal with problems before they become entrenched, and much of what we aim to do is about achieving that.

John Griffiths: Diolch ichi am groesawu'r Mesur a'r strategaeth at ei gilydd. Mae'r hyn a ddywedwch am osgoi allgáu ar draws pob ystod oedran yn wir, a gorau po gyntaf y gellir mynd i'r afael ag unrhyw duedd i ymddieithrio. Mae'n amlwg ei bod yn well ymdrin â phroblemau cyn iddynt fwrw gwreiddiau, a dyna nod llawer o'r hyn yr ydym yn ceisio'i wneud.

We are keen to emphasise that we expect local areas to address local needs. That is the aim of the Measure and the strategy, and, as you rightly say, it should not be a one-size-fits-all approach. As you illustrated, there are many differences between local economic circumstances, geography and much else in Wales, and they must all be factored into the arrangements of local partnerships in making choices available and in providing the necessary support. We are confident that that will happen, because a lot of work has already been undertaken by the 22 networks to create those partnerships and to factor in local situations. Therefore, it is not as if we are starting from scratch; we are building on good work that has already taken place.

Yr ydym yn awyddus i bwysleisio ein bod yn disgwyl i ardaloedd lleol fynd i'r afael ag anghenion lleol. Dyna nod y Mesur a'r strategaeth, ac yr ydych yn llygad eich lle wrth ddweud na ddylem gynnig yr un ateb ym mhobman. Fel y dangoswyd gennych, mae gwahaniaethau lu o ran amgylchiadau economaidd lleol, o ran daearyddiaeth, ac o ran llawer o bethau eraill yng Nghymru a rhaid ystyried y ffactorau hynny i gyd wrth i bartneriaethau lleol lunio'u trefniadau i gynnig dewisiadau a darparu'r cymorth angenrheidiol. Yr ydym yn ffyddiog y bydd hynny'n digwydd, oherwydd y mae llawer o waith wedi'i wneud eisoes gan y 22 rhwydwaith i greu'r partneriaethau hynny ac i roi sylw i sefyllfaoedd lleol. Felly, nid yw fel petaem yn dechrau o'r dechrau'n deg; yr ydym yn adeiladu ar waith da sydd wedi'i wneud eisoes.

We believe that there will be greater co-operation, and the Measure will drive that, because it will specify and allow for the

Credwn y bydd mwy o gydweithredu, a bydd y Mesur yn sbarduno hynny, oherwydd bydd yn pennu isafrif o ddewisiadau ac yn darparu

provision of a minimum number of options. It is clear that no one institution is going to be able to offer that breadth of choice on its own. Out of necessity, therefore, there will be greater co-operation than we have seen hitherto, because there will be a statutory commitment to providing that wide choice, which is the entitlement of learners. We are confident that the Measure will drive that.

There is also a duty to co-operate to offer provision over and above the minimum number of options, and learning providers will have to consider whether they could further maximise choice in that way. The guidance will require a robust decision-making process. Therefore, we are confident that we will get the greater co-operation that we want to see.

We are keen on vocational choice, and there will be a minimum number of vocational options available within the overall minimum specified. This is part of our parity of esteem agenda, which we have been working towards for some time. There is a tendency to see vocational subjects as less important than academic courses—we are working on the terminology, but those are the most common descriptions—but we want to ensure parity of esteem. In order to do that, we need to convince learners and learning providers that there are quality careers available through the vocational route, and that it is in no way secondary to academic choices. In specifying a minimum number of vocational options, we send that message out strongly.

You will know, Andrew, that advice and support is an integral part of the Measure, and it has to be there for learners. Careers Wales has a strong role to play; we will review its operation in the future, but, whatever comes out of that review, it is clear that it has a strong, ongoing role to play. That will only deliver what we want if advice, guidance and support are strengthened, along with the widening and deepening of choice.

Janet Ryder: I thank the Deputy Minister for making this statement. I know that time is pressing, but I am pleased that we have found some time for this in Plenary, rather than

ar gyfer hynny. Mae'n amlwg na fydd yr un sefydliad ar ei ben ei hun yn gallu cynnig yr ehangder dewis hwnnw. O reidrwydd, felly, bydd mwy o gydweithredu nag yr ydym wedi'i weld hyd yn hyn, oherwydd bydd ymrwymiad statudol i ddarparu'r dewis eang hwnnw, sef yr hyn y mae gan ddysgwyr yr hawl iddo. Yr ydym yn ffyddiog y bydd y Mesur yn sbarduno hynny.

Mae dyletswydd hefyd i gydweithredu er mwyn cynnig darpariaeth y tu hwnt i'r isafrif o ddewisiadau a bydd yn rhaid i ddarparwyr dysgu ystyried a allent gynnig mwy o ddewis eto drwy wneud hynny. Bydd y canllawiau'n gofyn am broses benderfynu gadarn. Felly, yr ydym yn ffyddiog y cawn y cydweithredu ehangach yr ydym am ei weld.

Yr ydym yn frwd o blaid dewis galwedigaethol, a bydd isafrif o ddewisiadau galwedigaethol ar gael o fewn y ddarpariaeth ofynnol gyffredinol a bennir. Mae hyn yn rhan o'n hagenda parch cydradd, yr ydym wedi bod yn gweithio tuag ati ers tro. Mae tuedd i ystyried pynciau galwedigaethol yn llai pwysig na chyrsgiau academiaidd—yr ydym yn gweithio ar y derminoleg, ond dyna'r disgrifiadau mwyaf cyffredin—ond yr ydym am sicrhau parch cydradd. Er mwyn gwneud hynny, mae angen inni argyhoeddi dysgwyr a darparwyr dysgu fod gyrfaoedd o safon ar gael drwy gyfrwng y llwybr galwedigaethol, ac nad yw'n eilradd o gwbl i ddewisiadau academiaidd. Wrth bennu isafrif o ddewisiadau galwedigaethol, yr ydym yn cyfleu'r neges honno'n gryf.

Gwyddoch, Andrew, fod cyngor a chymorth yn rhan hanfodol o'r Mesur, a bod yn rhaid iddo fod ar gael i'r dysgwyr. Mae gan Gyrfa Cymru rôl gref i'w chwarae; byddwn yn adolygu ei waith yn y dyfodol, ond, beth bynnag a ddaw yn sgîl yr adolygiad hwnnw, mae'n amlwg bod ganddo rôl gref, barhaus i'w chwarae. Er mwyn gwireddu'n dymuniadau, rhaid cryfhau cyngor, canllawiau a chymorth, ynghyd â lledaenu a dyfnhau dewis.

Janet Ryder: Diolchaf i'r Dirprwy Weinidog am wneud y datganiad hwn. Gwn fod amser yn brin, ond yr wyf yn falch ein bod wedi dod o hyd i rywfaint o amser ar gyfer hyn yn

having to do it by written statement. This is a major change in education, just as the foundation phase was a major change. I appreciate what the Deputy Minister said about work already having been undertaken in some areas and that there has been a move towards partnership working, but the biggest change is moving from single institution providers to working in collaboration with other people.

You mentioned that the definition of co-operation has been strengthened to include more formal collaborative arrangements, such as joint governing bodies. Deputy Minister, you and I, and all Members, know how much energy can be spent as soon as an institution feels threatened in any way, or is forced to do something that it does not necessarily want to do. We need to ensure that that energy goes into the provision of courses. A great deal of the success of this strategy will depend on how you, as Deputy Minister, handle the change and bring about the major changes that are needed; for example, people who have become accustomed to going to their local sixth form or college, or wherever, will now have to look at area provision. We all accept that that has to be how things move forward, but how that is handled, in a way that develops true partnership working, will be a test of your skills. As soon as an institution starts to feel threatened, or even perceives a threat, we know of the energy and pressure that can be unleashed to ensure that change does not come about, leading to no change taking place. We are at a stage where change has to happen, but it has to be handled carefully.

The change that you mentioned is a change in emphasis in developing the basic skills and in showing young people that there is a choice. Some young people may have been pushed down an academic route that was just not right for them, so we need to show the true value of vocational skills. However, there needs to be a balance, because, just as those basic skills need to rise—we need to ensure

y Cyfarfod Llawn, yn hytrach na gorfod ei wneud drwy ddatganiad ysgrifenedig. Mae hyn yn newid mawr ym maes addysg, yn union fel yr oedd y cyfnod sylfaen yn newid mawr. Yr wyf yn deall yr hyn a ddywedodd y Dirprwy Weinidog ynglŷn â bod gwaith wedi'i wneud eisoes mewn rhai ardaloedd a bod symudiad wedi bod tuag at weithio mewn partneriaeth, ond y newid mwyaf yw symud oddi wrth ddarparwyr un sefydliad i gydweithredu â phobl eraill.

Soniasoch fod y diffiniad o gydweithredu wedi'i gryfhau i gynnwys trefniadau cydweithredol mwy ffurfiol, megis cyrff llywodraethu ar y cyd. Ddirprwy Weinidog, yr ydych chi a minnau, a phob un o'r Aelodau, yn gwybod faint o egni y gellir ei dreulio cyn gynted ag y bydd sefydliad yn teimlo dan fygythiad sut yn y byd, neu'n cael ei orfodi i wneud rhywbeth nad yw o anghenraid am ei wneud. Mae angen inni sicrhau bod yr egni hwnnw'n cael ei ddefnyddio i ddarparu cyrsiau. Bydd llwyddiant y strategaeth hon yn dibynnu i raddau helaeth ar sut y byddwch chi, fel Dirprwy Weinidog, yn ymdrin â'r newid ac yn gwireddu'r newidiadau mawr y mae eu hangen; er enghraifft, bydd yn rhaid i bobl sydd wedi arfer mynd i'w chweched dosbarth lleol neu i goleg, neu lle bynnag y bo, edrych ar ddarpariaeth ardal bellach. Yr ydym i gyd yn derbyn mai dyna sut y mae'n rhaid i bethau fynd rhagddynt, ond bydd sut yr ymdrinnir â hynny, mewn ffordd sy'n datblygu gwir weithio mewn partneriaeth, yn brawf ar eich sgiliau. Cyn gynted ag y bydd sefydliad yn dechrau teimlo dan fygythiad, neu hyd yn oed yn meddwl ei fod dan fygythiad, gwyddom am yr egni a'r pwysau a all gael eu rhyddhau i rwystro newid, a bod hynny'n atal y newid rhag digwydd. Yr ydym wedi cyrraedd y fan lle y mae'n rhaid i bethau newid, ond rhaid ymdrin â'r peth yn ofalus.

Newid pwyslais yw'r newid a grybwyllwyd gennych o ran datblygu'r sgiliau sylfaenol a dangos i bobl ifanc fod dewis ar gael. Efallai y bydd rhai pobl ifanc wedi cael eu gwthio ar hyd llwybr academaidd nad oedd yn addas iddynt, felly mae angen inni ddangos gwir werth sgiliau galwedigaethol. Fodd bynnag, mae angen sicrhau cydbwysedd, oherwydd, yn union fel y mae angen codi'r sgiliau

that that occurs consistently throughout Wales—you have to give as much attention to developing higher level skills. We need the academic and the vocational, and getting that balance right is not an easy trick.

I note what you said about funding and I would appreciate you elaborating on it, in particular what you said about new approaches to funding, including a clear and transparent fees policy that will focus Government Assembly spending where it can make the greatest impact. If I were a provider, I would want a little more detail on that. Providers know from Government policies, statements and reviews the direction in which things are going, but they feel that they are working in a bit of a vacuum at present. They want to know exactly what will happen so that they can plan for it.

The funding issue will be the crux of all of this. We are talking about a 14 to 19 strategy, but you cannot change the funding system, as I have said many times in the Chamber, for those over 14 years of age without being mindful of its effect lower down the school, where schools depended on that 14-plus funding to make their finances work. I would be interested to know how that balance will be struck. Are we talking about radically changing the whole system, now that we have a foundation phase for three to seven-year-olds and a learning pathways phase for the 14 to 19 age range? What will be done about that seven to 14 age range? We need to look at that. I know that that is outside your remit but it is something that the Government needs to consider.

3.40 p.m.

Therefore, for me, the issue is how you handle the changes and what the funding mechanism will look like. I certainly hope that it works. I also hope that we take this opportunity to ensure that those people who have an additional learning need, who have been left out a lot in current provision, are adequately provided for. This is a hugely

sylyfaenol hynny—mae angen inni sicrhau bod hynny'n digwydd yn gyson ym mhob cwr o Gymru—rhaid ichi roi'r un faint o sylw i ddatblygu sgiliau uwch. Mae angen yr academiaidd a'r galwedigaethol arnom, ac nid yw cael y cydbwysedd hwnnw'n iawn yn gamp hawdd.

Nodaf yr hyn a ddywedasoch am ariannu a byddwn yn gwerthfawrogi petaech yn ymhelaethu ar hynny, yn enwedig ar yr hyn a ddywedasoch am ddulliau newydd o ariannu, gan gynnwys polisi ffioedd clir a thryloyw a fydd yn canolbwyntio gwariant Llywodraeth y Cynulliad yn y fan lle y gall gael yr effaith fwyaf. Petawn i'n ddarparwr, byddwn am gael ychydig mwy o fanylion am hynny. Mae darparwyr yn gwybod o ddarllen polisïau, datganiadau ac arolygon y Llywodraeth i ba gyfeiriad y mae pethau'n mynd, ond maent yn teimlo'u bod yn gweithio yn nhir neb braidd ar hyn o bryd. Maent am gael gwybod beth yn union a fydd yn digwydd er mwyn iddynt allu cynllunio ar gyfer hynny.

Ariannu fydd hanfod hyn i gyd. Yr ydym yn sôn am strategaeth 14 i 19, ond ni allwch newid y system ariannu, fel yr wyf wedi dweud lawer gwaith yn y Siambr, ar gyfer rhai sydd dros 14 oed heb ystyried effaith hynny'n is yn yr ysgol, lle'r oedd ysgolion yn dibynnu ar yr arian 14+ hwnnw i'w cynnal yn ariannol. Byddai gennyf ddiddordeb mewn cael gwybod sut y llwyddir i sicrhau'r cydbwysedd hwnnw. Ai sôn am newid y system gyfan o'i chwyr ydym, a ninnau bellach â chyfnod sylfaen i blant rhwng tair a saith oed a chyfnod y llwybrau dysgu i'r ystod oedran 14 i 19? Beth a wneir ynglŷn â'r ystod honno rhwng saith ac 14 oed? Mae angen inni edrych ar hynny. Gwn fod hynny y tu allan i'ch cylch gorchwyl ond mae'n rhywbeth y mae angen i'r Llywodraeth ei ystyried.

Felly, i mi, y peth pwysig yw sut yr ydych yn ymdrin â'r newidiadau a sut beth fydd ar y mecanwaith ariannu. Gobeithiaf yn fawr y bydd yn gweithio. Gobeithiaf hefyd yr achubwn y cyfle hwn i sicrhau ein bod yn darparu'n ddigonol ar gyfer y bobl hynny y mae ganddynt angen dysgu ychwanegol, gan eu bod wedi'u hepgor i raddau helaeth o'r

wide agenda, Deputy Minister, and we look forward to many more debates on it in the Chamber.

John Griffiths: Diolch yn fawr, Janet. There were a number of issues there. With regard to institutions being concerned about their own issues, as it were, we need to get everyone focused on the needs of the learners and not the needs of particular institutions. That is easy to say and, perhaps, rather more difficult to do. I recently visited Wolverhampton, which has beacon status in relation to what it has done on 14 to 19 education. People from all over the world are going to Wolverhampton to see how it has achieved the sort of co-operation and collaboration that we are talking about. The first thing that was said was that everyone had to agree initially to focus on the needs of the learners and accept that as the driver for everything that followed. That is the spirit that we need here in Wales. I am confident that we can get that spirit, because, once you start thinking about the issues, it is the only approach.

There is already a lot of activity. As I said earlier, it is not as if we are starting from scratch. Across Wales, there have been a number of meetings and a lot of activity has taken place to work up collaborative arrangements. Many people might be surprised by the speed with which we see significant movement, because there are many proposals in the pipeline. Therefore, I am quite optimistic in terms of getting the change that we need.

It is true that we have to address basic skills, higher-level skills, and everything in between. Leitch said that, if you do a cost benefit analysis of concentrating Government activity on basic skills or higher-level skills, you get similar results. Higher-level skills might be better for productivity, but lower-level skills are very good for employment and social inclusion. However, people need basic skills in order to use the improved machinery and the improved systems. Therefore, it has to hang together. That is what we are trying to achieve.

ddarpariaeth bresennol. Mae'r agenda hon yn un eang dros ben, Ddirprwy Weinidog, ac edrychwn ymlaen at lawer mwy o ddadleuon yn ei chylch yn y Siambr.

John Griffiths: Diolch yn fawr, Janet. Yr oedd nifer o faterion yn y fan honno. O ran bod sefydliadau'n poeni am eu problemau eu hunain, fel petai, mae angen inni sicrhau bod pawb yn canolbwyntio ar anghenion y dysgwyr yn hytrach nag ar anghenion sefydliadau penodol. Haws dweud na gwneud, efallai. Ymwelais â Wolverhampton yn ddiweddar, sydd wedi ennill statws sefydliad disglair am y gwaith y mae wedi'i wneud ym maes addysg 14 i 19. Mae pobl o bob cwr o'r byd yn mynd i Wolverhampton i weld sut y mae wedi llwyddo i sicrhau'r math o gydweithredu a chydweithio yr ydym yn sôn amdano. Y peth cyntaf a ddywedwyd oedd bod yn rhaid i bawb gytuno i ddechrau i ganolbwyntio ar anghenion y dysgwyr a derbyn mai hynny a fyddai'n sbarduno popeth a ddeuai wedyn. Dyna'r ysbryd y mae ei angen arnom yma yng Nghymru. Yr wyf yn hyderus y gallwn greu'r ysbryd hwnnw, oherwydd, wedi ichi ddechrau meddwl am y materion dan sylw, dyna'r unig ffordd o fynd ati.

Mae llawer o waith ar y gweill eisoes. Fel y dywedais yn gynharach, nid yw fel petaem yn dechrau o'r dechrau'n deg. Ledled Cymru, mae nifer o gyfarfodydd wedi'u cynnal a llawer o weithgarwch wedi digwydd i baratoi'r trefniadau ar gyfer cydweithredu. Efallai y bydd llawer o bobl yn synnu o weld cymaint o symud a hynny mor gyflym, oherwydd y mae llawer o gynigion yn yr arfaeth. Felly, yr wyf yn eithaf gobeithiol y gallwn sicrhau'r newid angenrheidiol.

Mae'n wir bod yn rhaid inni fynd i'r afael â sgiliau sylfaenol, sgiliau lefel uwch, a phopeth rhwng y ddau. Dywedodd Leitch, o ddadansoddi cost a budd canolbwyntio gweithgarwch y Llywodraeth ar sgiliau sylfaenol neu ar sgiliau lefel uwch, y cewch ganlyniadau tebyg. Efallai fod sgiliau lefel uwch yn well ar gyfer cynhyrchiant, ond mae sgiliau lefel is yn dda iawn ar gyfer cyflogaeth a chynhwysiant cymdeithasol. Fodd bynnag, mae angen sgiliau sylfaenol ar bobl er mwyn defnyddio'r peiriannau a'r systemau gwell. Felly, rhaid i'r cyfan

gydblethu. Dyna yr ydym yn ceisio'i gyflawni.

With the fees policy, I do not think that we should set too many alarm bells ringing in terms of school funding and so on. We are talking about post-19 education and concentrating public funding where it can achieve the greatest impact. We quite rightly think that it is up to Government to provide everyone with a basic suite of skills in order to be full citizens and to properly access public services, as well as to obtain good quality employment. When it comes to higher-level skills, it is reasonable to say to employers and individuals that, if they get a direct return from acquiring those higher-level skills, it is not unreasonable to expect them to contribute more than has, perhaps, hitherto been the case. Again, it is a matter of striking the right balance.

You talked about the earlier years, Janet. It is obviously important that we make progress throughout, from the earliest years on. When it comes to age 19, I think that our skills framework for those aged three to 19 will be very important in terms of taking that approach. Many other things are also important, such as Flying Start, the foundation phase, changes to the curriculum, the school effectiveness framework, and, indeed, developing the further education effectiveness framework. Therefore, there is a lot happening that will help us to achieve what we need to achieve.

Finally, you mentioned additional learning needs, and it is important to say that we are in no way not paying the required degree of attention to those with additional learning needs. The Measure applies to people with additional learning needs registered in special schools. As far as the support elements are concerned, they do not apply to those youngsters as regards choice, because we know that special schools often have to provide tuition within the school site for some of their pupils. Obviously, we could not have those youngsters moving around different learning settings to access wider choice, but if youngsters with special needs are registered in mainstream schools, then the

O ran y polisi ar gyfer ffioedd, ni chredaf y dylem ganu gormod o glychau larwm ynglŷn ag ariannu ysgolion ac yn y blaen. Sôn am addysg ôl-19 yr ydym ac am ganolbwyntio arian cyhoeddus yn y fan lle y gall ddylanwadu fwyaf. Yr ydym yn gwbl iawn wrth feddwl mai gwaith y Llywodraeth yw rhoi cyfres sylfaenol o sgiliau i bawb er mwyn iddynt fod yn ddinasyddion llawn a gallu manteisio'n iawn ar wasanaethau cyhoeddus, yn ogystal ag er mwyn iddynt gael swydd o safon dda. O ran sgiliau lefel uwch, mae'n rhesymol dweud wrth gyflogwyr ac wrth unigolion, os cânt fudd uniongyrchol drwy feddu'r sgiliau lefel uwch hynny, nad yw'n afresymol disgwyl iddynt gyfrannu mwy nag y disgwyliid iddynt ei gyfrannu hyd yma o bosibl. Unwaith eto, sicrhau'r cydbwysedd iawn yw'r gamp.

Soniasoch am y blynyddoedd cynharach, Janet. Mae'n amlwg ei bod yn bwysig inni sicrhau cynnydd drwyddi draw, o'r blynyddoedd cynharaf ymlaen. O ran y rhai sy'n 19 oed, credaf y bydd ein fframwaith sgiliau i'r rhai sydd rhwng tair oed ac 19 yn bwysig iawn o ran dilyn y trywydd hwnnw. Mae llawer o bethau eraill yn bwysig hefyd, megis Dechrau'n Deg, y cyfnod sylfaen, newidiadau yn y cwricwlwm, y fframwaith effeithiolrwydd ysgolion, ac yn wir, datblygu fframwaith effeithiolrwydd addysg bellach. Felly, mae llawer iawn yn digwydd a fydd yn gymorth inni wireddu'r hyn y mae angen inni ei gyflawni.

Yn olaf, soniasoch am anghenion dysgu ychwanegol, ac mae'n bwysig dweud nad ydym yn rhoi'r sylw dyledus o bellffordd i'r rhai sydd ag anghenion dysgu ychwanegol. Mae'r Mesur yn berthnasol i bobl ag anghenion dysgu ychwanegol sydd wedi'u cofrestru mewn ysgolion arbennig. O ran yr elfennau cymorth, nid ydynt yn gymwys i'r bobl ifanc hynny mewn cysylltiad â dewis, gan ein bod yn gwybod bod ysgolion arbennig yn aml yn gorfod darparu hyfforddiant o fewn safle'r ysgol i rai o'u disgyblion. Wrth gwrs, ni allem ganiatáu i'r bobl ifanc hynny symud o gwmpas rhwng gwahanol leoliadau dysgu i gael dewis ehangach, ond os yw pobl ifanc sydd ag

whole Measure will apply to them. One of the drivers for special educational needs policy is to get as many young people as possible into mainstream schools, and the Measure reflects that.

Kirsty Williams: I thank the Minister for his statement. In reading it to the Chamber, he said that he believed that everyone here shared his aim of offering more choice to learners in Wales and reducing disengagement. I guess he got at least one thing right, after all, no-one will stand up here this afternoon and argue for less choice for learners, or for more young people dropping out without finishing their education.

However, I have serious concerns about the lack of detail in the statement. I also regret how the statement has been delivered to the Assembly. Janet Ryder said that there was not a great deal of time; the fact is that this slot this afternoon was originally intended for the legislative statement on the Proposed Learning and Skills (Wales) Measure, and separate time was allocated, in last week's business statement, for a full statement next Tuesday on 'Skills That Work for Wales'. That has been changed. Last week, we were told that there was adequate time for the discussion of both these issues, but, today, we suddenly find that the only scrutiny opportunity that we have been promised on this strategy is this slot this afternoon. Moreover, Members were not given copies of the document until this morning. I do not believe that that fully respects the Assembly's role in scrutinising the Government's activity; these are important documents for the future of Welsh students and the Welsh economy. There will be other Members in the Chamber who feel disquiet with regard to how the Minister has handled this, and I hope that his first comments, in answering my questions, will be to guarantee that, in September, we will have an opportunity to debate 'Skills That Work for Wales' in full, on the floor of this Chamber.

In making his statement, and in answering questions, the Minister has often quoted from

anghenion arbennig wedi'u cofrestru mewn ysgolion prif ffrwd, bydd y Mesur cyfan yn gymwys iddynt. Un o gymhellion y polisi anghenion addysgol arbennig yw cael cynifer o bobl ifanc ag sy'n bosibl i ysgolion prif ffrwd, ac mae'r Mesur yn adlewyrchu hynny.

Kirsty Williams: Diolchaf i'r Gweinidog am ei ddatganiad. Wrth ei ddarllen i'r Siambr, dywedodd ei fod yn credu bod pawb sydd yma'n cyd-fynd â'i amcan o gynnig mwy o ddewis i ddysgwyr yng Nghymru a lleihau ymddieithrio. Mae'n debyg gennyf iddo gael o leiaf un peth yn iawn, wedi'r cwbl, ni wnaiff neb sefyll ar ei draed yma y prynhawn yma a dadlau dros gael llai o ddewis i ddysgwyr, neu o blaid gweld mwy o bobl ifanc yn gadael heb orffen eu haddysg.

Er hynny, yr wyf yn pryderu'n fawr ynghylch y diffyg manylion yn y datganiad. Yr wyf yn gofidio hefyd ynghylch sut y mae'r datganiad wedi cael ei gyflwyno i'r Cynulliad. Dywedodd Janet Ryder nad oedd llawer iawn o amser; y gwir yw bod yr amser hwn y prynhawn yma wedi'i fwriadu'n wreiddiol ar gyfer y datganiad deddfwriaethol am y Mesur Arfaethedig ynghylch Dysgu a Sgiliau (Cymru), a neilltuwyd amser ar wahân, yn y datganiad busnes yr wythnos diwethaf, ar gyfer datganiad llawn ddydd Mawrth nesaf ynghylch 'Sgiliau sy'n Gweithio i Gymru'. Mae hynny wedi'i newid. Yr wythnos diwethaf, dywedwyd wrthym fod digon o amser i drafod y ddau fater hyn, ond, heddiw, yr ydym yn cael gwybod yn sydyn iawn mai'r unig gyfle i graffu ar y strategaeth hon sydd wedi'i addo i ni yw'r amser hwn y prynhawn yma. At hynny, ni roddwyd copïau o'r ddogfen i Aelodau tan y bore yma. Nid wyf yn credu bod hynny'n dangos parch llawn at rôl y Cynulliad o ran craffu ar weithgarwch y Llywodraeth; mae'r rhain yn ddogfennau pwysig i ddyfodol myfyrwyr Cymru ac i economi Cymru. Bydd Aelodau eraill yn y Siambr sy'n teimlo'n anesmwyth ynghylch sut y mae'r Gweinidog wedi delio â hyn, ac yr wyf yn gobeithio mai ei sylwadau cyntaf, wrth ateb fy nghwestiynau, fydd rhai'n gwarantu y cawn gyfle, ym mis Medi, i gael dadl lawn ar 'Sgiliau sy'n Gweithio i Gymru', ar lawr y Siambr hon.

Wrth wneud ei ddatganiad, ac wrth ateb cwestiynau, mae'r Gweinidog wedi

the Leitch review and has stressed its importance to the Government's goals. However, in the short time available, I have seen that he continues to avoid one of the central recommendations of the Leitch review, namely, the setting of national goals. I appreciate that, for people with no skills at all, we have to start at a very basic level, but I believe that it is necessary for the Government to work towards a national target for workforce skills if we are to improve upon the picture that the Minister set out at the beginning of his statement. Could he explain why he feels that national goals are inappropriate in a Welsh context, when he accepts much of what Leitch has to say in other areas?

Turning to the issue of the minimum number of options available to students, could he clarify whether that will be a national entitlement supplemented by the local curriculum? I am not quite sure how numerous local curricula can run side by side in one locality. Surely, you would have an analysis of what is needed in that particular locality and set the local curriculum accordingly. There is a suggestion that there will be lots of local curricula, and I am not sure how that would work. Could he also explain how he envisages that this will be delivered in rural areas, where he envisages multiple institutions being responsible for delivering education in a particular area? That obviously presents challenges in some of our more rural and remote areas.

He has adequately answered some of my questions on special education needs and the points made by Janet Ryder, but could he explain how this minimum entitlement will work for students who wish to study through the medium of Welsh? Is a minimum standard of options available to them? We are aware that, in some communities, there is difficulty in allowing students to study all the subjects that they would like to study through the medium of Welsh, let alone in providing training opportunities through that medium. Can the Deputy Minister explain how the Measure will guarantee the rights of students who wish to study through the medium of Welsh? Also, can he give us an understanding of how he intends to manage

dyfynnu'n aml o adolygiad Leitch ac wedi tynnu sylw at ei bwysigrwydd i nodau'r Llywodraeth. Fodd bynnag, yn yr amser byr sydd ar gael, yr wyf wedi gweld ei fod yn dal i osgoi un o argymhellion canolog adolygiad Leitch, sef gosod nodau cenedlaethol. Yr wyf yn sylweddoli, yn achos pobl sydd heb sgiliau o gwbl, fod yn rhaid inni ddechrau ar lefel sylfaenol iawn, ond credaf fod angen i'r Llywodraeth ymdrechu i gyrraedd targed cenedlaethol ar gyfer sgiliau i'r gweithlu os ydym i ragori ar y sefyllfa a ddisgrifiodd y Gweinidog ar ddechrau ei ddatganiad. A allai esbonio pam y mae'n teimlo bod nodau cenedlaethol yn amhriodol yng nghyd-destun Cymru, ac yntau wedi derbyn llawer o'r hyn y mae Leitch yn ei ddweud mewn meysydd eraill?

Gan droi at fater isafrif y dewisiadau sydd ar gael i fyfyrwyr, a allai egluro a fydd hynny'n hawl genedlaethol sy'n cael ei hategu gan y cwricwlwm lleol? Nid wyf yn hollol sicr sut y gall amryw o gwricwla lleol redeg ochr yn ochr mewn un ardal. Yn sicr, byddai gennych ddadansoddiad o'r anghenion yn yr ardal honno a byddech yn pennu'r cwricwlwm lleol yn unol â hynny. Mae awgrym y bydd llawer o gwricwla lleol, ac nid wyf yn sicr sut y byddai hynny'n gweithio. A allai esbonio hefyd sut y mae'n rhagweld y caiff hyn ei weithredu mewn ardaloedd gwledig, lle y mae'n rhagweld y bydd nifer o sefydliadau'n gyfrifol am ddarparu addysg mewn ardal benodol? Mae'n amlwg bod hynny'n cynnig heriau yn rhai o'n hardaloedd mwy gwledig a diarffordd.

Mae wedi rhoi atebion digonol i rai o'm cwestiynau am anghenion addysg arbennig a'r pwyntiau a wnaeth Janet Ryder, ond a allai esbonio sut y bydd yr hawl sylfaenol hon yn gweithio yn achos myfyrwyr sy'n dymuno cael eu haddysg drwy gyfrwng y Gymraeg? A oes safon ofynnol o ddewisiadau ar gael iddynt? Yr ydym yn ymwybodol bod anhawster, mewn rhai cymunedau, o ran caniatáu i fyfyrwyr astudio'r holl bynciau yr hoffent eu hastudio drwy gyfrwng y Gymraeg, heb sôn am ddarparu cyfleoedd hyfforddi drwy'r cyfrwng hwnnw. A all y Dirprwy Weinidog esbonio sut y bydd y Mesur yn sicrhau hawliau myfyrwyr sy'n dymuno cael eu haddysg drwy gyfrwng y Gymraeg? Hefyd, a all roi

quality assurance issues for those who are students at a number of institutions?

gwybod i ni sut y mae'n bwriadu delio â materion sy'n ymwneud â sicrhau ansawdd yn achos y rhai sy'n fyfyrwyr mewn nifer o sefydliadau?

3.50 p.m.

Ultimately, practitioners, parents and students alike want to know what this means for their local sixth form. They will be asking, 'Will my child be able to attend a local sixth form as I understand it at the moment?'. What will the tertiary system—or the college system—mean for people? There will be great disquiet, as the document before us raises more questions than it answers in those regards. After all, 'Skills That Work for Wales' is supposed to be the Government's answer to the Webb review. I think that it singularly fails to deliver on that aim. It says nothing about some of the most radical aspects of the Webb review, such as that with regard to further education colleges merging—it does not take a stand on that proposal. I therefore think that the Government is ducking some of the issues that Webb brought out.

Yn y pen draw, mae ymarferwyr, rhieni a myfyrwyr i gyd am wybod beth y mae hyn yn ei olygu i'w chweched dosbarth lleol. Byddant yn gofyn, 'A fydd fy mhleentyn yn gallu mynd i chweched dosbarth fel yr wyf yn deall hynny ar hyn o bryd?'. Beth fydd y system drydyddol—neu'r system golegol—yn ei olygu i bobl? Bydd anesmwythyd mawr, gan fod y ddogfen sydd o'n blaenau yn codi mwy o gwestiynau nag y mae'n eu hateb yn hynny o beth. Wedi'r cwbl, mae 'Sgiliau sy'n Gweithio i Gymru' i fod yn ateb gan y Llywodraeth i adolygiad Webb. Credaf ei fod yn methu'n llwyr â chyrraedd y nod hwnnw. Nid yw'n dweud dim am rai o'r agweddau mwyaf radicalaidd ar adolygiad Webb, megis honno sy'n ymwneud â chyfuno colegau addysg bellach—nid yw'n datgan safbwynt ar y cynnig hwnnw. Felly credaf fod y Llywodraeth yn osgoi rhai o'r materion a gododd Webb.

There is a curious line in the document about combining apprenticeships with the Welsh baccalaureate. What kind of qualification do you get at the end of that? What happens to the Welsh baccalaureate in the Government's plans?

Mae llinell ryfedd yn y ddogfen ynghylch cyfuno prentisiaethau â bagloriaeth Cymru. Pa fath o gymhwyster a gewch ar ddiwedd hynny? Beth fydd yn digwydd i fagloriaeth Cymru yng nghynlluniau'r Llywodraeth?

The emphasis in this statement is on 14-19 issues and, in many ways, that is appropriate, but the Minister will acknowledge that, in terms of the workforce and the future workforce, the people that need skills education are those who are already out there in the workplace. The demographics of this country demonstrate that the people who are already in the workplace are the ones that we really have to focus on to give them higher level skills or to enable them to adapt their skills in a changing economy. Yet the Minister has said little about that this afternoon, apart from in the last paragraph with its emphasis on adult learners and giving people who are already in the workplace an opportunity to re-skill.

Mae'r pwyslais yn y datganiad hwn ar faterion sy'n ymwneud â rhai 14-19 oed, ac, ar lawer ystyr, mae hynny'n briodol, ond bydd y Gweinidog yn cydnabod, gyda golwg ar y gweithlu a gweithlu'r dyfodol, mai'r rhai y mae arnynt angen addysg ar gyfer sgiliau yw'r rhai sydd yn y gweithle eisoes. Mae demograffeg y wlad hon yn dangos mai'r rhai sydd yn y gweithle eisoes yw'r rhai y mae'n rhaid inni ganolbwyntio arnynt er mwyn rhoi sgiliau uwch iddynt neu eu galluogi i addasu eu sgiliau mewn economi sy'n newid. Ac eto, ychydig y mae'r Gweinidog wedi'i ddweud am hynny y prynhawn yma, ar wahân i'r paragraff olaf a'i bwyslais ar ddysgwyr o oedolion a rhoi cyfle i ddysgu sgiliau newydd i bobl sydd yn y gweithle eisoes.

In the end, the success or failure of this

Yn y pen draw, bydd a wnelo llwyddiant neu

strategy will be about the Deputy Minister's ability to do what no Minister in the past has been able to do, which is to get institutions that do not fundamentally want to co-operate to co-operate, and as you said, that is easier said than done. To bring that about, you have to finance these plans and schools and colleges adequately. What we have seen to date from this Government is an inability to do that, and I do not believe that you will achieve the goals that you have set yourself, unless you can win adequate resources to finance these proposals.

John Griffiths: There were many questions there.

On the time for today's statement and the fact that it deals with 'Skills That Work for Wales' and the Measure together, rather than there being an additional statement next week, you will appreciate that these matters are not entirely in my hands, Kirsty. I accept that the situation is not ideal, but it is fair to say that we had previously considered 'Skills That Work for Wales' in Plenary. I hope that there will be a Plenary slot in the autumn for this, and I am pretty confident that we will be able to secure one. Also, there will be proper scrutiny on the Measure as it goes forward.

When it comes to Leitch and national goals, we are quite clear that we want a truly demand-led, bespoke system that can be tailored to individual employers' needs and in which priority sectors are identified. We want that sort of flexibility rather than a more blanket approach, as we believe that that would be more attuned to the needs of the economy and employers, and that is what we hear directly from them. We are therefore clear that we are on the right lines as far as that is concerned.

When it comes to the minimum number of options, different bands will reflect the different stages of development with regard to the local area networks across Wales. So, again, that builds in flexibility. When we talk

fethiant y strategaeth hon â gallu'r Dirprwy Weinidog i wneud yr hyn nad oes yr un Gweinidog yn y gorffennol wedi gallu ei wneud, sef sicrhau cydweithredu rhwng sefydliadau nad ydynt yn y bôn yn dymuno gwneud hynny, ac fel y dywedasoch, mae'n haws dweud na gwneud yn yr achos hwnnw. Er mwyn gwireddu hynny, rhaid ichi roi cyllid digonol ar gyfer y cynlluniau hyn ac i ysgolion a cholegau. Yr hyn yr ydym wedi'i weld hyd yn hyn gan y Llywodraeth hon yw anallu i wneud hynny, ac ni chredaf y cyrhaeddwch y nodau yr ydych wedi'u gosod i chi'ch hun, oni allwch sicrhau adnoddau digonol i ariannu'r cynigion hyn.

John Griffiths: Yr oedd llawer o gwestiynau yn yr araith honno.

Ynghylch yr amser ar gyfer y datganiad heddiw a'r ffaith ei fod yn ymdrin â 'Sgiliau sy'n Gweithio i Gymru' a'r Mesur gyda'i gilydd, yn hytrach na bod datganiad ychwanegol yr wythnos nesaf, byddwch yn sylweddoli nad yw'r materion hyn dan fy ngofal i'n gyfan gwbl, Kirsty. Yr wyf yn derbyn nad yw'r sefyllfa'n berffaith, ond teg yw dweud ein bod wedi ystyried 'Sgiliau sy'n Gweithio i Gymru' o'r blaen yn y Cyfarfod Llawn. Yr wyf yn gobeithio y bydd amser mewn Cyfarfod Llawn yn yr hydref ar gyfer hyn, ac yr wyf yn eithaf ffyddiog y byddwn yn gallu sicrhau hynny. Hefyd, bydd craffu priodol ar y Mesur wrth iddo fynd rhagddo.

Gyda golwg ar Leitch a nodau cenedlaethol, yr ydym yn eithaf clir ein bod am gael system bwrpasol sy'n cael ei harwain gan y galw y gellir ei theilwra i ddiwallu anghenion cyflogwyr penodol a lle y pennir sectorau y rhoddir blaenoriaeth iddynt. Yr ydym am gael hyblygrwydd o'r fath yn hytrach na dull mwy cyffredinol o weithredu, gan y credwn y byddai hynny'n fwy cydnaws ag anghenion yr economi a chyflogwyr, a dyna yr ydym yn ei glywed ganddynt yn uniongyrchol. Felly yr ydym yn glir ein bod yn dilyn y llwybr cywir yn hynny o beth.

O ran isafrif y dewisiadau, bydd gwahanol fandiau'n adlewyrchu'r gwahanol gamau o ran datblygiad mewn cysylltiad â'r rhwydweithiau ardal lleol ledled Cymru. Felly, unwaith eto, mae hynny'n cynnwys

about curricula in a local area, that is to allow for clustering. There are clusters in operation in Wales, within local authority areas and, again, we want to provide the flexibility for those clusters to remain and to operate as long as they can provide the minimum choice.

In rural areas, we accept that there are particular issues. I have said before that it is not just about expecting learners to travel—lecturers and teachers, equally, will travel to provide tuition. It is also about using the new technology. We are lucky that we have a good infrastructure of video-conferencing equipment, for example, and general IT equipment throughout our schools, FE colleges and higher education colleges. That infrastructure has to be used properly and there is funded support available to make sure that that happens. It is also possible to have a mixture of traditional vocational tuition allied with the use of new technologies, and to have that blended learning, for example, with vocational provision. Much of this is happening effectively, so, again, we are not starting from scratch.

Those technology aspects also apply to Welsh-medium education and, yes, there will be the same requirement to provide wide and deep choice. Technology will also be very useful in that sector. There has been particular provision for Welsh-medium schools. Of course, we have our Welsh language unit within the Department for Children, Education, Lifelong Learning and Skills that is tasked with rolling out Welsh-medium education right across the age ranges. That unit will be very helpful. This year, we are also providing £1.2 million to increase the availability of Welsh-medium tuition in our further education colleges. There is money to teach the trainers to provide that Welsh-medium education and also a sabbatical programme. Therefore, a lot is happening. I suppose that the bottom line is that we accept that, until we become a truly bilingual nation, we will not be able to provide that breadth of choice through the medium of Welsh, as we would like to do. What we are doing is making strides forward

hyblygrwydd. Pan soniwn am gwricwla mewn ardal leol, pwrpas hynny yw caniatáu clystyru. Mae clystyrau ar waith yng Nghymru, o fewn ardaloedd awdurdodau lleol ac, unwaith eto, yr ydym am roi digon o hyblygrwydd fel y gall y clystyrau hynny barhau ar yr amod eu bod yn gallu cynnig y dewis gofynnol.

Mewn ardaloedd gwledig, yr ydym yn derbyn bod anawsterau penodol. Yr wyf wedi dweud o'r blaen nad mater o ddisgwyl i ddsygwyr deithio'n unig yw hyn—bydd darlithwyr ac athrawon yn teithio, i'r un graddau, i ddarparu hyfforddiant. Mae'n golygu defnyddio'r dechnoleg newydd hefyd. Yr ydym yn ffodus bod gennym seilwaith da o gyfarpar fideo-gynadledda, er enghraifft, a chyfarpar TG cyffredinol yn ein hysgolion, ein colegau addysg bellach a'n colegau addysg uwch drwyddynt draw. Rhaid defnyddio'r seilwaith hwnnw'n briodol ac mae cymorth ariannol ar gael i sicrhau hynny. Yn ogystal mae'n bosibl cael cymysgedd o hyfforddiant galwedigaethol traddodiadol ar y cyd â defnyddio technolegau newydd, a chael dysgu cyfunol o'r fath, er enghraifft, gyda darpariaeth alwedigaethol. Mae llawer o hyn yn digwydd yn effeithiol, felly, unwaith eto, nid ydym yn dechrau o'r dechrau.

Mae'r agweddau technolegol hynny'n berthnasol hefyd o ran addysg cyfrwng Cymraeg a'r un fydd y gofyniad i gynnig dewis eang a phellgyrhaeddol. Bydd technoleg yn ddefnyddiol iawn yn y sector hwnnw hefyd. Bu darpariaeth benodol ar gyfer ysgolion cyfrwng Cymraeg. Wrth gwrs, mae gennym uned yr iaith Gymraeg yn yr Adran Plant, Addysg, Dysgu Gydol Oes a Sgiliau sydd â'r cyfrifoldeb o ehangu addysg cyfrwng Cymraeg ar draws yr ystodau oedran. Bydd yr uned honno o gymorth mawr. Eleni, yr ydym hefyd yn darparu £1.2 miliwn i gynnig mwy o hyfforddiant cyfrwng Cymraeg yn ein colegau addysg bellach. Mae arian i addysgu'r hyfforddwyr i ddarparu'r addysg cyfrwng Cymraeg honno yn ogystal â rhaglen sabothol. Felly, mae llawer yn digwydd. Mae'n debyg gennyf mai diwedd y gân yw ein bod yn derbyn na fyddwn yn gallu cynnig cymaint o ddewis ag y dymunem drwy gyfrwng y Gymraeg nes deun yn genedl wirioneddol ddwyieithog. Yr hyn yr ydym yn ei wneud yw cymryd

towards that end.

On sixth forms, Kirsty, of course there are going to be difficult issues. What we say is that, within the transformation framework that will be published soon, we will invite local bids from the local areas. As I said in answer to Janet Ryder earlier, we are quite confident that some impressive bids that meet this agenda will come forward, because we know that a lot of activity has taken place, building on the area networks and the partnership approach that has been in place for quite some time. When those local bids come forward, we will consider them within the transformation framework in terms of whether they will deliver what is required. It will then be up to the local partnerships to go through the necessary processes to ensure that those bids come to fruition. There are due processes to be gone through, but we know that some bids that meet our agenda will be coming forward quite quickly.

We have said—and it will happen—that there will be an almost line-by-line response to Webb from the Welsh Assembly Government, on the web, as it were. That is giving due recognition to the importance of Adrian Webb and his team and all the work that they carried out around that very important document.

The Welsh baccalaureate is, of course, a wrap-around course and can fit with other qualifications and courses. We are quite keen to see it evolve further and to accommodate apprenticeships. We believe that it is sufficiently flexible to allow that to happen.

4.00 p.m.

Upskilling the existing workforce is vital, as Kirsty said. The workforce development programme is very important, and our priority sector fund will also be very important. The role of the trade unions in the Wales union learning fund and the union learning representatives is also important, and they are achieving great things. The Employer Pledge on improving basic skills has been successful in engaging employers and their workforces. Therefore, a lot is happening, but there is a lot to drive forward.

camau bras ymlaen tuag at y nod hwnnw.

Ynghylch dosbarthiadau chwech, Kirsty, mae'n sicr y bydd problemau anodd. Yr hyn yr ydym yn ei ddweud yw y byddwn yn gofyn am geisiadau lleol gan yr ardaloedd lleol, o fewn y fframwaith gweddnewid a gyhoeddir cyn bo hir. Fel y dywedais wrth ateb Janet Ryder yn gynharach, yr ydym yn eithaf ffyddiog y ceir rhai ceisiadau rhagorol sy'n gyson â'r agenda hon, gan ein bod yn gwybod bod llawer o weithgarwch wedi bod, gan adeiladu ar sail y rhwydweithiau ardal a'r dull partneriaeth sydd wedi bod ar waith ers cryn amser. Pan geir y ceisiadau lleol hynny, byddwn yn eu hystyried yng nghyd-destun y fframwaith gweddnewid, o ran a fyddant yn cyflawni'r hyn sy'n ofynnol. Mater i'r partneriaethau lleol wedyn fydd mynd drwy'r prosesau angenrheidiol i sicrhau bod y ceisiadau hynny'n dwyn ffrwyth. Mae prosesau priodol i'w dilyn, ond gwyddom y bydd rhai ceisiadau sy'n gyson â'n agenda yn dod i law'n eithaf buan.

Yr ydym wedi dweud—a bydd yn digwydd—y bydd ymateb fesul llinell bron i Webb gan Lywodraeth Cynulliad Cymru, ar y we, fel petai. Mae hynny'n rhoi cydnabyddiaeth ddyladwy i bwysigrwydd Adrian Webb a'i dîm a'r holl waith a wnaethant mewn cysylltiad â'r ddogfen dra phwysig honno.

Mae bagloriaeth Cymru yn gwrs cynhwysol, wrth gwrs, a gall gyd-fynd â chymwysterau a chyrsgiau eraill. Yr ydym yn eithaf awyddus i'w gweld yn datblygu ymhellach ac yn cynnwys prentisiaethau. Credwn ei bod yn ddigon hyblyg i ganiatáu hynny.

Mae uwchsgilio'r gweithlu presennol yn hollbwysig, fel y dywedodd Kirsty. Mae rhaglen datblygu'r gweithlu'n bwysig iawn, a bydd ein cronfa sectorau blaenoriaeth yn bwysig iawn hefyd. Mae rôl yr undebau llafur yng nghronfa ddysgu undebau Cymru a chynrychiolwyr dysgu'r undebau yn bwysig hefyd, ac maent yn cyflawni llawer. Mae'r Adduned Cyflogwr er mwyn gwella sgiliau sylfaenol wedi llwyddo i ymgysylltu â chyflogwyr a'u gweithluoedd. O ganlyniad, mae llawer o bethau'n digwydd, ond mae

gennym waith caled iawn o'n blaenau.

Finally, it is difficult to get co-operation, and funding is always vital. However, as I have said, much has been achieved in bringing key partners together and in moving ahead as we all want to see, so we must build on that. As we know—and as I have travelled around Wales, many providers in all sectors have made this point to me—there is a lot of money in the 14 to 19 system already, and it needs to be much better used. If we can achieve that better use of resource, it will greatly assist us with the financial issues involved.

Yn olaf, mae'n anodd cael cydweithrediad, ac mae cyllid yn hanfodol bob amser. Fodd bynnag, fel yr wyf wedi dweud, mae llawer wedi'i gyflawni drwy ddod â phartneriaid allweddol at ei gilydd a symud ymlaen fel y mae ar bob un ohonom eisiau gwneud, felly rhaid inni adeiladu ar hynny. Fel y gwyddom—ac wrth imi deithio o amgylch Cymru, mae llawer o ddarparwyr ym mhob sector wedi dwyn y pwynt hwn i'm sylw—mae llawer o arian yn y system 14 i 19 yn barod, ac mae angen gwneud defnydd llawer gwell ohono. Os gallwn sicrhau bod adnoddau'n cael eu defnyddio'n well, bydd o gymorth mawr inni gyda'r materion ariannol sy'n gysylltiedig â hyn.

Alun Ffred Jones: Diolch am y cyfle i gael dweud gair. Croesawaf gyfeiriad cyffredinol yr hyn sydd wedi'i ddweud. Mae annog rhagor o ieuenctid i barhau mewn addysg, yn ôl eu hanghenion, yn syniad ardderchog, ac mae'r drefn bresennol yn sicr yn methu llawer ohonynt.

Alun Ffred Jones: Thank you for the opportunity to say a few words. I welcome the general direction of what you have said. Encouraging more of our young people to remain in education, based on their needs, is an excellent idea, and the current system definitely lets down many of them.

Un o'r newidiadau sy'n peryglu fwyaf ddyfodol y Gymraeg yn iaith lafar yw'r diffyg cyfleoedd yn y gweithle lle mae'r Gymraeg yn iaith naturiol. Gallasech ddweud, bron iawn, mai prin yw'r cyfleoedd i bobl weithio drwy gyfrwng y Gymraeg bellach—ar wahân i fyd addysg ac amaeth, efallai. Un broblem sy'n gysylltiedig â hynny yw bod hyfforddiant drwy gyfrwng y Gymraeg, yn enwedig hyfforddiant sgiliau, yn brin iawn.

One change that most endangers the future of the Welsh language as a spoken language is the lack of opportunities in the workplace where Welsh is the natural language of choice. You could almost say that the opportunities for people to work through the medium of Welsh are few and far between these days—apart from in education and agriculture, perhaps. One related problem to that is that Welsh-medium training, particularly skills training, is very scarce.

Felly, tra bod bwriad i gynyddu darpariaeth addysg cyfrwng Cymraeg yn ein prifysgolion—ac mae hwnnw i'w weld yn yr addewid i sefydlu coleg ffederal, neu beth bynnag fydd ei enw yn y pen draw—mae angen cyfleoedd ym myd addysg bellach ac o ran hyfforddiant swyddi. A gaiff hyn ei ddiogelu yn y Mesur?

Therefore, while the intention is to increase Welsh-medium education provision in our universities—and that can be seen in the commitment to establish a federal college, or whatever it will be called—more opportunities are needed in further education and in training for jobs. Will that be safeguarded by the Measure?

Rhaid pwysleisio bod y sefyllfa bresennol o ran hyfforddiant cyfrwng Cymraeg yn warthus. Rhaid i ni fynd drwy'r siboletau a'r siarad cyffredinol, ond nid oes darpariaeth ar gyfer hyfforddiant cyfrwng Cymraeg ond mewn dau sefydliad addysg bellach yng Nghymru—dyna'r gwir amdani. Felly, nid

It must be emphasised that the current situation regarding Welsh-medium training is a disgrace. We have to go through all the shibboleth and the lip service, but there is no provision for Welsh-medium training in any of our FE institutions in Wales except two—that is the fact of the matter. Therefore,

yw myfyrwyr yn ceisio gwthio am ddarpariaeth o'r fath gan nad yw'n cael ei chynnig iddynt.

Pa gamau sy'n cael eu cymryd, felly, i gryfhau'r arbenigedd o fewn adran addysg Llywodraeth y Cynulliad i sicrhau'r sgiliau i hyrwyddo addysg ddwyieithog? Dywedwch fod grŵp wedi'i sefydlu er mwyn bwrw hyn yn ei flaen, ond mae'r ffaith eich bod yn gorfod sefydlu grŵp arbenigol yn awgrymu nad oes arbenigedd o fewn y gwasanaeth sifil. Os na fydd hynny'n dod yn fater o bwys i'r Llywodraeth, cewch basio pa faint bynnag o Fesurau a fynnoch, ond ni fyddant yn newid dim ar y sefyllfa o ran hyfforddi pobl i gael sgiliau dwyieithog yn y gweithle neu ar gyfer y gweithle.

Felly, i ailadrodd fy nghwestiwn, sut fydd y Mesur hwn yn sicrhau darpariaeth well a mwy cyflawn o ran addysg ddwyieithog?

John Griffiths: The Measure requires a minimum number of options to widen and deepen choice, irrespective of the language through which those choices are provided. An awful lot of work has been and is under way to increase the amount of Welsh-medium education and training on offer. We have made a substantial amount of progress, which also applies to the further education sector. However, it is true to say that we started from a low base so, although we have made a significant amount of progress, we are nowhere near where we want to be.

The Welsh language unit in the education department has been created to try to drive forward Welsh-medium provision across the age ranges, and that is also why we have various strategies and policies in place. I mentioned the £1.2 million provided this year for Welsh-medium provision in further education, and there is also funding to train teachers and lecturers so that they can deliver Welsh-medium education. There are also sabbatical schemes in place. We have seconded a Welsh-medium education professional into the civil service to help us with this. Therefore, there is quite a lot of activity, but, if we are honest, we have to say that, until we have a genuinely bilingual

students are not trying to push for provision of that kind because it is not being offered to them.

What steps are being taken, therefore, to strengthen the expertise within the Assembly Government's education department to ensure the skills to promote a bilingual education? You say that a group was set up to move this forward, but the fact that you have had to set up an expert group suggests that the expertise does not exist in the civil service. If that does not become a priority for the Government, you may pass as many Measures as you want, but they will not change the situation when it comes to training people on bilingual skills in the workplace or for the workplace.

Therefore, to repeat my question, how will this Measure improve the provision of bilingual education, and make it more comprehensive?

John Griffiths: Mae'r Mesur yn galw am isaftrif o opsiynau er mwyn cynnig dewis ehangach a llawnach, ni waeth ym mha iaith y darperir y dewisiadau hynny. Mae llawer iawn o waith wedi cael ei wneud, ac yn cael ei wneud, er mwyn gallu cynnig mwy o addysg a hyfforddiant drwy gyfrwng y Gymraeg. Yr ydym wedi gwneud cynnydd sylweddol, ac mae hyn yn berthnasol i'r sector addysg bellach hefyd. Fodd bynnag, mae'n wir bod ein man cychwyn yn isel, felly, er ein bod wedi gwneud cynnydd sylweddol, yr ydym ymhell o gyrraedd y sefyllfa yr hoffem fod ynddi.

Sefydlwyd uned yr iaith Gymraeg yn yr adran addysg er mwyn ceisio hybu darpariaeth drwy gyfrwng y Gymraeg ar gyfer pob ystod oedran, a dyna pam y mae gennym strategaethau a pholisïau amrywiol hefyd. Cyfeiriais at yr £1.2 miliwn a ddarparwyd eleni ar gyfer darpariaeth drwy gyfrwng y Gymraeg mewn addysg bellach, ac mae arian hefyd i hyfforddi athrawon a darlithwyr er mwyn iddynt allu darparu addysg drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae cynlluniau sabothol ar gael hefyd. Yr ydym wedi secondio gweithiwr proffesiynol sy'n gweithio ym maes addysg drwy gyfrwng y Gymraeg i'r gwasanaeth sifil i'n helpu gyda hyn. Felly, mae cryn dipyn o weithgarwch,

Wales, it will be difficult to provide education and training through the medium of Welsh to the extent that we would all like. The underpinning strategy for this is 'Iaith Pawb', which we must drive forward. There is a consensus as to where we want to be and the direction of travel that we wish to take, so we must all work together to drive that forward.

David Melding: Improving the skills base and the general employability of people when they leave school and college is probably the most important thing that we can do to improve the economy in the longer term; it is the one real lever of great strategic significance that we have. Therefore, I was very relieved to hear that the Deputy Minister wants to bring the action plan on 'Skills That Work for Wales' to Plenary to be debated fully. We all know that the Deputy Minister is widely respected, but, should he fail to convince his colleagues to allocate that time, I give him notice that we will table a motion for debate on this in our own time. It would be ridiculous to have to do that just because the Government will not debate its own strategic plan, given that the action plan is just as important as the overall strategy in putting the strategy into practice.

I have three very focused and brief questions on the conceptual muddle that is evident in parts of the action plan. First, do you believe that the opinions of employers can be voiced solely by the Wales Employment and Skills Board and the various sector skills councils? Most of us thought that much more direct mechanisms would also be used, such as issuing training vouchers to employers and employees. That is how you get a demand-led system; you give the power to commission courses to those who need to use the system, not to those who produce courses and then try desperately to fill the places, even when those courses are not particularly well designed or relevant to current needs.

ond, a bod yn onest, mae'n rhaid dweud y bydd yn anodd darparu addysg a hyfforddiant drwy gyfrwng y Gymraeg, i'r graddau y byddai pob un ohonom yn hoffi ei weld, nes bydd gennym Gymru wirioneddol ddwyieithog. Y strategaeth sy'n sail i hyn yw 'Iaith Pawb', ac mae'n rhaid inni ei gweithredu. Mae cytundeb ynglŷn â'r sefyllfa yr hoffem fod ynddi, ac i ba gyfeiriad yr ydym yn dymuno mynd, felly rhaid inni i gyd weithio gyda'n gilydd i roi hynny ar waith.

David Melding: Mae'n debyg mai gwella sylfaen sgiliau a chyflogadwyedd cyffredinol pobl pan fyddant yn gadael yr ysgol a'r coleg yw'r peth pwysicaf y gallwn ei wneud er mwyn gwella'r economi yn y tymor hir; hynny yw'r un ysgogydd gwirioneddol o arwyddocâd strategol mawr sydd gennym. Felly, yr oeddwn yn falch iawn o glywed bod y Dirprwy Weinidog yn awyddus i ddod â'r cynllun gweithredu ar 'Sgiliau sy'n Gweithio i Gymru' i'r Cyfarfod Llawn er mwyn cael dadl lawn arno. Gwyddom i gyd fod y Dirprwy Weinidog yn uchel iawn ei barch, ond, petai'n methu argyhoeddi ei gyd-Aelodau i ddyrannu'r amser hwinnw, yr wyf yn ei hysbysu y byddwn yn cyflwyno cynnig ar gyfer dadl ar hyn yn ein hamser ein hunain. Peth chwerthinllyd fyddai gorfod gwneud hynny dim ond oherwydd bod y Llywodraeth yn gwrthod cael dadl ar ei chynllun strategol ei hun, o ystyried bod y cynllun gweithredu cyn bwysiced â'r strategaeth gyffredinol o ran rhoi'r strategaeth ar waith.

Mae gennyf dri chwestiwn byr a phenodol iawn ynglŷn â'r llanastr cysyniadol sydd i'w weld mewn rhannau o'r cynllun gweithredu. Yn gyntaf, a ydych yn credu y gall Bwrdd Cyflogaeth a Sgiliau Cymru a'r cynghorau sgiliau sector amrywiol leisio barn cyflogwyr ar eu pen eu hunain? Yr oedd y rhan fwyaf ohonom yn meddwl y byddai mecanweithiau llawer mwy uniongyrchol yn cael eu defnyddio hefyd, megis rhoi talebau hyfforddiant i gyflogwyr a gweithwyr. Dyna sut yr ydych yn cael system sy'n cael ei harwain gan y galw; yr ydych yn rhoi'r pŵer i gomisiynu cyrsiau i'r rhai y mae angen iddynt ddefnyddio'r system, nid i'r rhai sy'n cynhyrchu cyrsiau ac yna'n ymlafnio i geisio llenwi'r lleoedd, hyd yn oed pan nad yw'r cyrsiau hynny wedi cael eu cynllunio'n

arbennig o dda nac yn berthnasol i'r anghenion cyfredol.

Secondly, I am at a complete loss to see how you establish parity of esteem for vocational qualifications when you subsume modern apprenticeships into the Welsh baccalaureate. That seems to be an incredible thing to do, and I will take an awful lot of convincing that that is the way forward. I do not think that that happens in Germany, where people are told that vocational and technical education is first class and they even boast about it, as the recent delegation from Baden-Württemberg did when it visited members of the Enterprise and Learning Committee.

Yn ail, yr wyf yn methu'n glir â deall sut yr ydych yn cyflwyno parch cydradd ar gyfer cymwysterau galwedigaethol pan ydych yn cynnwys prentisiaethau modern ym magloriaeth Cymru. Mae hynny'n ymddangos yn anghredadwy, a bydd yn anodd iawn ichi fy argyhoeddi mai dyna'r ffordd ymlaen. Nid wyf yn credu bod hynny'n digwydd yn yr Almaen, lle y dywedir wrth bobl bod addysg alwedigaethol a thechnegol yn rhagorol a lle y maent hyd yn oed yn ymffrostio ynghylch hynny, fel y gwnaeth y ddirprwyaeth o Baden-Württemberg yn ddiweddar pan ymwelodd ag aelodau'r Pwyllgor Menter a Dysgu.

Thirdly, by reducing economic inactivity, we will start to drive up the wealth generated by the Welsh economy. However, I warn you that it is not just a matter of eliminating low skills, although we certainly need to do that. Your own Government's research has established that, in the areas of highest economic inactivity, there is actually a high demand for low-skilled workers. The problem is that people will not take such work for various long-standing cultural reasons. That is why we have so many immigrants coming in, from Poland or other countries of eastern Europe to fill those jobs. Does the Government have responsibility in Wales for this, or will it rely on the Department for Work and Pensions to get a bit heavier with many of these people, and so, instead of nurturing their skills, starting with this big cultural problem of moving people into work in the first place?

Yn drydydd, drwy leihau anweithgarwch economaidd, byddwn yn dechrau hybu'r cyfoeth a gynhyrchir gan economi Cymru. Fodd bynnag, yr wyf yn eich rhybuddio nad mater o gael gwared ar sgiliau isel yn unig yw hyn, er bod angen inni wneud hynny yn ddi-os. Mae ymchwil eich Llywodraeth eich hun wedi canfod bod galw mawr am weithwyr sgiliau isel, mewn gwirionedd, yn yr ardaloedd lle y mae'r anweithgarwch economaidd mwyaf. Y broblem yw bod pobl yn gwrthod gwaith o'r fath am resymau diwylliannol amrywiol sy'n bodoli ers tro. Dyna pam y mae gennym gynifer o fewnfudwyr yn dod yma, o Wlad Pwyl neu wledydd eraill yn nwyrain Ewrop i lenwi'r swyddi hynny. A oes gan y Llywodraeth gyfrifoldeb am hyn yng Nghymru, neu a fydd yn dibynnu ar yr Adran Gwaith a Phensiynau i fod ychydig yn fwy llawdrwm gyda llawer o'r bobl hyn ac, o ganlyniad, yn lle meithrin eu sgiliau, dechrau gyda'r broblem ddiwylliannol fawr hon o gael pobl i weithio yn y lle cyntaf?

4.10 p.m.

John Griffiths: I am extremely keen to discuss 'Skills That Work for Wales' in Government time in the autumn. When it comes to the employer's voice, it is very important that we have a system that is local and national. It is not just a matter of relying on the Wales Employment and Skills Board and the sector skills councils, although they will have a very important role to play. The

John Griffiths: Yr wyf yn awyddus iawn i drafod 'Sgiliau sy'n Gweithio i Gymru' yn amser y Llywodraeth yn yr hydref. O ran llais y cyflogwr, mae'n bwysig iawn bod gennym system sy'n lleol ac yn genedlaethol. Nid mater o ddibynnu ar Fwrdd Cyflogaeth a Sgiliau Cymru a'r cynghorau sgiliau sector yn unig yw hyn, er y bydd ganddynt ran bwysig i'w chwarae. Mae'r cynghorau sgiliau

sector skills councils are going through a relicensing process at the moment, conducted by the UK Commission for Employment and Skills. That is very much about ensuring that the councils are fit for the purpose of providing intelligent labour market information about the future skills needs of the economy. We rely on local colleges to have good relationships with local employers and to be responsive to local economic needs. Therefore, there is national and local assessment, and the 14-19 networks and partnerships involve local employers and private work-based learning providers. So, it is very much a question of coming at the issue from a variety of angles, and I accept what you say in that regard.

When it comes to parity of esteem, I do not think that anyone is suggesting that apprenticeships will be subsumed into the Welsh baccalaureate; it is just about providing greater choice and flexibility. On their own, apprenticeships are hugely important to the Welsh Assembly Government, which is why we were recently pleased to announce £17 million of European and Welsh Assembly Government money for additional apprenticeship places in west Wales and the Valleys. We intend to increase the number of apprenticeships, and that is a major plank of 'Skills That Work for Wales'. Strangely enough, I met a German industrialist in the Assembly the other day, who has lived here for many years. He lives in Criccieth and is one of the leading representatives of German industry in the UK. What he told me about the German system was very impressive, and it is clear that there are cultural differences of perception and value when it comes to vocational courses. We could learn a lot from its systems, and I am keen to take a closer look at that.

On economic inactivity, David, what you said is right, in essence. There are still many job opportunities that we can get entry-level skilled people into, and we have to work very closely with the Department for Work and Pensions on that. We are not leaving it all up to that department, but we want to work in close partnership with it. A major part of

sector yn mynd drwy broses ailrwyddedu ar hyn o bryd, dan arweiniad Comisiwn y DU dros Gyflogaeth a Sgiliau. Mae hynny'n ymwneud i raddau helaeth iawn â sicrhau bod y cynghorau'n addas i'r diben o ran darparu gwybodaeth synhwyrol yn seiliedig ar y farchnad lafur am y sgiliau y bydd ar yr economi eu hangen yn y dyfodol. Yr ydym yn dibynnu ar golegau lleol i sefydlu perthynas dda â chyflogwyr lleol ac i ymateb i anghenion economaidd lleol. Felly, ceir asesiad cenedlaethol a lleol, ac mae'r rhwydweithiau a'r partneriaethau 14-19 yn cynnwys cyflogwyr lleol a darparwyr preifaf sy'n darparu dysgu seiliedig ar waith. Felly, mae'n bwysig iawn edrych ar y mater o wahanol onglau, ac yr wyf yn derbyn yr hyn yr ydych yn ei ddweud yn y cyswllt hwnnw.

O ran parch cydradd, nid wyf yn credu bod neb yn awgrymu y bydd prentisiaethau'n cael eu cynnwys ym magloriaeth Cymru; y cyfan y mae'n ei olygu yw darparu mwy o ddewis a hyblygrwydd. Ar eu pen eu hunain, mae prentisiaethau'n bwysig iawn i Lywodraeth Cynulliad Cymru, a dyma pam yr oeddem yn falch o gyhoeddi yn ddiweddar y byddai £17 miliwn o arian Ewrop a Llywodraeth Cynulliad Cymru ar gael ar gyfer rhagor o leoedd prentisiaethau yn y gorllewin a'r Cymoedd. Bwriadwn gynyddu nifer y prentisiaethau, ac mae hynny'n rhan bwysig o 'Sgiliau sy'n Gweithio i Gymru'. Yn rhyfedd iawn, cyfarfûm â diwydiannwr o'r Almaen yn y Cynulliad y diwrnod o'r blaen, sydd wedi bod yn byw yn y wlad hon ers blynnyddoedd. Mae'n byw yng Nghriccieth ac mae'n un o brif gynrychiolwyr diwydiant yr Almaen yn y DU. Yr oedd yr hyn a ddywedodd wrthyf am system yr Almaen yn ddiddorol iawn, ac mae'n amlwg bod gwahaniaethau diwylliannol o ran canfyddiad a gwerth yng nghyswllt cyrsiau galwedigaethol. Gallem ddysgu llawer o systemau'r Almaen, ac yr wyf yn awyddus i edrych yn fanylach ar y mater hwnnw.

O ran anweithgarwch economaidd, David, mae'r hyn a ddywedasochn yn iawn, yn y bôn. Mae llawer o gyfleoedd ar gyfer swyddi o hyd y gallwn gael pobl sydd â sgiliau lefel mynediad iddynt, a rhaid inni weithio'n agos iawn gyda'r Adran Gwaith a Phensiynau ar y mater hwnnw. Nid ydym yn gadael popeth i'r adran honno, ond yr ydym yn awyddus i

'Skills That Work for Wales' is integrating those employment and skills activities in Wales. We have had considerable success with programmes such as Pathways to Work and Want 2 Work, and we intend to continue those and develop them further. All that will be underpinned by the Careers Ladders Wales programme, which is about getting people into work, and then ensuring that they can progress in those jobs. We want people to have rewarding and high-quality work. That is very much our aim.

Y Llywydd: Yn olaf, galwaf ar Gareth Jones, Cadeirydd y Pwyllgor Menter a Dysgu, i ymateb.

Gareth Jones: Diolch yn fawr am y datganiad, Ddirprwy Weinidog, ac am y strategaeth a'r cynllun gweithredu atodol. Bu'r pwyllgor yn edrych ymlaen at weld eu cynnwys. Mae'n siŵr y cawn y cyfle i graffu ar gynnydd y strategaeth a'r cynllun gweithredu hwn wrth iddynt symud yn eu blaen. Yr wyf yn dymuno'r gorau i chi; mae hyn yn waith hollbwysig. Yr ydych yn sôn am newid diwylliant, fwy neu lai, ac mae'n rhaid mynd i'r afael â mater sydd mor bwysig i ni fel cenedl.

I would like to comment on one aspect of parity of esteem. I believe that this was first mooted in the Butler Education Act of 1944. Therefore, it is not new to any of those of us who have been trying to get to grips with vocational and academic provision. I was taken by what you included in the summary. In terms of responding to demand and shaping the system, you refer to flexibility and relevance. I commend you on those words because, in the committee inquiry into higher education, those two words cropped up continually. We need to take note of them.

My request of you, in the context of parity of esteem, is to extend flexibility and relevance to areas where you are undertaking change. We have just heard that you are considering changes to the baccalaureate. You will also be looking at the structure of GCSEs and the content of the curriculum for 14 to 19-year-

weithio mewn partneriaeth agos â hi. Rhan bwysig o 'Sgiliau sy'n Gweithio i Gymru' yw integreiddio'r gweithgareddau cyflogaeth a sgiliau hynny yng Nghymru. Yr ydym wedi cael llawer iawn o lwyddiant gyda rhaglenni fel Llwybrau at Waith ac Yn Awyddus i Weithio, a bwriadwn barhau â'r rheini a datblygu rhagor arnynt. Bydd hyn oll yn cael ei gefnogi gan raglen Grisiau Gyrfa Cymru, sy'n ymwneud â chael swyddi i bobl, a sicrhau wedyn eu bod yn gallu symud ymlaen yn y swyddi hynny. Yr ydym yn awyddus i bobl gael gwaith o ansawdd da sy'n rhoi boddhad iddynt. Dyna'n union yw ein nod.

The Presiding Officer: Finally, I call Gareth Jones, Chair of the Enterprise and Learning Committee, to respond.

Gareth Jones: Thank you for the statement, Deputy Minister, and for the strategy and the attached action plan. The committee has been looking forward to seeing their contents. I am sure that we will have an opportunity to scrutinise the strategy and the action plan as they are developed. I wish you the best; this is vital work. You are talking about culture change, more or less, and we must get to grips with what is such an important issue for us as a nation.

Hoffwn gynnig sylwadau ynghylch un agwedd ar barch cydradd. Credaf i hyn gael ei gynnig am y tro cyntaf yn Neddf Addysg Butler 1944. Felly, nid yw hyn yn newydd i neb yn ein plith sydd wedi bod yn ceisio mynd i'r afael â'r ddarpariaeth alwedigaethol ac academaidd. Fe'm plesiwyd gan yr hyn a gynwysasoch yn y crynodeb. O ran ymateb i'r galw a llunio'r system, yr ydych yn cyfeirio at hyblygrwydd a pherthnasedd. Yr wyf yn eich canmol am y geiriau hynny oherwydd, yn ymchwiliad y pwyllgor i addysg uwch, codai'r ddau air hynny'n barhaus. Mae angen inni gymryd sylw ohonynt.

Yr hyn yr wyf am ofyn i chi ei wneud, o ran parch cydradd, yw ymestyn hyblygrwydd a pherthnasedd i'r meysydd hynny lle'r ydych yn peri newid. Yr ydym newydd glywed eich bod yn ystyried gwneud newidiadau yn y fagloriaeth. Byddwch hefyd yn bwrw golwg dros strwythur TGAU a chynnwys y

olds, and possibly for those younger than 14. Unless our young people understand the relevance of what they are learning in school both in terms of vocation and academic qualifications, we will never get to grips with this, and we will be talking about parity of esteem for another 60 years. Please try to extend the concept of those important two words—relevance and flexibility—into aspects surrounding the core of provision that you are about to undertake.

John Griffiths: This is very much about a change in culture, which is difficult to do. You are right to say that this has to be embedded throughout the schooling process and the years that our young people spend in school. We accept that. Much of the change in the education system—and many important changes are being made at the moment—is designed to embed in the system the appreciation of the opportunities that arise from good vocational education. I welcome what you say about the scrutiny process. That is necessary to ensure that what comes out of all of this is fit for purpose and does the job.

I have said many times, when talking about parity of esteem and the greater co-operation and tackling of duplication that we want to see, that it is not anything new. I can remember coming here, along with many other Members who are present today, in 1999, when we were talking about the education and training action plan and the education and training action group and this agenda. You take this much further back to 1944, and I guess a little research would probably take it even further back. It goes to show that an awful lot of effort and energy has been invested in trying to achieve what we are talking about today. What we all have to do now is to get on with it and put it into practice.

cwricwlwm ar gyfer rhai 14 hyd 19 oed, ac o bosibl ar gyfer rhai iau na 14 oed. Oni fydd ein pobl ifanc yn deall perthnasedd yr hyn y maent yn ei ddysgu yn yr ysgol o ran cymwysterau galwedigaethol ac academaidd, nid awn fyth i'r afael â hyn, a byddwn yn siarad ynghylch parch cydradd am drigain mlynedd arall. Da chi, ceisiwch ymestyn cysyniad y ddau air pwysig hynny—perthnasedd a hyblygrwydd—i'r agweddau sydd ynglŷn â chraidd y ddarpariaeth yr ydych ar fin ymgymryd â hi.

John Griffiths: Mater o newid diwylliant yw hyn i raddau helaeth iawn, sy'n beth anodd ei wneud. Yr ydych yn gywir pan ddywedwch fod yn rhaid i hyn gael ei blannu drwy gydol y broses addysgol a'r blynyddoedd y bydd ein pobl ifanc yn eu treulio yn yr ysgol. Yr ydym yn derbyn hynny. Nod llawer iawn o'r newid yn y system addysg—ac mae llawer iawn o newidiadau pwysig ar waith ar hyn o bryd—yw plannu yn y system werthfawrogiad o'r cyfleoedd sy'n codi o addysg alwedigaethol dda. Yr wyf yn croesawu'r hyn a ddywedwch ynghylch y broses graffu. Mae hynny'n angenrheidiol er mwyn sicrhau y bydd yr hyn sy'n deillio o hyn oll yn addas i'r diben a'i fod yn gwneud ei waith.

Yr wyf wedi dweud lawer gwaith, wrth sôn am barch cydradd a'r cydweithredu cynyddol a'r mynd i'r afael â dyblygu yr ydym am eu gweld, nad rhywbeth newydd ydyw. Gallaf gofio dod yma, ynghyd â llawer o Aelodau eraill sy'n bresennol heddiw, yn 1999, pan oeddem yn sôn am y cynllun gweithredu addysg a hyfforddiant a'r gweithgor addysg a hyfforddiant a'r agenda hon. Yr ydych yn olrhain hyn yn ôl hyd 1944, a thybiaf o bosibl y byddai ychydig bach o ymchwil yn mynd â hynny'n ôl ymhellach fyth. Mae'n dangos bod cryn ymdrech ac egni wedi'u buddsoddi i geisio cyflawni'r hyn yr ydym yn ei drafod heddiw. Yr hyn y mae angen inni oll ei wneud yn awr yw bwrw ymlaen â'r mater a'i roi ar waith.

*Daeth y Dirprwy Lywydd (Rosemary Butler) i'r Gadair am 4.19 p.m.
The Deputy Presiding Officer (Rosemary Butler) took the Chair at 4.19 p.m.*

Y Cynllun Gofodol The Spatial Plan

The Deputy Presiding Officer: I have selected amendment 1 in the name of William Graham.

Y Dirprwy Lywydd: Yr wyf wedi dethol gwelliant 1 yn enw William Graham.

Welcome back, Andrew.

Croeso'n ôl, Andrew.

The Minister for Finance and Public Service Delivery (Andrew Davies): I propose that

Y Gweinidog dros Gyllid a Chyflenwi Gwasanaethau Cyhoeddus (Andrew Davies): Cynigiaf fod

the National Assembly for Wales, in accordance with the Planning and Compulsory Purchase Act 2004 (as amended by the Government of Wales Act 2006):

Cynulliad Cenedlaethol Cymru, yn unol â Deddf Cynllunio a Phrynu Gorfodol 2004 (fel y'i diwygiwyd gan Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006):

welcomes and approves the revised spatial plan for Wales—'The Wales Spatial Plan 2008 Update: People, Places, Futures'—as laid in the Table Office and emailed to Assembly Members on 1 July. (NDM3981)

yn croesawu ac yn cymeradwyo'r cynllun gofodol diwygiedig ar gyfer Cymru—'Diweddariad 2008 o Gynllun Gofodol Cymru: Pobl, Lleuedd, Dyfodol'—a osodwyd yn y Swyddfa Gyflwyno ac a anfonwyd drwy e-bost at Aelodau'r Cynulliad ar 1 Gorffennaf. (NDM3981)

Thank you, Deputy Presiding Officer. It is good to be back, and I thank Members for all their messages and good wishes over the last few weeks. It is appropriate that we should debate the Wales spatial plan today since it is the first anniversary of the One Wales Government. It follows a very successful consultation and represents devolved government at its best: forward-looking, innovative and, above all, relevant to people's lives. What it contains is crucial to shaping our thinking about the future of Wales. It reflects the considerable amount of work that our many partners in the private, public and third sectors within the spatial plan area groups have undertaken over the past three years, and the experience that we have all gained from it.

Diolch Ddirprwy Lywydd. Mae'n braf bod yma eto, a hoffwn ddiolch i'r Aelodau am eu holl negeseuon a'u dymuniadau da dros yr wythnosau diwethaf. Mae'n briodol ein bod yn trafod cynllun gofodol Cymru heddiw oherwydd mai dyma ben-blwydd cyntaf Llywodraeth Cymru'n Un. Mae'n dilyn ymgynghoriad llwyddiannus iawn ac mae'n enghraifft o lywodraeth ddatganoledig ar ei gorau: yn edrych ymlaen, yn arloesol ac, yn anad dim, yn berthnasol i fywydau pobl. Mae'r hyn y mae'n ei gynnwys yn hollbwysig o ran llunio'n meddylfryd ynghylch dyfodol Cymru. Mae'n adlewyrchu'r gwaith mawr y mae ein partneriaid lluosog yn y sector preifat, y sector cyhoeddus a'r trydydd sector yn ardaloedd y cynllun gofodol wedi ei wneud dros y tair blynedd diwethaf, a'r profiad yr ydym oll wedi ei ennill yn sgîl hynny.

+

4.20 p.m.

We remain committed to working with citizens and stakeholders, and it is essential that we listen to their ideas and ensure that they are reflected in improving the design and the delivery of our public services.

Yr ydym wedi ymrwymo o hyd i weithio gyda'r dinasyddion a'r rhanddeiliaid, ac mae'n hanfodol inni wrando ar eu syniadau a sicrhau eu bod yn cael eu hadlewyrchu o ran gwella'r modd y caiff ein gwasanaethau

cyhoeddus eu llunio a'u cyflenwi.

The update has attracted a great deal of interest. The consultation events that we held were heavily oversubscribed, lively and productive. The consultation told us clearly that the broad direction is right. The strategy for people, places and futures is well judged at the all-Wales level and within the spatial areas. The consultation also told us that citizens are keen to know how policies and services fit together, whether at the community and local level or the regional and national level.

Mae'r diweddariad wedi ennyn llawer iawn o ddi-ddordeb. Bu'r digwyddiadau ymgynghori a gynaliasom dan eu sang, yn fywiog ac yn gynhyrchiol. Clywsom drwy'r ymgynghori fod y cyfeiriad bras yr ydym yn mynd iddo'n gywir. Mae'r strategaeth ar gyfer pobl, lleoedd a'r dyfodol yn un dda ar lefel Cymru gyfan ac o fewn yr ardaloedd gofodol. Clywsom drwy'r ymgynghori hefyd fod y dinasyddion yn awyddus i wybod sut y mae polisiau a gwasanaethau'n cyd-fynd, boed hynny ar lefel gymunedol a lleol neu ar lefel ranbarthol a chenedlaethol.

People accept that governance is complex, but they want assurance that our activities are pulling in the same direction, which is why this plan is so important. Providing the strategy and dynamic of change, and making it clear, also allows us to integrate what could otherwise be disparate activities. However, it is fair to ask what continuing success looks like. The update will help to ensure that investment is aligned with Assembly Government priorities, that the benefits of public engagement are acted upon, that the distinctive needs of every part of Wales are reflected in our policy making and delivery, and that our public services respond better to the various demographic, economic, environmental and other changes across Wales. I believe that the Wales spatial plan reflects all of this. It describes how it will be used and applied. My spatial plan ministerial colleagues have a key role in sustaining its impact.

Mae pobl yn derbyn bod llywodraethu'n fater cymhleth, ond mae arnynt angen sicrwydd bod ein gweithgareddau'n mynd i'r un cyfeiriad, a dyna pam y mae'r cynllun hwn mor bwysig. Mae darparu'r strategaeth a deinameg newid, a gwneud hynny'n glir, hefyd yn caniatáu inni integreiddio'r hyn a allai fod yn weithgareddau cwbl wahanol fel arall. Fodd bynnag, mae'n deg gofyn sut beth yw llwyddiant parhaus. Bydd y diweddariad yn helpu i sicrhau bod y buddsoddi'n unol â blaenoriaethau Llywodraeth y Cynulliad, fod manteision ymgysylltu cyhoeddus yn cael eu dilyn, fod anghenion unigryw pob rhan o Gymru'n cael eu hadlewyrchu wrth inni lunio a gweithredu polisiau, a bod ein gwasanaethau cyhoeddus yn ymateb yn well i'r amrywiol newidiadau demograffig, economaidd, amgylcheddol, a'r newidiadau eraill, ar draws Cymru. Credaf fod cynllun gofodol Cymru'n adlewyrchu hyn oll. Mae'n disgrifio sut y caiff ei ddefnyddio a'i roi ar waith. Mae gan fy nghyd-Weinidogion sy'n ymwneud â'r cynllun gofodol rôl allweddol o ran cynnal ei effaith.

Wales has a unique opportunity and we should make the most of it. We can exploit the relationships between local service boards, community strategies, local development plans and the regional focus of the Wales spatial plan. We can achieve a powerful alignment between our national policies, our service delivery and place-making, with citizens at the heart of everything that we do.

Mae gan Gymru gyfle unigryw a dylem wneud yn fawr ohono. Gallwn ddefnyddio'r berthynas sydd rhwng y byrddau gwasanaethau lleol, y strategaethau cymunedol, y cynlluniau datblygu lleol a ffocws ranbarthol cynllun gofodol Cymru. Gallwn sicrhau cydlynad pwerus rhwng ein polisiau cenedlaethol, cyflenwi gwasanaethau a llunio lleoedd, gan roi'r dinasyddion yng nghanol popeth a wnawn.

People live their lives in complex ways that do not respect or acknowledge administrative

Mae pobl yn byw eu bywydau mewn ffyrdd cymhleth nad ydynt yn parchu nac yn

boundaries. A one-size-fits-all approach does not therefore reflect the local distinctiveness and variety of Wales. As a consequence, the spatial plan's variable geometry of response allows us to be alert to different ways of meeting our citizens' needs.

The spatial plan outlines broad areas of activity that can be taken forward in the statutory development plans in Wales. We have deliberately adopted this approach to be clear about policy contexts and change. We want the plan to establish fundamental principles and clear directions of travel, and a framework for understanding as well as a framework for working together.

The detailed operation outcomes—what we could call the work plan—will be set out separately in delivery frameworks for each of the six regions. These frameworks, which we will publish in the autumn, will establish regional outcomes based on the strategic priorities identified in the update. They will also identify the mechanisms for delivery and the indicators that we propose to use to measure progress.

In most cases, we will use existing structures, involving unitary development plans as well as local delivery plans, national and regional transport plans, strategic regeneration plans and many other strategies and frameworks.

The contribution of the spatial plan is to provide a mechanism for collaboration, which will bring coherence to all of the various plans at a regional level, and also to provide an essential longer term vision for shaping the plans in the future.

Many of the issues that we have to address can be stubborn and difficult; they all have spatial dimensions, which affect the futures of people and places. The Wales spatial plan provides the overarching framework for making the right decisions and getting the most benefit from our major investment in

cydnabod terfynau gweinyddol. Felly, ni fyddai dull unffurf yn adlewyrchu hynodrwydd ac amrywiaeth Cymru. O ganlyniad, mae geometreg ymateb amrywiol y cynllun gofodol yn caniatáu inni fod yn effro i wahanol ffyrdd o ddiwallu anghenion ein dinasyddion.

Mae'r cynllun gofodol yn amlinellu meysydd gweithgareddau bras y gellir gweithredu ynddynt yng nghynlluniau datblygu statudol Cymru. Yr ydym wedi mabwysiadu'r dull hwn yn fwriadol er mwyn bod yn glir ynghylch cyd-destunau polisi a newid. Yr ydym am i'r cynllun sefydlu egwyddorion sylfaenol a chyfeiriadau clir i'w dilyn, a fframwaith ar gyfer deall ynghyd â fframwaith ar gyfer cydweithio.

Caiff y canlyniadau gweithredol manwl—yr hyn y gallem ei alw'n gynllun gwaith—eu hamlinellu ar wahân mewn fframweithiau cyflawni ar gyfer pob un o'r chwe rhanbarth. Bydd y fframweithiau hyn, y byddwn yn eu cyhoeddi yn yr hydref, yn sefydlu canlyniadau rhanbarthol a fydd yn seiliedig ar y blaenoriaethau strategol a nodir yn y diweddariad. Yn ogystal byddant yn nodi mecanweithiau ar gyfer cyflawni a'r dangosyddion y bwriadwn eu defnyddio i fesur cynnydd.

Gan mwyaf, byddwn yn defnyddio'r strwythurau presennol, gan gynnwys cynlluniau datblygu unedol ynghyd â chynlluniau cyflenwi lleol, cynlluniau trafniadaeth cenedlaethol a rhanbarthol, cynlluniau adfywio strategol a llawer o strategaethau a fframweithiau eraill.

Cyfraniad y cynllun gofodol yw darparu mecanwaith ar gyfer cydweithredu, a fydd yn peri i'r holl gynlluniau amrywiol ar lefel ranbarthol fod yn gydlynol, a darparu gweledigaeth fwy tymor hir, sy'n hanfodol, ar gyfer llunio'r cynlluniau yn y dyfodol hefyd.

Mae llawer o'r materion y mae'n rhaid inni roi sylw iddynt yn gallu bod yn ddyrys ac yn anodd; mae elfennau gofodol i bob un, sy'n effeithio ar ddyfodol pobl a lleoedd. Mae cynllun gofodol Cymru'n darparu'r fframwaith cyffredinol ar gyfer gwneud y penderfyniadau cywir a sicrhau'r manteision

public services. For example, it will help to shape the way that we invest through spatial input into the strategic capital investment framework, as well as in European structural funds, such as the competitiveness and convergence programmes. We will seek to build on this when we are considering our core budgets as a Government.

The Cabinet Committee on Public Service Delivery will be monitoring the progress of the Wales spatial plan and will take regular reports from each of the spatial plan Ministers. We will publish an annual report to record progress, starting next year, in 2009. We will also encourage the spatial plan area groups to provide joint responses to consultations on Welsh Assembly Government policies.

This update makes clear how far the plan has progressed. It sets out a vivid picture of the dynamics of change in Wales and of the scope to capitalise on them by working with all our partners, in the private, public and third sectors, and stakeholders in Wales and beyond, in England, Ireland and other parts of Europe. That is why the Planning and Compulsory Purchase Act 2004 asks the Assembly to adopt the Wales spatial plan. It is important to be able to say that we agree with this long-term direction of travel, and we are already working together with all sectors to make it happen. It is for that reason that I reject amendment 1 from my colleague William Graham.

I commend this update, the energy that is evident in the spatial planning process and the promise of the plan itself to Members in Plenary today.

Nick Ramsay: I propose amendment 1 in the name of William Graham. Add as a new point at the end of the motion:

recognises the requirement to more effectively engage with the private sector, who working in partnership with the public and third sector, will integrate the entrepreneurial innovation necessary to

mwyaf o'n buddsoddiad mawr yn y gwasanaethau cyhoeddus. Er enghraifft, bydd yn helpu i lunio'r ffordd y byddwn yn buddsoddi drwy roi mewnbwn gofodol i'r fframwaith buddsoddi cyfalaf strategol, a chronfeydd strwythurol Ewrop hefyd, megis y rhaglenni cystadleurwydd a chydgyfeirio. Ceisiwn adeiladu ar hyn pan ystyriwn ein cyllidebau craidd fel Llywodraeth.

Bydd Pwyllgor y Cabinet ar Gyflenwi Gwasanaethau Cyhoeddus yn monitro cynnydd cynllun gofodol Cymru a bydd yn cael adroddiadau rheolaidd gan bob un o Weinidogion y cynllun gofodol. Byddwn yn cyhoeddi adroddiad blynyddol i gofnodi'r cynnydd, gan ddechrau y flwyddyn nesaf, yn 2009. Byddwn hefyd yn annog grwpiau ardal y cynllun gofodol i ddarparu ymatebion ar y cyd i'r ymgynghori ynghylch polisïau Llywodraeth Cynulliad Cymru.

Mae'r diweddariad hwn yn ei gwneud yn glir i ba raddau y mae'r cynllun wedi datblygu. Mae'n rhoi darlun llachar o ddynameg newid yng Nghymru a'r cyfle sydd i fanteisio ar hynny drwy weithio gyda'n partneriaid i gyd, yn y sector preifat, y sector cyhoeddus a'r trydydd sector, a rhanddeiliaid yng Nghymru a thu hwnt, yn Lloegr, Iwerddon a rhannau eraill o Ewrop. Dyna pam y mae Deddf Cynllunio a Phrynu Gorfodol 2004 yn gofyn i'r Cynulliad fabwysiadu cynllun gofodol Cymru. Mae'n bwysig gallu dweud ein bod yn cytuno â'r cyfeiriad hirdymor hwn sy'n cael ei ddilyn, ac yr ydym eisoes yn cydweithio â phob sector i beri iddo ddigwydd. Dyna'r rheswm pam yr wyf yn gwrthod gwelliant 1 gan fy nghyd-Aelod William Graham.

Yr wyf yn cymeradwyo'r diweddariad hwn, yr egni sy'n amlwg ym mhroses y cynllun gofodol ac addewid y cynllun ei hun i'r Aelodau yn y Cyfarfod Llawn heddiw.

Nick Ramsay: Cynigiau welliant 1 yn enw William Graham. Ychwanegu pwynt newydd ar ddiwedd y cynnig:

yn cydnabod y gofyniad i ymgysylltu'n fwy effeithiol â'r sector preifat, a fydd drwy weithio mewn partneriaeth gyda'r sector cyhoeddus a'r trydydd sector, yn integreiddio'r arloesedd entrepreneuriaidd y

achieve sustainable outcomes to 'The Wales Spatial Plan 2008 Update: People, Places, Futures'.

On behalf of my party, I welcome the Minister back. We are pleased to see him back and looking so well. I am delighted to have the opportunity to contribute to today's debate. As the Minister said, the Wales spatial plan is of growing importance, and I am pleased that we now have the update. It has been a long time coming. Clearly, the 2008 update seeks to build on the original spatial plan and to establish an overarching framework and series of objectives that must be adhered to and met within a stated period, all of which is pretty reasonable.

We all recognise that different areas of Wales face distinctive challenges and that resources must be channelled accordingly. The concept of the spatial plan is therefore a positive one, and I am happy to support it in principle. I am disappointed that the Minister has said that he will reject our amendment. The Minister spoke about the direction of travel for the future, and the amendment clarifies the importance of dealing with the private sector and other groups and of bringing everyone and all of the strands together in the way that the Government says that it would like to proceed.

I will say a little about the consultation exercise, which was mentioned earlier, because as I read through the update I had some concerns about the consultation period. Given the importance of the objectives, I was disappointed that only 117—I think that I am right in saying that—responses were formally considered during the consultation period. If you break that down, it seems that an improbable 4.68 people or organisations from north-west Wales formally submitted representations in the consultation exercise, which seems a rather low figure to me. Even if we give the Assembly Government the benefit of the doubt and say that five people or organisations contributed, that is hardly a substantial number. I will be interested to hear what the Minister has to say about that in his response.

mae ei angen i gyflawni canlyniadau cynaliadwy ar gyfer 'Diweddariad 2008 o Gynllun Gofodol Cymru: Pobl, Lleoedd, Dyfodol'.

Ar ran fy mhlaid, croesawaf y Gweinidog yn ei ôl. Yr ydym yn falch o'i weld yn ei ôl yn edrych mor dda. Yr wyf wrth fy modd o gael cyfle i gyfrannu at y ddatl heddiw. Fel y dywedodd y Gweinidog, mae cynllun gofodol Cymru o bwys cynyddol, ac yr wyf yn falch bod y diweddariad gennym bellach. Mae wedi bod yn hir iawn yn cyrraedd. Mae'n amlwg bod diweddariad 2008 yn ceisio adeiladu ar y cynllun gofodol gwreiddiol a sefydlu fframwaith cyffredinol a chyfres o amcanion y mae'n rhaid cadw atynt a'u cyflawni o fewn cyfnod penodol, ac mae hynny oll yn ddigon rhesymol.

Yr ydym oll yn cydnabod bod gwahanol rannau o Gymru'n wynebu heriau unigryw a bod angen sianelu'r adnoddau'n unol â hynny. Mae cysyniad y cynllun gofodol yn un cadarnhaol, felly, ac yr wyf yn falch o'i gefnogi mewn egwyddor. Yr wyf yn siomedig bod y Gweinidog wedi dweud y bydd yn gwrthod ein gwlliant. Soniodd y Gweinidog am y cyfeiriad yr ydym yn mynd iddo ar gyfer y dyfodol, ac mae'r gwlliant yn egluro pwysigrwydd delio â'r sector preifat a grwpiau eraill a dod â phawb a phopeth ynghyd yn y modd y mae'r Llywodraeth yn dweud yr hoffai fwrw ymlaen.

Yr wyf am ddweud gair ynglŷn â'r ymgynghoriad, a grybwyllwyd yn gynharach, oherwydd wrth imi ddarllen y diweddariad yr oedd gennyf rai pryderon ynghylch y cyfnod ymgynghori. O ystyried pwysigrwydd yr amcanion, yr oeddwn yn siomedig na chafodd ond 117—credaf fy mod yn gywir yn hyn o beth—o ymatebion eu hystyried yn ffurfiol yn ystod y cyfnod ymgynghori. Os ystyriwch hynny'n fanwl, mae'n ymddangos bod 4.68 o bobl neu gyrff o'r gogledd-orllewin, sy'n annhebygol, wedi cyflwyno sylwadau ffurfiol yn yr ymgynghoriad, sy'n ymddangos yn ffigur isel braidd yn fy marn i. Hyd yn oed os rhoddwn fantais yr amheuaeth i Lywodraeth y Cynulliad a dweud bod pump o bobl neu gyrff wedi cyfrannu, prin bod hynny'n nifer sylweddol. Hoffwn glywed yr hyn sydd gan y Gweinidog i'w ddweud

ynglŷn â hynny yn ei ateb.

The consultation exercise went on to critique the Wales spatial plan on a number of different levels. Section 4.2 of the report on consultation notes that there appears to be an apparent lack of evidence supporting the strategy and that an overarching vision for the spatial plan is lacking, while section 4.3 suggests that many of those consulted remain:

‘at a loss as to how the scale of economic growth and development expected has actually (if at all) been measured’.

Again, these are areas of concern. I apologise for referring to the sections by number, but I think that that is probably the easiest way to do it.

Section 4.5 suggests that the updated plan does not deal significantly:

‘with rural issues—especially in the context of housing, access to services and rural deprivation’.

Further sections raise serious questions about the transport objectives that are highlighted in the plan, particularly in relation to how transport links between settlements are not identified and how they will be improved.

I have the plan for the Heads of the Valleys here, and for anyone who is uninitiated in the spatial plan, it is an attractive diagram of arrows going in different directions, but they have an important meaning. The Heads of the Valleys strategy is mentioned as an important strategy of the Government, which is linked to the improvements that are being made to the Heads of the Valleys road. However, there seems to be a surprising lack of information with regard to the M4 relief road. We have the city coastal zone identified at the base of the plan, but I would have thought that there would have been some more emphasis on that, particularly with the M4 relief road consultation currently proceeding. The most damning thing is that:

4.30 p.m.

Aeth yr ymgynghoriad rhagddo i feirniadu cynllun gofodol Cymru ar nifer o lefelau gwahanol. Yn adran 4.2 yr adroddiad ar yr ymgynghoriad nodir ei bod yn ymddangos bod diffyg tystiolaeth amlwg i gefnogi'r strategaeth a bod diffyg gweledigaeth gyffredinol ar gyfer y cynllun gofodol, ac yn adran 4.3 awgrymir:

‘nad yw llawer o ymatebwyr yn deall sut mae graddfa'r twf a'r datblygu economaidd disgwylidig wedi'i fesur a'i asesu mewn gwirionedd (os o gwbl)’.

Eto, mae hyn yn peri pryder. Ymddiheuraf am gyfeirio at yr adrannau yn ôl eu rhifau, ond credaf mai dyna'r ffordd hawsaf o'i wneud mae'n debyg.

Yn adran 4.5 awgrymir nad yw'r cynllun sydd wedi'i ddiweddarau:

‘yn delio'n ddigonol â materion gwledig—yn enwedig o ran...tai, mynediad i wasanaethau ac amddifadedd gwledig’.

Mewn adrannau eraill codir cwestiynau difrifol ynglŷn â'r amcanion sy'n ymwneud â thrafnidiaeth a amlygir yn y cynllun, yn enwedig o ran nad yw'r cysylltiadau trafniadaeth rhwng aneddiadau wedi eu nodi na sut y cânt eu gwella.

Mae cynllun Blaenau'r Cymoedd gennyf yma, ac i rywun nad yw'n gyfarwydd â'r cynllun gofodol, mae'n ddiagram deniadol o saethau'n mynd i wahanol gyfeiriadau, ond mae ystyr bwysig iddynt. Dywedir bod strategaeth Blaenau'r Cymoedd yn un o strategaethau pwysig y Llywodraeth, a'i bod yn gysylltiedig â'r gwelliannau sy'n cael eu gwneud i ffordd Blaenau'r Cymoedd. Fodd bynnag, mae'n syndod cyn lleied o wybodaeth sydd ar gael o ran ffordd liniaru'r M4. Nodir parth arfordirol y ddinas ar waelod y cynllun, ond byddwn wedi meddwl y byddai mwy o bwyslais ar hynny, yn arbennig o gofio bod ymgynghoriad ar ffordd liniaru'r M4 yn cael ei gynnal ar hyn o bryd. Y peth mwyaf damniol yw:

'Many respondents raise concerns that the drafting comes across mostly as rhetoric aspiration and ambition with no clear direction or precision to actions needed to deliver the strategy.'

I accept that it is probably difficult to put this into words and to explain to a layperson without using the technical jargon, but I think that some of it is a little Sir-Humphrey-Appleby like. In this day and age, when we are trying to encourage transparency and trying to engage as many groups as possible, clearer language would be advisable.

It is important that we remain competitive and meet the challenges posed as we move towards the second decade of this millennium. I am positive about the plan overall, and there is a lot of good stuff in there, on which the update intends to build in the future; I have mentioned the Heads of the Valleys development and the M4. I have looked at the lists of organisations that have been involved, and I believe that our amendment points out the importance of reaching out to the private sector and encouraging entrepreneurial spirit. At the end of the day, the Government can only do so much and all of us here know that the name of the game is that we try to get organisations and the voluntary sector to participate in this process.

The Deputy Presiding Officer: Order. Can you wind up, please?

Nick Ramsay: I will be supporting our amendment and I am sorry that the Minister has decided not to do the same. I look forward to his response to some of the concerns that I have raised.

Christine Chapman: In 2004, I held a public meeting on the spatial plan in the Cynon valley, and I am pleased that many of the issues raised by my constituents are being addressed and that there is a renewed commitment to advancing Heads of the Valleys areas.

As I have stated on many occasions, Heads of the Valleys areas have great potential, and this spatial plan takes the appropriate steps in

'Mae llawer o ymatebwyr yn lleisio pryder bod y drafftio'n dod drosodd yn bennaf fel dyhead ac uchelgais rhethregol heb unrhyw gyfeiriad na manyldeb i gamau gweithredu y mae eu hangen i gyflwyno'r strategaeth.'

Derbyniaf ei bod yn anodd cyfleu hyn mewn geiriau mae'n debyg a'i esbonio i leygwr heb ddefnyddio'r jargon technegol, ond credaf fod rhywfaint ohono'n ymdebygu i iaith Syr Humphrey Appleby. Yn yr oes sydd ohoni, a ninnau'n ceisio annog tryloywder ac yn ceisio ymgysylltu â chynifer o grwpiau ag sy'n bosibl, byddai'n ddoeth defnyddio iaith gliriach.

Mae'n bwysig inni barhau'n gystadleuol a bodloni'r heriau wrth inni symud tuag at ail ddegawd y mileniwm hwn. Yr wyf yn gadarnhaol ynghylch y cynllun ar y cyfan, ac mae llawer o bethau da ynddo, y mae'r diweddariad yn bwriadu eu datblygu yn y dyfodol; yr wyf wedi sôn am ddatblygiad Blaenau'r Cymoedd a'r M4. Yr wyf wedi edrych ar restrau'r sefydliadau sydd wedi bod yn ymwneud â hyn, a chredaf fod ein gwelliant yn tynnu sylw at bwysigrwydd cynnwys y sector preifat ac annog ysbryd entrepreneuriaid. Yn y pen draw, dim ond hyn a hyn y gall y Llywodraeth ei wneud a gŵyr pob un ohonom yma mai'r nod yw ceisio annog sefydliadau a'r sector gwirfoddol i gymryd rhan yn y broses hon.

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. A allwch ddirwyn i ben, os gwelwch yn dda?

Nick Ramsay: Byddaf yn cefnogi ein gwelliant ac mae'n ddrwg gennyf fod y Gweinidog wedi penderfynu peidio â gwneud yr un fath. Edrychaf ymlaen at ei ymateb i rai o'r pryderon a godwyd gennyf.

Christine Chapman: Yn 2004, cynheliais gyfarfod cyhoeddus ar y cynllun gofodol yng nghwm Cynon, ac yr wyf yn falch bod llawer o'r materion a godwyd gan fy etholwyr yn cael sylw a bod ymrwymiad o'r newydd i ddatblygu ardaloedd Blaenau'r Cymoedd.

Fel y dywedais droeon, mae gan ardaloedd Blaenau'r Cymoedd botensial gwych, ac mae'r cynllun gofodol hwn yn cymryd y

addressing the cycle of second and third generation unemployment and its associated symptoms. The personal development of people in the Valleys must be matched by genuine advancement in the economy and, in unlocking the potential of the area, we must ensure that this benefit is retained in the region and that we get rid of the perception that people need a passport out of the Valleys to use the skills that they have acquired. I would welcome the Minister's comments on how we continue to promote the Heads of the Valleys as a place to work and live and how we overcome the concern, which many people tell me about, that Valleys communities are simply dormitory towns for Cardiff commuters.

I would also seek an assurance from the Minister that he will continue to encourage new companies to locate in the Valleys, driving more highly skilled, well-paid jobs into the area, and also encouraging better links between local businesses and higher education. That is vital. It was interesting to note, from recent evidence to the Enterprise and Learning Committee's review into higher education and business, that many emerging entrepreneurs in Wales hold postgraduate qualifications.

It is also about ensuring that we are fully utilising the natural assets of our area. My constituency has some prime sites that are crying out for development and regeneration, but in a sustainable way. Two examples that come to mind are the phurnacite plant in Abercwmboi and the Lady Windsor site in Ynysybwll. I ask that the Welsh Assembly Government gives priority to these sites. I pay tribute to the Labour Cabinet members, particularly the First Minister and Andrew Davies, who have worked tirelessly to remove the waste from the phurnacite plant. I am now looking to the next stage to see this important site redeveloped.

Transport is also essential, which is a theme that comes up many times from constituents. Although bus and train services have improved, there are still many concerns that must be acted upon. To give you an example, we still have an infrequent bus service, which

camau priodol i fynd i'r afael â'r diweithdra mewn ail a thrydedd genhedlaeth a'r symptomau sy'n gysylltiedig â'r cylch hwnnw. Rhaid cael datblygiad gwirioneddol yn yr economi i gyd-fynd â datblygiad personol pobl yn y Cymoedd, ac wrth ryddhau potensial yr ardal, rhaid inni sicrhau bod y fantais hon yn cael ei chadw yn yr ardal a dileu'r canfyddiad bod angen i bobl gael pasbort allan o'r Cymoedd i ddefnyddio'r sgiliau y maent wedi'u cael. Byddwn yn croesawu sylwadau'r Gweinidog ynghylch sut y byddwn yn parhau i hybu Blaenau'r Cymoedd fel lle i fyw ac i weithio ynddo a sut y byddwn yn goresgyn y pryder, y dywed llawer o bobl wrthyf amdano, mai trefi noswyllo i gymudwyr Caerdydd yw cymunedau'r Cymoedd.

Byddwn hefyd yn gofyn am sicrwydd gan y Gweinidog y bydd yn parhau i annog cwmnïau newydd i ymsefydlu yn y Cymoedd, gan ddenu rhagor o swyddi sy'n talu'n dda ac yn gofyn am sgiliau da i'r ardal, yn ogystal ag annog gwell cysylltiadau rhwng busnesau lleol ac addysg uwch. Mae hynny'n hanfodol. Yr oedd yn ddi-ddorol nodi, yn ôl tystiolaeth yn ddiweddar i adolygiad y Pwyllgor Menter a Dysgu ar addysg uwch a busnes, fod gan lawer o entrepreneuriaid newydd yng Nghymru gymwysterau ôl-raddedig.

Mae a wnelo hefyd â sicrhau ein bod yn gwneud defnydd llawn o asedau naturiol ein hardal. Mae rhai safleoedd da yn fy etholaeth sy'n galw'n daer am gael eu datblygu a'u hadfywio, ond mewn ffordd gynaliadwy. Dwy enghraifft sydd gennyf dan sylw yw'r gwaith Phurnacite yn Abercwmboi a safle'r Fonesig Windsor yn Ynys-y-bwll. Gofynnaf i Lywodraeth Cynulliad Cymru roi blaenoriaeth i'r safleoedd hyn. Rhoddaf deyrnged i aelodau Llafur y Cabinet, yn arbennig y Prif Weinidog ac Andrew Davies, sydd wedi gweithio'n ddiflino i symud y gwastraff o'r gwaith Phurnacite. Yr wyf bellach yn edrych ar y cam nesaf er mwyn gweld y safle pwysig hwn yn cael ei ailddatblygu.

Mae trafniadaeth yn hanfodol hefyd, ac mae'n thema y mae etholwyr yn ei chodi droeon. Er bod gwasanaethau bysiau a threnau wedi gwella, mae llawer o bryderon y mae'n rhaid gweithredu arnynt o hyd. A rhoi enghraifft ichi, mae gennym wasanaeth bws anaml o

is often expensive; I have a meeting this week with Veolia Transport on this issue. Good transport links are vital if we want small businesses to survive, but also for people to have equal access to services. That is very important for people who live in the Heads of the Valleys areas.

Finally, the Heads of the Valleys road dualling project is key to opening up the Valleys. I am disappointed in the delay in dualling the section between Hirwaun and Merthyr Tydfil. This stretch of road is extremely dangerous, as recent tragic accidents have shown, so I would ask the Minister to liaise closely with the Deputy First Minister and Minister for the Economy and Transport to ensure that progress is made on this project sooner rather than later.

Michael German: I also welcome the Minister back. I hope that he enjoys his days back with us before the summer holidays, before he finds himself in other climes.

He began by describing a challenge, in that this is about coherence and long-term vision. That is true. A 20-year document has to stand the test of not only one Government, but of many Governments over a number of years. It is difficult to know the sense of direction, so there has to be an overarching ambition that is shared widely and broadly across the spectrum in Wales. That is what we are looking for in this document.

I welcome the fact that this document will be continually reviewed, and that it is in place, because it sets us a longer term agenda. The trouble for most politicians is that our agendas are for the next few years or the next election, but this sets a broader picture than that.

However, we could be in a situation of continually redefining and sharpening up what we already have, rather than having a vision that has milestones to pass in order to achieve its overarching ambition. Could the Minister tell us what timescale he has in mind for every part of this agenda to come

hyd, sydd yn aml yn ddrud; mae gennyf gyfarfod yr wythnos hon gyda Veolia Transport i drafod y mater hwn. Mae cysylltiadau trafndiaeth da yn hanfodol os ydym am i fusnesau bach oroesi, a hefyd er mwyn i bobl gael mynediad cyfartal at wasanaethau. Mae hynny'n bwysig iawn i bobl sy'n byw yn ardaloedd Blaenau'r Cymoedd.

Yn olaf, mae'r prosiect o droi ffordd Blaenau'r Cymoedd yn ffordd ddeuol yn agor y Cymoedd. Yr wyf yn siomedig ynghylch yr oedi gyda throi'r rhan rhwng Hirwaun a Merthyr Tudful yn ffordd ddeuol. Mae'r rhan hon o'r ffordd yn beryglus iawn, fel y dengys damweiniau trasig yn ddiweddar, felly byddwn yn gofyn i'r Gweinidog gyd-drafod yn fanwl â'r Dirprwy Brif Weinidog a'r Gweinidog dros yr Economi a Thrafnidiaeth i sicrhau y gwneir cynnydd ar y prosiect hwn yn eithaf buan.

Michael German: Yr wyf finnau'n croesawu'r Gweinidog yn ôl hefyd. Gobeithiaf y gwnaiff fwynhau ei ddyddiau yn ôl gyda ni cyn toriad yr haf a chyn iddo fynd i barthau eraill.

Dechreuodd drwy ddisgrifio her, sef bod a wnelo hyn â chydlyniaeth a gweledigaeth hirdymor. Mae hynny'n wir. Rhaid i ddogfen 20 mlynedd oroesi nid dim ond mewn un Llywodraeth, ond mewn sawl Llywodraeth dros nifer o flynyddoedd. Mae'n anodd gwybod beth yw'r cyfeiriad, felly rhaid cael uchelgais cyffredinol sy'n uchelgais eang ar draws y sbectrum yng Nghymru. Dyna yr ydym yn chwilio amdano yn y ddogfen hon.

Croesawaf y ffaith y caiff y ddogfen hon ei hadolygu'n barhaus, a'i bod ar waith, oherwydd y mae'n gosod agenda tymor hwy inni. Y broblem i'r rhan fwyaf o wleidyddion yw bod ein hagendâu yn cael eu gosod ar gyfer y blynyddoedd nesaf neu'r etholiad nesaf, ond mae hyn yn rhoi darlun ehangach na hynny.

Fodd bynnag, gallem fod mewn sefyllfa o ailddiffinio a chryfhau'r hyn sydd gennym eisoes yn barhaus, yn hytrach na bod gennym weledigaeth a chanddi gerrig milltir er mwyn cyflawni ei uchelgais cyffredinol. A allai'r Gweinidog ddweud wrthym beth yw'r amserlen sydd ganddo mewn golwg er mwyn

together? We know that each of the area groups is going to provide a delivery framework by the autumn, to be followed by a work plan later on—perhaps the Minister could be more precise about that—but, in the end, a national framework and action plan will have to emerge from those area frameworks. Could we have some idea of the direction and timing of that?

I wish to pick up specifically on a number of environmental issues, because part of my role here today is to represent Mick Bates and the work of the Sustainability Committee. We support the commitment in this document to encourage renewable energy generation in communities. That is at the heart of the work that needs to be done in Wales, and we have continued to highlight the important role that microgeneration plays as the way forward to reduce our ecological footprint. I am glad that we almost have a common terminology for describing the way in which we will achieve that carbon-based reduction in our ecological footprint. We must raise awareness, through this document, of the impact that everyday life has upon that long-term vision. That is why we need to ensure that the environment is at the heart of this document for the future.

We welcome the fact that the update has more specific commitments on environmental issues, particularly the promotion of the green infrastructure concept. However, it does not give enough consideration to the climate change challenge that faces us all.

In order to meet the 2020 climate change commitment that we are making, that Europe is making, and that the UK is making—in fact it is a global commitment—we will need an urgent strategy that co-ordinates action in many fields. That is easier said than delivered, and that is the issue here. We need coherence to measure the progress, and we believe that greater attention should be drawn in this document to the climate change issues that result from flooding, water resource management and environmental capacity assessments, as well as to the implications of the current peak oil scenario.

We also need more precision on wider

i bob rhan o'r agenda hon ddod ynghyd? Gwyddom y bydd pob un o'r grwpiau ardal yn darparu fframwaith cyflawni erbyn yr hydref, i'w dilyn gan gynllun gwaith yn ddiweddarach—efallai y gallai'r Gweinidog fanylu ar hynny—ond, yn y pen draw, bydd yn rhaid i fframwaith a chynllun gweithredu cenedlaethol ddeillio o'r fframweithiau ardal hynny. A allem gael syniad o gyfeiriad ac amseriad hynny?

Hoffwn godi nifer o faterion amgylcheddol yn benodol, oherwydd rhan o'm rôl yma heddiw yw cynrychioli Mick Bates a gwaith y Pwyllgor Cynaliadwyedd. Yr ydym yn cefnogi'r ymrwymiad yn y ddogfen hon i annog cynhyrchu ynni adnewyddadwy mewn cymunedau. Mae hynny wrth wraidd y gwaith y mae angen ei wneud yng Nghymru, ac yr ydym wedi parhau i dynnu sylw at y rôl bwysig sydd gan ficrogynhyrchu fel y ffordd ymlaen i leihau ein hól-troed ecolegol. Yr wyf yn falch bod gennym derminoleg gyffredin bron ar gyfer disgrifio'r ffyrdd y byddwn yn sicrhau'r lleihad hwnnw mewn carbon yn ein hól-troed ecolegol. Rhaid inni godi ymwybyddiaeth, drwy'r ddogfen hon, o effaith bywyd bob dydd ar y weledigaeth hirdymor honno. Dyna pam mae angen inni sicrhau bod yr amgylchedd wrth wraidd y ddogfen hon ar gyfer y dyfodol.

Croesawn y ffaith bod y diweddariad yn cynnwys ymrwymadau mwy penodol ar faterion amgylcheddol, yn arbennig hyrwyddo'r cysyniad o seilwaith gwyrdd. Fodd bynnag, nid yw'n rhoi digon o ystyriaeth i'r her sy'n ein hwynebu ni oll o ran newid yn yr hinsawdd.

Er mwyn cyflawni'r ymrwymiad a wnawn ni, a wnaiff Ewrop, ac a wnaiff y DU—yn wir mae'n ymrwymiad byd-eang—o ran newid yn yr hinsawdd erbyn 2020, bydd angen strategaeth frys arnom sy'n cydgyssylltu camau mewn sawl maes. Haws dweud na gwneud, a dyna'r broblem yma. Mae angen cydlyniaeth arnom i fesur y cynnydd, a chredwn y dylid rhoi mwy o sylw yn y ddogfen hon i'r materion yn ymwneud â newid yn yr hinsawdd sy'n deillio o lifogydd, rheoli adnoddau dŵr ac asesu capasiti amgylcheddol, yn ogystal â goblygiadau'r sefyllfa bresennol o ran bod cynhyrchu olew yn dod i'w anterth.

Mae angen mwy o fanylion arnom hefyd am

marine spatial planning and maritime issues, taking into account what the Marine Bill will provide. Wales has great marine resources, and we should have an opportunity to take the lead in integrated marine and coastal resource management. Those should be given more focus in what we are doing.

4.40 p.m.

I turn now to the tidal estuary of the Severn, on which Assembly Members are currently engaged in the parliamentary debate about the feasibility study. If this is a 20-year vision we must make some assumptions about harnessing tidal power that are pretty universal. Whether we go for the barrage, in whichever guise, or lagoons, big or small, or in combination with the barrage—we are going to have to harness tidal energy—there are huge environmental impacts to consider. There are also economic impacts on the south-east Wales community and on Wales as a whole. We need to have some sense of direction as to what those longer term goals will be once the tidal energy in the Severn estuary has been harnessed. There is more work to be done on timetabling, but clearly we welcome the fact that this is an overarching vision.

Lesley Griffiths: I also welcome the Minister back to the Chamber, looking so well. I welcome this debate and the fact that the key principles that form the DNA of the Wales spatial plan remain in place—it is relevant and, above all, central to the kind of Wales that we want to see in the future.

I will focus on one area to which you referred in your statement, namely the delivery framework. I was especially pleased to hear the emphasis on the word 'delivery'. That, ultimately, is the important thing. This plan, up until now, has been a somewhat abstract concept for most people, including me, to get to grips with. However, what you have outlined today is the route-map for bringing the key principles to fruition. So, it is good to see how the timetable for the delivery framework is being drawn up and that it will be published by this autumn, enabling people right across Wales to see the priorities in their

faterion ehangach yn ymwneud â chynllunio gofodol morol a materion morol, gan ystyried yr hyn a ddarperir gan y Mesur Morol. Mae gan Gymru adnoddau morol gwych, a dylem gael cyfle i roi arweiniad o ran rheolaeth integredig ar adnoddau morol ac arfordirol. Dylid rhoi mwy o sylw i hynny yn yr hyn a wnawn.

Trof yn awr at aber llanw afon Hafren, y mae Aelodau'r Cynulliad yn rhan o ddadl seneddol ynghylch yr astudiaeth ddichonoldeb ynglŷn â hynny. Os yw hyn yn weledigaeth 20 mlynedd rhaid inni wneud rhai tybiaethau eithaf cyffredinol ynghylch harneisio ynni'r llanw. P'un a ddewiswn forglawdd, ar ba ffurf bynnag y bo hynny, neu forlynnoedd, bach neu fawr, neu gyfuniad o forlynnoedd a morglawdd—bydd yn rhaid inni harneisio ynni'r llanw—mae effeithiau amgylcheddol enfawr i'w hystyried. Yn ogystal mae effeithiau economaidd ar gymuned y de-ddwyrain ac ar Gymru yn gyffredinol. Mae angen inni gael rhyw syniad ynghylch y cyfeiriad o ran y nodau tymor hwy hynny ar ôl i ynni'r llanw yn aber afon Hafren gael ei harneisio. Mae rhagor o waith i'w wneud ar amserlennu, ond yn amlwg croesawn y ffaith bod hon yn weledigaeth eang.

Lesley Griffiths: Yr wyf finnau'n croesawu'r Gweinidog yn ôl i'r Siambr hefyd, ac yntau'n edrych cystal. Yr wyf yn croesawu'r dadl hon a'r ffaith bod yr egwyddorion allweddol sy'n hanfodol o ran cynllun gofodol Cymru yn parhau—mae'n berthnasol ac, yn anad dim, mae'n ganolog i'r math o Gymru yr ydym am ei gweld yn y dyfodol.

Canolbwyntiaf ar un maes y cyfeiriasoch ato yn eich datganiad, sef y fframwaith cyflawni. Yr oeddwn yn falch iawn o glywed y pwyslais ar y gair 'cyflawni'. Dyna, yn y pen draw, yw'r peth pwysig. Mae'r cynllun hwn, hyd yma, wedi bod yn gysyniad eithaf haniaethol i'r rhan fwyaf o bobl fynd i'r afael ag ef, gan fy nghynnwys innau. Fodd bynnag, yr hyn yr ydych wedi'i amlinellu heddiw yw'r llwybr ar gyfer gwireddu'r egwyddorion allweddol. Felly, mae'n dda gweld sut y mae'r amserlen ar gyfer y fframwaith cyflawni yn cael ei llunio ac y caiff ei gyhoeddi erbyn yr hydref, gan alluogi pobl

local areas and, importantly, how delivery will be achieved.

Janet Ryder: The existence of the north-east Wales and west Cheshire sub-regional plan is causing a great deal of concern in the Wrexham, Flintshire and Denbighshire area, as it seems to conflict with much of what is coming forward in the Wales spatial plan. The emphasis in the sub-regional plan is on north-south links—north equals north-west England and south equals London. The emphasis, surely, in the Wales spatial plan is communication links within Wales. There is also a different emphasis for housing. Therefore, do you agree that we need to hear clearly from the Minister that that sub-regional plan has no impact whatsoever and that we need to question why the Assembly Government employs an officer in north Wales whose job it is to deliver that sub-regional plan?

Lesley Griffiths: That has been raised with me recently, and I have made representations on it to the Minister in the last few days, so I would rather reserve my judgment until I hear what the Minister has to say.

The emphasis that you have placed on partnerships, Minister, is important, not only because it explains what will be expected of each partnership across the country or region, but more importantly, in my mind, because it gives each partner, such as Welsh local authorities, ownership of this ambitious plan. That sense of ownership will, I believe, percolate across Wales. That is so important in the delivery objectives spelt out today.

I also welcome the production of the spatial plan annual report for next year. That will be a useful tool, not only as a measurement of progress that has been made, but also as a public relations tool to explain what has been achieved in the delivery frameworks. Those will be backed up by a raft of indicators to monitor outcomes and impacts. I am pleased to see that these indicators will include social, economic and environmental measures and

ledled Cymru i weld y blaenoriaethau yn eu hardaloedd ac, yn anad dim, sut y cânt eu cyflawni.

Janet Ryder: Mae cynllun isranbarthol gogledd-ddwyrain Cymru a gorllewin sir Gaer yn achosi cryn dipyn o bryder yn ardal Wrecsam, sir y Fflint a sir Ddinbych, gan ei bod yn ymddangos ei fod yn gwrthdaro â llawer o'r hyn sydd yng nghynllun gofodol Cymru. Mae'r pwyslais yn y cynllun isranbarthol ar gysylltiadau rhwng y de a'r gogledd—y gogledd yn golygu gogledd-orllewin Lloegr a'r de yn golygu Llundain. Onid y pwyslais yng nghynllun gofodol Cymru yw cysylltiadau cyfathrebu o fewn Cymru? Ceir hefyd bwyslais gwahanol ar gyfer tai. Felly, a gytunwch fod angen inni glywed yn glir gan y Gweinidog nad yw'r cynllun isranbarthol hwnnw'n cael dim effaith o gwbl a bod angen inni gwestiynu pam mae Llywodraeth y Cynulliad yn cyflogi swyddog yn y gogledd i gyflawni'r cynllun isranbarthol hwnnw?

Lesley Griffiths: Mae hynny wedi cael ei godi gyda mi'n ddiweddar, ac yr wyf wedi cyflwyno sylwadau i'r Gweinidog yn ei gyloch yn ystod y dyddiau diwethaf, felly byddai'n well gennyf ymatal nes imi glywed yr hyn sydd gan y Gweinidog i'w ddweud.

Mae'r pwyslais yr ydych wedi ei roi ar bartneriaethau, Weinidog, yn bwysig, nid yn unig am ei fod yn esbonio'r hyn a ddisgwylir gan bob partneriaeth ledled y wlad neu'r rhanbarth, ond yn bwysicach, yn fy marn i, am ei fod yn rhoi perchenogaeth i bob partner, megis awdurdodau lleol Cymru, ar y cynllun uchelgeisiol hwn. Credaf y bydd yr ymdeimlad hwnnw o berchenogaeth yn treiddio drwy Gymru. Mae hynny'n bwysig iawn yn yr amcanion o ran cyflawni a amlinellwyd heddiw.

Yr wyf hefyd yn croesawu cynhyrchu adroddiad blynyddol ar y cynllun gofodol ar gyfer y flwyddyn nesaf. Bydd hwnnw'n offeryn defnyddiol nid yn unig er mwyn mesur y cynnydd a wnaethpwyd, ond hefyd fel offeryn cysylltiadau cyhoeddus i esbonio'r hyn a gyflawnwyd yn y fframweithiau cyflawni. Caiff y rheini eu cefnogi gan lu o ddangosyddion i fonitro canlyniadau ac effeithiau. Yr wyf yn falch o

that best practice will be shared across Wales.

This is an important day for the spatial plan as it at last puts words and concepts into action. Through the delivery frameworks, I believe that real and tangible progress can now be made and I thank you for your statement today.

David Lloyd: I join in the widespread welcome for the return of the Minister. The Wales spatial plan has been referred to down the years by more than one Minister as a 'blueprint', and, more recently, as 'an overarching framework' and 'the way forward for us in Wales', ensuring that the right developments happen in the right places without damaging the environment.

The update document refers to the Wales spatial plan as being one of the most important delivery mechanisms for the environment strategy. Therefore, it is vital to ensure that the Wales spatial plan has a clear relationship with the environment strategy and other important documents. Of course, the Wales spatial plan should also reflect our commitments in 'One Wales'.

Through the Wales spatial plan, each area should report to the Welsh Assembly Government on how it will help to meet the 3 per cent minimum carbon dioxide saving per annum and reduce its carbon footprint, draw up a list of sites where microgeneration and community renewable energy projects can be sited, and note how it will promote local food production and consumption.

This compatibility with other policy areas and documents needs to be a recurring theme with regard to the Wales spatial plan so that certain Westminster policies, for example, cannot drive a coach and horses through the overarching framework that we are developing here: the Wales spatial plan.

With regard to compatibility and Westminster policies, I am talking, in the first instance, about the Planning Bill, which is being discussed in Westminster as we speak, and the desirability, in the Planning Bill, of

weld y bydd y dangosyddion hyn yn cynnwys mesurau cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol ac y rhennir arferion gorau ledled Cymru.

Mae hwn yn ddiwrnod pwysig i'r cynllun gofodol gan ei fod, o'r diwedd, yn rhoi geiriau a chysyniadau ar waith. Drwy'r fframweithiau cyflawni, credaf y gellir gwneud cynnydd pendant yn awr a diolchaf ichi am eich datganiad heddiw.

David Lloyd: Ymunaf â'r croeso cyffredinol i ddychweliad y Gweinidog. Cyfeiriwyd at gynllun gofodol Cymru dros y blynyddoedd gan fwy nag un Gweinidog fel 'glasbrint', ac, yn fwy diweddar, fel 'fframwaith cyffredinol' a'r 'ffordd ymlaen i ni yng Nghymru', gan sicrhau bod y datblygiadau cywir yn digwydd yn y lleoedd cywir heb niweidio'r amgylchedd.

Cyfeiria'r ddogfen ddiweddaraf at gynllun gofodol Cymru fel un o'r mecanweithiau cyflawni pwysicaf ar gyfer y strategaeth amgylcheddol. Felly, mae'n hanfodol sicrhau bod perthynas glir rhwng cynllun gofodol Cymru a'r strategaeth amgylcheddol a dogfennau pwysig eraill. Wrth gwrs, dylai cynllun gofodol Cymru adlewyrchu ein hymrwymiaadau yn 'Cymru'n Un' hefyd.

Drwy gynllun gofodol Cymru, dylai pob ardal adrodd i Lywodraeth Cynulliad Cymru ar sut y bydd yn helpu i gyflawni'r arbediad o 3 y cant o garbon deuocsid y flwyddyn, fan leiaf, a lleihau ei hól-troed carbon, llunio rhestr o safleoedd lle y gellir lleoli prosiectau ynni adnewyddadwy cymunedol a microgynhyrchu, a nodi sut y bydd yn hyrwyddo cynhyrchu a bwyta bwyd lleol.

Mae angen i'r cydweddoldeb hwn â dogfennau a meysydd polisi eraill fod yn thema gyson o ran cynllun gofodol Cymru fel nad yw rhai o bolisiau San Steffan, er enghraifft, yn gallu chwalu a diystyru'r fframwaith cyffredinol yr ydym yn ei ddatblygu yma: cynllun gofodol Cymru.

O ran cydweddoldeb a pholisïau San Steffan, yr wyf yn siarad, yn y lle cyntaf, am y Mesur Cynllunio, sy'n cael ei drafod yn San Steffan tra ydym yn siarad, a dymunoldeb datganoli caniatâd ar gyfer prosiectau ynni mawr dros

devolving energy consents for large energy projects over 50 MW to the Assembly. It is not on the radar at the moment, but the absence of that proposal is anomalous, as described by the Minister, Jane Davidson. It makes no sense whatsoever to take these big energy projects out of democratic control at Westminster and to put them under an independent quango—the independent planning commission. I am talking about large energy projects, such as another liquefied natural gas pipeline, future nuclear power plants, or the Severn barrage, which has already been alluded to. With the deliberations in Westminster then being out of democratic control, as foreseen in the Planning Bill, there is a real danger of things arriving on our doorstep and our having no control over them. Therefore, I ask the Minister whether the deliberations of the independent planning commission will take into account concerns and priorities with regard to climate change or carbon dioxide emissions as outlined in the Wales spatial plan. After all, the Wales spatial plan is meant to be the blueprint, the overarching framework, for development in Wales. What link is there between the Wales spatial plan and the Planning Bill? Do we have to stand, or sit, idly by while the Planning Bill drives a coach and horses through our Wales spatial plan?

On a smaller scale of compatibility within the Wales spatial plan and its environmental concerns, I am looking for continued support for my Measure, however lowly, on developing a statutory duty on local authorities to consult with local residents, sports bodies, health bodies, and the like before they consider selling off playing fields in their possession. With regard to an overarching blueprint or framework, working through to the grass roots, as it were, enshrining the statutory duty for pre-sale consultation in legislation could show the Wales spatial plan in action.

The Minister for Finance and Public Service Delivery (Andrew Davies): I thank Members for their best wishes and for their broad welcome for the Wales spatial plan. There is clearly a greater understanding of the Wales spatial plan and the process by which it has developed and evolved. As Dai

50 MW, yn y Mesur Cynllunio, i'r Cynulliad. Nid yw hynny dan sylw ar hyn o bryd, ond mae'n anghyson hepgor y cynnig hwnnw, fel y disgrifiwyd gan y Gweinidog, Jane Davidson. Nid yw'n gwneud dim synnwyr o gwbl tynnu'r prosiectau ynni mawr hyn o reolaeth ddemocrataidd yn San Steffan a'u rhoi o dan gwango annibynnol—y comisiwn cynllunio annibynnol. Yr wyf yn siarad am brosiectau ynni mawr, megis piblinell nwy naturiol hylifedig arall, gorsafoedd ynni niwclear yn y dyfodol, neu forglawdd Hafren, y cyfeiriwyd ato eisoes. Gyda'r trafodaethau yn San Steffan y tu hwnt i reolaeth ddemocrataidd wedi hynny, fel y rhagwelir yn y Mesur Cynllunio, mae perygl gwirioneddol y bydd pethau'n digwydd heb fod gennym ddim rheolaeth drostynt. Felly, gofynnaf i'r Gweinidog a fydd trafodaethau'r comisiwn cynllunio annibynnol yn ystyried pryderon a blaenoriaethau ynghylch newid yn yr hinsawdd neu allyriadau carbon deuocsid fel yr amlinellir yng nghynllun gofodol Cymru. Wedi'r cyfan, mae cynllun gofodol Cymru wedi cael ei fwriadu fel glasbrint, y fframwaith cyffredinol, ar gyfer datblygu yng Nghymru. Pa ddolen gyswllt sydd rhwng cynllun gofodol Cymru a'r Mesur Cynllunio? A oes rhaid inni sefyll, neu eistedd, yn ddidaro tra mae'r Mesur Cynllunio yn chwalu a diystyru cynllun gofodol Cymru?

O ran cydweddoldeb ar raddfa lai o fewn cynllun gofodol Cymru a'i bryderon amgylcheddol, yr wyf yn chwilio am gefnogaeth o hyd i'm Mesur, pa mor ddi-nod bynnag ydyw, i ddatblygu dyletswydd statudol ar awdurdodau lleol i ymgynghori â thrigolion lleol, cyrff chwaraeon, cyrff ieuchyd, a grwpiau tebyg cyn iddynt ystyried gwerthu'r meysydd chwarae sydd yn eu meddiant. O ran glasbrint neu fframwaith cyffredinol, sy'n treiddio i lawr gwlad, fel petai, gallai corffori'r ddyletswydd statudol i ymgynghori cyn gwerthu mewn deddfwriaeth ddangos cynllun gofodol Cymru ar waith.

Y Gweinidog dros Gyllid a Chyflenwi Gwasanaethau Cyhoeddus (Andrew Davies): Diolchaf i'r Aelodau am eu dymuniadau gorau a'u croeso cyffredinol i gynllun gofodol Cymru. Yn amlwg mae gwell dealltwriaeth o gynllun gofodol Cymru a'r broses yr aeth drwyddi wrth ddatblygu ac

Lloyd has said, it has been described in various ways over the last few years but, from my point of view, it is about developing a common vision, both at an all-Wales level, and at a regional, local level. Hopefully, through a collaborative approach, through partnership and through consultation—such as through the update—we will have a shared vision. At the same time, it will be an iterative process, working with local authorities, and planning issues—whether that is energy planning or housing—will still be dealt with at a local authority level.

Janet Ryder raised the question of housing as a result of the alliance between north-east Wales and north-west England—or the Mersey-Dee alliance. My understanding is that there has been greater co-operation on both sides of the border in those parts of Wales and England than in other parts of Wales and England, such as mid Wales, or south-east Wales. That collaboration has led to local authorities on both sides of the border agreeing broad housing ranges. However, it will then be up to each local authority to take through the statutory process their projections of housing need. However, it is only by working collaboratively that they have even reached this stage. It is far better that they have done that than operate in isolation from each other.

4.50 p.m.

Janet Ryder: For many years, Cheshire County Council would not allow any housing to be built, and many people are speculating why a county like Wrexham should have overshot its housing target by 1,500 houses in a single year. Where is that pressure coming from?

Andrew Davies: My point is that it is not the process of the Wales spatial plan that would determine those housing figures, whether it is in north-east Wales or any other part of Wales—this issue has come up in south-east Wales, in the greater Cardiff area, for example—it is up to each local authority to establish projected figures for housing development within its own area, but it is

esblygu. Fel y dywedodd Dai Lloyd, mae wedi cael ei ddisgrifio mewn ffyrdd amrywiol dros y blynyddoedd diwethaf ond, o'm safbwynt i, ei hanfod yw datblygu gweledigaeth gyffredin, ar lefel Cymru gyfan, ac ar lefel ranbarthol, leol. Gobeithio, drwy fynd ati mewn dull cydweithredol, drwy bartneriaeth a thrwy ymgynghori—megis drwy'r diweddariad—y bydd gennym weledigaeth a rennir. Ar yr un pryd, bydd yn broses ailadroddol, yn gweithio gydag awdurdodau lleol, a bydd materion cynllunio—boed hynny'n gynllunio ynni neu dai—yn dal i gael eu trin ar lefel yr awdurdod lleol.

Cododd Janet Ryder y cwestiwn ynglŷn â thai yn sgîl y cysylltiad rhwng gogledd-ddwyrain Cymru a gogledd-orllewin Lloegr—neu'r cynghrair rhwng Mersi a Dyfrdwy. Yn ôl a ddeallaf, mae mwy o gydweithredu wedi bod ar y ddwy ochr i'r ffin yn y rhannau hynny o Gymru a Lloegr nag mewn rhannau eraill o Gymru a Lloegr, megis canolbarth Cymru, neu dde-ddwyrain Cymru. Mae'r cydweithredu hwnnw wedi peri i'r awdurdodau lleol ar y ddwy ochr i'r ffin gytuno'n fras ynglŷn â thai. Fodd bynnag, mater i bob awdurdod lleol wedyn fydd mynd â'u rhagamcaniadau o'r angen am dai drwy'r broses statudol. Fodd bynnag, dim ond drwy gydweithredu y maent hyd yn oed wedi cyrraedd y cam hwn. Mae'n llawer gwell eu bod wedi gwneud hynny nag wedi gweithredu ar wahân i'w gilydd.

Janet Ryder: Am flynyddoedd lawer, ni fyddai Cyngor Sir Caer yn caniatáu codi dim tai, ac mae llawer o bobl yn dyfalu pam y mae sir fel Wrecsam wedi codi 1,500 o dai yn fwy na'i tharged tai mewn un flwyddyn. O ble y mae'r pwysau hwnnw'n dod?

Andrew Davies: Fy mhwynt i yw nad proses cynllun gofodol Cymru fyddai'n pennu'r ffigurau tai hynny, pa un a yw yng ngogledd-ddwyrain Cymru neu unrhyw ran arall o Gymru—mae'r mater hwn wedi codi yn neddwyrain Cymru, yn ardal Caerdydd a'r cyffiniau, er enghraifft—mater i bob awdurdod lleol yw sefydlu ffigurau rhagamcanol ar gyfer datblygu tai yn ei ardal

only by looking at this in the wider context of projected population growth, economic development and transport development that local authorities can have the broad range of information that they need to make those decisions.

Similarly, regarding Dai Lloyd's points about the independent planning inspectorate, the Wales spatial plan will inform any future decisions in Wales, but the individual planning policy to be followed will be that in the relevant technical advice note—TAN 8, in this case, on renewable energy. That will obviously represent this Government's policy.

The Wales spatial plan will give us the framework and the means by which we can have these debates, and it will also bring about a wider understanding, both at an all-Wales level and a local level. There is also perhaps a misunderstanding that the Wales spatial plan will not be a detailed document. Nick Ramsay asked about transport, and whether you are looking at the Heads of the Valleys road or the M4, any specific proposals in those policy areas will be contained either in the all-Wales transport strategy or, if it is a local development matter, in the regional transport plans. Those regional transport plans, and indeed, the Heads of the Valleys regeneration programme, have all been developed with a spatial plan perspective, so the more detailed proposals will be contained within the policy frameworks that will sit under the spatial plan at both an all-Wales and a regional level.

Chris Chapman asked about the Valleys, and both the previous Labour administration and the current coalition see regeneration and the needs of the Valleys as a top priority. When I launched the Heads of the Valleys programme some years ago, it was specifically in the context of the spatial plan, and it remains a top priority for us. I know that the Deputy Minister for Regeneration, Leighton Andrews, who is here today, has that at the top of his agenda.

However, the whole point about the Wales

ei hun, ond dim ond drwy edrych ar hyn yng nghyd-destun ehangach y twf rhagamcanol yn y boblogaeth, datblygu economaidd a datblygu trafndiaeth y gall awdurdodau lleol gael yr ystod eang o wybodaeth y mae ei hangen arnynt i wneud y penderfyniadau hynny.

Yn yr un modd, o ran pwyntiau Dai Lloyd am yr arolygiaeth gynllunio annibynnol, bydd cynllun gofodol Cymru yn sylfaen i unrhyw benderfyniadau yng Nghymru yn y dyfodol, ond y polisi cynllunio unigol a ddilynir fydd hwnnw yn y nodyn cyngor technegol perthnasol—TAN 8, yn yr achos hwn, ar ynni adnewyddadwy. Hynny, mae'n amlwg, fydd polisi'r Llywodraeth hon.

Bydd cynllun gofodol Cymru yn rhoi inni'r fframwaith a'r cyfrwng i'n galluogi i gael y dadleuon hyn, a bydd hefyd yn arwain at ddealltwriaeth ehangach, ar lefel Cymru gyfan a lefel leol. Efallai fod camddealltwriaeth hefyd na fydd cynllun gofodol Cymru yn ddogfen fanwl. Holodd Nick Ramsay ynglŷn â thrafnidiaeth, a pha un ai a ydych yn edrych ar ffordd Blaenau'r Cymoedd neu'r M4, bydd unrhyw gynigion penodol yn y meysydd polisi hynny yn cael eu cynnwys un ai yn strategaeth drafndiaeth Cymru gyfan neu, os mai mater datblygu lleol ydyw, yn y cynlluniau trafndiaeth rhanbarthol. Mae'r cynlluniau trafndiaeth rhanbarthol hynny ac, yn wir, rhaglen adfywio Blaenau'r Cymoedd, i gyd wedi cael eu datblygu o safbwynt y cynllun gofodol, felly bydd y cynigion datblygu mwy manwl yn cael eu cynnwys yn y fframweithiau polisi a fydd o dan y cynllun gofodol ar lefel Cymru gyfan ac ar lefel ranbarthol.

Holodd Chris Chapman ynglŷn â'r Cymoedd, ac mae'r ddwy weinyddiaeth Lafur flaenorol a'r glymblaid bresennol yn ystyried adfywio ac anghenion y Cymoedd yn flaenoriaeth bennaf. Pan lansiais raglen Blaenau'r Cymoedd rai blynyddoedd yn ôl, gwnaethpwyd hynny yn benodol yng nghyd-destun y cynllun gofodol, ac mae'n dal yn flaenoriaeth bennaf i ni. Gwn fod hynny ar frig agenda'r Dirprwy Weinidog dros Adfywio, Leighton Andrews, sydd yma heddiw.

Fodd bynnag, yr holl bwynt ynghylch cynllun

spatial plan is that it gives us coherence and allows us to integrate and collaborate, in terms of the public sector working with the private and third sectors, so that we can have that shared vision. Whether you are looking at the development of housing in north-east or south-east Wales, or any other part of Wales, whether you are looking at transport or regeneration, the spatial plan allows us, for the first time, to create a coherent framework in which to take forward an integrated policy.

Mike German asked about the timeframe, and I will write to him with more detail about the timing of delivery for various parts of the Wales spatial plan, as well as to give more specific points about the associated questions that he asked on the environment.

I thank Members for their contributions this afternoon. I have been gratified by the warm welcome that Members have given to this unique approach to taking forward the regeneration and development of Wales and our communities here. As promised, I will write to Members on specific points that I have not been able to answer today.

The Deputy Presiding Officer: The proposal is to agree the amendment. Does any Member object? I see that there is objection and, therefore, voting is deferred until voting time.

*Gohiriwyd y pleidleisiau tan yr amser pleidleisio.
Votes deferred until voting time.*

Môn a Menai

The Deputy Presiding Officer: I have selected amendments 1, 2 and 3 in the name of William Graham.

Y Dirprwy Weinidog dros Adfywio (Leighton Andrews): Cynigiaf fod

Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

1. yn croesawu cyhoeddi cynllun gweithredu Môn a Menai, ynghyd â'r pecyn cyllid o £15 miliwn dros y tair blynedd nesaf;

gofodol Cymru yw ei fod yn rhoi cydlyniaeth inni a'i fod yn caniatáu inni integreiddio a chydweithredu, o ran bod y sector cyhoeddus yn gweithio gyda'r sector preifat a'r trydydd sector, fel y gallwn gael y weledigaeth honno a rennir. Pa un ai a ydych yn edrych ar ddatblygu tai yng ngogledd-ddwyrain neu dde-ddwyrain Cymru, neu unrhyw ran arall o Gymru, pa un ai a ydych yn edrych ar drafnidiaeth neu adfywio, mae'r cynllun gofodol yn caniatáu inni, am y tro cyntaf, greu fframwaith cydlynol i weithredu polisi integredig.

Holodd Mike German ynglŷn â'r amserlen, ac ysgrifennaf ato i roi rhagor o fanylion am amseriad gwireddu gwahanol rannau o gynllun gofodol Cymru, yn ogystal â rhoi pwyntiau mwy penodol am y cwestiynau cysylltiedig a ofynnodd ynglŷn â'r amgylchedd.

Diolchaf i'r Aelodau am eu cyfraniadau y prynhawn yma. Braff oedd clywed y croeso cynnes a roddodd yr Aelodau i'r dull unigryw hwn o fwrw ymlaen ag adfywio a datblygu Cymru a'n cymunedau yma. Fel yr addewais, ysgrifennaf at Aelodau ynghylch pwyntiau penodol nad wyf wedi gallu eu hateb heddiw.

Y Dirprwy Lywydd: Y cynnig yw derbyn y gwelliant. A oes unrhyw Aelod yn gwrthwynebu? Gwelaf fod gwrthwynebiad ac, felly, gohirir y bleidlais tan yr amser pleidleisio.

Y Dirprwy Lywydd: Yr wyf wedi dethol gwelliannau 1, 2 a 3 yn enw William Graham.

The Deputy Minister for Regeneration (Leighton Andrews): I propose that

the National Assembly for Wales:

1. welcomes the publication of Môn a Menai action plan, and the funding package of £15 million over the next three years;

2. yn ymuno â'r Dirprwy Weinidog dros Adfywio wrth longyfarch yr holl sefydliadau partner ar eu hymdrechion wrth gymeradwyo'r cynllun gweithredu hwn;

2. joins the Deputy Minister for Regeneration in congratulating all the partner organisations on their endeavour in endorsing this action plan;

3. yn cynnig pob cymorth posibl i'r holl sefydliadau a'r bobl sy'n cydweithio er mwyn cyflawni newid ar gyfer y bobl sy'n byw, sy'n gweithio ac sy'n gysylltiedig â rhanbarth Môn a Menai. (NDM3982)

3. gives full support to all organisations and people involved in working together to deliver change for those who live, work and are involved in the Môn a Menai region. (NDM3982)

Mae cynllun gweithredu Môn a Menai yn disgrifio ymateb Llywodraeth y Cynulliad a'i phartneriaid i'r bwriad i gau a datgomisiynu gorsaf bŵer Wylfa ac effaith bosibl hynny ar economi a phobl y gogledd-orllewin. Mae'r cynllun gweithredu yn dangos sut y byddwn yn gweithio mewn partneriaeth i ymdrin â'r heriau yn y rhanbarth, gan sicrhau'r budd mwyaf i'r bobl sydd â'r angen mwyaf.

The Môn a Menai action plan describes the response of the Assembly Government and its partners to the intention to close and decommission the Wylfa power station and the possible effect of that on the economy and people of the north west. The action plan demonstrates how we will work in partnership to deal with the challenges in the region, securing the greatest benefit for the people in greatest need.

Mae'r ardal yn bwysig i mi'n bersonol. Yr wyf yn ei hadnabod yn dda iawn. Yr oeddwn yn fyfyrwr ym Mangor. Yr wyf wedi byw ym Mangor ac ar Ynys Môn. Felly, fe'i caf yn fraint cadeirio bwrdd Môn a Menai.

The area is important to me personally. I know it well. I was a student in Bangor. I have lived in Bangor and Anglesey. Therefore, it is a privilege to chair the Môn a Menai board.

Rhaid i ystod o sefydliadau gymryd rhan er mwyn i Môn a Menai fod yn llwyddiannus. Mae'n galonogol bod ein partneriaid wedi croesawu'r cyfle i fod yn rhan o'r rhaglen uchelgeisiol hon i wella potensial economaidd yr ardal. Yr ydym yn cynnig pecyn gwerth £50 miliwn dros dair blynedd i roi'r cynllun ar waith.

A range of institutions have to participate in order for Môn a Menai to be successful. It is encouraging that our partners have welcomed the opportunity to be part of this ambitious programme to improve the economic potential of the area. We are offering a package worth £50 million over three years to implement the plan.

Mae tua 125,000 o bobl yn byw yn yr ardal, ac mae dros 60 y cant ohonynt yn siarad Cymraeg. Fodd bynnag, mae'r ardal yn dioddef am ei bod yn colli llawer o'i phobl ifanc, gyda llawer ohonynt yn symud i ffwrdd i ddod o hyd i waith. Rhaid inni geisio newid hynny er mwyn cynnal ein cymunedau a chadw arweinwyr y dyfodol.

Around 125,000 people work in the area, and over 60 per cent of them speak Welsh. However, the area suffers because it loses many of its young people, as many move away to find work. We have to try to change that in order to sustain our communities and retain leaders of the future.

Mae lefel y gwerth ychwanegol crynswth ar Ynys Môn, sef 53 y cant o gyfartaledd y Deyrnas Unedig, ymysg yr isaf yn y Deyrnas Unedig. Yn ogystal, mae pocedi sylweddol o gynyng ngogledd a gorllewin Ynys Môn ac o gwmpas Caernarfon a Bangor. Mae lefel anweithgarwch economaidd ym Môn ac Arfon lawer yn uwch na chyfartaledd

The level of gross domestic product on Anglesey, which is 53 per cent of the United Kingdom average, is among the lowest in the United Kingdom. In addition, there are substantial pockets of deprivation in north and west Anglesey and around Caernarfon and Bangor. The level of economic inactivity in Anglesey and Arfon is much higher than

gweddill gogledd Cymru a chyfartaledd Cymru gyfan. Mae nifer y bobl sy'n hawlio'r lwfans ceisio gwaith yn parhau i fod yn uchel.

Mae'n amlwg, felly, y byddai colli cannoedd o swyddi da yn niweidio'r economi ymhellach ac yn cynyddu'r pryderon ymysg y gymuned gyfan. Yr ydym yn ffyddiog y bydd prosiectau a'r arian a nodir yn y cynllun gweithredu yn mynd i'r afael â'r materion hyn ac yn gwneud gwahaniaeth go iawn i ardal Môn a Menai. Byddant yn gosod sylfeini modern i ganiatáu i sgiliau ac entrepreneuriaeth leol ffynnu, gan ddenu llawer o fuddsoddiad preifat a chyhoeddus newydd. Bydd hynny'n rhoi momentwm cynaliadwy i'r broses o adfywio'r ardal. Yr wyf o'r farn y bydd datblygu economi ardal Môn a Menai yn helpu i gynnal a chryfhau'r Gymraeg hefyd.

The aim is to secure for the area a more balanced, broadly based economy, building on strengths and growth potential in key sectors. The area lies on a key European transportation corridor between the Republic of Ireland, the rest of the United Kingdom and Europe. Its outstanding coastline and countryside, including Snowdonia; the opportunities that it offers to participate in active outdoor pursuits; the historic significance of its major sites, such as Caernarfon; and the area's strong Welsh language traditions and cultural and social heritage offer a range of opportunities to maximise tourism potential.

Our vision is that, over the next three years, Môn a Menai will offer those who live in the area, work there or visit it a dynamic economy with a diverse and growing range of innovative businesses, a skilled and flexible workforce to meet future economic needs, a strong tourism offer, and attractive town centres and public spaces. An important factor in the creation of a dynamic economy is the commercialisation of ideas and the growth of research and development capacity.

The importance of the university and its supply of graduates cannot be underestimated. Major investments in

the average in the rest of north Wales and the all-Wales average. The number of people claiming jobseekers allowance continues to be high.

It is clear, therefore, that losing hundreds of good jobs would further damage the economy and would increase concern in the whole community. We are confident that the projects and the funding noted in the action plan will get to grips with these matters and make a real difference to the Môn and Menai area. They will set modern foundations to allow for skills and local entrepreneurship to flourish, by attracting a lot of new private and public investment. That will give the process of regenerating the area a sustainable momentum. I believe that developing the economy of Môn a Menai will also assist in sustaining and strengthening the Welsh language.

Y nod yw sicrhau economi fwy cytbwys, a mwy eang ei sylfaen i'r ardal, gan adeiladu ar gryfderau a photensial i dyfu mewn sectorau allweddol. Mae'r ardal wedi'i lleoli ar goridor trafniadaeth Ewropeaidd allweddol rhwng Gweriniaeth Iwerddon, gweddill y Deyrnas Unedig ac Ewrop. Mae ei morlin a'i chefn gwlad arbennig, gan gynnwys Eryri; y cyfleoedd y mae'n eu cynnig i gymryd rhan mewn gweithgareddau awyr agored egniol; arwyddocâd hanesyddol ei phrif safleoedd, megis Caernarfon; a thraddodiadau Cymraeg cryf ac etifeddiaeth ddiwylliannol a chymdeithasol yr ardal yn cynnig amryw o gyfleoedd i fanteisio i'r eithaf ar botensial twristiaeth.

Ein gweledigaeth yw y bydd Môn a Menai, dros y tair blynedd nesaf, yn cynnig i'r rhai sy'n byw yn yr ardal, yn gweithio yno neu'n ymweld â hi, economi ddynamig sydd ag ystod amrywiol a chynyddol o fusnesau arloesol, gweithlu medrus a hyblyg i ddiwallu anghenion economaidd y dyfodol, a chanol trefi a mannau cyhoeddus deniadol. Ffactor pwysig i greu economi ddynamig yw masnacheiddio syniadau a thwf o ran gallu ym maes ymchwil a datblygu.

Rhaid sylweddoli pwysigrwydd y brifysgol a'i chyflenwad o raddedigion. Mae buddsoddiadau mawr ym Mangor, megis y

Bangor, such as those by DeepStream Technologies and Inspired Gaming Group plc, and the proposal to create 300 jobs announced by the McKesson Corporation just a couple of weeks ago are testimony to the attractiveness of the area to knowledge-based businesses.

5.00 p.m.

The provision of opportunities for local businesses to benefit from major investment programmes is also a key element of our strategy. We are working to develop supply chain strategies for key sectors and employers. The focus will be on securing opportunities for local businesses and ensuring that they are equipped to meet modern standards and demand. In May, more than 100 local businesses were given the opportunity to meet the main contractors at Wylfa and Trawsfynydd with a view to providing goods and services. I am glad to report that a number of firms secured business at the event, which was organised in partnership with Magnox North, the Nuclear Decommissioning Authority, the local authorities and Bangor University.

Skills are the key. Over the past 12 months, the National Skills Academy for Nuclear has moved from concept to reality. In conjunction with the Cogent SSC Ltd, the sector skills council, we have been developing an appropriate arrangement for Wales. A regional training cluster has been established with a view to providing appropriate skills to the local workforce, including other sectors that have a requirement for engineering and technical staff. Last month, it was announced that the contract to operate the United Kingdom military flying training system had been awarded to the Ascent consortium. That was of particular significance to RAF Valley as it represented an investment of more than £300 million in the base, to support the introduction of the new Hawk128 trainer later this year. The base provides direct employment for some 600 local residents and the contract will provide continuity of employment for some years to come. There will also be a need for considerable retraining and upgrading of the current workforce's skills. We are supporting the operations of

rhai gan DeepStream Technologies ac Inspired Gaming Group ccc, a'r cynnig i greu 300 o swyddi a gyhoeddwyd gan McKesson Corporation ychydig wythnosau'n ôl, yn tystio i atyniad yr ardal i fusnesau sy'n seiliedig ar wybodaeth.

Mae darparu cyfleoedd i fusnesau lleol elwa o raglenni buddsoddi mawr yn elfen allweddol yn ein strategaeth hefyd. Yr ydym yn gweithio i ddatblygu strategaethau'n ymwneud â'r gadwyn gyflenwi ar gyfer cyflogwyr a sectorau allweddol. Bydd y ffocws ar sicrhau cyfleoedd i fusnesau lleol a sicrhau eu bod yn gymwys i fodloni safonau a galw'r oes. Ym mis Mai, rhoddwyd cyfle i dros 100 o fusnesau lleol gyfarfod â'r prif gontractwyr yn yr Wylfa a Thrawsfynydd gyda golwg ar ddarparu nwyddau a gwasanaethau. Mae'n dda gennyf adrodd bod nifer o gwmnïau wedi llwyddo i sicrhau busnes yn y digwyddiad, a drefnwyd ar y cyd gyda Magnox North, yr Awdurdod Dadgomisiynu Niwclear, yr awdurdodau lleol a Phrifysgol Bangor.

Sgiliau yw'r allwedd. Dros y 12 mis diwethaf, mae'r Academi Sgiliau Genedlaethol ar gyfer Niwclear wedi cael ei gwreiddu yn hytrach na bod yn gysyniad. Ar y cyd â chyngor sgiliau sector Cogent SSC Cyf, yr ydym wedi bod yn datblygu trefniant priodol ar gyfer Cymru. Mae clwstwr hyfforddi rhanbarthol wedi'i sefydlu gyda golwg ar ddarparu sgiliau priodol i'r gweithlu lleol, gan gynnwys sectorau eraill y mae arnynt angen staff peirianyddol a thechnegol. Y mis diwethaf, cyhoeddwyd bod y contract i weithredu system hyfforddi hedfan milwrol y Deyrnas Unedig wedi'i ddyfarnu i gonsortiw Ascent. Yr oedd hynny'n arbennig o arwyddocaol i Lu Awyr y Fali gan ei fod yn golygu buddsoddiad o dros £300 miliwn yn y ganolfan, i gefnogi cyflwyno'r hyfforddwr Hawk128 newydd yn ddiweddarach eleni. Mae'r ganolfan yn darparu cyflogaeth uniongyrchol i ryw 600 o drigolion lleol a bydd y contract yn sicrhau dilyniant o ran cyflogaeth am rai blynyddoedd i ddod. Yn ogystal bydd angen cryn ailhyfforddi ac uwchraddio ar sgiliau'r gweithlu presennol. Yr ydym yn cefnogi

Babcock Defence Systems Ltd in this regard. We have established a team of officials to work with the RAF to maximise the benefit to the local economy. We intend to work with local employers, schools, and further education and higher education institutions to increase the supply of highly skilled young engineers. With the potential of work arising from the implementation of the Welsh housing quality standard, the demand for construction skills is also likely to grow in the near future. I was therefore pleased to view the new Coleg Menai construction skills centre that is being built at Llangefni, last week.

The area already has a well developed tourism industry and outdoors sector, but there are opportunities to add value to what already exists. We want to see a new berth to take the world's largest cruise ships at the deep-water jetty at Holyhead. We are working with Stena Line Ports Ltd, the port authority, and Anglesey Aluminium Ltd, its operator. I am glad to say that a trial berthing, with the 24,000 tonne Saga Rose on 6 June was an unqualified success. Attractive town centres and public spaces have a positive effect on local residents and visitors. We are currently evaluating town centre and waterfront proposals at Bangor, Caernarfon and Holyhead.

I will deal with the amendments when I close. I invite the Assembly to welcome the publication of this action plan, and to join me in congratulating the partner organisations on their endeavour in endorsing the plan.

David Melding: I propose the following amendments in the name of William Graham. Amendment 1: in point 1 replace 'welcomes' with 'notes'.

Amendment 2: add as a new point at the end of the motion:

believes that it is important to promote the Welsh language and Welsh culture in general to a worldwide audience and, to this end, the feasibility of establishing a museum of the Celtic civilisation in the Môn a Menai area should be examined.

gwaith Systemau Amddiffyn Babcock Cyf yn hyn o beth. Yr ydym wedi sefydlu tîm o swyddogion i weithio gyda'r Llu Awyr i sicrhau'r budd mwyaf i'r economi leol. Bwriadwn weithio gyda chyflogwyr lleol, ysgolion, a sefydliadau addysg bellach ac uwch i gynyddu'r cyflenwad o beirianwyr ifanc hyfedr. Gan fod posibilrwydd y daw gwaith yn sgîl gweithredu safon ansawdd tai Cymru, mae'r galw am sgiliau adeiladu yn debygol o dyfu yn y dyfodol agos hefyd. Felly yr oeddwn yn falch o ymweld â chanolfan sgiliau adeiladu newydd Coleg Menai, sy'n cael ei hadeiladu yn Llangefni, yr wythnos diwethaf.

Mae gan yr ardal ddiwydiant twristiaeth a sector awyr agored cryf yn barod, ond mae cyfleoedd i ychwanegu gwerth at yr hyn sy'n bodoli eisoes. Mae arnom eisiau gweld angorfa newydd i gymryd llongau pleser mwyaf y byd yn y lanfa dŵr dwfn yng Nghaergybi. Yr ydym yn gweithio gyda Stena Line Ports Cyf, awdurdod y porthladd, ac Alwminiwm Môn Cyf, ei weithredwr. Mae'n dda gennyf ddweud mai llwyddiant digamsyniol oedd docio prawf a wnaethpwyd gyda'r Saga Rose, sy'n 24,000 tonnell, ar 6 Mehefin. Mae canol trefi a mannau cyhoeddus atyniadol yn cael effaith gadarnhaol ar drigolion lleol ac ymwelwyr. Yr ydym wrthi ar hyn o bryd yn gwerthuso cynigion ar gyfer canol y dref a'r glannau ym Mangor, Caernarfon a Chaergybi.

Deliaf â'r gwelliannau wrth gloi. Gwahoddaf y Cynulliad i groesawu cyhoeddi'r cynllun gweithredu hwn, ac i ymuno â mi i longyfarch y cyrff sy'n bartneriaid ar eu hymdrechion wrth gymeradwyo'r cynllun.

David Melding: Cynigiau y gwelliannau canlynol yn enw William Graham. Gwelliant 1: ym mhwynt 1, dileu 'yn croesawu' a rhoi 'yn nodi' yn ei le:

Gwelliant 2: ychwanegu pwynt newydd ar ddiwedd y cynnig:

yn credu ei bod yn bwysig hyrwyddo'r iaith Gymraeg a diwylliant Cymru'n gyffredinol i gynulleidfa fyd-eang ac, i'r perwyl hwn, y dylid archwilio dichonoldeb sefydlu amgueddfa o'r gwareiddiad Celtaidd yn ardal Môn a Menai.

Amendment 3: add as a new point at the end of the motion:

notes the key role played by the nuclear industry in the economy of Môn a Menai and that any future development of nuclear power in the UK is likely to utilise existing or past nuclear power station sites.

It would have been pleasant to have some indication of the Government's attitude to our amendments, and it may have tailored some of my remarks a little, but I suspect that I can infer its attitude from the front bench's grimly consistent record of behaviour on all the constructive proposals that have been put to it by the loyal opposition.

We all agree on the desired outcomes of the 'Môn a Menai Action Plan', and that is important. We all agree on where it wants to get to, although whether it would ever be conceivable to get there within three years is another question. However, the ultimate objectives are quite proper: a more dynamic economy; a skilled and flexible workforce, which was the subject of another debate earlier today and probably the biggest lever at our disposal for the strategic development of the national and regional economies of Wales; a strong tourism industry, which is hugely important, particularly in north-west Wales; and an improved infrastructure, as the Deputy Minister outlined. These are proper outcomes to aim for and they would greatly improve the regional economy; what is much more open to debate is whether this action plan is a suitable vehicle to achieve these outcomes.

The challenges are quite formidable, and that has to be acknowledged. In fairness to the Deputy Minister, he did talk about the very low level of gross value added and the high levels of economic inactivity. These problems are experienced in other parts of Wales, but they have a particular intensity in the Môn a Menai region. He is right to focus on those issues, especially as we now face a further reduction in parts of the economy that have long made a contribution to the area.

Gwelliant 3: ychwanegu pwynt newydd ar ddiwedd y cynnig:

yn nodi swyddogaeth allweddol y diwydiant niwclear yn economi Môn a Menai a'i bod yn debygol y bydd unrhyw ddatblygiad pŵer niwclear yn y DU yn y dyfodol yn defnyddio hen safleoedd gorsafoedd pŵer niwclear neu rai cyfredol.

Byddai wedi bod yn braf cael rhyw syniad ynghylch agwedd y Llywodraeth at ein gwelliannau, a gallai hynny fod wedi dylanwadu rhywfaint ar rai o'm sylwadau, ond yr wyf yn tybio y gallaf synhwyro'i hagwedd yn ôl record ddigalon o gyson y fainc flaen o ran ei hymddygiad ynghylch yr holl gynigion adeiladol a roddwyd ger ei bron gan y gwrthbleidiau ffyddlon.

Cytunwn i gyd ar y canlyniadau yr ydym yn dymuno'u gweld yn sgîl 'Cynllun Gweithredu Môn a Menai', ac mae hynny'n bwysig. Cytunwn i gyd ynghylch lle y mae eisiau iddo gyrraedd, er mai cwestiwn arall yw a fyddai byth yn debygol iddo gyrraedd yno o fewn tair blynedd. Fodd bynnag, mae'r amcanion yn y pen draw yn rhai cwbl briodol: economi fwy dynamig; gweithlu medrus a hyblyg, a oedd yn destun dadl arall yn gynharach heddiw a'r arf mwyaf sydd gennym, mae'n debyg, ar gyfer datblygiad strategol economïau cenedlaethol a rhanbarthol Cymru; diwydiant twristiaeth cryf, sydd yn aruthrol o bwysig, yn enwedig yn y gogledd-orllewin; a gwell seilwaith, fel yr amlinellodd y Dirprwy Weinidog. Mae'r rhain yn ganlyniadau priodol i anelu atynt a byddent yn gwella'r economi ranbarthol yn fawr; yr hyn sy'n fwy dadleuol o lawer yw a ydyw'r cynllun gweithredu hwn yn gyfrwng addas i gyflawni'r canlyniadau hyn.

Mae'r heriau'n eithaf arrswydus, a rhaid cydnabod hynny. A bod yn deg â'r Dirprwy Weinidog, fe soniodd am lefel isel iawn y gwerth ychwanegol crynswth a lefelau uchel anweithgarwch economaidd. Ceir y problemau hyn mewn rhannau eraill o Gymru, ond maent yn arbennig o ddifrifol yn rhanbarth Môn a Menai. Mae yn llygad ei le yn canolbwyntio ar y materion hynny, yn enwedig a ninnau'n awr yn wynebu lleihad pellach mewn rhannau o'r economi sydd

However, there are some great assets, and it is appropriate to emphasise those, because we need a message of hope as well. Bangor University—and I am delighted that one of its alumni has been leading this debate for the Government—and the skills that have been developed in the nuclear industry workforce locally are both significant assets. However, I would criticise the Government for taking an approach that is about co-ordinating existing initiatives and promoting co-operation between the various public authorities, as is clear in the action plan. There is nothing wrong with that; it is necessary as part of an overall strategy, but the plan is weak in other areas, such as Government initiative, the added extra that it will bring, and particularly its vision for the private sector.

The private sector is mentioned in this plan only in relation to getting it to increase its level of investment. Indeed, we want it to increase its level of investment, particularly in research and development and higher employment opportunities, but it is interesting that that is the direction for the Government. Small and medium-sized enterprises are not mentioned in the action plan at all, and, although I acknowledge that references are made to local businesses, they are few and far between. If we are to have a more balanced economy, we will need to expand the SME sector, but the vision on that is weak, where it exists—and it does not exist in many parts of the action plan.

Given our stressed economic times, we must ask the Government what it will do in addition. What will be that extra ingredient that will spark success? I know that the Government will come back and ask for our suggestions, so we have made two in our amendments. The first suggestion is on tourism, and is an idea that was in our manifesto, namely establishing a museum of the Celtic civilisation. It is astonishing that one of the three great European civilisations of antiquity does not really have an excellent presence in Britain to celebrate what that culture did, and how it shaped modern

wedi gwneud cyfraniad i'r ardal ers tro byd.

Fodd bynnag, mae rhai asedau mawr, ac mae'n briodol pwysleisio'r rheini, gan fod arnom angen neges o obaith hefyd. Mae Prifysgol Bangor—ac yr wyf wrth fy modd fod un o'i chyn-fyfyrrwyr wedi bod yn arwain y ddadl hon ar ran y Llywodraeth—a'r sgiliau sydd wedi'u datblygu yng ngweithlu'r diwydiant niwclear yn lleol yn ddau ased sylweddol. Fodd bynnag, byddwn yn beirniadu'r Llywodraeth am fynd ati i gydgyssylltu mentrau sy'n bodoli a hybu cydweithrediad rhwng y gwahanol awdurdodau cyhoeddus, fel sy'n glir yn y cynllun gweithredu. Nid oes dim o'i le ar hynny; mae'n angenrheidiol fel rhan o strategaeth gyffredinol, ond mae'r cynllun yn wan mewn meysydd eraill, megis menter gan y Llywodraeth, y budd ychwanegol a ddaw yn sgîl hynny, ac yn enwedig ei gweledigaeth ar gyfer y sector preifat.

Yr unig sôn am y sector preifat a geir yn y cynllun hwn yw cyfeiriad at ei ddarbwyllo i gynyddu lefel ei fuddsoddiad. Yn wir, mae arnom eisiau iddo gynyddu lefel ei fuddsoddiad, yn enwedig mewn ymchwil a datblygu a gwell cyfleoedd cyflogaeth, ond mae'n ddiddorol mai dyna'r cyfeiriad y mae'r Llywodraeth am fynd iddo. Ni chrybwyllir busnesau bach a chanolig yn y cynllun gweithredu o gwbl, ac, er fy mod yn cydnabod bod cyfeiriadau at fusnesau lleol, prin iawn ydynt. Os ydym am gael economi fwy cytbwys, bydd angen inni ehangu'r sector busnesau bach a chanolig, ond mae'r weledigaeth ynghylch hynny'n wan, lle y mae'n bodoli—ac nid yw'n bodoli mewn sawl rhan o'r cynllun gweithredu.

O gofio'r cyfnod dyrys yn economaidd ar hyn o bryd, rhaid inni ofyn i'r Llywodraeth beth a wna yn ychwanegol. Beth fydd y cynhwysyn ychwanegol hwnnw a fydd yn sbarduno llwyddiant? Gwn y daw'r Llywodraeth yn ôl a gofyn am ein hawgrymiadau, felly yr ydym wedi gwneud dau yn ein gwelliannau. Awgrym ynglŷn â thwristiaeth yw'r cyntaf, ac mae'n syniad a oedd yn ein manifffesto, sef sefydlu amgueddfa'r gwareiddiad Celtaidd. Mae'n anhygoel nad oes gan un o dri gwareiddiad hynafol mawr Ewrop ddim presenoldeb rhagorol mewn gwirionedd ym Mhrydain i

European life. I remind Members that Anglesey was one of the great centres for the druids until their stronghold was wickedly destroyed by the Romans in AD 61. That would be an ideal location for an ambitious museum that would promote Welsh culture to a wider international audience but would also focus on the international significance of the Celtic civilisation. Therefore, I hope that that idea is at least given a test of its feasibility.

Secondly, we need to return to the issue of whether nuclear power could play a role in the economy in the medium or longer term, although I know that we cannot assume that in the short term. However, it is now part of the wider debate whether nuclear power will be commissioned in areas around Britain as one way of meeting our energy needs. The UK Government, which has principal responsibility for this—and I acknowledge that—has said that it will start with the former and existing sites. What is the Welsh Assembly Government's view on a possible future for new nuclear generation on the island of Anglesey?

Alun Davies: You asked for an indication of our view on your amendments, David, and I can tell you that I found your amendments wearily depressing, to be frank. Only the Conservative Party would delete the word 'welcomes' when it comes to investment in any part of Wales. If that is the standard of your amendments, and the limit of your ambition and vision, it speaks volumes about the future—or the lack of future—of the Welsh Conservatives.

I welcome this motion, as well as the investment and action plan that goes with it, because of the attitude that it strikes. This Government is looking to develop a clear vision of what it wants in this part of Wales, which borders on the region that I represent—[*Interruption.*] It does border my region—in Gwynedd. Many people in Mid and West Wales, in the Dwyfor Meirionnydd constituency, depend on the success of the Môn and Menai economic area for their own employment and wellbeing. This

ddathlu'r hyn a wnaeth y diwylliant hwnnw, a sut y ffurfiodd fywyd cyfoes Ewrop. Atgoffaf yr Aelodau fod Môn yn un o ganolfannau mawr y derwyddon nes i'w cadarnle gael ei ddinistrio'n ysgeler gan y Rhufeiniaid yn 61 OC. Byddai hynny'n lleoliad delfrydol ar gyfer amgueddfa uchelgeisiol a fyddai'n hyrwyddo diwylliant Cymru i gynulleidfa ryngwladol ehangach ond a fyddai'n canolbwyntio hefyd ar arwyddocâd rhyngwladol y gwareiddiad Celtaidd. Felly, gobeithiaf y rhoddir prawf ar ymarferoldeb y syniad hwnnw o leiaf.

Yn ail, mae angen inni ddychwelyd at y cwestiwn a allai ynni niwclear chwarae rhan yn yr economi yn y tymor canolig neu hwy, er y gwn na allwn ragdybio hynny yn y tymor byr. Fodd bynnag, mae bellach yn rhan o'r ddadl ehangach ynghylch a gaiff ynni niwclear ei gomisiynu mewn ardaloedd ledled Prydain fel un modd o ateb ein hanghenion ynni. Mae Llywodraeth y Deyrnas Unedig, sydd â'r prif gyfrifoldeb am hyn—ac yr wyf yn cydnabod hynny—wedi dweud y gwnaiff ddechrau gyda'r hen safleoedd a'r rhai presennol. Beth yw safbwynt Llywodraeth Cynulliad Cymru ar ddyfodol posibl i gynhyrchu niwclear o'r newydd ar ynys Môn?

Alun Davies: Gofynasoch am ryw syniad ynghylch ein barn am eich gwelliannau, David, a gallaf ddweud fod eich gwelliannau, i mi, yn flinderus o ddigalon, a dweud y gwir. Dim ond y Blaid Geidwadol a fyddai'n dileu'r gair 'croesawu' wrth sôn am fuddsoddiad mewn unrhyw ran o Gymru. Os mai dyna safon eich gwelliannau, a phen draw eich uchelgais a'ch gweledigaeth, mae'n siarad cyfrolau am ddyfodol—neu ddiffyg dyfodol—y Ceidwadwyr Cymreig.

Croesawaf y cynnig hwn, yn ogystal â'r buddsoddi a'r cynllun gweithredu sydd ynghlwm wrtho, oherwydd yr agwedd sy'n gysylltiedig â hyn. Mae'r Llywodraeth hon yn ceisio datblygu gweledigaeth glir o'r hyn y mae arni ei eisiau yn y rhan hon o Gymru, sy'n ffinio ar y rhanbarth yr wyf yn ei gynrychioli—[*Torri ar draws.*] Mae'n ffinio ar fy rhanbarth i—yng Ngwynedd. Mae llawer o bobl yng Nghanolbarth a Gorllewin Cymru, yn etholaeth Dwyfor Meirionnydd, yn dibynnu ar lwyddiant ardal economaidd

Government's attitude is to seek to create that dynamic future, which contrasts profoundly with the Welsh Conservatives' attitude in the amendments that they have tabled to this motion.

5.10 p.m.

When you hear good news for Wales, it is never good news for the Conservative Party. The amendments tabled to today's motion are the most depressing that I have seen in the past year. The Môn a Menai programme was originally announced in October 2006 and, since then, a lot has happened. Consider the role of Bangor University—

Nick Bourne: Sorry to interrupt you mid rant. You said that ours are a depressing series of amendments, and you sort of dealt with the first amendment, although you misrepresented it because we are noting the whole strategy and not just part of it. However, what is wrong with establishing a museum for Celtic civilisation in the Môn a Menai area?

Alun Davies: I say that the amendments are depressing because they lack the vision and attitude of a Government that is committed to creating a dynamic economic region. You can dismiss our arguments as rants for as long as you like but, until you come up with a vision that is at least as coherent and ambitious as ours, I do not really believe that the Welsh Conservatives will ever represent a serious challenge for government in Wales.

On the role of Bangor University, that partnership has created a clear vision for a new arts and innovation centre on the current site of Theatr Gwynedd and the students' union at the heart of Bangor city centre. I hope that we will soon see the completion of that project, which will provide a range of cultural, leisure and educational facilities for the students and residents of Bangor, as well as for visitors to north Wales. The centre will contribute to the development of a creative economic infrastructure for the area.

Môn a Menai am eu cyflogaeth a'u lles eu hunain. Agwedd y Llywodraeth hon yw ceisio creu'r dyfodol dynamig hwnnw, sy'n gwrthyferbynnu'n sylfaenol ag agwedd y Ceidwadwyr Cymreig yn y gwelliannau y maent wedi'u cyflwyno i'r cynnig hwn.

Pan glywch newydd da i Gymru, nid yw byth yn newydd da i'r Blaid Geidwadol. Y gwelliannau sydd wedi'u cyflwyno i'r cynnig heddiw yw'r rhai mwyaf digalon a welais yn y flwyddyn a aeth heibio. Cyhoeddwyd rhaglen Môn a Menai yn wreiddiol ym mis Hydref 2006 ac, ers hynny, mae llawer wedi digwydd. Ystyriwch rôl Prifysgol Bangor—

Nick Bourne: Mae'n ddrwg gennyf dorri ar eich traws a chithau ar ganol brygowthan. Dywedasoch bod ein gwelliannau'n rhai digalon, a deliasoch i ryw raddau â'r gwelliant cyntaf, er ichi ei gamliwio oherwydd yr ydym yn nodi'r strategaeth gyfan ac nid rhan ohoni'n unig. Fodd bynnag, beth sydd o'i le ar sefydlu amgueddfa ar gyfer y gwareiddiad Celtaidd yn ardal Môn a Menai?

Alun Davies: Dywedaf fod y gwelliannau'n ddigalon am nad oes ynddynt weledigaeth ac agwedd Llywodraeth sydd wedi ymroi i greu rhanbarth economaidd dynamig. Gallwch wfftio ein dadleuon drwy ddweud mai brygowthan ydynt cyhyd ag y mynnoch ond, hyd nes cyflwynwch weledigaeth sydd o leiaf mor gydlynol ac uchelgeisiol â'n hun ni, nid wyf yn credu mewn gwirionedd y bydd y Ceidwadwyr Cymreig byth yn wir her ar gyfer llywodraethu yng Nghymru.

Ynglŷn â rôl Prifysgol Bangor, mae'r bartneriaeth honno wedi creu gweledigaeth glir ar gyfer canolfan gelfyddydau ac arloesedd newydd ar safle presennol Theatr Gwynedd ac undeb y myfyrwyr yng nghanol dinas Bangor. Gobeithiaf y gwelwn gwblhau'r prosiect hwnnw'n fuan, a fydd yn darparu amrediad o gyfleusterau diwylliannol, hamdden ac addysgol i fyfyrwyr a thirgolion Bangor, yn ogystal ag i ymwelwyr â'r gogledd. Bydd y ganolfan yn cyfrannu at ddatblygiad seilwaith economaidd creadigol i'r ardal.

At the same time, Bangor University—*[Inaudible.]*—possibly through the new medical school. That is what I am talking about, Nick, when I refer to a dynamic vision for a different economic base for north-west Wales. I can appreciate that—

David Melding *rose*—

Alun Davies: I will not take an intervention. I can appreciate that you would not understand or appreciate that, but that demonstrates the gulf between the vision of this Government and that of your party. I hope that we can move ahead with the medical school in Bangor, as I hope that it will help to transform NHS services in north Wales and facilitate the economic regeneration of the area.

RAF Valley continues to be an important part of our vision for Môn and Menai. Work skills development is part of our strategy to secure Valley's status as the UK's premier location for fast-jet training, which is essential to the development of that part of Anglesey. The construction and engineering skills that are being developed will have a crucial role to play in underpinning the economic development of the area.

We often talk of sharing best practice, and so I was delighted to see that links are being created between the Môn a Menai strategy and the Heads of the Valleys programme. I hope that we can move ahead and develop the towns of Holyhead, Caernarfon and Bangor, which are very different places but they all share the same potential. They have very different traditions and needs, but they all have a very real future. Those three towns are essential to the regeneration of this area, and significant progress has already been made in that regard, which I am sure we all welcome. I hope that we can see and sustain a different economy in this part of Wales from what has been there in the past, and I know that this Government has a vision to deliver that.

Mark Isherwood: After AD 61, I understand that the druidic groves went underground but did not disappear, and it sounds as though Alun Davies still meets in one.

Ar yr un pryd, mae Prifysgol Bangor—*[Anghlywadwy.]*—o bosibl drwy'r ysgol feddygol newydd. Dyna yr wyf yn sôn amdano, Nick, pan gyfeiriaf at weledigaeth ddynamig ar gyfer sail economaidd wahanol ar gyfer y gogledd-orllewin. Yr wyf yn sylweddoli—

David Melding *a gododd*—

Alun Davies: Ni dderbyniaf ymyriad. Yr wyf yn sylweddoli na fydddech yn deall nac yn gwerthfawrogi hynny, ond mae hynny'n dangos y gagendor rhwng gweledigaeth y Llywodraeth hon ac eiddo'ch plaid chi. Gobeithiaf y gallwn symud ymlaen gyda'r ysgol feddygol ym Mangor, gan fy mod yn gobeithio y gwnaiff helpu i weddnewid gwasanaethau'r GIG yn y gogledd a hwyluso adfywio'r ardal yn economaidd.

Mae Llu Awyr y Fali'n parhau'n rhan bwysig o'n gweledigaeth ar gyfer Môn a Menai. Mae datblygu sgiliau gwaith yn rhan o'n strategaeth i sicrhau statws y Fali fel prif leoliad y Deyrnas Unedig ar gyfer hyfforddi jetiau cyflym, sy'n hanfodol i ddatblygiad y rhan honno o Fôn. Bydd gan y sgiliau adeiladu a pheirianyddol sy'n cael eu datblygu rôl allweddol i'w chwarae yn sylfaen i ddatblygiad economaidd yr ardal.

Siaradwn yn aml am rannu arferion gorau, ac felly yr oeddwn wrth fy modd o weld bod cysylltiadau'n cael eu creu rhwng strategaeth Môn a Menai a rhaglen Blaenau'r Cymoedd. Gobeithio y gallwn symud ymlaen a datblygu trefi Caerdybi, Caernarfon a Bangor, sydd yn lleoedd gwahanol iawn ond sydd i gyd â'r un potensial. Mae ganddynt draddodiadau ac anghenion gwahanol iawn, ond mae ganddynt i gyd ddyfodol gwrioneddol. Mae'r tair tref hynny'n hanfodol i adfywiad yr ardal hon, ac mae cynnydd sylweddol wedi bod yn barod yn hynny o beth, a groesewir gan bawb ohonom, mae'n siŵr. Gobeithiaf y cawn weld a chynnal economi wahanol yn y rhan hon o Gymru i'r hyn a fu yno yn y gorffennol, a gwn fod gan y Llywodraeth hon weledigaeth i gyflawni hynny.

Mark Isherwood: Ar ôl 61 OC, deallaf fod celloedd y derwyddon wedi mynd yn danddaearol ond na wnaethant ddiflannu, ac mae'n swnio fel pe bai Alun Davies yn dal i

gyfarfod yn un ohonynt.

The anticipated consequences of the closure and decommissioning of Wylfa power station require a strategic programme based on a quantifiable and measurable action plan. The Assembly Government's published action plan is heavy on aspiration but light on specific action, although the next steps detailed on its final page must be welcomed. Rhetoric must be turned into reality, with real work being done on the strategic and delivery levels between the public, private and voluntary sectors. Only then will a dynamic economy, workforce and tourism sector be delivered.

Mae'r canlyniadau a ragwelir yn sgîl cau a dadgomisiynu gorsaf bŵer Wylfa yn gofyn am raglen strategol sy'n seiliedig ar gynllun gweithredu mesuradwy. Mae'r cynllun gweithredu sydd wedi'i gyhoeddi gan Lywodraeth y Cynulliad yn llawn dyhead ond yn brin o ran gweithredu penodol, er bod yn rhaid croesawu'r camau nesaf a restrir ar ei dudalen olaf. Rhaid gwireddu'r rhethreg, a gwneud gwaith go iawn ar y lefelau'n ymwneud â strategaeth a chyflawni rhwng y sector cyhoeddus, y sector preifat a'r sector gwirfoddol. Dim ond wedyn y sicrhewr economi, gweithlu a sector twristiaeth dynamig.

Despite receiving hundreds of millions of pounds of European funding, Wales remains the poorest part of the UK, with prosperity falling to just 77 per cent of the UK average. Despite Anglesey remaining one of the five poorest regions of the UK, it received one of the worst local government settlements, requiring cuts in service provision at a time when it is most needed. European funding should encourage greater entrepreneurship and, more importantly, act as a catalyst for attracting the private sector to the poorest areas.

Er iddi gael cannoedd o filiynau o bunnoedd o arian Ewropeaidd, Cymru yw rhan dlotaf y Deyrnas Unedig o hyd, a ffyniant wedi gostwng i ddim ond 77 y cant o gyfartaledd y Deyrnas Unedig. Er bod Môn yn parhau'n un o bum rhanbarth tlotaf y Deyrnas Unedig, cafodd un o'r setliadau gwaethaf i lywodraeth leol, gan beri bod angen cwtogi gwasanaethau pryd y mae mwyaf o'u hangen. Dylai arian Ewropeaidd annog mwy o entrepreneuriaeth ac, yn bwysicach, dylai fod yn gatalydd ar gyfer denu'r sector preifat i'r ardaloedd tlotaf.

However, as a number of business leaders have pointed out, the previous round of Objective 1 funding did not make a significant difference to how the Assembly Government managed the economy. The private sector did not play as full a role as it could and should have done in developing key projects.

Fodd bynnag, fel y mae nifer o arweinwyr busnes wedi nodi, ni wnaeth y cylch blaenorol o gyllid Amcan 1 wahaniaeth o bwys o ran sut yr oedd Llywodraeth y Cynulliad yn rheoli'r economi. Ni chwaraeodd y sector preifat gymaint o ran ag y gallasai ac y dylasai wrth ddatblygu prosiectau allweddol.

As we embark on a second round of European structural funding, the business sector must be allowed to come on board and play its part. As well as supporting and encouraging indigenous businesses, the Assembly Government must work more closely with large overseas firms to ensure that a knowledge-based economy can be further developed and embedded in Wales.

Wrth inni gychwyn ar ail gylich o arian strwythurol Ewropeaidd, rhaid caniatáu i'r sector busnes ymuno a chwarae ei ran. Yn ogystal â hybu a chefnogi busnesau cynhenid, rhaid i Lywodraeth y Cynulliad gydweithio'n agosach â busnesau mawr o wledydd tramor i sicrhau y gellir datblygu economi sy'n seiliedig ar wybodaeth ymhellach a'i gwreiddio yng Nghymru.

Jeff Cuthbert: I fully agree with the sentiment that business must play its role in supporting European structural funds, but that is as much a matter for business as it is for

Jeff Cuthbert: Yr wyf yn derbyn yn llwyr fod yn rhaid i fyd busnes chwarae ei ran wrth hyrwyddo cronfeydd strwythurol Ewropeaidd, ond mae hynny'n gymaint o

the Assembly Government. However, would you like to comment on why Commissioner Hübner during the previous round complemented the Welsh Assembly Government on the level of private sector involvement and match funding here, grouping Wales with the Netherlands as the two leading countries in engaging with the private sector?

Mark Isherwood: Why then at the end of that period was Wales the poorest part of the United Kingdom, and one of the poorest parts of the whole of the European Union, even poorer than some parts of eastern Europe?

The core of Anglesey's economy, Wylfa power station, is due to close in 2010. As the action plan states, the decommissioning of Wylfa and the associated risks to Anglesey Aluminium Metals Ltd and other businesses are of potentially major significance to the local and regional economy. In fact, Anglesey Aluminium Metals Ltd stressed the importance of having a power station on the island to Ieuan Wyn Jones and me when we shared an industry placement together during the last Assembly. It told us that its future profitability and presence on Anglesey depended on its buy-back arrangements with Wylfa, and called for the life of the plant to be extended and for the provision of a new power station of whatever type.

Despite the fact that Plaid Cymru's Assembly election manifesto opposes nuclear power, Ieuan Wyn Jones backed the building of a new nuclear power station on Ynys Môn shortly before the 2007 Assembly elections. In addition to being Anglesey's local Member, Ieuan Wyn Jones is Deputy First Minister and the Minister with responsibility for the economy.

Interestingly, reports in the media have suggested that a United States and Japanese consortium was working on a plan to possibly build a new nuclear reactor at Wylfa. Subsequently, there have been reports that the French power company, EDF, has been buying land around Wylfa in preparation for the construction of a second nuclear power station. The UK Minister for

fater i fyd busnes ag ydyw i Lywodraeth y Cynulliad. Fodd bynnag, a garech wneud sylwadau ynghylch pam y canmolodd y Comisiynydd Hübner Lywodraeth Cynulliad Cymru, yn ystod y cylch diwethaf, am lefel yr ymwneud gan y sector preifat a'r arian cyfatebol yn y fan hon, gan gysylltu Cymru â'r Iseldiroedd fel y ddwy wlad sy'n arwain o ran ymgysylltu â'r sector preifat?

Mark Isherwood: Pam felly ar ddiwedd y cyfnod hwnnw yr oedd Cymru'n dlotaf o blith rhannau'r Deyrnas Unedig, ac yn un o'r rhannau tlotaf o'r Undeb Ewropeaidd cyfan, yn dlotach hyd yn oed na rhai rhannau o ddwyrain Ewrop?

Mae craidd economi Ynys Môn, gorsaf bŵer Wylfa, i gau yn 2010. Fel y dywed y cynllun gweithredu, gallai dadgomisiynu gorsaf bŵer Wylfa a'r peryglon cysylltiedig i Anglesey Aluminium Metals Cyf a busnesau eraill fod yn bwysig iawn i'r economi leol a rhanbarthol. Mewn gwirionedd, pwysleisiodd Anglesey Aluminium Metals Cyf mor bwysig oedd cael gorsaf bŵer ar yr ynys wrth Ieuan Wyn Jones a minnau pan oeddem ar leoliad mewn diwydiant gyda'n gilydd yn ystod y Cynulliad diwethaf. Dywedodd wrthym fod ei broffidioldeb a'i bresenoldeb yn y dyfodol yn Ynys Môn yn dibynnu ar ei drefniadau prynu'n ôl â'r Wylfa, a galwodd am ymestyn oes y gwaith ac am ddarparu gorsaf bŵer newydd o ba fath bynnag y bo.

Er bod manifestio Plaid Cymru ar gyfer etholiadau'r Cynulliad yn gwrthwynebu ynni niwclear, rhoddodd Ieuan Wyn Jones ei gefnogaeth i godi gorsaf ynni niwclear newydd ar Ynys Môn ychydig cyn etholiadau'r Cynulliad yn 2007. Yn ogystal â bod yn Aelod lleol dros Ynys Môn, Ieuan Wyn Jones yw'r Dirprwy Brif Weinidog a'r Gweinidog sydd â chyfrifoldeb dros yr economi.

Yn ddigon diddorol, mae adroddiadau yn y cyfryngau wedi awgrymu bod consortiwm o'r Unol Daleithiau a Japan yn gweithio ar gynllun i adeiladu adweithydd niwclear newydd yn yr Wylfa efallai. Ar ôl hynny, bu adroddiadau bod y cwmni ynni o Ffrainc, EDF, wedi bod yn prynu tir o gwmpas yr Wylfa er mwyn paratoi ar gyfer adeiladu ail orsaf ynni niwclear. Yn ogystal cafwyd

Energy, Malcolm Wicks, also gave a strong hint that Wylfa was in line to become one of the next generation of nuclear power stations. Speaking in Parliament when the Government made its controversial decision to allow companies to create new generators across the UK, he told MPs that the Government had very much in mind the importance of the industry to Anglesey. We must ask why none of these announcements were first aired in this Chamber. The Assembly must be told what is going on.

Action must also be taken on transport links. When I recently met a company proposing major investment and job creation on Ynys Môn, it advised me that the resolution of problems with the Britannia bridge were crucial, and that plans for a new bridge needed to be brought forward. When I recently met a high-tech company based on Ynys Môn, it told me that although proper business plans understand all the drivers and act to minimise risk, the Assembly Government, in its experience, does not have a proper plan. It said that the Assembly Government kept stating that everything is fine and dandy, but because of the way that it was handling things, it was increasing the risk beyond what was reasonable.

Therefore, its conclusions must be my conclusion—that businesses and the local population need the assurance that beneath the rhetoric is a proper policy and business plan. Let us pray that there is.

Alun Ffred Jones: Diolch am y cyfle i gyfrannu yn y drafodaeth hon fel un arall o gyn-fyfyrrwyr Prifysgol Bangor. Cyfeiriaf yn fyr at sylwadau'r Toriaid ynglŷn ag amgueddfa Geltaidd. Nid oes gennyf unrhyw beth yn erbyn y syniad hwnnw, ond, yn anffodus, mae gennym enghraifft o amgueddfa o'r fath, sef Celtica ym Machynlleth, a aeth i drybini mawr. Maent yn beirniadu'r cynllun hwn am fod yn sefydliadol ac yn tynnu sefydliadau at ei gilydd, ond byddai amgueddfa fel hon yn tynnu adnoddau oddi wrth yr amgueddfa genedlaethol sydd gennym yng Nghymru.

awgrym cryf gan Weinidog y DU dros Ynni, Malcolm Wicks, fod disgwyl i'r Wylfa fod ymhlith y genhedlaeth nesaf o orsafoedd ynni niwclear. Wrth siarad yn y Senedd pan wnaeth y Llywodraeth ei phenderfyniad dadleuol i ganiatáu i gwmnïau greu gorsafoedd cynhyrchu newydd ledled y DU, dywedodd wrth Aelodau Seneddol fod y Llywodraeth yn llwyr sylweddoli pwysigrwydd y diwydiant i Ynys Môn. Rhaid inni ofyn pam na wnaethpwyd yr un o'r cyhoeddiadau hyn yn gyntaf yn y Siambr hon. Rhaid i'r Cynulliad gael gwybod beth sy'n mynd ymlaen.

Rhaid cymryd camau hefyd ynghylch cysylltiadau trafniadaeth. Pan gyfarfûm yn ddiweddar â chwmmi a oedd yn cynnig buddsoddi a chreu swyddi ar raddfa fawr yn Ynys Môn, dywedodd wrthyf ei bod yn hollbwysig datrys problemau mewn cysylltiad â phont Britannia, a bod angen cyflwyno cynlluniau ar gyfer pont newydd. Pan gyfarfûm yn ddiweddar â chwmmi uwch-dechnoleg sydd â'i ganolfan yn Ynys Môn, er bod cynlluniau busnes priodol yn deall yr holl ffactorau ac yn gweithredu i leihau'r risg, meddai wrthyf, nid oes gan Lywodraeth y Cynulliad, yn ôl ei brofiad ef, gynllun priodol. Dywedodd fod Llywodraeth y Cynulliad yn dal i ddweud bod popeth yn iawn ond ei bod, oherwydd y modd yr oedd yn delio â phethau, yn cynyddu'r risg nes ei bod yn fwy na'r hyn a oedd yn rhesymol.

Felly, rhaid imi dderbyn ei gasgliadau—fod ar fusnesau a'r bobl leol angen cael sicrwydd bod polisi a chynllun busnes priodol yn ogystal â'r rhethreg. Gadewch inni weddio bod hynny'n wir.

Alun Ffred Jones: Thank you for the opportunity to contribute to this discussion as another member of the alumni of the University of Bangor. I will make brief reference to the Tories' comments about a Celtic museum. I have nothing against that idea, but, unfortunately, we have one example of such a museum, namely Celtica in Machynlleth, which got into great difficulties. They criticise this plan as being institutional and draws institutions together, but such a museum would draw resources away from the national museum service that we have in Wales. I am not certain whether

Nid wyf yn siŵr ai dyna'r flaenoriaeth ar hyn o bryd.

5.20 p.m.

David Melding: We did look at the Machynlleth example. I accept that we could not have that sort of concept, but there were particular reasons for the problems there. We know that it was driven by one particular local authority, for example. That it is not what we envisage. Although they have a more academic focus, there are successful Celtic museums in Burgundy and Austria, for example.

Alun Ffred Jones: Fel y dywedais, nid wyf yn anghytuno â'r cysyniad hwnnw, ond nid wyf yn siŵr ai dyma'r hyn mae'r ardal hon ei angen gan fod y lle'n gyforiog, ar hyn o bryd, o atyniadau treftadaeth. Yr angen mawr yw gwneud y mwyaf o'r atyniadau hynny.

Wrth edrych ar y weledigaeth a amlinellir yn y cynllun, hoffwn ofyn i'r Dirprwy Weinidog gadarnhau faint o arian sydd ynghlwm wrth y cynllun hwn. Clywais fod £15 miliwn dros dair blynedd, ond clywais y Dirprwy Weinidog yn dweud bod £50 miliwn. Efallai y byddai'n dymuno cadarnhau hynny. Os neilltuir arian cyhoeddus o'r fath, mae'n bwysig ein bod yn gwneud y mwyaf ohono drwy wneud defnydd llawn o'r rhaglen cydgyfeiriant fel y cawn y budd mwyaf posibl o'r buddsoddiad.

Ceir cyfeiriad yn y weledigaeth at economi ddeinamig a gweithlu medrus a hyblyg. Fel y crybwyllwyd eisoes, mae rôl Prifysgol Cymru a Choleg Menai yn allweddol yn hyn o beth. Gwn fod y ddau sefydliad hwnnw wedi gwneud cysylltiadau hollbwysig â chwmnïau a sefydliadau megis RAF y Fali, yr Wylfa, a Siemens Medical Solutions yn Llanberis. Cytunaf â'r rheiny oedd yn dweud nad oes digon o sôn am y sector preifat. Mae'n rhaid i ni, rywsut, sicrhau bod y sector preifat yn deall yr anghenion ac yn manteisio ar y cyfleoedd sydd ynghlwm wrth gynllun o'r fath. Mae Siemens yn enghraifft dda o'r hyn y gellir ei sefydlu hyd yn oed yng nghefn gwlad Cymru. Mae arbenigedd a llwyddiant y gwaith hwnnw'n rhyfeddol o gofio'r cefndir economaidd yr ydym yn byw ynddo

that is the priority at present.

David Melding: Edrychasom ar yr enghraifft ym Machynlleth. Yr wyf yn derbyn na allem gael cysyniad o'r math hwnnw, ond yr oedd rhesymau penodol dros y problemau yn y fan honno. Gwyddom ei bod wedi'i hyrwyddo gan un awdurdod lleol penodol, er enghraifft. Nid hynny sydd gennym mewn golwg. Er eu bod yn fwy academiaidd eu naws, mae amgueddfeydd Celtaidd llwyddiannus ym Mwrgwyn ac yn Awstria, er enghraifft.

Alun Ffred Jones: As I said, I do not disagree with the concept, but I am not certain whether it is what this area needs because it already has an abundance of attractions in terms of heritage. The greatest need is to maximise the potential of those attractions.

Looking at the vision outlined in the plan, I would like to ask the Deputy Minister to confirm how much money is associated with this plan. I have heard a sum of £15 million over three years, but I heard the Deputy Minister saying that there is £50 million. Perhaps he would wish to confirm that sum. If such public funds are earmarked, it is important that we maximise their potential by making full use of the convergence programme so that we get the greatest possible benefit from the investment.

There is also a reference in the vision to a dynamic economy and a skilled and flexible workforce. As has already been mentioned, the role of the University of Wales and Coleg Menai is fundamental to that. I know that those two institutions have made vital connections with companies and organisations such as RAF Valley, Wylfa power station, and Siemens Medical Solutions in Llanberis. I agree with those who said that there was insufficient mention of the private sector. Somehow, we must ensure that the private sector understands the needs and takes advantage of the opportunities associated with such a scheme. Siemens is a good example of what can be established even in rural Wales. The specialist nature and success of that work is

ar hyn o bryd.

Gan gyfeirio'n fyr at ddarpariaeth gryf ar gyfer twristiaeth, mae angen canolfan ddehongli yng Nghaernarfon, nid yn unig er mwyn dehongli hanes y dref, sy'n rhyfeddod ynddi ei hun ers dyddiau'r Rhufeiniad, ond hefyd i fanteisio'n llawn ar yr holl atyniadau sydd ynghlwm, nid yn unig o gwmpas y dref ei hun ond yn Ynys Môn ac i gyfeiriad Harlech a Phen Llŷn. Un pryder sydd gennyf ynglŷn â'r cynllun hwn yw bod gennych berfeddwlad hyd at Ben Llŷn a Meirionnydd lle nad oes cynllun penodol ar ei chyfer. Mae gennyf bryderon ynglŷn â hyfywedd amryw o'r cymunedau hynny. Fel y dywedais, mae cyfleoedd gyda'r ganolfan hon, ac ym Mangor, mae'r ganolfan gelfyddydau y mae'r brifysgol yn bwriadu ei chodi, a datblygiad Bae Hirael, yn cynnig pob math o bosibiliadau.

Yn olaf, cyfeiriai at y sylw a roddir yn y ddogfen at y sector awyr agored, sy'n cyflogi tua 600 neu fwy o bobl, y mwyafrif ohonynt yn gweithio's amser llawn. Canran fechan o Gymry sy'n gweithio yn y sector. Mae canran y Cymry sydd wedi eu haddysgu yng ngogledd-orllewin Cymru yn llai byth. Mae canran y Cymry Cymraeg yn llai byth wedyn. Os cofiaf yn iawn, dim ond 4 y cant o'r bobl sy'n gweithio yn y sector hwn sy'n Gymry Cymraeg. Gofynnaf i'r Llywodraeth edrych ar hyn yn fanwl. Mae partneriaeth awyr agored ar gyfer gogledd-orllewin Cymru wedi'i sefydlu rhwng Môn, Gwynedd a Chonwy, sydd wedi gwneud gwaith ardderchog yn ystod yr ychydig flynyddoedd cyntaf. Alun Pugh oedd y Gweinidog a lansiodd hynny. Gobeithiaf y bydd gwaith y bartneriaeth honno'n cael parhad er mwyn gwireddu un agwedd ar y weledigaeth hon.

Kirsty Williams: I will begin by thanking the Minister for bringing this debate to the Assembly this afternoon. Knowing you and knowing me, Minister, perhaps you would expect me to launch into a withering attack on the Government at this stage, but I genuinely endorse the partnership approach that has been sought in developing this plan. I welcome the fact that the Welsh Assembly Government is not acting alone in a top-down

wonderful bearing in mind the economic background in which we live at present.

In terms of a robust provision for tourism, an interpretation centre is needed in Caernarfon, not just to interpret the town's history, which is wonderful in itself from Roman times, but also to take full advantage of all of those associated attractions, not just around the town itself but in Ynys Môn and in the direction of Harlech and the Llŷn peninsula. One of the concerns that I have regarding this plan is that you have the hinterland down to the Llŷn peninsula and Meirionnydd for which there is no specific plan. I have concerns about the viability of many of those communities. As I said, this centre will offer opportunities, and in Bangor, there is an arts centre which the university intends to build. There is also the Hirael Bay development, which will offer all kinds of possibilities.

Finally, I will refer to the comments made in the document regarding the outdoor activity sector, which employs in excess of 600 people, most of whom work on a full-time basis. The percentage of Welsh people working in that sector is small. The percentage of Welsh people who have been educated in north-west Wales is even smaller. The percentage of Welsh-speakers among those is even smaller again. If I remember rightly, only 4 per cent of the people working in this sector are Welsh-speakers. I ask the Government to look at this in detail. An outdoor activity partnership has been established in north-west Wales between Anglesey, Gwynedd and Conwy, which has carried out excellent work during the first few years. Alun Pugh was the Minister who launched that. I hope that the work of that partnership will continue in order to realise one aspect of this vision.

Kirsty Williams: Dechreuaf drwy ddiolch i'r Gweinidog am ddod â'r ddadl hon i'r Cynulliad y prynhawn yma. Gan ein bod yn adnabod ein gilydd cystal, Weinidog, efallai y disgwyliech imi fwrw ati i ymosod yn ddeifiol ar y Llywodraeth yn awr, ond yr wyf yn gwir gymeradwyo'r dull partneriaeth yr ydys wedi ceisio'i gael wrth ddatblygu'r cynllun hwn. Croesawaf y ffaith nad yw Llywodraeth Cynulliad Cymru yn gweithredu

role and that it is not trying to impose what it believes are the solutions on the local economy but is trying to engage with partners in the public and private sectors, in all aspects of life in this particular area, to come up with a vision that could make a difference for the people living in this part of Wales.

It is appropriate that this part of Wales receives this focus. It faces, as many speakers have already said this afternoon, some difficult, and, in some ways, long-standing and deep-seated issues, especially with regard to gross value added and inactivity levels, particularly among young people, and the demographic challenges of retaining young people in the area given tough economic climates, infrastructure difficulties and the difficulties of accessing housing opportunities.

We agree with the aims and objectives, and while I in no way doubt the commitment of the partners in that part of Wales who have worked hard to identify these problems and to create a full picture of the challenges facing that area, I trust that the actions taken in Cardiff bay on a national scale will not undermine the ability of those partner organisations to succeed in delivering on the next steps that are identified in the document.

There is rightly an emphasis on skills, and, as we discussed earlier in this afternoon's session, that must be the basis for rejuvenating the economy. I welcome the emphasis on skilling not just the people who are currently in education but also those who are currently in the workforce who may have to leave one industry and move to another, so that they have the skills and abilities to do just that.

Positive steps are identified in the document with regard to construction skills and skills for the nuclear industry, but my concern is that to adequately support that skills agenda, we need the FE sector in the area to be funded in such a way as to deliver. We are lucky that in north Wales we have some of our best institutions, which are already performing at a very high level, delivering on

ar ei phen ei hun o'r brig i lawr ac nad yw'n ceisio gorfodi'r atebion, yn ei barn hi, o ran yr economi leol, ond yn ceisio ymgysylltu â phartneriaid yn y sector cyhoeddus a'r sector preifat, ym mhob agwedd ar fywyd yn yr ardal arbennig hon, i gynnig gweledigaeth a allai wneud gwahaniaeth i'r bobl sy'n byw yn y rhan hon o Gymru.

Mae'n briodol i'r rhan hon o Gymru gael sylw o'r fath. Fel y mae llawer o siaradwyr wedi dweud eisoes y prynhawn yma, mae'n wynebu rhai problemau sy'n anodd, ac, mewn rhai pethau, yn hirsefydlog ac yn sylfaenol, yn enwedig mewn cysylltiad â gwerth ychwanegol crynswth a lefelau anweithgarwch, yn enwedig ymysg pobl ifanc, a'r heriau demograffig o gadw pobl ifanc yn yr ardal o gofio'r amgylchiadau economaidd anodd, anawsterau o ran seilwaith, a'r anawsterau wrth gael cyfleoedd mewn cysylltiad â thai.

Yr ydym yn derbyn y nodau a'r amcanion, ac er nad wyf yn amau o gwbl yr ymroddiad sydd gan y partneriaid yn y rhan honno o Gymru sydd wedi gweithio'n galed i bennu'r problemau hyn a chreu darlun llawn o'r heriau sy'n wynebu'r ardal honno, hyderaf na fydd y camau a gymerwyd ym mae Caerdydd ar raddfa genedlaethol yn tanseilio gallu'r cyrff hynny sy'n bartneriaid i lwyddo wrth gymryd y camau nesaf sydd wedi'u nodi yn y ddogfen.

Mae pwyslais priodol ar sgiliau, ac, fel y trafodasom yn gynharach yn y sesiwn y prynhawn yma, rhaid i hynny fod yn fan cychwyn i adfywio'r economi. Croesawaf y pwyslais ar addysgu sgiliau nid yn unig i'r rhai sydd mewn addysg ar hyn o bryd ond hefyd i'r rhai sydd yn y gweithlu ar hyn o bryd a all orfod gadael un diwydiant a symud i un arall, fel y bydd ganddynt y sgiliau a'r galluoedd i wneud hynny.

Nodir camau cadarnhaol yn y ddogfen mewn cysylltiad â sgiliau adeiladu a sgiliau ar gyfer y diwydiant niwclear, ond yr hyn sy'n bwysig yn fy ngolwg i yw'r angen i ariannu'r sector addysg bellach yn yr ardal fel y gall fynd â'r maen i'r wal, er mwyn hyrwyddo'r agenda honno ar sgiliau'n ddigonol. Yr ydym yn ffodus bod rhai o'n sefydliadau gorau yn y gogledd, a hwythau eisoes yn perfformio ar

all the Government's agendas and going beyond the targets that are expected of them. Given how things are panning out in the FE sector, I am concerned to ensure that we do not undermine that and undermine the ability of the FE sector in this part of Wales to deliver.

The same is true of higher education. Bangor University is rightly identified as being a crucial tool in the box for achieving the goals set out in the document, but in its evidence to the Enterprise and Learning Committee on the role of higher education in economic regeneration, Bangor University clearly stated on a number of occasions that its potential to deliver on that agenda is severely threatened by the growing funding gap that exists between Welsh HE institutions and those in England.

On the emphasis on town improvements and infrastructure, I hope that, in delivering on those goals, we will be looking to build in issues of sustainability, especially with regard to infrastructure and the connectivity between the main residential townships that are identified in the programme and more outlying areas and ensuring that we do not rely on the car and the old ways of getting around. We must look at regenerating these towns in a way that promotes the sustainability agenda, to which I believe that we are all signed up. The same goes for tourism. There needs to be far greater support for the sector to develop the product in this area and to give businesses the opportunity to have mentors that can help them to look afresh at their businesses and take those businesses a step further.

There is a dichotomy in the area with regard to housing. There is a high level of social housing, and we need to ensure that that is of the highest standard but, on the other side of the scale, there is potentially a problem with high prices as compared with local wage levels in some parts of the area. Those issues need to be addressed.

5.30 p.m.

Brynle Williams: Diolch am y cyfle i **Brynle Williams:** Thank you for the

lefel uchel iawn, gan gyflawni holl agendâu'r Llywodraeth a rhagori ar y targedau a ddisgwylir ganddynt. O ystyried sut y mae pethau'n datblygu yn y sector addysg bellach, mae'n bwysig i mi inni sicrhau nad ydym yn tanseilio hynny ac yn tanseilio gallu'r sector addysg bellach yn y rhan hon o Gymru i fynd â'r maen i'r wal.

Mae'r un peth yn wir am addysg uwch. Nodir yn briodol fod Prifysgol Bangor yn hollbwysig i gyrraedd y nodau a osodir yn y ddogfen, ond yn ei thystiolaeth i'r Pwyllgor Menter a Dysgu ar rôl addysg uwch mewn adfywio economaidd, dywedodd Prifysgol Bangor yn glir droeon fod y potensial sydd ganddi i gyflawni'r agenda honno dan fygythiad mawr oherwydd y bwlch cynyddol o ran ariannu rhwng sefydliadau addysg uwch yng Nghymru a'r rhai yn Lloegr.

Ynghylch y pwyslais ar welliannau mewn trefi a seilwaith, yr wyf yn gobeithio, wrth gyflawni'r nodau hynny, y byddwn yn ceisio cynnwys materion sy'n ymwneud â chynaliadwyedd, yn enwedig mewn cysylltiad â seilwaith a'r cysylltedd rhwng y prif drefi preswyl a nodir yn y rhaglen ac ardaloedd mwy diarffordd a sicrhau nad ydym yn dibynnu ar y car a'r hen ddulliau o symud o gwmpas. Rhaid inni geisio adfywio'r trefi hyn mewn modd sy'n hyrwyddo'r agenda ar gynaliadwyedd, y credaf fod pob un ohonom yn ei chefnogi. Mae'r un peth yn wir am dwristiaeth. Mae angen llawer mwy o gymorth i alluogi'r sector i ddatblygu'r cynnyrch yn yr ardal hon ac i roi cyfle i fusnesau gael mentoriaid sy'n gallu eu helpu i edrych o'r newydd ar eu busnesau a mynd â'r busnesau hynny gam ymhellach.

Mae deuliaeth yn yr ardal mewn cysylltiad â thai. Mae lefel uchel o dai cymdeithasol, ac mae angen inni sicrhau eu bod o'r safon uchaf ond, o'r ochr arall, gallai problem godi o ran prisiau uchel o'u cymharu â lefelau cyflogau lleol mewn rhai rhannau o'r ardal. Mae angen rhoi sylw i'r materion hynny.

gyfrannu at y ddaol hon. Mae hyn yn bwysig iawn i sir Fôn, Caernarfon a'r ardal. Yn y gorffennol, efallai nad ydym wedi rhoi digon o bwyslais ar yr ardal honno, ond yn awr mae gennym gyfle. Rhaid inni gymryd mantais o hynny. Mae'r orsaf bŵer yno a gobeithio y cawn ail orsaf bŵer; byddai hynny'n helpu. Fodd bynnag, gwaith sydd ei angen, a dyna yr ydym eisiau ei weld, a rhaid inni sicrhau ein bod yn gwneud i'r arian hwn weithio yn yr ardal.

Yr ydym wedi clywed y prynhawn yma am y sector preifat; mae'n weddol drist darllen yr adroddiad, ac efallai nad oes digon o bwyslais wedi bod ar y sector preifat. Mae sylw wedi'i roi i dwristiaeth, ac mae cyfle yn y gogledd, o gwmpas yr arfordir, i greu 3,000 o angorfeydd. Mae angen dod ag arian i mewn, er mwyn creu swyddi a chadw pobl ifanc yno. Yr ydym yn lwcus bod dyfodol safle'r awyrlu yn y Fali yn awr yn edrych yn dda, ond rhaid inni sicrhau bod gwaith i bobl ifanc lleol.

Mae'n drist ein bod yn rhoi addysg brifysgol i bobl ifanc ym Mangor ond ein bod yn eu colli wedyn o'r gogledd-orllewin. Rhaid inni sicrhau eu bod yn aros. Rhaid inni edrych ar ddefnyddio pob agwedd. Mae lle i dwristiaeth ac mae lle i'r orsaf bŵer, ond, ar ben hynny, rhaid creu swyddi eraill a sefydlu busnesau newydd. Gydag Iwerddon dim ond 60 milltir i ffwrdd ar draws y môr, rhaid inni dynnu busnesau o'r fan honno hefyd, gan sicrhau cyfleusterau i bawb.

Eleanor Burnham: While I welcome this investment, let us not get too excited. My understanding is that we are talking about £15 million; that is better than a kick in the head, but where will it get us? It is worrying that we are talking about such a small pittance in the scheme of things.

I attend the north Wales economic forum, and, I have to tell you, its members are not very impressed with us down here. It is a long way, psychologically, to north Wales, and, as I have said on many occasions, we must get the infrastructure right. We are talking about a European route across north Wales that has not been improved to its full potential. That is the first situation to which I see no answers from the Deputy Minister.

opportunity to contribute to this debate. This is very important for Anglesey, Caernarfon and the surrounding area. In the past, we may not have concentrated enough on that area, but we now have an opportunity. We must take advantage of it. The power station is there, and I hope that we get a second power station; that would help. However, what is needed is employment, and that is what we want to see, and we must ensure that we make this money work for the area.

We have heard this afternoon about the private sector; it is quite sad to read the report, and there may not have been adequate emphasis on the private sector. Attention has been paid to tourism, and there is an opportunity in north Wales, along the coast, to create 3,000 moorings. Money must be brought in, in order to create jobs and to keep young people in the area. We are lucky that the future of RAF Valley now seems secure, but we must ensure that jobs are available for local young people.

It is sad that we are providing young people with university education in Bangor but that we are then losing them from north-west Wales. We must ensure that they stay. We must look at using all aspects. Tourism has its place, as does the power station, but, in addition, we must create other jobs and establish new businesses. With Ireland only 60 miles away across the water, we must attract businesses from there as well, securing facilities for all.

Eleanor Burnham: Er fy mod yn croesawu'r buddsoddiad hwn, gadewch inni beidio â chynhyrfu gormod. Yn ôl a ddeallaf, am £15 miliwn yr ydym yn sôn; mae hynny'n well na chic yn eich pen, ond beth a gawn am hynny? Mae'n destun pryder ein bod yn sôn am swm mor bitw yn y cynllun mawr.

Byddaf yn mynychu fforwm economaidd y gogledd, ac, mae'n rhaid imi ddweud wrthyhych, nid ydym ni, i lawr yn y fan hon, yn creu rhyw argraff fawr ar ei aelodau. Mae'n ffordd bell, yn seicolegol, i'r gogledd, ac, fel yr wyf wedi dweud droeon, rhaid inni sicrhau bod y seilwaith yn iawn. Sôn yr ydym am lwybr Ewropeaidd ar draws y gogledd nad yw wedi'i wella hyd at ei botensial llawn. Dyna'r sefyllfa gyntaf na welaf atebion o

You have not mentioned a word about using European funding. What about the electrification of the railway? What about getting more freight off the road onto rail? You have not mentioned the crossing from Anglesey to Ireland. These are still only warm words, and I am very keen to see something that is long overdue for this area. After all, we are talking about an area that is, unfortunately, whether we like it or not, way down the table in terms of gross value added or gross domestic product—whatever we are talking about—which is very sad. It is interesting that the Deputy First Minister lives in this area; I am pleased for him that we are going to be making improvements in his backyard. I am sure that he will be very excited about that, because it has been a long time coming.

We are looking at all kinds of issues, but where will the £15 million get us? I hope that we have an answer from the Deputy Minister, because I am really excited about trying to improve many of these longstanding issues. In Hollywood—I am sorry, in Holyhead—[*Laughter.*] I am sure that you could spend £15 million in Holyhead alone, so let us keep reality in mind here.

Bangor University is crucial and I was delighted that many of us were there recently at the launch of the management centre at its business school. I am sure that it will have a huge role to play, and long may that continue.

We must consider sustainable energy; never mind Wylfa, frankly, we should be looking more creatively at what we could do. There are two sources of tidal energy on either side of the Menai straits, as people who know far than me will be able to tell you; perhaps you do not know about this. We have wave energy, wind turbines, biomass, solar energy, and liquefied natural gas; these are the issues that you have not touched upon. Where are you in this scenario? There are many pieces of this jigsaw that are yet to be slotted in so that we can get a coherent and cohesive strategy. Let us not forget about local partnerships, Deputy Minister. Let us

gwbl iddi gan y Dirprwy Weinidog. Nid ydych wedi sôn gair am ddefnyddio arian Ewrop. Beth am drydanu'r rheilffordd? Beth am symud mwy o nwyddau oddi ar y ffordd i'r rheilffordd? Nid ydych wedi crybwyll y fordaith o Ynys Môn i Iwerddon. Dim ond geiriau teg yw'r rhain o hyd, ac yr wyf yn awyddus i weld rhywbeth y mae'n hen bryd ei gael i'r ardal hon. Wedi'r cyfan, sôn yr ydym am ardal sydd, yn anffodus, ni waeth a ydym yn hoffi hynny neu beidio, yn agos at waelod y tabl o ran gwerth ychwanegol crynswth neu gynnyrch mewnwladol crynswth—beth bynnag yr ydym yn sôn amdano—sy'n drist iawn. Mae'n ddiddorol bod y Dirprwy Brif Weinidog yn byw yn yr ardal hon; yr wyf yn falch drosto ein bod am wella pethau yn ei iard gefn. Yr wyf yn siŵr y bydd yn llawn cyffro ynglŷn â hynny, oherwydd inni ddisgwyl cyhyd amdano.

Yr ydym yn edrych ar bob math o bethau, ond beth a gawn am y £15 miliwn? Gobeithiaf y cawn ateb gan y Dirprwy Weinidog, oherwydd yr wyf yn llawn cyffro ynglŷn â cheisio gwella llawer o'r problemau hyn sy'n bod ers tro byd. Yn Hollywood—mae'n ddrwg gennyf, yng Nghaerdybi—[*Chwerthin.*] yr wyf yn siŵr y gallech wario £15 miliwn yng Nghaerdybi'n unig, felly gadewch inni gofio realiti'r sefyllfa yn y fan hon.

Mae Prifysgol Bangor yn hollbwysig ac yr oeddwn wrth fy modd bod llawer ohonom yno'n ddiweddar pan lansiwyd y ganolfan rheolaeth yn ei hysgol fusnes. Yr wyf yn siŵr y bydd ganddi rôl anferth i'w chwarae, a hir y parhaed hynny.

Rhaid inni ystyried ynni cynaliadwy; na hidiwch am yr Wylfa, a dweud y gwir, dylem fod yn edrych yn fwy creadigol ar yr hyn y gallem ei wneud. Mae dwy ffynhonnell ar gyfer ynni'r llanw o boptu i afon Menai, fel y bydd pobl sy'n gwybod llawer mwy na mi'n gallu dweud wrthyh; efallai nad ydych yn gwybod am hyn. Mae gennym ynni'r tonnau, tyrbinau gwynt, biomas, ynni'r haul a nwy naturiol hylifedig; dyma'r materion nad ydych wedi'u crybwyll. Ymhle'r ydych arni yn y senario hwn? Mae llawer o ddarnau'r jig-so hwn sydd heb eu rhoi yn eu lle eto er mwyn inni gael strategaeth gydlynol a chydlynus. Gadewch inni beidio ag anghofio

remember that we must not impose this on the area, but discuss the detail with councillors and with people in the towns of Bangor, Caernarfon and others on Anglesey. I am very excited and am looking forward to seeing more detail and more meat on the bones.

The Deputy Minister for Regeneration (Leighton Andrews): There has been a clear divide in this debate, largely between the Conservatives and the other parties. I welcome the constructive approach of the official Liberal Democrat spokesperson, Kirsty Williams, who welcomed the partnership approach that we have adopted in taking forward this programme. She referred to the importance of the higher and further education sectors. They are both represented on the Môn a Menai board and make an important contribution to our deliberations.

Alun Davies rightly criticised the Conservatives' approach to the debate as being one that was rather churlish. He is right that it is disappointing that, in their initial amendment, the Conservatives could not even welcome the additional investment that the Môn a Menai programme brings. It is a major commitment to tackling current and future threats to the economy of north-west Wales and I think that it deserves to be welcomed by the Assembly. I am disappointed that the Conservatives are not prepared to join the rest of us in welcoming this programme.

David Melding: I know that the Deputy Minister is trying to hide behind the investment, but we note the publication of your action plan, which is the clause that your motion starts with, so I do not need lectures on grammar from you on that. What is churlish about sharing your objectives?

Leighton Andrews: The action plan is dependent on the £15 million investment, so if you are criticising that, then you are criticising both.

David Melding, Mark Isherwood and Brynle Williams said that we did not have enough to

am bartneriaethau lleol, Ddirprwy Weinidog. Gadewch inni gofio bod yn rhaid inni beidio â gorfodi hyn ar yr ardal, ond trafod y manylion gyda chynghorwyr a chyda phobl Bangor, Caernarfon a'r trefi eraill ar Ynys Môn. Yr wyf yn llawn cyffro ac yn edrych ymlaen at weld rhagor o fanylion a mwy o gig ar yr esgryn.

Y Dirprwy Weinidog dros Adfywio (Leighton Andrews): Mae rhaniad amlwg wedi bod yn y ddadl hon a hynny'n bennaf rhwng y Ceidwadwyr a'r pleidiau eraill. Croesawaf agwedd adeiladol llefarydd swyddogol y Democratiaid Rhyddfrydol, Kirsty Williams, a groesawodd y dull partneriaeth yr ydym wedi'i fabwysiadu wrth fwrw ymlaen â'r rhaglen hon. Cyfeiriodd at bwysigrwydd y sector addysg uwch a'r sector addysg bellach. Mae'r ddau'n cael eu cynrychioli ar fwrdd Môn a Menai ac maent yn gwneud cyfraniad o bwys i'n trafodaethau.

Yr oedd Alun Davies yn llygad ei le'n beirniadu agwedd y Ceidwadwyr at y ddadl gan ddweud ei bod yn sarrug braidd. Mae'n iawn ei bod yn siomedig na allai'r Ceidwadwyr, yn eu gwelliant cyntaf, hyd yn oed groesawu'r buddsoddiad ychwanegol a ddaw yn sgîl rhaglen Môn a Menai. Mae'n ymrwymiad mawr i fynd i'r afael â'r bygythiadau sydd i economi'r gogledd-orllewin yn awr ac yn y dyfodol a chredaf ei fod yn haeddu cael ei groesawu gan y Cynulliad. Yr wyf yn siomedig nad yw'r Ceidwadwyr yn barod i ymuno â'r gweddill ohonom i groesawu'r rhaglen hon.

David Melding: Gwn fod y Dirprwy Weinidog yn ceisio cuddio y tu ôl i'r buddsoddiad, ond yr ydym yn nodi cyhoeddi'ch cynllun gweithredu, sef cymal cychwynnol eich cynnig, felly nid oes angen ichi roi darlith imi am ramadeg ynglŷn â hynny. Beth sy'n sarrug ynglŷn â rhannu'ch amcanion?

Leighton Andrews: Mae'r cynllun gweithredu'n dibynnu ar fuddsoddi'r £15 miliwn, felly os ydych yn beirniadu hynny, yna, yr ydych yn beirniadu'r ddau beth.

Dywedodd David Melding, Mark Isherwood a Brynle Williams nad oedd gennym ddigon

say about the private sector. However, in my opening remarks, I referred to Babcock International Group and other private sector organisations. I also referred to the tourism sector and the recent investment by McKesson UK. Furthermore, Alun Ffred Jones referred to the recent additional investments by Siemens in Llanberis. The private sector is very much a partner to Môn a Menai and is represented on the board.

Mark Isherwood asked about the Britannia bridge and we are funding a feasibility study on the options for the future of that bridge, which has been out to consultation. So, we are engaging properly with the private sector.

On amendment 2 tabled by the Conservatives, on the Celtic museum, I am used to David Melding extolling the virtues of the Victorian age, but he went a bit further back in history today. There is nothing wrong with that, but I have not heard anyone, apart from the Conservatives, parading the idea of a museum of the Celtic civilisation in the Môn a Menai area. The Government is already promoting the Welsh language and Welsh culture. Indeed, we are supporting a feasibility study by Gwynedd Council on an interpretive centre in Caernarfon that Alun Ffred Jones referred to. That will focus on presenting the Welsh language and its culture and history since early times to a local and international audience.

Alun Ffred Jones and others referred to the investment. I confirm that it is £15 million, which is additional to the hundreds of millions already invested by the public sector and the Welsh Assembly Government in the area. There is also the opportunity to bring in additional funding through the appropriate use of structural funds.

On amendment 3 tabled by the Conservatives, I said when I launched the Môn a Menai action plan at the end of February that it needed to work whether or not a new power station was built at Wylfa. This plan is about strengthening the diversity

i'w ddweud am y sector preifat. Fodd bynnag, yn fy sylwadau agoriadol, cyfeiriais at Grŵp Rhyngwladol Babcock ac at sefydliadau eraill yn y sector preifat. Cyfeiriais hefyd at y sector twristiaeth a'r buddsoddiad yn ddiweddar gan McKesson UK. Yn ogystal â hynny, cyfeiriodd Alun Ffred Jones at y buddsoddiad ychwanegol yn ddiweddar gan Siemens yn Llanberis. Mae'r sector preifat yn bartner o bwys yn rhaglen Môn a Menai ac fe'i cynrychiolir ar y bwrdd.

Gofynnodd Mark Isherwood am bont Britannia ac yr ydym yn ariannu astudiaeth ddichonoldeb ynglŷn â'r dewisiadau ar gyfer dyfodol y bont honno, sydd wedi bod yn destun ymgynghori. Felly, yr ydym yn meithrin cysylltiad priodol â'r sector preifat.

O ran gwelliant 2 a gyflwynwyd gan y Ceidwadwyr, ynglŷn â'r amgueddfa Geltaidd, yr wyf yn gyfarwydd â David Melding yn clodfori rhinweddau oes Fictoria, ond camodd fymryn ymhellach yn ôl mewn hanes heddiw. Nid oes dim o'i le ar hynny, ond nid wyf wedi clywed neb, ac eithrio'r Ceidwadwyr, yn brolio'r syniad o gael amgueddfa'r diwylliant Celtaidd yn ardal Môn a Menai. Mae'r Llywodraeth eisoes yn hyrwyddo'r iaith Gymraeg a diwylliant Cymru. Yn wir, yr ydym yn cefnogi astudiaeth ddichonoldeb gan Gyngor Gwynedd ar ganolfan ddehongli yng Nghaernarfon y cyfeiriodd Alun Ffred Jones ati. Bydd honno'n canolbwyntio ar gyflwyno'r iaith Gymraeg a'i diwylliant a'i hanes ers y dyddiau cynnar i gynulleidfa leol a rhyngwladol.

Cyfeiriodd Alun Ffred Jones ac eraill at y buddsoddiad. Yr wyf yn cadarnhau mai £15 miliwn ydyw, a'i fod yn ychwanegol at y cannoedd o filiynau a fuddsoddiwyd eisoes gan y sector cyhoeddus a Llywodraeth Cynulliad Cymru yn yr ardal. Mae cyfle hefyd i ddenu arian ychwanegol drwy ddefnyddio'r cronfeydd strwythurol mewn ffordd briodol.

O ran gwelliant 3 a gyflwynwyd gan y Ceidwadwyr, dywedais wrth lansio cynllun gweithredu Môn a Menai ddiwedd Chwefror fod angen iddo weithio, ni waeth a godir gorsaf bŵer newydd yn yr Wylfa ai peidio. Cryfhau amrywiaeth economi'r ardal yw

of the economy in the area. Eleanor Burnham can say, 'Never mind Wylfa', if she wants, but the nuclear industry has played a key role in the economy of Môn a Menai, and that is reflected by the board's close working relationship with—

Eleanor Burnham: Will you take an intervention?

Leighton Andrews: In a moment. The nuclear industry has played a key role and there is a strong working relationship between the Môn a Menai board and Magnox North and the Nuclear Decommissioning Authority. Look at the work on the National Skills Academy for Nuclear and the regional training cluster; look at the work being done on the supply chain project.

5.40 p.m.

Eleanor Burnham: I was not belittling the use of Wylfa; I was talking about sustainable energy, which is surely the way in which you should be going.

Leighton Andrews: I think that the Record will show that you said the words, 'Never mind Wylfa'. We recognise the economic importance of the existing Wylfa nuclear power station and support the seeking of an extension to its operating life while alternative sources of power generation for the Anglesey Aluminium plant are explored.

However, you have to ask why the Tories are picking out only the nuclear industry for special mention in their amendments; why do they ignore other industries of importance to the area, like the defence sector and RAF Valley? Why do they ignore Anglesey Aluminium? Why do they ignore the engineering sector? Why do they ignore food processing, construction, tourism, the university? Why do they ignore the media cluster in the area? They are not interested in the nuclear sector; they are just interested in scoring political points. That has been their approach to this debate.

Mark Isherwood: Could it be because your action plan, which I praised in many parts,

hanfod y cynllun hwn. Gall Eleanor Burnham ddweud 'Na hidiwch am yr Wylfa', os yw'n dymuno dweud hynny, ond mae'r diwydiant niwclear wedi chwarae rôl allweddol yn economi Môn a Menai ac adlewyrchir hynny yn sgîl perthynas waith glòs y bwrdd â—

Eleanor Burnham: A dderbyniwch ymyriad?

Leighton Andrews: Mewn munud. Mae'r diwydiant niwclear wedi chwarae rôl allweddol ac mae perthynas waith gref rhwng bwrdd Môn a Menai a Magnox North a'r Awdurdod Dadgomisiynu Niwclear. Edrychwch ar y gwaith ar yr Academi Sgiliau Genedlaethol ar gyfer Niwclear a'r clwstwr hyfforddi rhanbarthol; edrychwch ar y gwaith sy'n cael ei wneud ar brosiect y gadwyn gyflenwi.

Eleanor Burnham: Nid bychanu defnyddio'r Wylfa yr oeddwn; sôn am ynni cynaliadwy yr oeddwn, sef y llwybr y dylech fod yn ei ddilyn, onid e?

Leighton Andrews: Credaf y bydd y Cofnod yn dangos ichi ddweud y geiriau 'Na hidiwch am yr Wylfa'. Cydnabyddwn bwysigrwydd economaidd yr orsaf pŵer niwclear sydd yn yr Wylfa ar hyn o bryd a chefnogwn geisio estyniad i'w hoes weithredol wrth inni archwilio ffynonellau cynhyrchu pŵer amgen ar gyfer safle Alwminiwm Môn.

Fodd bynnag, rhaid ichi ofyn pam mae'r Torïaid yn dewis cyfeirio'n benodol at y diwydiant niwclear yn unig yn eu gwelliannau; pam maent yn anwybyddu diwydiannau eraill o bwys i'r ardal, megis y sector amddiffyn ac RAF y Fali? Pam maent yn anwybyddu Alwminiwm Môn? Pam maent yn anwybyddu'r sector peirianneg? Pam maent yn anwybyddu prosesu bwyd, adeiladu, twristiaeth, y brifysgol? Pam maent yn anwybyddu clwstwr y cyfryngau yn yr ardal. Nid oes ganddynt ddiddordeb yn y sector niwclear; eu hunig ddiddordeb yw sgorio pwyntiau gwleidyddol. Dyna fu eu hagwedd at y ddadl hon.

Mark Isherwood: Tybed ai oherwydd bod eich cynllun gweithredu, cynllun y rhoddais

states that its motivation was the closure and decommissioning of Wylfa power station and the effects that that would have on the wider economy? That is what your action plan says, Deputy Minister.

Leighton Andrews: What we are about is creating a diverse economy; that is why we are emphasising the existing diversity of the economy and the need to strengthen the diversity of that economy.

Yn olaf, dyma gynllun a fydd yn caniatáu inni adeiladu dyfodol newydd gyda'n gilydd yn yr ardal hanesyddol a diwylliannol hon. Yr ydym yn dysgu o'r gorffennol, ond hefyd yn edrych ymlaen at gychwyn o'r newydd. Yr wyf yn eich annog i roi cefnogaeth lawn i bawb sy'n gweithio gyda'i gilydd i gyflwyno newid er gwell yn ardal Môn a Menai.

The Deputy Presiding Officer: There will, obviously, be contention over amendment 1, so I will move to the voting time.

ganmoliaeth i sawl rhan ohono, yn dweud mai ei gymhelliant oedd cau a dadgomisiynu gorsaf bŵer Wylfa a'r effeithiau a gâi hynny ar yr economi ehangach? Dyna a ddywed eich cynllun gweithredu, Ddirprwy Weinidog.

Leighton Andrews: Ein bwriad yw creu economi amrywiol; dyna pam yr ydym yn pwysleisio amrywiaeth yr economi ar hyn o bryd a bod angen cryfhau amrywiaeth yr economi honno.

Finally, this plan will allow us to build a new future together in this historic and cultural area. We are learning from the past, but we are also looking forward to beginning anew. I encourage you to give your full support to everyone who is working together to present a change for the better in the Môn a Menai area.

Y Dirprwy Lywydd: Mae'n amlwg y bydd anghytuno ynglŷn â gwelliant 1, felly symudaf i'r cyfnod pleidleisio.

Cyfnod Pleidleisio Voting Time

*Gwelliant 1 i NDM3981: O blaid 12, Ymatal 0, Yn erbyn 30.
Amendment 1 to NDM3981: For 12, Abstain 0, Against 30.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Bourne, Nick
Burnham, Eleanor
Davies, Andrew R.T.
Davies, Paul
German, Michael
Isherwood, Mark
Melding, David
Millar, Darren
Ramsay, Nick
Randerson, Jenny
Williams, Brynle
Williams, Kirsty

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Andrews, Leighton
Asghar, Mohammad
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Andrew
Davies, Jocelyn
Evans, Nerys
Gibbons, Brian
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hart, Edwina
Hutt, Jane
James, Irene
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Gareth
Lloyd, David
Mewies, Sandy
Morgan, Rhodri
Ryder, Janet

Sargeant, Carl
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce
Wood, Leanne

*Gwrthodwyd y gwelliant.
Amendment defeated.*

*Cynnig (NDM3981): O blaid 40, Ymatal 0, Yn erbyn 1.
Motion (NDM3981): For 40, Abstain 0, Against 1.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Asghar, Mohammad
Bourne, Nick
Burnham, Eleanor
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Andrew
Davies, Andrew R.T.
Davies, Jocelyn
Davies, Paul
Evans, Nerys
Gibbons, Brian
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hart, Edwina
Hutt, Jane
James, Irene
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Gareth
Lloyd, David
Melding, David
Mewies, Sandy
Millar, Darren
Morgan, Rhodri
Ramsay, Nick
Randerson, Jenny
Ryder, Janet
Sargeant, Carl
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce
Williams, Brynle
Williams, Kirsty
Wood, Leanne

Pleidleisiodd yr Aelod canlynol yn erbyn:
The following Member voted against:

Isherwood, Mark

*Derbyniwyd y cynnig.
Motion carried.*

*Gwelliant 1 i NDM3982: O blaid 13, Ymatal 0, Yn erbyn 29.
Amendment 1 to NDM3982: For 13, Abstain 0, Against 29.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Bourne, Nick
 Burnham, Eleanor
 Davies, Andrew R.T.
 Davies, Paul
 German, Michael
 Isherwood, Mark
 Melding, David
 Millar, Darren
 Ramsay, Nick
 Randerson, Jenny
 Williams, Brynle
 Williams, Kirsty
 Wood, Leanne

Andrews, Leighton
 Asghar, Mohammad
 Chapman, Christine
 Cuthbert, Jeff
 Davies, Alun
 Davies, Andrew
 Davies, Jocelyn
 Evans, Nerys
 Gibbons, Brian
 Gregory, Janice
 Griffiths, John
 Griffiths, Lesley
 Hart, Edwina
 Hutt, Jane
 James, Irene
 Jenkins, Bethan
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Ann
 Jones, Carwyn
 Jones, Elin
 Jones, Gareth
 Lloyd, David
 Mewies, Sandy
 Morgan, Rhodri
 Ryder, Janet
 Sargeant, Carl
 Thomas, Gwenda
 Thomas, Rhodri Glyn
 Watson, Joyce

*Gwrthodwyd y gwelliant.
 Amendment defeated.*

*Gwelliant 2 i NDM3982: O blaid 12, Ymatal 0, Yn erbyn 30.
 Amendment 2 to NDM3982: For 12, Abstain 0, Against 30.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
 The following Members voted for:

Bourne, Nick
 Burnham, Eleanor
 Davies, Andrew R.T.
 Davies, Paul
 German, Michael
 Isherwood, Mark
 Melding, David
 Millar, Darren
 Ramsay, Nick
 Randerson, Jenny
 Williams, Brynle
 Williams, Kirsty

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
 The following Members voted against:

Andrews, Leighton
 Asghar, Mohammad
 Chapman, Christine
 Cuthbert, Jeff
 Davies, Alun
 Davies, Andrew
 Davies, Jocelyn
 Evans, Nerys
 Gibbons, Brian
 Gregory, Janice
 Griffiths, John
 Griffiths, Lesley
 Hart, Edwina
 Hutt, Jane
 James, Irene
 Jenkins, Bethan
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Ann
 Jones, Carwyn
 Jones, Elin
 Jones, Gareth
 Lloyd, David
 Mewies, Sandy
 Morgan, Rhodri
 Ryder, Janet
 Sargeant, Carl

Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce
Wood, Leanne

*Gwrthodwyd y gwelliant.
Amendment defeated.*

*Gwelliant 3 i NDM3982: O blaid 8, Ymatal 0, Yn erbyn 34.
Amendment 3 to NDM3982: For 8, Abstain 0, Against 34.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Bourne, Nick
Davies, Andrew R.T.
Davies, Paul
Isherwood, Mark
Melding, David
Millar, Darren
Ramsay, Nick
Williams, Brynle

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Andrews, Leighton
Asghar, Mohammad
Burnham, Eleanor
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Andrew
Davies, Jocelyn
Evans, Nerys
German, Michael
Gibbons, Brian
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hart, Edwina
Hutt, Jane
James, Irene
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Gareth
Lloyd, David
Mewies, Sandy
Morgan, Rhodri
Randerson, Jenny
Ryder, Janet
Sargeant, Carl
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce
Williams, Kirsty
Wood, Leanne

*Gwrthodwyd y gwelliant.
Amendment defeated.*

*Cynnig NDM3982: O blaid 34, Ymatal 8, Yn erbyn 0.
Motion NDM3982: For 34, Abstain 8, Against 0.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Asghar, Mohammad
Burnham, Eleanor
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun

Davies, Andrew
Davies, Jocelyn
Evans, Nerys
Geman, Michael
Gibbons, Brian
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hart, Edwina
Hutt, Jane
James, Irene
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Gareth
Lloyd, David
Mewies, Sandy
Morgan, Rhodri
Randerson, Jenny
Ryder, Janet
Sargeant, Carl
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce
Williams, Kirsty
Wood, Leanne

Ymataliodd yr Aelodau canlynol:
The following Members abstained:

Bourne, Nick
Davies, Andrew R.T.
Davies, Paul
Isherwood, Mark
Melding, David
Millar, Darren
Ramsay, Nick
Williams, Brynle

*Derbyniwyd y cynnig.
Motion carried.*

The Deputy Presiding Officer: That brings **Y Dirprwy Lywydd:** Daw hynny â
today's proceedings to a close. chyfarfod heddiw i ben.

*Daeth y cyfarfod i ben am 5.43 p.m.
The meeting ended at 5.43 p.m.*

**Aelodau a'u Pleidiau
Members and their Parties**

Andrews, Leighton (Llafur – Labour)
Asghar, Mohammad (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Barrett, Lorraine (Llafur – Labour)
Bates, Mick (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Black, Peter (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Bourne, Nick (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Burnham, Eleanor (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Burns, Angela (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Butler, Rosemary (Llafur – Labour)
Cairns, Alun (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Chapman, Christine (Llafur – Labour)
Cuthbert, Jeff (Llafur – Labour)
Davidson, Jane (Llafur – Labour)

Davies, Alun (Llafur – Labour)
 Davies, Andrew (Llafur – Labour)
 Davies, Andrew R.T. (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Davies, Jocelyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Davies, Paul (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Elis-Thomas, Dafydd (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Evans, Nerys (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Franks, Chris (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 German, Michael (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Graham, William (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Gregory, Janice (Llafur – Labour)
 Griffiths, John (Llafur – Labour)
 Griffiths, Lesley (Llafur – Labour)
 Gibbons, Brian (Llafur – Labour)
 Hart, Edwina (Llafur – Labour)
 Hutt, Jane (Llafur – Labour)
 Isherwood, Mark (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 James, Irene (Llafur – Labour)
 Jenkins, Bethan (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Alun Ffred (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Ann (Llafur – Labour)
 Jones, Carwyn (Llafur – Labour)
 Jones, Elin (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Gareth (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Helen Mary (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Ieuan Wyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Law, Trish (Annibynnol – Independent)
 Lewis, Huw (Llafur – Labour)
 Lloyd, David (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Lloyd, Val (Llafur – Labour)
 Melding, David (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Mewies, Sandy (Llafur – Labour)
 Millar, Darren (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Morgan, Jonathan (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Morgan, Rhodri (Llafur – Labour)
 Neagle, Lynne (Llafur – Labour)
 Ramsay, Nick (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Randerson, Jenny (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Ryder, Janet (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Sargeant, Carl (Llafur – Labour)
 Sinclair, Karen (Llafur – Labour)
 Thomas, Gwenda (Llafur – Labour)
 Thomas, Rhodri Glyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Watson, Joyce (Llafur – Labour)
 Williams, Brynle (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Williams, Kirsty (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Wood, Leanne (Plaid Cymru – The Party of Wales)